

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉG

TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA (2026–2033)

2026. március 2.

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉG TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA 2026–2033

A Stratégia szerzői és szerkesztői:

Prof. dr. Nagy Imre, prof. dr. Szedlák Ottilia, mgr. Újhelyi Ákos

A kiadásért felel:

Prof. dr. Pásztor Bálint, a Vajdasági Magyar Szövetség elnöke

A fejlesztési stratégia készítésében részt vevő szakértők:

Prof. dr. Bagi Boján osztályvezető főorvos, Szabadkai Közkórház, főiskolai tanár, tartományi parlamenti képviselő, Szabadka
Prof. dr. Bagi Ferenc egyetemi tanár, Mezőgazdasági Kar, Újvidéki Egyetem, Temerin
Dr. Bagi Teodóra belgyógyász, onkológus, Szabadkai Közkórház, Szabadka
Bálint Novák Mirella mesterközgazdász, a Palics Park Kft. megbízott igazgatója, Szabadka
Barna Ákos okl. közgazdász, a Tisza Automotive Kft. igazgatója, Szabadka
Biacsi Karolina okl. kőszobrász-restaurátor mester, a Restauro Művészeti Műhely tulajdonos-ügyvezetője, Szabadka
Burány Hajnalka okl. tanár, Zenta község polgármestere, Zenta
Prof. dr. Čović Zlatko főiskolai tanár, Szabadkai Műszaki Szakfőiskola, igazgatóhelyettes, Szabadka
Dankó Dénes, okl. közgazdász, cégtulajdonos, Szabadka
Dubac Éva okl. építőmérnök, a Tartományi Mezőgazdasági Fejlesztési Alap igazgatóhelyettese, Bácskertes
Ercsi Hargita mester-építésmérnök, Szabadka Város Tanácsának tagja, Csantavér
Erős Ervin okl. menedzser, Újvidéki Civil Központ, Újvidék
Fazekas Róbert rendszer-informatikus, tartományi parlamenti képviselő, Bácskossuthfalva
Dr. Fazekas Tibor okl. közlekedési mérnök, egyetemi docens, szabadkai Közgazdasági Kar, Újvidéki Egyetem, Szabadka
Fehér Szabolcs okl. közlekedési mérnök, a Tartományi Energetikai, Építésügyi és Közlekedési Titkárság segédtitkára, Óbecse
Fejstámer Róbert okl. közgazdász, Magyarkanizsa község polgármestere, Magyarkanizsa
Fremond Árpád mester-osztálytanító, a Magyar Nemzeti Tanács elnöke, Pacsér
Prof. dr. Fürstner Igor okl. gépészmérnök, a Szabadkai Műszaki Szakfőiskola igazgatója, Szabadka
Prof. dr. Gábrity Molnár Irén okl. közgazdász, nyugalmazott egyetemi tanár, Szabadka
Prof. dr. Gogolak László okl. mechatronikai mérnök, főiskolai tanár, Szabadkai Műszaki Szakfőiskola, Szabadka
Góli Csilla mesterközgazdász, Szabadka Város alpolgármestere, Szabadka
Gyivánovity Dániel okl. közgazdász, vállalkozó, Szabadka Város képviselő-testületének elnöke, Szabadka
Prof. dr. Győri Lukrécia egyetemi tanár, Természettudományi-Matematikai Kar, Újvidéki Egyetem, Topolya
Prof. dr. Halasi Szabolcs egyetemi tanár, a Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar dékánhelyettese, Újvidéki Egyetem, Szabadka
Horvát Ákos katolikus pap, mentálhigiénés szakember, a doroszlói kegyhely igazgatója, Doroszló
Horvát Király Andrea mezőgazdasági gépészmérnök, a Gazdasági Minisztérium államtitkára, Ada
Hugyik Karolina okl. tanár, tartományi parlamenti képviselő, Kula
Jaksa Róbert villamosmérnök, a Környezetvédelmi Minisztérium államtitkára, Törökkanizsa
Jerasz Anikó okl. tanár, az Oktatási Minisztérium államtitkára, Törökkanizsa
Juhász Attila okl. mezőgazdasági mérnök, a Mezőgazdasági, Erdészeti és Vízgazdálkodási Minisztérium államtitkára, Magyar-csernye
Dr. Juhász Bálint, a regionális tudományok doktora, a VAT Képviselőházának elnöke, Kishegyes
Juhász László okl. közlekedési mérnök, a Szabadkai Útfenntartó Közvállalat szakmunkatársa, Kishegyes
Kartali Róbert okl. újságíró, a Hét Nap főszerkesztője, Szabadka

Kerekes József okl. közgazdász, a Pénzügyminisztérium államtitkára, Magyarittabé

Kern Imre okl. vegyészmérnök, Szabadka–Zenta

Kikity Andrea okl. közgazdász, Szabadka Város Önkormányzata gazdasági titkárságának főosztályvezetője, Szabadka

Kiss Igor okl. politológus, Óbecse község képviselő-testületének elnöke, Óbecse

Kókai Roland mesterközgazdász, a Vajdaság Erdői Közvállalat igazgatója, Piros

Kovács Elvira okl. közgazdász, a Szerbiai Képviselőház alelnöke, Nagybecskerek

Koza Andor okl. informatikus, a Studio Present igazgatója, társtulajdonosa, Szabadka

Lality Urbán Emese okl. építőmérnök, az Építésügyi, Közlekedési és Infrastruktúraügyi Minisztérium államtitkára, Torontál-vásárhely

Laskovity Kornél idegenforgalmi menedzser, Zenta Község Idegenforgalmi Szervezetének igazgatója, Zenta

Dr. Lengyel László okl. mezőgazdasági mérnök, a MATE Zentai Konzultációs Központjának vezetője, Zenta

Lulić Márki Anna okl. jogász, a Prosperitati Alapítvány jogi osztályának vezetője, Szabadka

Méhes Béla számítógép-elektrotechnikus, a Sila Kft. társtulajdonosa és igazgatója, Bácskossuthfalva

Dr. Molnár István szakorvos, a Tartományi Egészségügyi Titkárság segédtitkára, Szabadka

Dr. med. vet. Molnár Viktor, a Tartományi Mezőgazdasági Fejlesztési Alap igazgatója, Óbecse

Prof. dr. Muhi Béla egyetemi tanár, újvidéki Educons Egyetem, Közgazdasági Kar, Szabadkai Műszaki Szakfőiskola, Újvidék

Nágel János ügyvéd, Szabadka Város képviselő-testületének tagja, Palics

Prof. dr. Nagy Imre professor emeritus, a Prosperitati Alapítvány igazgatóbizottságának elnöke, Temerin

Nagy Miklós okl. fizikus, a Vajdasági Agráregyesületek Szövetségének elnöke, Zenta

Nagy Miklós közgazdász, város- és területfejlesztő mester, az Exsol Consulting igazgatója, Temerin

Nagy Ottó okl. mezőgazdasági mérnök, a Tartományi Nagyberuházási Igazgatóság igazgatóhelyettese, Pacsér

Nagy Zita közgazdász, a Prosperitati Alapítvány ügyvezetője, Szabadka

Prof. dr. Námesztovszki Zsolt egyetemi tanár, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Újvidéki Egyetem, Szabadka

Ótott Róbert okl. jogász, tartományi oktatási, jogalkotási, közigazgatási és nemzeti kisebbségi – nemzeti közösségi titkár, Törökkanizsa

Ozsvár Tihamér, a Gebi Kft. igazgatója, Csantavér

Ft. Paskó Csaba, a Caritas elnöke, a Blaha Lujza Cukrászda és Pékség igazgatója, Szabadka

Prof. dr. Pásztor Bálint, a jogtudományok doktora, a VMSZ elnöke, Szabadka

Pásztor Noémi mesterközgazdász, a Pro-Technic Kft. ügyvezetője, Szabadka

Patai Attila, a Carrots Kft. igazgatója, Magyarittabé

Pirkov Ilija vendéglátás-szervező, tartományi parlamenti képviselő, Székelykeve

Ralbovski Gyetvai Tímea okl. közgazdász, a Magyar Nemzeti Tanács Hivatalának szakmunkatársa, Szabadka

Ric Gábor okl. közgazdász, a Caritas igazgatója, Szabadka

Sörös Andor egyetemi hallgató, Újvidék

Prof. dr. Sörös László egyetemi tanár, Közgazdasági Kar, Szabadka, Újvidéki Egyetem, Újvidék

Prof. dr. Sörös Zita egyetemi tanár, a Technológiai Kar dékánja, Újvidéki Egyetem, Újvidék

Prof. dr. Stojšić Milosavljević Anasztázia egyetemi tanár, Orvosi Kar, Újvidéki Egyetem, tartományi parlamenti képviselő, Újvidék

Szakállas Zsolt mesterjogász, a VAT Képviselőházának főtítkárhelyettese, Újvidék

Szatmári Adrián mesterközgazdász, Topolya község polgármestere, Topolya

Prof. dr. Szedlák Ottilia okl. közgazdász, egyetemi tanár, Közgazdasági Kar, Szabadka, Újvidéki Egyetem, Szabadka

Szedlák Zoltán mesterközgazdász, bankár, Postatakarék Bank Rt., Szabadka

Szedlár Erich okl. jogász, a VAT Képviselőháza, elnöki tanácsadó, Újvidék

Szőnyi Csongor mestergyógytornász, vállalkozó, Törökbecse

Sztantity Szabaszián okl. politológus, Zenta Község Önkormányzata, a Községi Tanács tagja, Zenta

Szűcs Balázs okl. jogász, a Szabadkai Községközi Műemlékvédelmi Intézet igazgatója, Szabadka

Tamás Zoltán, a Goodwill Pharma Kft. ügyvezető igazgatója, Szabadka

Tóbiás József köztársasági parlamenti képviselő, Ada

Tóth Tamás, okl. közgazdász, a T-1 Abráziv Kft. ügyvezető igazgatója, Ada

Tóth Zoltán okl. jogász, Tartományi Mezőgazdasági, Víz- és Erdőgazdálkodási Titkárság, titkárhelyettes, Szaján

Tölgyesi Huba idegenforgalmi menedzser, Topolya

Mgr. Újhelyi Ákos okl. közgazdász, köztársasági parlamenti képviselő, Szabadka

Dr. Úri Emese általános szakorvos, a Zombori Egészségház igazgatója, köztársasági parlamenti képviselő, Zombor
Utasi Jenő plébános, Tóthfalu
Ft. Verebélyi Árpád címzetes prépost, plébános, Horgos
Prof. dr. Vickó Ferenc egyetemi tanár, Orvostudományi Kar, Újvidéki Egyetem, az Egészségügyi Minisztérium államtitkára, klinikaigazgató, Újvidék
Vicsek Annamária mesterpedagógus, oktatáspolitikus, Újvidék
Vörös Attila idegenforgalmi menedzser, polgármesteri tanácsadó, Zenta
Zsemberi János okl. mérnök, a topolyai Sat-Trakt Kft. tulajdonosa, Topolya

Szakvéleményezők

Balassa Endre mesterközgazdász, Pannonreg Regionális Fejlesztési Ügynökség Kft., Topolya
Dr. Kovács Sárkány Hajnalka okl. élelmiszermérnök, Quality Consulting Kft., igazgató, Szabadka
Dr. Kovács Vilmos okl. élelmiszermérnök, Quality Consulting Kft., Horgos
Majláth Béla okl. közgazdász, az Otthon Értelmi Fogyatékosokat Gondoó Intézet igazgatója, Bácskossuthfalva
Ments András közgazdász, a Vatebet igazgatója, Zenta
Orosz Urbán Csilla közgazdász, Törökkanizsa Község Önkormányzata, a Községi Tanács tagja, Törökkanizsa
Palatinus János nyug. közgazdász, Muzslya
Dr. Ricz András projektmenedzser, Pro Regio Kft., Palics
Zódi Ildikó mesterközgazdász, a Serbhungas Kft. ügyvezető igazgatója, Újvidék

Nyelvi lektor, korrektor: Kávai Mucsi Katalin, Zenta

Borítólapon, térképgrafika, tördelőszerkesztő: Pál Anikó, Bácsfeketehegy

© Minden jog fenntartva. A Stratégia vagy annak bármely részének felhasználása a szerzői jogok tiszteletben tartása, a megfelelő hivatkozások használata mellett engedélyezett. A Stratégia vagy bármely részének bármilyen módszerrel, technikával történő másolása, terjesztése csak a www.vmsz.org.rs link feltüntetésével engedélyezett.

„Csak így teremthetjük meg az esélyét annak, ami mindannyiunk közös érdeke, hogy itthon lehessen boldogulni, ne kelljen elmenni, akik pedig elmentek, visszajöhetnek.”

(Pásztor István, 2013)

Pásztor István kezdeményezése adta meg azt az irányt, amely mentén közösségünk nekivágott az első, saját terület- és gazdaságfejlesztési stratégia kidolgozásának. Addig nem volt példa arra, hogy a vajdasági magyarság önálló, átfogó fejlesztési tervvel tervezze a jövőjét. A három évig tartó munkában 26 szakember vett részt, Pásztor István felkérésére – ebből a folyamatból nőtt ki a Prosperitati Alapítvány is, amely később a megvalósítás intézményes motorja lett.

A Vajdasági Magyar Szövetség kezdeményezésének és a Prosperitati Alapítvány koordinálásának köszönhetően 2016 óta egy történelmi léptékű támogatási program valósult meg. 12 pályázati körben összesen 57 felhívást tettünk közzé, amelyre 18.411 pályázat érkezett, és közülük 16.074 nyert támogatást. A pályázatok kézzelfogható eredményeket hoztak: gazdáink 5374 hektár termőföldet vásároltak, 1338 család új otthonhoz jutott, és 669 új vállalkozás indult el. Több ezer meglévő vállalkozást és termelőt is segítettünk, közel 15.000 munkahely megőrzéséhez vagy létrejöttéhez járulva hozzá. Mindennek eredményeként mintegy 60.000 vajdasági magyarral több maradt itthon, mint maradt volna a Stratégia nélkül, és a gyermekvállalási mutatók is kedvezőbbek a támogatottak körében.

Kellett ehhez egy jó stratégia, és kellett az Orbán Viktor által vezetett nemzeti kormány Magyarországon. A Stratégia megvalósításával irányt mutattunk más Kárpát-medencei nemzetrészeknek is.

2015-ben a „vajdasági magyar közösségek” megfogalmazást használtuk a Stratégia címében, mivel úgy gondoltuk, a Stratégia csupán néhány önkormányzat területén eredményez majd sikeres pályázókat. Az elmúlt tíz év sikere azonban bebizonyította: alig akad olyan vajdasági magyarok által is lakott település, amelyből valaki ne részesült volna támogatásban a Prosperitati fejlesztési eszközeiből.

Ma már egyes számban fogalmazunk: a vajdasági magyar közösség terület- és gazdaságfejlesztési stratégiáját alkottuk meg.

2025 januárjában kezdtük meg a 2026–2033-as időszakra vonatkozó második Stratégia kidolgozását. A tíz hónapon át tartó munkában felkérésemre 88 szakértő vett részt, és a 9 munkacsoport összehangolt tevékenysége világosan mutatja, mennyivel felkészültebbek vagyunk, mint 2012-ben voltunk. Köszönöm a szerkesztőknek és a felkért szakértőknek a munkát!

Az új Stratégia céljai világosak: mindennek a megtartása, ami eddig eredményt hozott, és új célok megvalósítása is: az itthon maradás feltételeinek erősítése, a külföldön dolgozó vajdasági magyarok hazahívása, a munkavállalók hangsúlyosabb támogatása.

Innovációvezérelt, befektetéseket vonzó gazdaság- és vállalkozásfejlesztést tervezünk, szakképzésre építve; magas hozzáadott értékű agrártermelést és agrárintegrációt; komplex vidékfejlesztést; valamint a természeti és a kulturális örökségre építő turizmus fejlesztését. A második Stratégia ugyanazt a célt szolgálja, mint az első: választ adni közösségünk aktuális kihívásaira, és közösen építeni tovább a vajdasági magyar jövőt a szülőföldünkön.

Az elmúlt évek megtanítottak bennünket összetett programok tervezésére és megvalósítására. Míg 2015-ben sok volt a bizonytalanság, ma már kiépült intézményeinkre és tudásunkra támaszkodva magabiztosabban nézünk szembe a kihívásokkal. Meggyőződésem, hogy az új Stratégia egyszerre lesz fejlesztési iránytű és közösségi összetartásunk szimbóluma. Folytassuk együtt ezt a sikeres utat!

Prof. dr. Pásztor Bálint,
a Vajdasági Magyar Szövetség elnöke

A vajdasági magyar közösség újabb terület- és gazdaságfejlesztési stratégiájának elkészítését a korábbi Stratégia megvalósításának tapasztalatai, az elmúlt tíz év társadalmi, gazdasági, politikai és geopolitikai, valamint környezeti változásai által generált igények tették szükségessé.

A tervdokumentum a szerbiai, a vajdasági, valamint a helyi területfejlesztési tervek irányvonalaire épül, figyelembe véve az Európai Unió területfejlesztési elveit és ágazati stratégiáit is.

A megfogalmazott fejlesztési elképzelések a határon átvágó regionális fejlesztési célok megvalósításához is hozzájárulhatnak, egyrészt mivel a vajdasági magyar közösség gazdasági gyarapodása nem választható el a tartomány, illetve Szerbia többségi nemzetének a gyarapodásától, másrészt pedig mert fontos összekötő szerepet játszik a két ország kölcsönös előnyét szolgáló gazdasági, társadalmi kapcsolatok fejlesztésében.

A vajdasági magyarság szülőföldjén való megmaradásához a munkahelyteremtő, versenyképes vállalkozások növekedésére van szükség, ezért a Stratégia a vajdasági magyar vállalkozások fejlesztésére, növekedésének és érvényesülésének elősegítésére irányul. A Stratégia elsősorban olyan mikro-, kis- és középvállalkozások megteremtését szorgalmazza, illetve a már meglévők olyan irányú fejlesztését, ami képessé teszi őket a nemzetközi jelenlétre, a külpiacon való megjelenésre és helytállásra.

Az infrastruktúra-fejlesztés keretében kiemelt szerepet kap a szállítmányozás és logisztika, a térség aktuális üzleti informálása és a kapcsolatépítő szolgáltatások fejlesztése, a határ menti települések esetében pedig a periferikus helyzetet felszámoló infrastruktúra kiépítése és a határátlépés zökkenőmentes megszervezése.

A tervdokumentum kiemelt célja a tudásalapú gazdasági ágazatok (elektro- és elektronikai, gépipar) erős, versenyképes hálózatának megteremtése, a hálózatba integrálódás elősegítése, a külföldi működő tőkének a térségbe való beáramlása, a környezetbarát termelésre és fogyasztásra történő áttérés elősegítése.

Kiemelt fontosságú még a térség alternatív energiapotenciáljainak (napsütéses órák, vízenergia, biomassza) hasznosítása is. A természeti erőforrásainkra támaszkodó, kiváló kapcsolódási szempont a klímaváltozáshoz alkalmazkodó és modernizálódó mezőgazdaság, a további piacvesztést megállító egészséges élelmiszer-termelés és a hozzá kapcsolódó ágazatok import-ellentételező szerepének növelése, valamint a felfelé ívelő térségspecifikus idegenforgalom és az egészségipar fejlesztése.

A szerzők

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETŐ	13
2. MÓDSZERTAN	15
3. HELYZETELEMZÉS	17
3.1. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK ÉS ERŐFORRÁSOK	18
3.2. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP – TRENDEK ÉS ERŐFORRÁSOK	19
3.2.1. SZERBIA ÉS VAJDASÁG AKTUÁLIS DEMOGRÁFIAI ADATAI	19
3.2.1.1. A vajdasági magyarság migrációs vesztesége	22
3.2.1.2. Vajdaság etnikai térszerkezete	22
3.2.2. A HUMÁN ERŐFORRÁS LEGFONTOSABB JELLEMZŐI A TÉRSÉGBEN	23
3.3. VAJDASÁG AUTONÓM TARTOMÁNY GAZDASÁGA	27
3.3.1. KÖZVETLEN KÜLFÖLDI BEFEKTETÉSEK VAJDASÁGBAN	37
3.3.2. KERESKEDELEM	38
3.3.3. ENERGIATERMELÉS, ENERGIAHATÉKONYSÁG, ALTERNATÍV ENERGIAFORRÁSOK	38
3.3.4. INNOVÁCIÓ ÉS DIGITALIZÁCIÓ	40
3.4. MEZŐGAZDASÁG ÉS HELYI ÉLELMISZER-TERMELÉS, ZÖLDGAZDASÁG ÉS EZEK VIDÉKFEJLESZTÉSI VONATKOZÁSAI	41
3.4.1. A MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉS MUTATÓI	42
3.5. A KÖZLEKEDÉSI ÉS EGYÉB MŰSZAKI INFRASTRUKTÚRA SZEREPE	46
3.5.1. VAJDASÁG KÖZLEKEDÉSFÖLDRAJZI HELYZETE ÉS INFOKOMMUNIKÁCIÓS INFRASTRUKTÚRÁJA	46
3.5.2. KÖZÚTHÁLÓZAT, KÖZÚTI KÖZLEKEDÉS	46
3.5.3. KERÉKPÁRUTAK	47
3.5.4. EURÓPAI FONTOSSÁGÚ ÚTVONALAK ÉS HATÁRÁTKELŐK MAGYARORSZÁG, ROMÁNIA, HORVÁTORSZÁG ÉS BOSZNIA-HERCEGOVINA IRÁNYÁBA	47
3.5.5. A KÖZÚTHÁLÓZAT ÉS A KÖZLEKEDÉSBIZTONSÁG ÉRTÉKELÉSE	48
3.5.6. VASÚTI KÖZLEKEDÉS	48
3.5.7. FOLYAMI KÖZLEKEDÉS	50
3.5.8. LÉGI KÖZLEKEDÉS	50
3.5.9. LOGISZTIKAI KÖZPONTOK	50
3.6. VAJDASÁG IDEGENFORGALMA	52
3.6.1. A SZERBIAI ÉS A VAJDASÁGI TURIZMUS SAJÁTOS HELYI PROBLÉMÁI	55
3.7. EGÉSZSÉGÜGY ÉS SZOCIÁLIS ELLÁTÁS	57
3.7.1. VAJDASÁG EGÉSZSÉGÜGYI ELLÁTÓRENDSZERE	57
3.7.2. SZAKORVOSI BETEGELLÁTÁS SZERBIAI VISZONYLATBAN	57
3.7.3. AZ EGÉSZSÉGÜGYI ÁLLAPOT HELYZETKÉPE	58
3.7.4. SZOCIÁLIS VÉDELEM, SZOCIÁLISMUNKA-KÖZPONTOK – ÁLTALÁNOS ÁTTEKINTÉS	58
3.7.5. A SZOCIÁLIS VÉDELEM HELYI SZOLGÁLTATÁSAI VAJDASÁG AT TERÜLETÉN	59
3.8. A HATÁRON ÁTNYÚLÓ KAPCSOLATOK ÉS HASZNOSULÁSUK SZEREPE A VMK GAZDASÁGI FELZÁRKÓZÁSÁBAN	61
3.8.1. A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉG HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉSE MAGYARORSZÁGGAL	61
3.8.2. AZ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK EGYÉB FORMÁI	63
3.9. ÖSSZEGZÉS	64
3.10. SWOT-ELEMZÉS	65
4. A TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIA JÖVŐKÉPEI ÉS CÉLJAI	67
4.1. A STRATÉGIA ÁTFOGÓ FEJLESZTÉSI IRÁNYAI	68
4.1.1. GAZDASÁGI, TÁRSADALMI, KÖRNYEZETI FENNTARTHATÓSÁG	68
4.1.2. INNOVÁCIÓ – DIGITALIZÁCIÓ	68
4.1.3. PARTNERSÉG	69
4.1.4. ESÉLYEGYENLŐSÉG	69
4.1.5. HÁLÓZATÉPÍTÉS	69
4.2. STRATÉGIAI CÉL	71

5. A STRATÉGIA PRIORITÁSRENDSZERE – TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK.....	73
5.1. A VAJDASÁGI MAGYARSÁG ELVÁNDORLÁSÁNAK ENYHÍTÉSE, A KÜLFÖLDÖN DOLGOZÓK HAZAHÍVÁSA	74
5.1.1. PRIORITÁS – A VÁRHATÓ VISSZATÉRŐKKEL TÖRTÉNŐ KOMMUNIKÁCIÓ, INFORMÁCIÓCSERE	74
5.1.1.1. Vajdaság hazavár! program	74
5.1.1.2. Otthonteremtés	75
5.1.1.3. Külföldön tanulók hazatérésének kezdeményezett irányítása	75
5.1.1.4. Oktatás-képzés a hazatérők számára	75
5.1.1.5. Magyar vállalkozók ösztönzése magyar nyelvtudású munkavállalók alkalmazására	76
5.2. SZAKKÉPZÉSEN ALAPULÓ, INNOVÁCIÓORIENTÁLT, BEFEKTETÉSEKET VONZÓ ÉS VÁLLALKOZÁSI HAJLANDÓSÁGOT NÖVELŐ INTÉZKEDÉSEK TÁMOGATÁSA	77
5.2.1. PRIORITÁS – INNOVATÍV TEVÉKENYSÉGEK, ÁGAZATOK, TECHNOLÓGIÁK TERMELÉSBE TÖRTÉNŐ BEÉPÍTÉSE ÉS AZOK FENNTARTHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSA	77
5.2.1.1. Új termelési technológiák fejlesztésének támogatása (robotizáció, digitalizáció) új gazdasági egységek kialakításának működéséhez	78
5.2.1.2. Megújuló energia termelésének támogatása (napenergia, biogáz, geotermikus energia)	79
5.2.1.3. Körkörös gazdálkodásban részt vevő termelő- és szolgáltatóegységek és vállalkozások összekapcsolásának támogatása	79
5.2.2. PRIORITÁS – VERSENYKÉPES TUDÁS BIZTOSÍTÁSA	79
5.2.2.1. Vállalkozásfejlesztési tevékenység és forrásbiztosítási tanácsadás	80
5.2.2.2. Vállalkozási ismeretekre való képzések bevezetése és szervezése erre a szolgáltatásra alkalmas intézményeknél	80
5.2.2.3. Egyéb képzési profilok támogatása – a digitális tudás fejlesztése	81
5.2.2.4. Pénzügyi tanácsadás biztosítása	81
5.2.2.5. Szakképzés hiányszakmák részére	81
5.2.2.6. Felnőttképzés a folyamatosan változó munkaerőpiaci igények követésével	82
5.2.3. PRIORITÁS – A SZAKKÉPZETT MUNKAERŐ MEGTARTÁSA: GAZDASÁGI ÖSZTÖNZŐK ÉS VÁLLALKOZÁSFEJLESZTÉS	82
5.2.3.1. Kezdő vállalkozások megalakításának támogatása	82
5.2.3.2. Egyéni vállalkozók, kisebb gazdasági társaságok eszközbeszerzésének támogatása, beleértve az építőipari és a kiskereskedelmi szolgáltatásokat	83
5.2.3.3. Nagy léptékű gazdasági szereplők támogatása	83
5.2.4. PRIORITÁS – MUNKAVÁLLALÓK TÁMOGATÁSA	84
5.2.4.1. A munkavállalói jólét és a társadalmi kohézió erősítését szolgáló támogatási intézkedések	84
5.2.4.2. A munkavállalók ingázását, vállalkozók, szakemberek mobilitását támogató eszközbeszerzések, szolgáltatásfejlesztések támogatása	84
5.2.4.3. A munka és a magánélet egyensúlyának elősegítése	84
5.3. MAGAS HOZZÁADOTT ÉRTÉKŰ ÉLELMISZER-TERMELÉS SZERVEZÉSE, HORIZONTÁLIS ÉS VERTIKÁLIS INTEGRÁCIÓJA ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS	85
5.3.1. PRIORITÁS – HOZZÁADOTT ÉRTÉKET ELŐÁLLÍTÓ, PIACKÉPES GAZDASÁGOK, VÁLLALKOZÁSOK ÉS CÉGEK MEGALAPÍTÁSÁNAK ÖSZTÖNZÉSE A MEGFELELŐ INFRASTRUKTÚRA KIALAKÍTÁSÁN KERESZTÜL	86
5.3.1.1. Mezőgazdasági vállalkozások, magáncégek támogatása, amelyek helyi és külföldi piacokra hozzáadott értékű élelmiszeripari terméket állítanak elő	86
5.3.1.2. Élelmiszer-feldolgozók kísérő infrastruktúrájának támogatása	86
5.3.2. PRIORITÁS – AZ ELADÁS, VALAMINT A SZABVÁNYOSÍTÁS ÉS A TANÚSÍTVÁNY IGÉNYLÉSÉNEK ÖSZTÖNZÉSE	87
5.3.2.1. Magasabb hozzáadott értékű élelmiszeripari termékek értékesítési rendszerének kialakítása	87
5.3.2.2. A magasabb hozzáadott értékű élelmiszeripari termékek piacra juttatását szolgáló marketing és menedzsment átszervezése a vajdasági magyar érdeklődők számára	87
5.3.2.3. Szabványosítás és tanúsítvány igénylésének támogatása az élelmiszer-termelésben	88
5.3.3. PRIORITÁS – FENNTARTHATÓ AGRÁRKÖRNYEZET ÉS KLÍMABARÁT MEZŐGAZDASÁG MEGTEREMTÉSE, AZ ÖKOGAZDÁLKODÁS NAGYOBB TÉRNYERÉSÉNEK BIZTOSÍTÁSA	88
5.3.3.1. A klímaváltozáshoz alkalmazkodó mezőgazdasági technikák támogatása, előképzési feltétellel	88
5.3.3.2. Az ökogaedálkodás nagyobb téerneyerésének támogatása – előképzési feltétellel	88
5.3.4. PRIORITÁS – RURÁLIS TEREK NEM GAZDASÁGI TÉNYEZŐINEK FEJLESZTÉSE MINT MÁSODLAGOS TEVÉKENYSÉG A GAZDASÁG SZOLGÁLTATÁBAN	89
5.3.4.1. A kommunális infrastruktúra fejlesztésének további támogatása (víznyerésfejlesztés, ívóvízhálózat-korszerűsítés, csatornahálózat és víztisztítás, klímaadaptív felszíni vízviisszatartás)	89
5.3.4.2. Alternatív energiaforrások háztartás- és vállalkozásszintű használatának támogatása	89

5.3.4.3. A közúti összeköttetés és az úthálózat fejlesztése, a klímaadaptációs zöldfelület-növelés fejlesztése, támogatása	90
5.3.4.4. A vidéki, a helyi kultúrtörténeti értékek és a hagyományápolás idegenforgalmi hasznosítása, valamint a falusi turizmus fejlesztése	90
5.3.4.5. Az egészségügyi és a szociális biztonság és szolgáltatások támogatása a vidéki településeken	90
5.4. KEDVEZŐ TERMÉSZETI ÉS KULTÚRTÖRTÉNETI ALAPOKRA ÉPÜLŐ TURIZMUS FEJLESZTÉSE.....	92
5.4.1. PRIORITÁS – AZ IDEGENFORGALMI TERMÉKEK ÉS VONZERŐK KIALAKÍTÁSA, A MEGLEVŐK VERSENYKÉPESSÉGÉNEK NÖVELÉSE	92
5.4.1.1. A természetközeli és ökoturisztikai programok fejlesztése, a természeti örökséghez kapcsolódó szolgáltatások (vízi, lovas és vadász-halász turizmus) kialakítása	93
5.4.1.2. Kultúr- és konferenciaturizmus (MICE), zárandokturizmus, rendezvények idegenforgalmi szervezése	93
5.4.1.3. A gyógy-, fürdő-, orvosi, spa- és wellnessturizmus szolgáltatásainak komplex fejlesztése	93
5.4.1.4. A vendégforgalom és a kereskedelmi szálláshelyek kihasználtságának növelése, valamint a szálláskapacitások bővítése	93
5.4.1.5. A sportturizmus támogatása.....	94
5.4.2. PRIORITÁS – AZ IDEGENFORGALMI ALAP-INFRASTRUKTÚRA FEJLESZTÉSE	94
5.4.2.1. A kereskedelmi szálláshelyek kapacitásnövelése.....	94
5.4.2.2. A közlekedési és kis léptékű települési infrastruktúra-fejlesztés és infrastruktúra-beavatkozások	95
5.4.3. PRIORITÁS – SZERVEZETI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS AZ EMBERI ERŐFORRÁS FEJLESZTÉSE	95
5.4.3.1. Együttműködés erősítése az önkormányzatok, a köz- és a magánszféra, valamint a turisztikai intézmények között (beruházások, közös fellépés, komplementáris kínálat)	96
5.4.3.2. A helyi lakosság bekapcsolása a termékellátó rendszerekbe.....	96
5.4.3.3. A humán erőforrás-fejlesztés támogatása a turisztikai szektor számára.....	96
5.4.3.4. A smart turizmus – okosturizmus koncepciójának bevezetése – irányítás és digitalizáció a turizmusban.....	97
6. A FEJLESZTÉSEK TÁMOGATÁSI FORRÁSAI	99
6.1. SZERBIAI ÁLLAMI FEJLESZTÉSI FORRÁSOK.....	100
6.2. VAJDASÁG AT FEJLESZTÉSI FORRÁSAI	102
6.3. EURÓPAI UNIÓS FEJLESZTÉSI FORRÁSOK	103
6.4. MAGYARORSZÁGI PARTNERSÉG ÉS VÁRHATÓ FEJLESZTÉSI TÁMOGATÁSOK	104
7. AKCIÓTERV 2026–2033.....	105
7.1. ÁLTALÁNOS AKCIÓTERVEK.....	106
7.1.1. OTTHONTEREMTÉS ÉS HAZAVÁRÁS.....	106
7.2. EMBERI ERŐFORRÁSOK FEJLESZTÉSE (OKTATÁS, KÉPZÉS, ÁTKÉPZÉS)	107
7.3. TUDÁSINTENZÍV ÉS PIACKÉPES VÁLLALKOZÁSOK FEJLESZTÉSE	108
7.3.1. VÁLLALKOZÁSFEJLESZTÉS	108
7.3.2. A SZABVÁNYOSÍTÁS AKCIÓTERVE.....	109
7.3.3. MARKETING- ÉS KOMMUNIKÁCIÓS TEVÉKENYSÉGI AKCIÓTERV	109
7.3.4. EXPORTLEHETŐSÉGEK	111
7.4. MEZŐGAZDASÁGI, ÉLELMISZERIPARI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI AKCIÓTERVEK.....	112
7.4.1. MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMISZERIPARI TERMÉKEK ELŐÁLLÍTÁSÁNAK ÉS PIACRA JUTÁSÁNAK TÁMOGATÁSA	112
7.4.2. FENNTARTHATÓ, KÖRNYEZET- ÉS KLÍMABARÁT MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉS.....	113
7.4.3. VIDÉKFEJLESZTÉS	114
7.5. A TURIZMUS AKCIÓTERVEI.....	115
7.5.1. A TURISZTIKAI VONZERŐ FEJLESZTÉSE.....	115
7.5.2. A TURISZTIKAI SZÁLLÁSKAPACITÁS FEJLESZTÉSE.....	116
8. BIBLIOGRÁFIA	117

A jelen stratégiai dokumentumot megelőző *A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája 2016–2019* alapcéljainak megvalósítása és a Stratégia alapján történő fejlesztések sikerrel zárultak.

A dokumentumban vázolt jövőképek és célok alapján kialakított Akcióterv 2015–2019 eredményeként létrejött a Stratégia lebonyolításáért felelős intézmény, a Prosperitati Alapítvány, amely a Vajdaság területét lefedő irodahálózatával operatíván bonyolította le a Magyarország Kormánya által megítélt és folyósított terület- és gazdaságfejlesztési támogatást.

A támogatás keretében az alapítvány összesen 57 pályázatot hirdetett meg 12 pályázati körben, a mezőgazdaság, a turizmus, a falusi házvásárlás és a vállalkozásfejlesztés területén. A beérkezett 18.411 pályázatból 16.074 nyert támogatást. A kis, közepes és nagy értékű projektek összértéke csaknem 64,226 milliárd RSD (225,9 milliárd HUF / 548,870 millió EUR), a megítélt vissza nem térítendő támogatás értéke pedig több mint 31,534 milliárd RSD (110,9 milliárd HUF / 269,487 millió EUR) volt. A program kiemelt eredményei, hogy 5374 hektár termőföld megvásárlására és 1338 új otthon megteremtésére került sor, valamint 669 új vállalkozás született. Emellett az alapítvány 2508 vállalkozás és 6262 mezőgazdasági termelő fejlődéséhez járult hozzá, mintegy 15.000 munkavállaló megélhetését biztosítva.

A magyar közösség társadalmi-gazdasági tevékenységében jelentős változást, gyarapodást idéztek elő a bemutatott időszak eredményei, és ezek ösztönöztek bennünket arra, hogy figyelembe véve az elmúlt időszak globális, regionális és helyi változásait, az aktuális tudományos, valamint terület- és gazdaságfejlesztési eredményeket és tapasztalatokat az EU-ban és Szerbiában, továbbgondoljuk és folytassuk a fejlesztést, és részben felújított tervet kínálunk fel a vajdasági magyar közösségnek.

A 2015-ben elfogadott Stratégia alap gondolata az volt, hogy a gazdaságfejlesztésben a vajdasági magyar tömbterületek és néhány kiemelkedő, közösségi szempontból erős szórványtelepülés vehet részt. Ezzel szemben az elmúlt tíz év bebizonyította, hogy a vajdasági magyar közösség egésze egy életerős közösség, rendelkezik fejlesztési elképzelésekkel és a megvalósításhoz szükséges készségekkel. A Vajdasági Gazdaságfejlesztési Program keretében összesen 189 vajdasági településen valósult meg támogatott projekt, ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy minden település részt vett a programban, ahol magyarok élnek Vajdaságban. Ezért a Stratégia elnevezése is módosult, a *közösségek* szóhasználatot felváltotta a jelentősen inkluzívabb *közösség* kifejezés.

Az új, *A vajdasági magyar közösség terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája 2026–2033* című dokumentum helyzetértékelő része a vajdasági társadalmi-gazdasági-környezeti állapotokból indul ki, tekintettel arra, hogy a vajdasági magyar közösség (VMK) a tömbmagyarság területén kívül számos község városaiban és falvaiban él egész Vajdaság térségében.

A vajdasági magyarság szülőföldjén való megmaradásához és a (fiatal) vajdaságiak külföldről történő hazatéréséhez a Stratégia otthont és munkahelyet, élhető gazdasági és társadalmi, városi és vidéki környezetet szeretne felkínálni, ily módon is hozzájárulva a fiatal generációk népességyarapodásához és magyarságunk megtartásához.

A tervdokumentum alap gondolata 4 stratégiai cél köré épül fel, amelyek a 12 prioritásba sorolt 43 konkrét fejlesztést generáló tevékenységet szemléltetnek.

A további fejezetek körvonalazzák a rendelkezésre álló hazai és külföldi támogatási források leírását is.

A Stratégia legfontosabb, esszenciális részét az akciótervek fejezete képezi. A 11 akciótervet 4 tematikus csoportba soroltuk: az általános akciótervek, a tudásintenzív és piacképes vállalkozások fejlesztések csoportjába, valamint a mezőgazdasági, illetve a vidékfejlesztés és turizmus akciótervek csoportjába. Valamennyi akcióterv kiemelten tartalmazza a majdani fejlesztési pályázatok megfogalmazásához alapul szolgáló támogatott tevékenységek címszavait is.

A vázolt fejlesztési irányok tudományosan megalapozott irányvonalai és logikája hozzájárulnak a térség fenntartható fejlődését támogató fejlesztési célok megvalósításához.

MÓDSZERTAN

2

A Stratégia a Vajdasági Magyar Szövetség elnöke által felkért szakértők szakmai véleménye és tanácsai alapján készült. A szakértők tematikus csoportokba szerveződve végezték munkájukat: egyrészt feltárták a településeik jelenlegi problémáit és kihívásait, másrészt a vajdasági magyar közösségek sajátos helyzetét és problémáit figyelembe véve elemezték a rövid, közép- és hosszú távú fejlesztési lehetőségeket. Az összegyűjtött javaslatokat a Szerbia Köztársaság és a Vajdaság Autonóm Tartomány terület- és vidékfejlesztési tervdokumentumaival, valamint az Európai Unió területfejlesztési, gazdaságpolitikai és vidékpolitikai elveivel összhangban rendszereztek, majd logikailag koherens prioritási sorrendbe rendezték. E prioritásrendszer képezte a stratégiai vezérelvek meghatározásának alapját.

A stratégiai célrendszer meghatározásának kiindulópontját a vajdasági magyar közösséget érintő, elvándorlással és alacsony természetes szaporodással jellemezhető összetett demográfiai folyamat jelenti. Ennek a tendenciának kedvezőtlen kor-, képzettségi és gazdasági szerkezet a következménye, ami lassítja, sőt bizonyos esetekben meg is kérdőjelezi a vidéki térségek gazdasági felzárkózását és eltartóképességét.

A problémák kezelésére a vajdasági magyar közösség 88, különböző szakterületekről érkező szakértője kilenc munkacsoportban végezte az elemző és javaslattevő munkát. A munkacsoportok véleményezési és tervezési tevékenységük eredményeként olyan komplex feladatrendszert alakítottak ki, amely 25 konkrét, támogatható tevékenységet foglal magában. Ezeket 12 prioritás mentén, 4 stratégiai cél köré csoportosítva határozták meg annak érdekében, hogy egyrészt lassítsák a vajdasági magyarság demográfiai fogyását, másrészt kijelöljék a közösség területi és gazdasági fejlődésének szakmai irányát. Ennek birtokában a közösség képes lesz bekapcsolódni az új fejlődési trendekbe, és mérhető eredményeket felmutatni.

Az akciótervben szereplő intézkedések szakmai konszenzus alapján kerültek meghatározásra, a stratégiai prioritásoknak megfelelően. A négy tematikus csoportba rendezett akciótervek tartalmazzák az egyes beavatkozások indoklását, valamint a támogatható tevékenységek listáját, amelyek a későbbi támogatási pályázatok megalapozását szolgálják.

HELYZETELEMZÉS

3

3.1. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK ÉS ERŐFORRÁSOK

Vajdaság Autonóm Tartomány a Pannon-síkság déli részén, három folyó: a Duna, a Tisza és a Száva alsó folyásánál helyezkedik el 21.614 km² területével, amely Szerbia területének mintegy 1/4-ét teszi ki, és ahol a 2022-es népszámlálás szerint 1.740.230 fő él, 467 településen.

A tartomány közigazgatásilag hét körzetre, negyvenöt községre és nyolc városra tagolódik, területe pedig három földrajzi-történelmi régióban – Bácskában, Bánságban és Szerémségben – helyezkedik el.

A térség domborzatát hegységek és dombvidékek (például a Tarcál- és a Verseci-hegység), löszhátságok és löszteraszok, valamint a folyók által kialakított alluviális síkságok alkotják. A fiatal kori homokrétegekből felépülő homokpuszták Vajdaság jellegzetes domborzati formái. A Delibláti-homokpuszta, valamint a vizsgált területhez tartozó Szabadkai- és Horgosi-homokvidék mintegy kétszáz évvel ezelőtt még növényzet nélküli, szél által formált pusztaság volt. Napjainkra ezeket a területeket gyümölcsösök és erdők borítják.

A hegyvidékek után a löszhátságok jelentik Vajdaság legmagasabb domborzati formáit. A negyedidőszak során keletkeztek, és vastag löszrétegekből épülnek fel. Közülük a Bácskai-löszhátság (Telecskai-dombok) a legkiterjedtebb: Bácska északi részének középső zónájában, mintegy 2800 km² területen helyezkedik el. Ez a térség enyhén ívelt magaslát, amely nyugat felé fokozatosan lejt.

Szabadka környékének tengerszint feletti magassága 110–125 méter között változik, és keleti, illetve déli irányban fokozatosan csökken. A nagyszámú völgy túlnyomó többsége szintén északnyugatról délkeleti irányban lejt. A legfiatalabb domborzatot a folyók alluviális lapályai (a Duna, Tisza, Száva és a Karas folyó völgyei) képezik, amelyek összetétele: homok, iszap, lösz, kavics és más képződmények.

A 20. század elejéig ezek a síkságok kiterjedt mocsaras területek voltak, amelyek gazdaságilag kevésbé voltak hasznosíthatók. A lecsapolási munkálatoknak köszönhetően azonban fokozatosan termőterületekké alakították őket. A talajvíz már 0,3–3 méter mélységben is elérhető, jelentős mennyiségben áll rendelkezésre, ami a nagyobb vízfogyasztók ellátását is lehetővé teszi.

A tartomány éghajlata mérsékelt kontinentális jellegű, ugyanakkor ezen belül jól elkülöníthető a Duna menti, Tisza menti, észak-bácskai és a dél-bácskai mikroklíma. Az évi átlaghőmérséklet enyhe növekedést mutat északnyugat–délkeleti irányban, miközben a Tarcál-hegység térségében egy sajátos, kissé eltérő mikroklíma is kialakult. A régió éghajlati adottságai összességében kedveznek a mezőgazdasági termelésnek, mivel viszonylag hosszú vegetációs időszakot tesznek lehetővé.

A tartomány évi átlaghőmérséklete 11 °C, a leghidegebb hónap a január (–1,2 °C), a legmelegebb pedig a július (21,4 °C). A megfigyelt időszakban a legmagasabb hőmérsékletet Petrocön mérték 1988. július 6-án (40,2 °C), a legalacsonyabbat pedig Szávaszentdemeteren 1987. január 31-én (–29,5 °C). A legalacsonyabb átlagos januári középhőmérsékletet Palicson, Óbecsén és Zomborban (–1,9 °C), míg a legmagasabbat Versecen jegyezték (–0,5 °C).

A tavaszi és a nyári időszakban – vagyis a vegetációs periódus legnagyobb részében, amikor a mezőgazdaság számára a legtöbb hő és napsütés áll rendelkezésre – egyre gyakrabban fordulnak elő mintegy 30 napig tartó, szinte trópusi jellegű hőhullámok. Ezek előfordulása az utóbbi években a fokozódó üvegházhatás következtében növekvő tendenciát mutat.

A csapadék eloszlása az év során egyenetlen: a legtöbb csapadék nyáron hull (31%), ezt követi a tavasz (24,2%), a tél (23,7%) és az ősz (21%). A legcsapadékosabb hónapok általában a június, a november és a december, míg a legszárazabbak a március és az október.

A tartomány erdőösültségi aránya alacsony: a vajdasági erdők Szerbia teljes erdőterületének (2.349.692 hektár) mindössze 6,5%-át teszik ki. Az egy főre jutó erdőterület nagysága is jelentősen elmarad a közép-szerbiai átlagtól – Vajdaságban csupán 0,075 hektár, míg Közép-Szerbiában 0,31 hektár. Ez azt jelenti, hogy a régió jelenlegi erdőborítottsága (6,5%) mindössze mintegy 46%-át éri el az ökológiailag optimális értéknek.

Jelentősebb erdőtársulások ma már elsősorban a folyópartokon, a Tarcál- és a Verseci-hegység lankáin, valamint a Delibláti- és a Szabadkai-homokpusztán találhatók. E területek adják az összes vajdasági erdőállomány mintegy 90%-át, míg a fennmaradó 10% szórványosan helyezkedik el a vajdasági alföldön.

A fafajösszetételben a tölgy dominál (29%), ezt követi az akác (15%), nyár (12%), fűz (11%), hárs (8%), kőris (7%), cser (5%), gyertyán (4%), szil (2%), bükk (2%) és a tölvevelűek (1%). A fennmaradó 4%-ot olyan, helyenként előforduló fajok alkotják, mint a mezei juhar és az eper.

A tagosítási folyamat során a vajdasági erdőterületek 55,9%-át rendezték, 202 kataszteri község területén. A 20. század utolsó negyedében mintegy 30.000 hektáron terveztek erdősítést, illetve mezővédő erdősávok telepítését, e tervek azonban nem valósultak meg, mivel a földtulajdonosok többsége még e nemes cél érdekében sem volt hajlandó lemondani területe egy részéről (Damjanović & Benka, 2011).

A vajdasági talajok kialakulásában nagy szerepe volt a negyedkori (löss, homok, iszap), valamint a harmadkori geológiai képződményeknek (sóder, homok, agyag), a palás kőzeteknek, az éghajlatnak és a vegetációnak. A tartomány területén 86-féle talajtípust tartanak nyilván, amelyek közül legelterjedtebb a csernozjom és a mezősi fekete föld. Ezenkívül még jelentős a réti fekete föld, valamint az alluviális és a szikes talajok előfordulása. A vajdasági talajok fizikai és kémiai tulajdonságainak köszönhetően Európa legjobb termőföldjei közé sorolhatók.

Az utóbbi évtizedekben számos antropogén és természeti tényező hozzájárult a talajminőség romlásához. A talaj termőképességének egyik legfontosabb mutatója a humusztartalom, amely a talaj összetételének mintegy 2%-át teszi ki. Vajdaságban azonban az elmúlt évtizedekben a fő talajtípusok esetében átlagosan 0,38%-os humusztartalom-csökkenés volt kimutatható. A humusz részarányának mérséklődése több tényezőre vezethető vissza, leggyakrabban a szerves, különösen az állótrágya használatának visszaesésére vagy teljes elmaradására, a tarlóégetés gyakorlata, illetve a vetésforgó mellőzésére.

Természeti erőforrások tekintetében a tartomány viszonylag szerény ásványkincsvagyonnal rendelkezik, mivel felszínének geológiai felépítését elsősorban harmadkori eredetű üledékes anyagok – agyag, különböző homokfélések és lösz – alkotják. Gazdasági jelentőséggel elsősorban a kőolaj-, agyag-, mész- és a cementmárga-lelőhelyek bírnak.

Napjainkra több száz kilométer hosszú vezetékhálózat épült ki a kőolaj és a földgáz szállítására (Mokrin–Nagykikinda–Elemér, Mokrin–Nagykikinda–Pancsova, Elemér–Újvidék–Belcsény). A kőolaj-kitermelés főbb központjai Bácskában Velebit, Kelebia és Turia térségében, míg Bánságban Végsszentmihály (Lokve), Ürményháza, Elemér, Nagyikinda, Mokrin és Csóka környékén találhatók.

Ugyanezen a lelőhelyeken földgáz-kitermelés is folyik, amely jelentős szerepet játszik a vegyipar alapanyag-ellátásában. Vajdaságban évente mintegy 1,3 millió tonna kőolajat termelnek ki, ennek jelentős része az általunk vizsgált területről származik (Tomić, 2013).

3.2. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP – TRENDKÉP ÉS ERŐFORRÁSOK

A demográfiai kutatások feladata a vajdasági magyarok népességművelőinek elemzése, elsősorban számbeliségének és a közösség vitális adatainak tükrében (főleg az utóbbi évtizedekben). A népességi adatok és változások (esetünkben a népesség csökkenése), az életkor szerinti megoszlás kihat a foglalkoztatottságra, a vállalkozási hajlamra, a család-alapításra, és alapvetően befolyásolja a gazdasági erőforrások felhasználását. A célunk azon megoldandó problémák hátterének és tendenciájának a vizsgálata, amelyek rámutatnak a vajdasági magyarság anyagi, társadalmi és szociális biztonságának növelésére, elvándorlásának enyhítésére, esélyt adhatnak a külföldön tartózkodók hazahívására.

3.2.1. SZERBIA ÉS VAJDASÁG AKTUÁLIS DEMOGRÁFIAI ADATAI

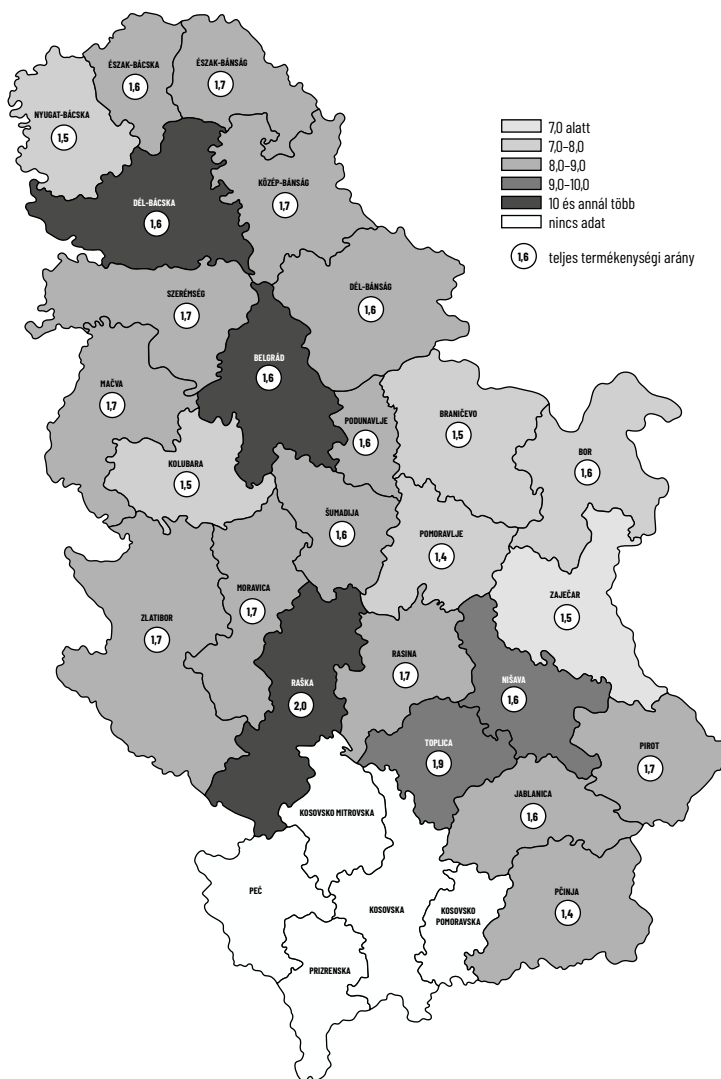
Az elmúlt évtizedekben Szerbiában demográfiai hanyatlás, azaz demográfiai regresszió figyelhető meg, amely több negatív folyamatban nyilvánul meg: depopuláció (a lakosság számának csökkenése és települések elnéptelenedése), természetes depopuláció (az elhalálozások száma meghaladja az újszülöttek számát), valamint demográfiai öregedés.

A Köztársasági Statisztikai Intézet adatai szerint 2022-ben Szerbia lakossága 6.647.003 fő volt, ebből 3.231.978 férfi és 3.415.025 nő. Az ország lakossága az elmúlt tizenegy évben 6,9%-kal, csaknem félmillió fővel, pontosan 495.975-tel csökkent. A népesség jellemzően alacsony gyermekszámú.

A természetes fogyás legalacsonyabb az Észak-bánati körzetben, míg a legmagasabb Dél-Bácskában. Községi szinten a legveszélyeztetettebb helyzetben a bánati falvak vannak (például Torontálszécsány és Begaszentgyörgy).

A népességcsökkenés legfőbb okaként a statisztikai intézet a csökkenő születésszámot jelöli meg. Szerbiában a teljes termékenységi arányszám 1,6.¹ Az alábbi térképen a születési arány és a teljes termékenységi arány területi eloszlása látható (1. ábra).

1. ábra: A születési arányszám és a teljes termékenységi arányszám Szerbiában körzetenként, 2023

Forrás: Demografska statistika, Kartogram, 2023
Republički zavod za statistiku, Beograd, 2024

A vajdasági tartomány északi és keleti részein a születési arány igen alacsony, 7–9, míg Szerémegben (Újvidék vonzáskörzete) 10 feletti.² Az országban a belső migráció jelentősen hat a népesség eloszlására. A falvak és a kisvárosok elnéptelenedése folyamatos. Belgrád, Újvidék és Novi Pazar az a három város, ahol többen élnek most, mint az előző népszámláláskor.

¹ A teljes termékenységi arányszám a szülőképes korú (15–49 éves) nőkre számított hipotetikus gyermekszám. A népesség középtávú fennmaradásához a rátának el kell érnie a 2,1-es szintet. 1,3-es érték alatt a népesség gyors ütemű fogyása valószínűsíthető.

² A nyers születési arányszám az 1000 emberre vonatkoztatott születések száma egy év alatt. A természetes növekedési ütem kiszámítására a nyers halálzási arányszámból kivonják a nyers születési arányszámot. A születési arány alacsonynak tekinthető, ha évenkénti 10–20 születés/1000 ember jellemzi, míg 40–50 születés/1000 ember évenként magas születési arányt jelent.

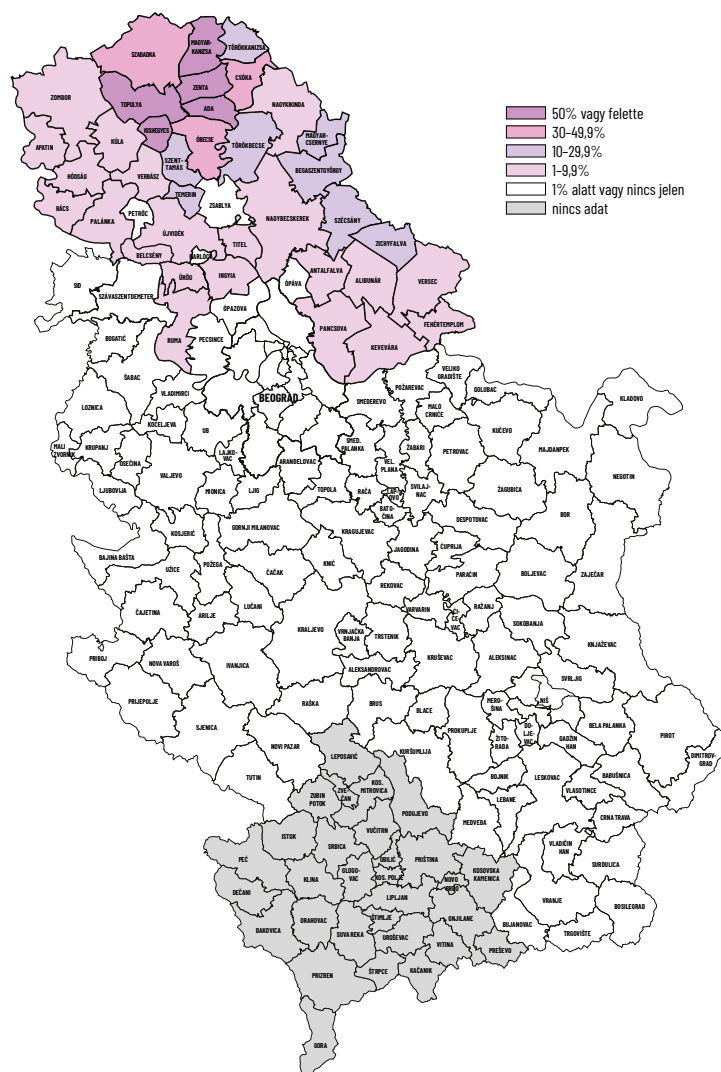
Vajdaság, Szerbia északi régiója összesen 21.506 km²-en terül el. Három folyó (Duna, Tisza, Száva) területileg három tájegységre osztja: Bácska, Bánát és Szerémség. Vajdaság nagy része síkság, a régió 84 százaléka mezőgazdasági termőterület, ami az itt élő lakosság gazdasági profilját is meghatározza. Közigazgatási szempontból Vajdaság hét körzetből áll: Észak-Bácska, Nyugat-Bácska, Dél-Bácska, Észak-Bánát, Közép-Bánát, Dél-Bánát, Szerémség.

A hét vajdasági körzet összesen 45 községet (településcsoportot) ölel fel. A községek a legkisebb közigazgatási egységek, jellemzően egy várost és közvetlen vonzáskörét jelentik, de terület és népesség szempontjából igen eltérőek. A 45 község összesen 467 települést számlál, amelyek közül 52 településnek városi státusa van. A lakosság túlnyomó többsége a tartomány városaiban koncentrálódik, viszont a mezőgazdasági népesség továbbra is a kistérsegeken van jelen.

Vajdaság történelmét az intenzív népmozgások, a nemzetiségi arányok folyamatos változásai jellemzik. A 2022-es népszámlálási adatok szerint az ország lakosságának 26,15%-a él itt, köztük a szerb, magyar, román, bunyevác, szlovák, horvát, ruszin stb. nemzetiség (több mint húsz nemzetiség).

Vajdaság lakossága 1.740.230, ebből a magyarok száma 182.321, vagyis 10,5% (2011-ben 13% volt). A szerbiai magyar népességen belül a férfiak aránya 46, a nők 54%. A magyarok 99%-a Vajdaság területén, 59%-uk pedig városi környezetben él. Területi eloszlásuk a 2. ábrán látható.

2. ábra: A magyar népesség részaránya Szerbia lakosságában, községi bontásban (2022)

Forrás: Nacionalna pripadnost, podaci po opštinama i gradovima, Popis 2022
Republički zavod za statistiku, Beograd, 2023

3.2.1.1. A vajdasági magyarság migrációs vesztesége

A külföldre irányuló szerbiai/vajdasági emigráció az utóbbi huszonöt évben jelentősen felerősödött, miközben új társadalmi jelenségeknek vagyunk a tanúi:

- az ország gazdasági és térszerkezeti átalakulása;
- a kétlaki vállalkozások megjelenése;
- új generációk tanulási és továbbképzési céllal történő kitelepülése, ingázása;
- a Nyugat-Európa felé irányuló tranzitmigráció;
- a délvidéki magyarok körében tapasztalható etnocentrikus migráció.

Akár új hazájukban telepedtek le, akár visszatértek szülőhazájukba, sokan közülük összekötő szerepet töltenek be a két ország és régió között. Minden vajdasági áttelepülő potenciális visszatérőnek tekinthető, hiszen még a Magyarországon való letelepedés esetén is gyakran látogatják szülőföldjüket, és a legtöbben a helyben hagyott ingatlant sem értékesítették. A migrációs hálózatok sajátos, gyakorlatias logika mentén működnek – például Magyarországon dolgoznak, Szerbiában költenek.

A fejlesztési stratégiának kiemelt hangsúlyt kell fektetnie a szakemberek, a fiatalok és a helyi értelmiség megtartására, össze kell fognia a vajdasági magyarok által lakott községeket, és figyelembe kell vennie az anyaországi érdekeket is, különösen a nagy- és középvárosok hálózatszerű együttműködésének erősítése révén.

A kérdés nem csupán fejlesztéspolitikai, hanem regionális politikai és hatékonysági szempontból is kiemelt jelentőségű. Emiatt elengedhetetlen egy folyamatosan értékelhető, stratégiai szemléletű fejlesztési megközelítés, amely magában foglalja:

- a helyi képességek fejlesztését,
- a felsőoktatási intézmények megerősítését,
- valamint a munkaerőpiac rendszeres elemzését.

Ezek az intézkedések hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a régió képes legyen megtartani a jól képzett szakembereket. Emellett kiemelendő, hogy a nemzetközi migrációs folyamatok – különösen a vajdasági magyarok Magyarországra irányuló elvándorlása – révén a szerb–magyar határ menti térség egyre aktívabbá válik, ami új lehetőségeket teremt, és elősegíti a térség gazdasági és társadalmi fejlődését.

3.2.1.2. Vajdaság etnikai térszerkezete

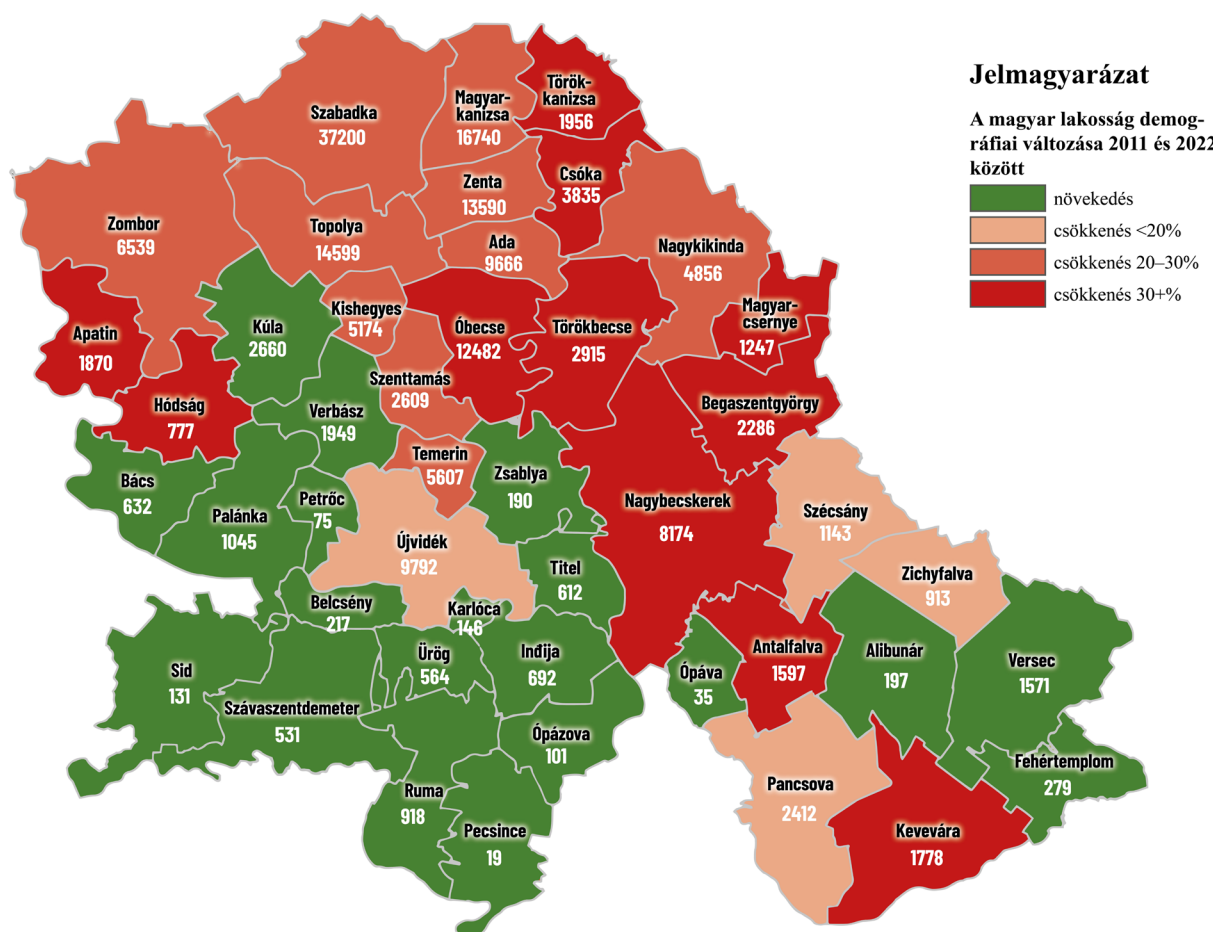
Az elvándorlás és a beolvadás miatt az utolsó lakosságösszeírás (2022) kb. 70 ezerrel kevesebb magyart jegyzett mint 2011-ben. Ebből becslés alapján 40 ezren hagyták el az országot (vagy folyamatosan ingáznak a határon át), a többiek vélhetően, a gyenge természetes natalitás okozta csökkenés miatt hiányoznak, nemzetiséget váltottak (pl. egyes házasságban született gyermekek), illetve nem jelentek meg az összeíráskor (Gábrity Molnár, 2023).

Vajdaságban jelenleg 182.321 magyar él, ami a tartomány lakosságának 10,48%-át jelenti (2011-ben még 13% volt). Területi bontásban a változások a következőképpen alakulnak:

- Nyugat-Bácska: 11.846 magyar (7,67%, 2011-ben 17.576 fő és 9,34%);
- Dél-Bánát: 8782 magyar (3,37%, 2011-ben 13.194 fő, 4,49%);
- Dél-Bácska: 35.356 magyar (5,82%, 2011-ben 47.850 fő, 7,78%);
- Észak-Bánát: 50.643 magyar (42,96%, 2011-ben 68.915 fő, 46,64%);
- Észak-Bácska: 56.973 magyar (35,57%, 2011-ben 76.262 fő, 40,80%);
- Közép-Bánát: 15.765 magyar (10%, 2011-ben 23.550 fő, 12,55%);
- Szerémség: 2956 magyar (1,05%, 2011-ben 3789 fő, 1,21%).

Ezeket a 2011 és 2022 közötti demográfiai változásokat a 3. ábra szemlélteti. Ugyanakkor a vajdasági demográfiai folyamatokat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy nemcsak a magyar közösség, hanem az összes többi nemzeti közösség demográfiai mutatói negatív trendet követnek, beleértve a többségi szerb nemzetet is (Juhász, 2023).

3. ábra: A vajdasági magyarság demográfiai változásai, 2011–2022

Forrás: Juhász, 2023

Hasonló probléma figyelhető meg a rendszerváltás óta a többi külhoni magyar közösségek körében is. Az erdélyi magyarok száma 2001–2002 és 2021–2022 között csaknem 40%-kal, a felvidéki magyaroké pedig 20%-kal csökkent. Emellett a külhoni magyarok aránya a szomszédos államok teljes népességében – Romániában, Szlovákiában és Szerbiában – 0,6–2,0%-kal mérséklődött (Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért [KINCS], 2024.).

Nem csupán Vajdaságot érintik ezek a kihívások, hanem Közép- és Kelet-Európa több térségét is, ahol hasonló társadalmi és demográfiai jellemzők figyelhetők meg. Ezen régiókban a népességszökkenést számos tényező együttesen idézi elő: a kedvezőtlen halálozási mutatók, különösen a férfiak körében tapasztalt magas mortalitás, a természetes népességfogyás, valamint a nettó elvándorlási veszteség együttes hatása. Ezeket a gyors demográfiai változásokat tovább súlyosbították a rendszerváltást követő politikai, gazdasági és társadalmi átalakulások, amelyek az egyéni és a közösségi életstratégiákra is jelentős befolyást gyakoroltak (Juhász, 2023; Botev, 2012).

3.2.2. A HUMÁN ERŐFORRÁS LEGFONTOSABB JELLEMZŐI A TÉRSÉGBEN

A foglalkoztatottak aktivitásuk szerint Vajdaságban legnagyobb számban a feldolgozóiparban, a vállalkozásokban, a kereskedelemben dolgoznak, valamint a mezőgazdaságban.

Észak-Bácska természeti adottságai nagymértékben meghatározzák a gazdasági ágazatok jelentőségét és ezen keresztül a foglalkoztatottak eloszlását is. A legjelentősebb ágazat a mezőgazdasági termelésre épülő feldolgozóipar, így minden megrázkódtatás ezen a területen komoly foglalkoztatási problémákat okozhat.

Önkormányzati szinten vizsgálva a helyzetet, a városok vonzáskörzetében több a vállalkozó és az ipari munkás, valamint az IT, az oktatás és az egészségügy területén dolgozók aránya is magasabb. A kisvárosok környékén ugyanakkor több kereskedő és magánföldműves él.

Az átlagbérek alakulását tekintve a magyarok által lakott önkormányzatokban is kimutathatók eltérések, amelyeket az 1. táblázat szemléltet.

1. táblázat: Egy alkalmazottra jutó átlagbérek (2024)

Terület	Jövedelem				Jövedelem adók és járulékok nélkül			
	RSD		Nominális indexek		RSD		Nominális indexek	
	2024. XII.	2024. I–XII.	2024. XII. 2024. XI.	2024. I–XII. 2023. I–XII.	2024. XII.	2024. I–XII.	2024. XII. 2024. XI.	2024. I–XII. 2023. I–XII.
Szerbia	148.428	135.403	106,9	114,2	108.312	98.143	107,5	114,1
Vajdaság	140.658	128.154	107,4	114,0	102.414	92.725	108,1	113,9

Forrás: Saját szerkesztés³

Vajdaság átlagjövedelme 2024-ben a szerbiai országos átlag alatt maradt, ugyanakkor a jövedelmek általános növekedési tendenciát mutatnak. A tartományon belül egyedül a tartományi székvárosban, Újvidéken haladja meg a lakosság jövedelme a vajdasági átlagot.

A vajdasági munkaerőpiacon az egészségügyi, a közgazdaságtani és az informatikai-műszaki területeken jelenleg kielégítőnek tekinthető a szakemberlétszám. Ezzel szemben a mezőgazdaságban egyszerűen tapasztalható szakemberhiány és munkaerő-felesleg: a technológiai fejlődés és a gazdasági szerkezetváltás következtében a szektor egyre kevésbé képes foglalkoztatni az alacsony képzettségű munkavállalókat.

A mezőgazdasági vállalatokban ma is jelentős számban dolgoznak képzetlen munkások. A továbbképzési igények feltérképezése hiányos, a munkavállalók szakmai fejlődése pedig többnyire egyéni ambíciókon múlik, mivel vállalati támogatás alig, állami pedig csak ritkán érhető el. Ha számba vesszük a fenti demográfiai és gazdasági mutatókat, akkor a magyarok által is lakott önkormányzatok fejlesztési lehetőségeit vizsgálva, megállapítható, hogy Szabadka, Óbecse, Zenta vajdasági viszonylatban is fejlettnak számít, Magyarkanizsa, Ada, Topolya, Temerin, Törökkanizsa feltörőben vannak, míg Csóka, Törökbecse és Kishegyes a tartomány szegényebb községei közé tartoznak.

A szülőföldön való megmaradás szempontjából kiemelkedően fontos eredménynek tekinthető a falusi házak megvásárlását támogató pályázatok sikeres megvalósítása. A nemzetpolitikai szempontból kiemelkedően fontos nyertes falusi házvásárlási projektek száma 1338, ez összesen 2215 pályázót, valamint 1493 gyereket érint. Mintegy 5 milliárd forintnyi támogatás jutott el a kedvezményezettekhez. Vajdaság-szerte 28 községből, 98 településről, legnagyobb számban Topolyáról, Magyarkanizsáról, Óbecséről, majd Szabadkáról és Zentáról pályáztak.

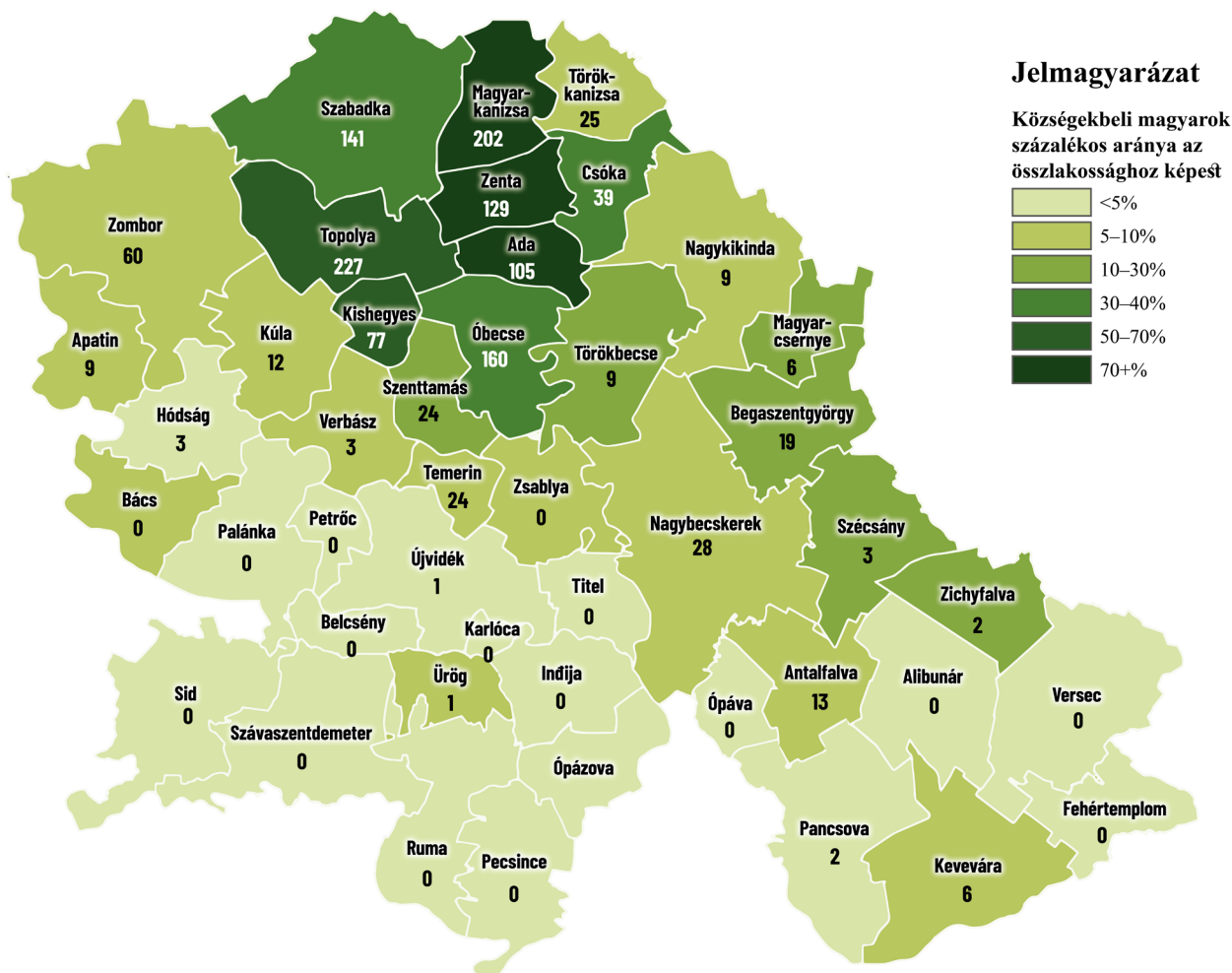
A nyertes projektekből 348-an egyedülálló státusszal, 110-en élettársi és 880-an házasságban élő státusszal pályáztak. **A sikeres pályázók több mint 72%-a gyermekes háztartás.** Többnyire vidéki lakosok az érintettek, akiknek 60%-a felnőtt és 40%-a kiskorú gyermek. A pályázók átlagéletkora 38,6 év, az iskolai végzettséget tekintve a társ pályázókkal együtt legtöbben, mintegy 61%, középiskolai diplomát szereztek. Több mint 56%-uk pedig munkaviszonyban van.

Juhász a kutatásaiban továbbá arra is rámutatott, hogy a lakhatási biztonság megteremtése, valamint a közösségi kötődés erősítése közvetett módon növelte a gyermekvállalási hajlandóságot, hozzájárulva ezáltal a családalapítás társadalmi feltételeinek javításához (Juhász, 2024). A program megvalósítása jelentős mértékben hozzájárult a fiatal családok letelepedésének elősegítéséhez és az elvándorlási hajlandóság mérsékléséhez, tekintettel arra, hogy a résztvevők túlnyomó többsége nem tervezte Vajdaság elhagyását. A tervdokumentum hatékonyságát értékelő empirikus vizsgálat eredményei szerint a megkérdezettek egy tízfokú skálán átlagosan 8,66 pontra értékelték a támogatás otthonmaradást ösztönző hatását, ami kiemelkedően pozitív visszajelzésnek tekinthető.

³ <https://publikacije.stat.gov.rs/G2025/HtmL/G20251049.html>.

Összegzőképpen megállapítható, hogy Vajdaságban is megvalósult egy olyan komplex családtámogatási program, amely az otthonteremtés és az otthon maradás ösztönzésén keresztül érdemben hozzájárult a helyi közösségek demográfiai stabilitásának és társadalmi kohéziójának megerősítéséhez (4. ábra).

4. ábra: A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája keretében sikeresen megvalósult otthonteremtési támogatási projektek száma önkormányzatoként, a magyar lakosság arányához viszonyítva

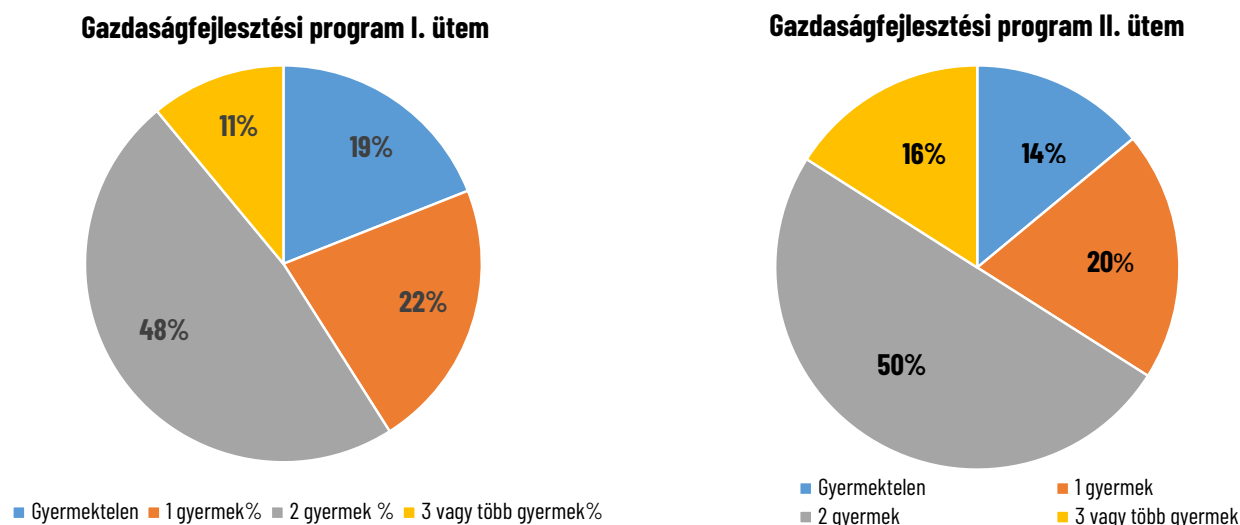

E tendencia egyértelműen bizonyítja, hogy a gazdasági biztonság, a lakhatási stabilitás és a közösségi identitás erősítése közvetlenül befolyásolja a családalapítási és gyermekvállalási döntéseket.

A vajdasági modell tehát jó példaként szolgálhat arra, hogy a regionális fejlesztéspolitika és a családpolitikai intézkedések integrált alkalmazása képes a periférikus térségek demográfiai hanyatlását lassítani, sőt bizonyos szegmensekben megfordítani.

Pleschinger Gyula kutatása szerint a két vizsgált időszak – *A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiájának* 2016–2018-as, illetve 2019–2023-as szakasza – során a nyertes pályázók körében a demográfiai mutatókban érzékelhető javulás figyelhető meg. A támogatások hatására nőtt a fiatal családok száma, valamint az aktív korú lakosság helybenmaradási hajlandósága is erősödött (5. ábra).

5. ábra: A demográfiai mutatók alakulása a nyertes pályázók körében a 2016–2018 és a 2019–2023 periódusban

Forrás: Pleschinger, 2025

A programok különösen a lakhatási, otthonteremtési és családalapítási támogatások révén járultak hozzá a vajdasági magyar közösségek megerősödéséhez. A második fejlesztési ciklusban a pályázók átlagéletkora csökkent, miközben nőtt a többgyermekes családok aránya a kedvezményezettek körében. Ez a tendencia azt jelzi, hogy a támogatási konstrukciók valóban elérték célcsoportjukat – a fiatal, gyermekvállalás előtt álló, illetve kisgyermekes családokat –, és hatékonyan ösztönözték a demográfiai megújulást a vajdasági magyar közösségben.

A Stratégia demográfiai fejezete ezért nem csupán a veszteségek számbavételére törekszik, hanem bemutatja a közösség alkalmazkodóképességét, önszervező erejét és kitartását is. A vajdasági magyar közösség legfőbb erőforrása maga az ember: a helyben maradó családok, a fiatal munkavállalók, a tudástőke és a szakértelem, amelyekre a fejlesztési irányok épülnek.

A Stratégia kiemeli, hogy a humán erőforrás fejlesztése, a munkaerőpiaci lehetőségek bővítése, az oktatási rendszer modernizálása és a digitális kompetenciák erősítése kulcsszerepet játszanak a régió megtartóerejének növelésében. Az átképzési és felnőttképzési programok, valamint a fiatal szakemberek vállalkozásindítását ösztönző intézkedések egyaránt hozzájárulnak a térség demográfiai megújulásához és hosszú távú fejlődéséhez.

3.3. VAJDASÁG AUTONÓM TARTOMÁNY GAZDASÁGA

Vajdaság AT gazdasága a rendelkezésre álló legfrissebb statisztikai adatok, fejlesztési dokumentumok elemzései alapján került bemutatásra úgy, hogy azokat, ahol arra lehetőség volt, az országos adatokkal hasonlítottuk össze, sőt a komparatív bemutatás teljességére törekedve helyenként a szomszédos államok régióinak adatai is felhasználásra kerültek.

A 2023. év közepére becsült adatok szerint Vajdaság lakossága 1.734.129 fő volt, ami Szerbia teljes népességének 26,2%-át képezi. Az átlagéletkor 43,7 év (a Köztársasági Statisztikai Intézet adatai szerint, 2022).

A 2023. évi munkaerő-felmérés alapján a foglalkoztatási ráta 50,3% volt (592.710 fő), a munkanélküliségi ráta 9,0%, míg a munkaerőpiacon kívüli népesség aránya 44,8%. A munkaerőpiac a 2015/2016-os bázisához képest érezhetően ellenállóbbá vált, amit a folyamatosan javuló munkaerő-felmérési eredmények is alátámasztanak.

A bérek és jövedelmek tekintetében a vizsgált időszakban folyamatos, mérhető növekedés tapasztalható. A vizsgált évben az átlagos bruttó bér értéke 112.441 RSD (960,91 EUR⁴), míg az adó- és járulékmentes nettó bér 81.386 RSD (695,51 EUR) volt. Körzetek szerinti bontásban a legmagasabb nettó átlagbért 2022-ben a Dél-bácskai körzetben regisztrálták: 79.560 RSD (679,91 EUR), amely 16,1%-kal magasabb nominálisan, mint 2021-ben, és 11,70%-kal haladta meg a vajdasági átlagot ugyanebben az időszakban. A legalacsonyabb nettó átlagbért a Nyugat-bácskai körzetben jegyezték fel: 62.155 RSD (531,17 EUR), amely 12,20%-kal volt magasabb nominálisan, mint 2021-ben, de 12,70%-kal alacsonyabb a vajdasági átlagnál ugyanebben az évben.

2024 decemberében a szerbiai átlagbér bruttó 148.428 RSD (1268,45 EUR), nettó 108.312 RSD (925,63 EUR) volt, ami a 2015-ös szinthez viszonyítva jelentős, nominális és reálértelemben is pozitív elmozdulást jelez. Vajdaságban az átlagbér továbbra is az országos szint alatt marad, de a bérdinamika követi az országos tendenciát.

Szerbia Köztársasági Statisztikai Intézetének előzetes adatai alapján Szerbia bruttó hazai terméke (GDP) 2024-ben 3,9%-os növekedést mutatott az előző évhez képest. A GDP nominális értéke ebben az évben 85,617 milliárd EUR volt, ami 12,37 milliárd EUR növekedést jelent 2023-hoz viszonyítva.⁵ Vajdaság regionális GDP-je 2023-ban 2.167.172 millió dinár volt, az egy főre jutó GDP indexe 100,80%-ot tett ki, ami közel azonos az országos átlaggal, és a tartomány gazdasági stabilitását tükrözi.

A Vajdaság Autonóm Tartomány (Vajdaság AT) GDP-jére vonatkozóan a legfrissebb elérhető adatok 2023-ból származnak, amikor a tartomány GDP-je 2.323,07 milliárd dinár volt, ami körülbelül 19,82 milliárd eurónak felel meg. A Belgrádi régióban az egy főre jutó GDP 1.686.000 RSD (14.408,42 EUR) volt, ami 58,3%-kal haladja meg az országos átlagot. Vajdaságban az egy főre jutó GDP indexe 2023-ban 100,8% volt, 1.073.000 RSD (9169,77 EUR), ami 4,30%-os növekedést jelent 2021-hez képest. Vajdaság hozzájárulása a nemzeti GDP-hez 2022-ben 26,40% volt (2. táblázat).

⁴ A Szerb Nemzeti Bank által 2024. 12. 31-én közzétett EUR/RSD középárfolyam, amelynek értéke 1 EUR = 117,0149 RSD volt. <https://webappcenter.nbs.rs/ExchangeRateWebApp/ExchangeRate/IndexByDate?isSearchExecuted=true&Date=31.12.2024.&ExchangeRateListTypeID=3>.

⁵ <https://www.stat.gov.rs/en-us/vesti/20241230-ekonomska-kretanja/>.

2. táblázat: Szerbia Köztársaság (SZK) és Vajdaság AT (VAT) makrogazdasági mérlege 2015–2021 között

Megnevezés	Év	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
GDP (Mrd EUR)	SZK	35,7	36,8	39,2	42,9	46,0	46,8	53,3
	VAT	9,5	9,8	10,4	11,1	11,8	12,0	13,7
GDP-növekedési ráta (%)	SZK	1,8	3,3	2,1	4,5	4,3	-0,9	7,5
	VAT	-1,2	3,7	1,4	2,1	2,9	-0,8	7,6
Egy főre jutó GDP (EUR)	SZK	5.037	5.211	5.588	6.143	6.624	6.786	7.803
	VAT	5.023	5.220	5.560	5.968	6.347	6.506	7.477
Iparág (átlagos éves növekedési ráta)	SZK	7,3	5,2	3,9	1,3	0,3	0,4	6,3
	VAT	1,3	5,4	7,7	2,5	0,9	3,0	5,2
Feldolgozóipar (átlagos éves növekedési ráta)	SZK	5,7	6,0	6,3	1,9	0,2	0,1	5,6
	VAT	1,6	5,1	7,7	2,6	0,4	3,3	4,8
Regisztrált foglalkoztatottság, a munkavégzés helye szerint (ezer fő)	SZK	1.990	20.10	2.063	2.131	2.173	2.216	2.274
	VAT	507	511	525	546	551	563	575
Munkanélküliek száma (ezer fő)	SZK	703	679	619	553	485	469	454
	VAT	175	161	134	115	102	100	97
Nettó bérek (EUR)	SZK	368	374	395	420	466	511	560
	VAT	357	363	381	398	441	486	531
Nettó bérek, reális növekedés (%)	SZK	-2,1	2,5	0,9	4,4	8,5	7,7	5,4
	VAT	-1,9	2,2	0,5	4,7	8,3	8,3	5,1
Beruházások tárgyi eszközökbe (Mrd EUR)	SZK	4,7	4,9	5,6	7,1	8,5	8,5	-
	VAT	1,1	1,2	1,5	1,9	2,7	2,6	-
Árukivitel (Mrd EUR)	SZK	12,0	13,4	15,1	16,3	17,5	17,1	21,6
	VAT	3,9	4,3	4,9	5,7	6,1	6,1	7,5
Árubehozatal (Mrd EUR)	SZK	16,1	17,1	19,4	21,9	23,9	23,0	28,6
	VAT	4,6	4,5	5,3	6,5	6,8	6,4	8,6
Árukereskedelmi mérleg hiánya (millió EUR)	SZK	-4.347	-3.636	-4.345	-5.637	-6.339	-5.993	-6.980
	VAT	-740	-148	-337	-855	-685	-280	-1093
Árukereskedelmi mérleg hiánya (a GDP %-ában)	SZK	-12,2	-9,9	-11,1	-13,1	-13,8	-12,6	-13,1
	VAT	-7,8	-1,5	-3,2	-7,7	-5,6	-2,3	-8,0
Folyó fizetési mérleg egyenlege (millió EUR)	SZK	-1.234	-1.075	-2.051	-2.076	-3.161	-1.929	-2.296
Folyó fizetési mérleg egyenlege (a GDP %-ában)	SZK	-3,5	-2,9	-5,2	-4,8	-6,9	-4,1	-4,3
Költségvetési hiány/többlet (a GDP %-ában)	SZK	-3,5	-1,2	1,1	0,6	-0,2	-8,0	-4,1
Államadósság (millió euró)	SZK	24.819	24.820	23.222	23.015	23.944	26.669	30.134
Államadósság (a GDP %-ában)	SZK	70	67,7	57,8	53,7	51,9	57,0	56,5
Külső adósság (millió EUR)	SZK	26.234	26.494	25.526	26.662	28.254	30.787	36.488
Külső adósság (a GDP %-ában)	SZK	73,4	72,0	65,1	62,2	61,4	65,8	68,4
Infláció (időszak végi érték)	SZK	1,5	1,6	3	2	1,9	1,3	7,9

Forrás: Köztársasági Statisztikai Intézet (RZS), Szerb Nemzeti Bank (NBS), Pénzügyminisztérium (MFIN)⁶

⁶ A bérek számítása 2018-tól módosított módszertan alapján történik.

A bruttó hozzáadott érték (GVA) 2022-ben összesen: 1.572.383 millió RSD (13.437,45 millió EUR), ágazatonként pedig: mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat – 230.421 millió RSD (1.969,16 millió EUR), bányászat, feldolgozóipar, villamosenergia-, gáz- és gőzellátás, vízellátás és szennyvízkezelés – 454.815 millió RSD (3.886,81 millió EUR), építőipar: 81.178 millió RSD (693,74 millió EUR).

A Vajdaságban 2024-ben működő gazdasági társaságok (korlátolt felelősségű társaságok, részvénytársaságok, közkereseti társaságok és betéti társaságok) száma a következőképpen alakult:

- aktív társaságok: 31.967,
- újonnan alapított társaságok: 949,
- törölt vagy megszűnt társaságok: 1307.

A vállalkozók száma Vajdaságban 2024-ben:

- aktív vállalkozók: 81.639,
- újonnan alapított vállalkozások: 5493,
- megszűnt vállalkozások: 2990.

A mikro-, kis- és középvállalkozások (mkkv-k) szerepe az egyik legfontosabb tényező a Vajdaság gazdasági fejlődésében. A tartományban működő mkkv-k számára különféle támogatások és pályázati lehetőségek állnak rendelkezésre, amelyek célja a versenyképesség növelése és a fenntartható gazdasági növekedés elősegítése.

Az mkkv-k túlnyomó többsége a szolgáltatási szektorban (különösen a szakmai, a tudományos és a műszaki tevékenységek, valamint a kereskedelem területén) tevékenykedik, ugyanakkor egyre nagyobb szerepet töltenek be a gyártóiparban és a technológiai innováció területén működő vállalkozások is.

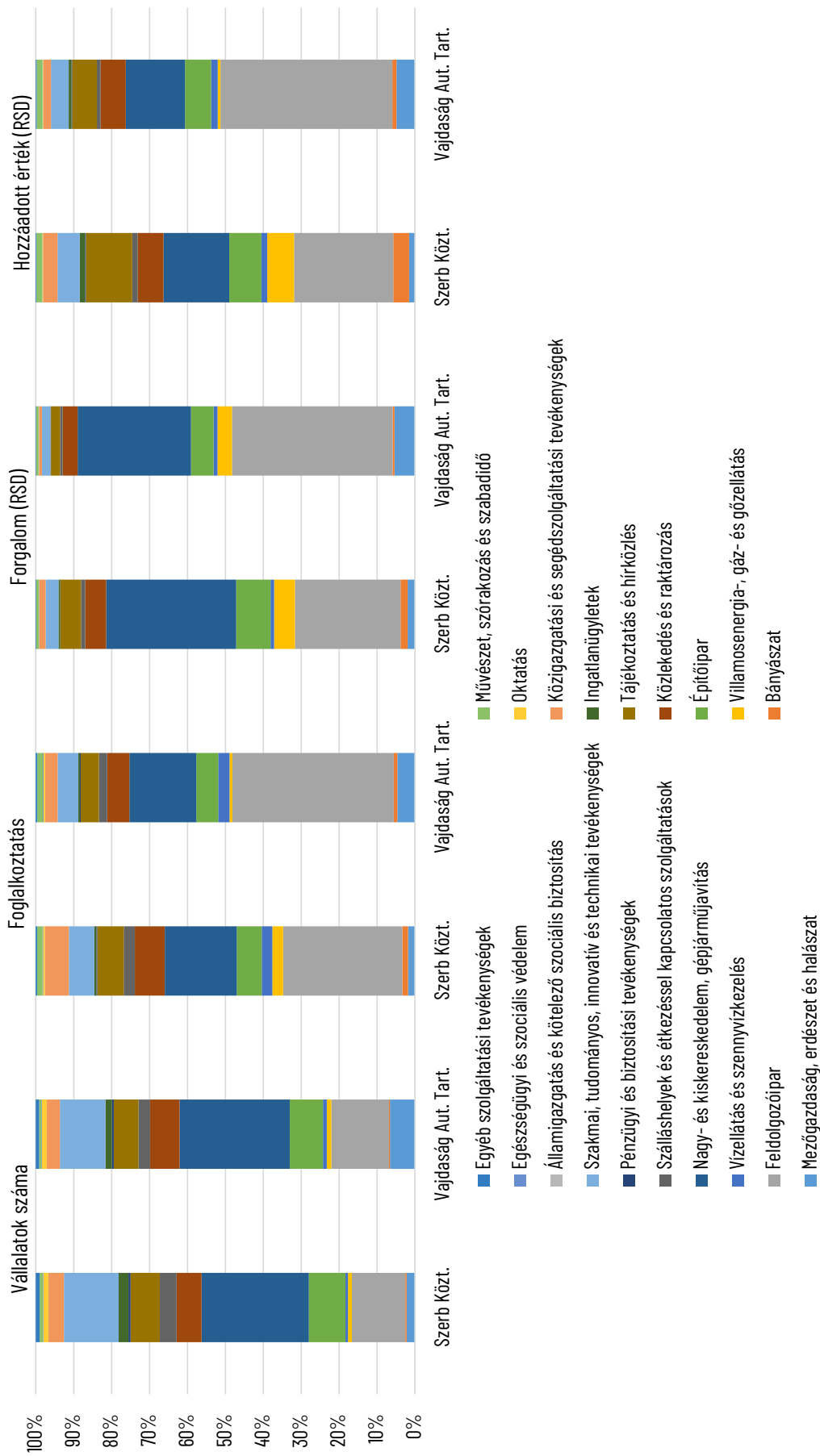
A vállalkozói szektor (az mkkv-k és az egyéni vállalkozók együtt) 2021-ben Vajdaság Autonóm Tartományban összesen 101.306 vállalkozást és kereskedelmi egységet foglalt magában. Ezek 258.436 munkavállalót foglalkoztattak, 22,1 milliárd EUR forgalmat, 4,7 milliárd EUR bruttó hozzáadott értéket (GVA), 2,6 milliárd EUR exportot és 3,2 milliárd EUR importot valósítottak meg.

A *vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája* – amelynek megvalósulási időszakai 2016–2018, valamint 2019–2023 között zajlottak – lényegében nem változtatott a Szerb Köztársaság és Vajdaság Autonóm Tartomány között hagyományosan kialakult gazdaságszerkezeti megoszláson, az egyes tevékenységi ágak arányait tekintve (6. ábra). Ugyanakkor jelentős mértékben hozzájárult a mezőgazdaság, a feldolgozóipar és a kisvállalkozások technológiai megújulásához, valamint a vidéki térségek gazdasági stabilitásának megerősítéséhez.

A Prosperitási Alapítvány pályázataival a Stratégia közvetlenül ösztönözte a helyi vállalkozói aktivitást, javította a termelékenységet, és elősegítette a fiatal családok helyben maradását. A Stratégia második szakaszában a hangsúly a vertikális integrációra, a termelés és a feldolgozás összekapcsolására, valamint a piaci hozzáférés javítására helyeződött, ami különösen a mezőgazdaság, az élelmiszeripar és a szolgáltatások területén eredményezett mérhető fejlődést.

Mindazonáltal az ágazati struktúra szintjén – amint a grafikon is mutatja – továbbra is a feldolgozóipar, a kereskedelem és a mezőgazdaság dominál, míg az innovatív, tudásalapú szektorok aránya mérsékelten növekszik. Ez rávilágít arra, hogy a jövőbeni fejlesztési ciklusban nagyobb figyelmet kell fordítani a digitalizációra, a zöldtechnológiák bevezetésére és a tudásintenzív szolgáltatások térnyerésére, különösen a fiatal értelmiség helyben tartása érdekében.

6. ábra: Vállalatok megoszlása tevékenységi körök szerint 2023-ban a Szerb Köztársaságban, illetve a Vajdaság Autonóm Tartományban

Forrás: Pleschinger, 2025

A gazdaságfejlesztési program vállalkozásfejlesztési vonatkozásában a Prosperitati Alapítvány 3026 támogatást ítelt oda az mkkv-knak, ezek projektösszköltsége: 21.382.317.086,75 RSD (75,205110 milliárd HUF / 182.731.575,95 EUR), a megítélt támogatás pedig 9.621.862.755,73 RSD (33,841666 milliárd HUF / 82.227.671,48 EUR).⁷

Vállalkozásfejlesztésre több mint 3000, eszközök beszerzése, kezdő vállalkozás fejlesztését támogató projekt kapcsán több mint 6500 termelést segítő eszköz és beruházás került beszerzésre. A megvalósított támogatásoknak a pályázat típusa szerinti leírása, számbeli és értékbeli rendszerezése a 3. táblázatban található.

3. táblázat: A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája eredményeinek összefoglalása

Ssz.	Pályázati felhívás típusa	Támogatott projektek száma	Megítélt támogatás (millió RSD)	Projektek összértéke (millió RSD)
1.	Nagy léptékű projektek	99	13.428,58	31.531,19
2.	Közepes léptékű projektek	234	2.197,99	5.898,92
3.	Támogatás falusi ház vásárlásához	1.390	1.765,33	2.194,83
4.	Támogatás vállalati berendezések beszerzésére és szabványok bevezetésére	2.175	2.083,47	3.152,70
5.	Kezdő vállalkozások támogatása	669	569,50	601,50
6.	Kis összegű támogatások a turizmusban	131	148,34	186,98
7.	Kis összegű támogatások a mezőgazdaságban			
7.1.	Növénytermesztés szántóföldön és zárt rendszerben	385	447,90	663,48
7.2.	Tenyészállatok és méhek beszerzése	1.021	1.227,41	1.740,10
7.3.	Jégvédelmi hálók beszerzése	6	3,39	4,42
7.4.	Mezőgazdasági gépek beszerzése	8.243	7.531,85	11.596,16
7.5.	Öntözőrendszer beszerzése	114	64,87	94,84
7.6.	Többéves ültetvények fejlesztése	392	382,69	531,2
7.7.	Nagyobb hozzáadott értékű termékek előállítása (helyi termékek gyártása)	157	134,34	186,95
8.	Földvásárlás	1.058	1.548,42	5.843,19
	Összesen	16.074	31.534,08	64.226,46

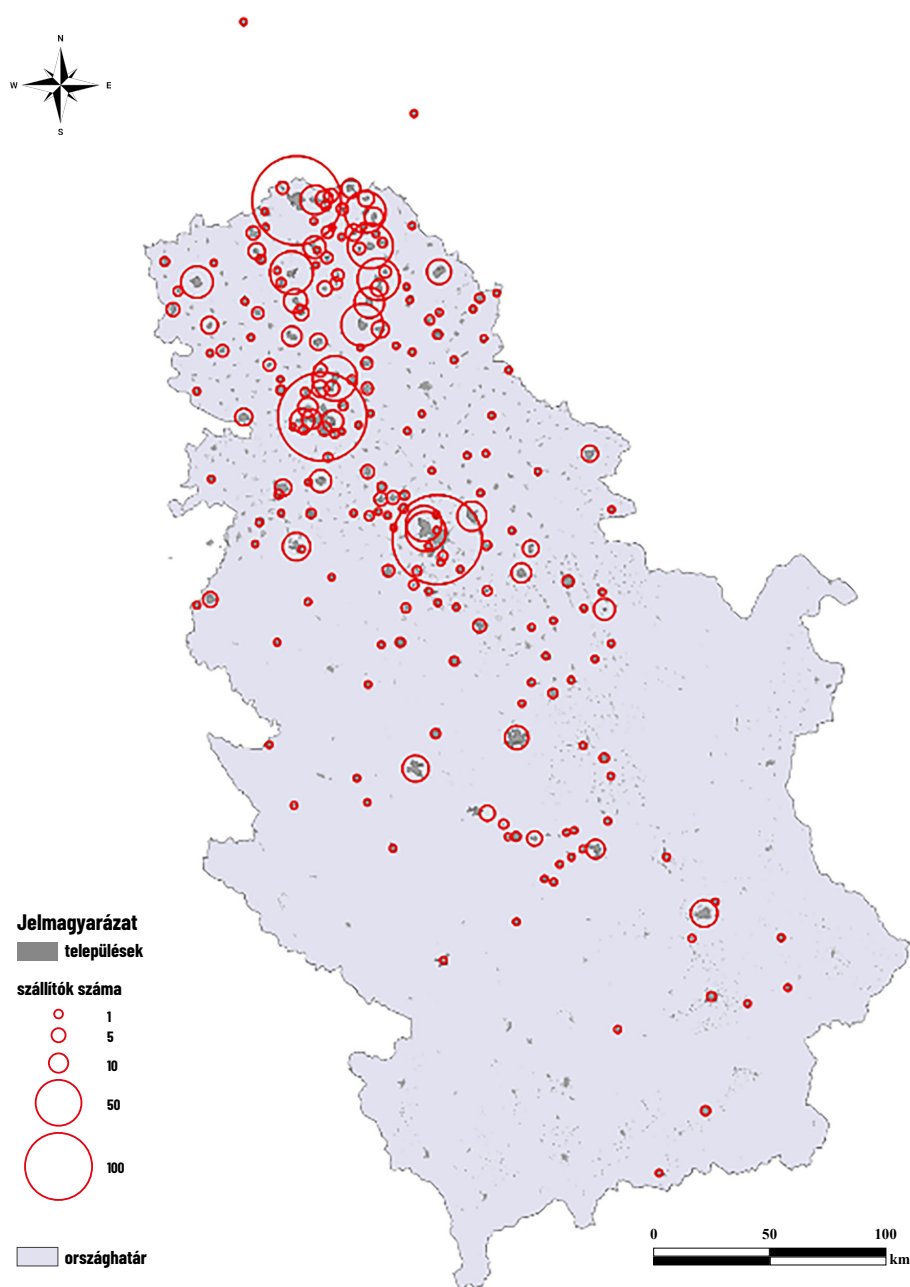
Forrás: Juhász, 2024

A Prosperitati Alapítvány programjainak hatékonyságát a 3. táblázatban bemutatott eredmények is alátámasztják. Az alapítvány támogatásainak köszönhetően a vajdasági vállalkozások összesen mintegy 15.000 fő foglalkoztatását teszik lehetővé, ami 9000 munkahely megőrzését és további 6000 új munkahely létrejöttét segítette. Mindez jelentős mértékben hozzájárult a régió munkaerőpiaci stabilitásának erősítéséhez, valamint a vajdasági magyar közösség szülőföldön való megmaradásának és boldogulásának támogatásához, így leszögezhető, hogy a Prosperitati Alapítvány a vajdasági magyar vállalkozói szféra fejlődésének katalizátora volt az elmúlt időszakban.

A Prosperitati Alapítvány által támogatott vállalkozások és gazdálkodók számára beszállító vállalatok regionális megoszlása egyértelműen mutatja a támogatások terület- és vidékfejlesztést generáló hatását. Szerbia-szerte pozitív kereskedelmi fellendülés volt érezhető. A kiemelt területek elsősorban Szabadka, Újvidék, Közép-Szerbiában pedig Belgrád, valamint néhány dél-szerbiai település (7. ábra).

⁷ 100 HUF = 28,4320 RSD; 1 EUR = 117,0149 RSD. A Szerb Nemzeti Bank árfolyamlistájának középárfolyama 2024. 12. 31-én. (Narodna banka Srbije – Kursna lista na dan 31. 12. 2024) https://www.kursna-lista.com/kursna-lista-nbs#google_vignette.

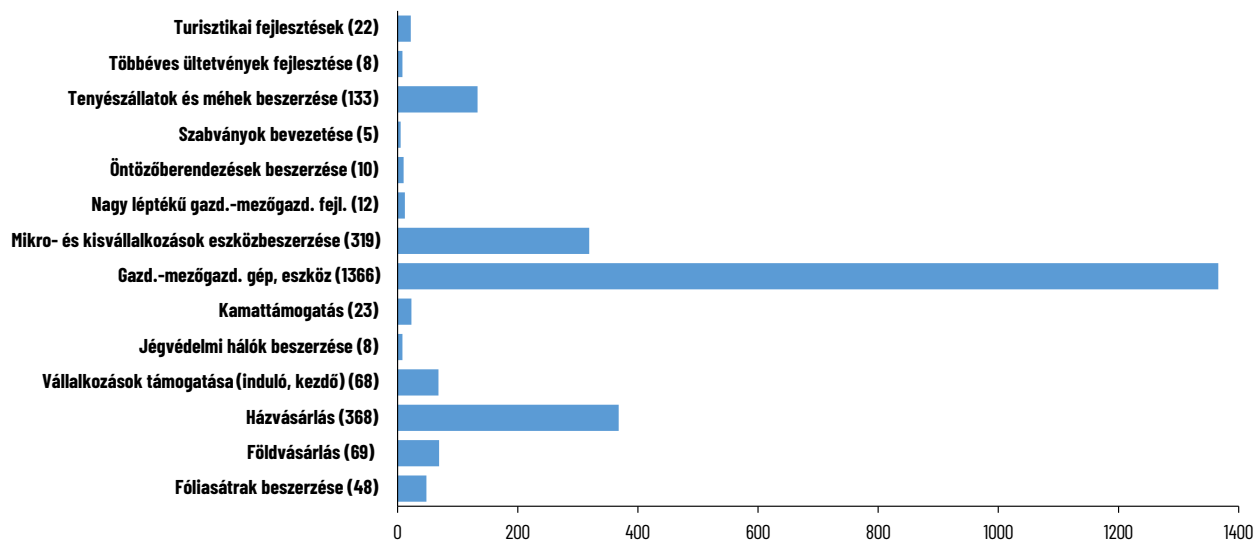
7. ábra: A Prosperitati Alapítvány nyertes pályázói beszállítóinak területi megoszlása Szerbiában (2016–2018)

Forrás: Juhász, 2023; Nagy, 2022

A támogatási programok forrásait a pályázók széles körben használták fel, elsősorban gazdasági és mezőgazdasági eszközök beszerzésére (8. ábra). A legnépszerűbb támogatási formák közé tartozott a mezőgazdasági gépek, berendezések, termelési infrastruktúrák és feldolgozási eszközök vásárlása, ami közvetlenül hozzájárult a vállalkozások termelékenységének növeléséhez és technológiai megújulásához.

8. ábra: A támogatásokat a pályázók széles körben használták fel – kiugróan gazdasági, mezőgazdasági eszközvásárlásra

Forrás: Pleschinger, 2025

A Prosperitati Alapítvány célzott támogatási konstrukcióinak köszönhetően számos kis- és középvállalkozás bővíthette tevékenységét, illetve növelhette piaci versenyképességét. A támogatások jelentős része a vidéki térségekben koncentrálódott, ahol az eszközfejlesztések nemcsak a mezőgazdasági termelés hatékonyságát növelték, hanem hozzájárultak a helyi munkaerő megtartásához és a fiatal családok letelepedéséhez is.

Ezzel a Stratégia nemcsak rövid távon javította a vállalkozások működési feltételeit, hanem hosszabb távon is erősítette a vajdasági gazdaság szerkezeti stabilitását, különösen a hagyományosan erős agrár- és feldolgozóipari ágazatokban.

A vajdasági vállalkozói szektor 2015 és 2021 között folyamatos növekedést mutatott, a 2020-as recessziós év ellenére is. A mikrovállalkozások, kis- és középvállalkozások összlétszáma éves átlagban 3,20%-kal, a foglalkoztatottak száma 3%-kal, a forgalom 4,20%-kal, a bruttó hozzáadott érték 8,90%-kal, az export 2,80%-kal, az import pedig 4,20%-kal növekedett évente.

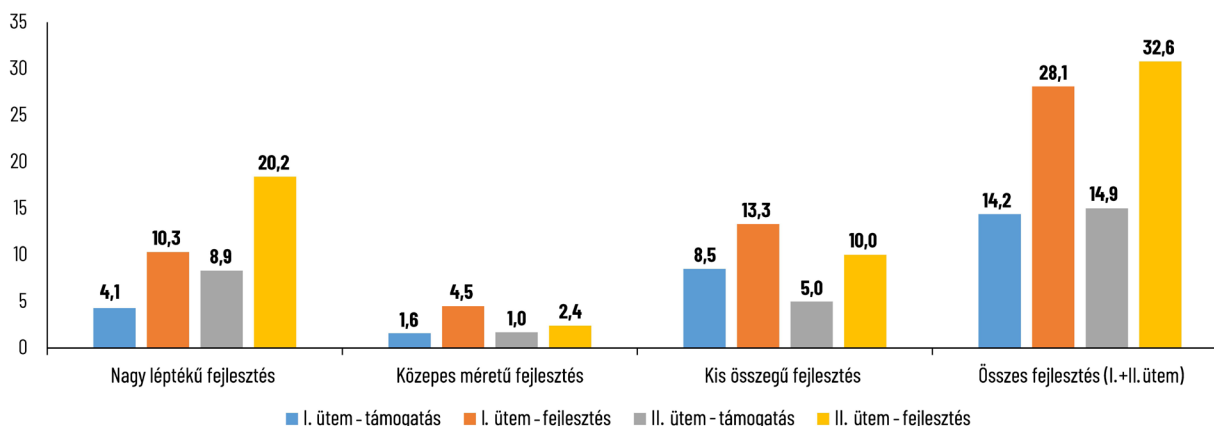
A vállalkozásfejlesztéshez kapcsolódik a **Vajdasági Mentorprogram** is, amely a Kárpát-medencei Mentorprogram részeként 2019-ben indult el a Prosperitati Alapítvány gondozásában. A program Magyarország Miniszterelnökségének Nemzetpolitikai Államtitkársága és a Vajdasági Magyar Vállalkozók Egyesülete együttműködésében valósult meg. Stratégiai célja, hogy támogassa a külföldi magyar vállalkozók együttműködését, szülőföldön maradását és boldogulását, valamint hogy erős, helyben boldoguló magyar vállalkozói réteget hozzon létre, elősegítve a mentorok és a mentoráltak közötti hatékony együttműködést.

A Prosperitati Alapítvány által koordinált *A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája* hatékonyságát jól mutatja, hogy a 2016–2018-as periódusban **1 RSD támogatás 1,98 RSD fejlesztés megvalósulását tette lehetővé**, míg a 2019–2023-as periódusban ez az arány tovább javult, **2,19 RSD-ra** (9. ábra). Ez azt jelenti, hogy a támogatott projektek egyre nagyobb mértékű magánforrásokat mozgósítottak, erősítve a beruházások multiplikátorhatását és a helyi gazdaság önfenntartó képességét.

Míg az első periódusban a kis összegű mikroberuházások domináltak – például gépvásárlás, kisebb infrastruktúra-fejlesztések és családi gazdaságok bővítése –, addig 2019–2023 között már a nagy léptékű fejlesztések kerültek előtérbe. Ezek között kiemelt helyet kaptak a feldolgozóipari, a logisztikai és az élelmiszeripari beruházások, amelyek regionális szinten is jelentős foglalkoztatási és innovációs potenciált teremtettek.

A program így nemcsak a vállalkozások számának növekedéséhez, hanem a befektetések értékének és hatékonyságának növeléséhez is hozzájárult. Az arányok javulása egyértelműen bizonyítja, hogy a támogatási rendszer megerősítette a vajdasági magyar közösség gazdasági önállóságát, és elősegítette a térség hosszú távú fejlődését.

9. ábra: A Prosperitati Alapítvány által koordinált gazdasági fejlesztések (milliárd RSD)

Forrás: Pleschinger, 2025

Vajdaság AT vállalkozói szektorának minden fejlettségi mutatója (számosság, foglalkoztatás, forgalom, GVA, export, import) a Szerb Köztársaság összértékeinek körülbelül egynegyedét teszi ki.

A vállalkozói szektor és a nagyvállalati szektor 2021-es összehasonlítása azt mutatja, hogy az mkkv-szektor minden mutatóban dominál, kivéve a külkereskedelmi tevékenységet, ahol a nagyvállalatok részesedése meghaladja a 60%-ot (exportban és importban egyaránt).

A 2015–2021 közötti időszakban a leggyorsabb GVA-növekedést a kis- és középvállalkozások érték el, 70%-os növekedéssel, míg a legnagyobb forgalombővülés az egyéni vállalkozóknál történt – 50%-kal.

A legjelentősebb szerkezeti változások 2015–2021 között Vajdaság AT feldolgozóiparában történtek. A feldolgozóiparban 2021-ben 4181 vállalat működött, amelyek több mint 130.000 dolgozót foglalkoztattak, és 3,10 milliárd EUR hozzáadott értéket hoztak létre. Bár a vállalatok száma csak 1%-kal csökkent 2015-höz képest, a foglalkoztatottak száma 47%-kal nőtt, a bruttó hozzáadott érték (GVA) pedig 108%-kal emelkedett.

A feldolgozóipar szerkezetén belül a GDP legnagyobb növekedését az olajipar, az elektronikai, fémipari, gumigyártó és a műanyagipar, valamint a fa- és a papíripar érte el.

A legnagyobb foglalkoztatásbővülés az elektronikai és az olajiparban történt 2020–2021 között.

A gyorsabb növekedésnek köszönhetően a vajdasági feldolgozóipar részesedése Szerbia bruttó hozzáadott értékéből 31,6%-ról (2015) 38,5%-ra nőtt (2021). Az olajiparon kívül – amely szinte teljes egészében Vajdaságban található (99%) – Vajdaság feldolgozóiparának legtöbb ágazata a bruttó hozzáadott érték (GVA) tekintetében köztársasági szinten mintegy 40%-kal részesedik. Ilyen ágazatok például: élelmiszeripar, ital- és dohányipar – 42%, textil-, bőr- és ruházati ipar – 41%, vegyipar és gyógyszeripar – 39%, gumi- és műanyagipar – 39%, elektronikai ipar – 41%, gépipar – 46%, nemfémes ásványi anyagokat feldolgozó ipar – 39%.

4. táblázat: Szerkezeti változások Vajdaság AT gazdaságában a 2015–2021 közötti időszakban

Leírás	Vállalatok száma			Foglalkoztatottak száma			Bruttó hozzáadott érték (GVA)		
	2015	2020	2021	2015	2020	2021	2015	2020	2021
Vajdaság AT gazdasága – ágazatok szerint	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Mezőgazdaság	7,6	7,6	7,2	8,5	6,4	5,2	7,9	7,2	6,5
Ipar	19,7	19,0	18,1	44,3	47,4	47,7	58,0	50,3	50,7
Feldolgozóipar	17,5	16,8	16,0	36,9	40,8	43,1	35,3	38,1	47,6
Építőipar	7,3	8,1	8,3	5,6	5,8	5,9	4,6	7,0	6,1
Kereskedelem	35,1	30,9	30,3	21,5	17,2	17,8	15,5	16,4	16,3
Szállítás és raktározás	6,7	7,3	7,5	5,8	6,2	6,0	5,5	5,7	5,9
Információs és kommunikációs szolgáltatások	3,9	5,2	5,7	2,6	3,7	4,0	2,5	4,9	5,3
Szakmai, tudományos, innovációs és műszaki tevékenységek	10,3	11,0	11,8	4,2	4,6	4,8	2,2	3,8	3,9
Adminisztratív és kisegítő szolgáltatások	3,2	3,4	3,4	3,6	3,6	3,4	1,8	1,8	1,8
Egyéb	6,3	7,6	7,8	3,9	5,1	5,1	2,0	2,9	3,4

Forrás: Vajdaság AT pénzügyi beszámolóinak adatbázisa alapján készült számítás

A legfejlettebb iparág az élelmiszer-, az ital- és a dohányipar, amely 1029 vállalattal és 27.000 alkalmazottal 2021-ben 730 millió EUR hozzáadott értéket termelt.

5. táblázat: A mikrovállalkozások, kis- és középvállalkozások (mkkv) és nagyvállalatok részvétele Vajdaság AT gazdaságában 2021-ben

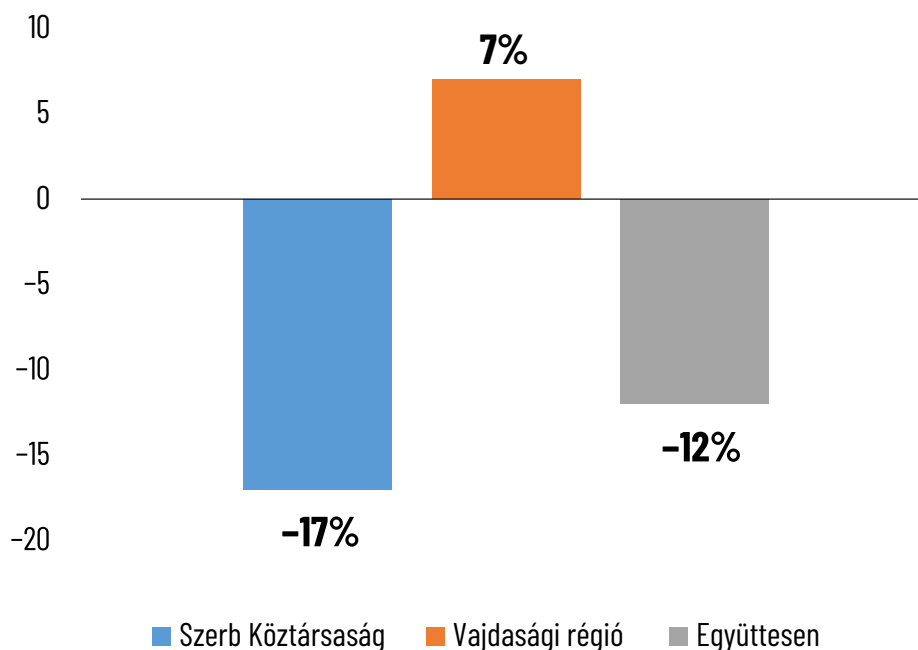
Leírás	Vállalkozók	Mikrovállalk.	Kisvállalk.	Középvállalk.	Mkkv összesen	Nagyvállalatok	Összesen
Számuk (db)	74,3	21,6	3,1	0,7	99,8	0,2	100,0
Foglalkoztatottak száma	19,8	11,1	17,6	20,2	68,7	31,3	100,0
Forgalom	12,0	13,3	18,4	20,0	63,6	36,4	100,0
Bruttó hozzáadott érték (GVA)	14,7	8,2	16,6	22,1	61,7	38,3	100,0
Export	0,9	5,7	9,8	19,2	35,5	64,5	100,0
Import	0,7	7,1	12,6	18,0	38,4	61,6	100,0

Forrás: Vajdaság AT pénzügyi beszámolóinak adatbázisa alapján végzett számítás

A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája hozzájárulhatott ahhoz, hogy a vajdasági régióban nőtt a vállalkozások száma, miközben a Szerb Köztársaságban összességében visszaesett a számuk (10. ábra).

A grafikon adatai alapján megfigyelhető, hogy a Stratégia közvetett hatásaként a Vajdaság Autonóm Tartományban nőtt a vállalkozások száma, miközben a Szerb Köztársaság egészében enyhe visszaesés tapasztalható. Ez arra utal, hogy a tartományban megvalósított célzott támogatási konstrukciók – különösen a Prosperitási Alapítvány által koordinált pályázati programok – kedvezően hatottak a helyi gazdasági aktivitásra, valamint a mikro- és a kisvállalkozások fennmaradására és bővülésére.

10. ábra: A vállalkozások számának alakulása A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája megvalósítási ideje alatt, 2016–2023 (%)

Forrás: Pleschinger, 2025

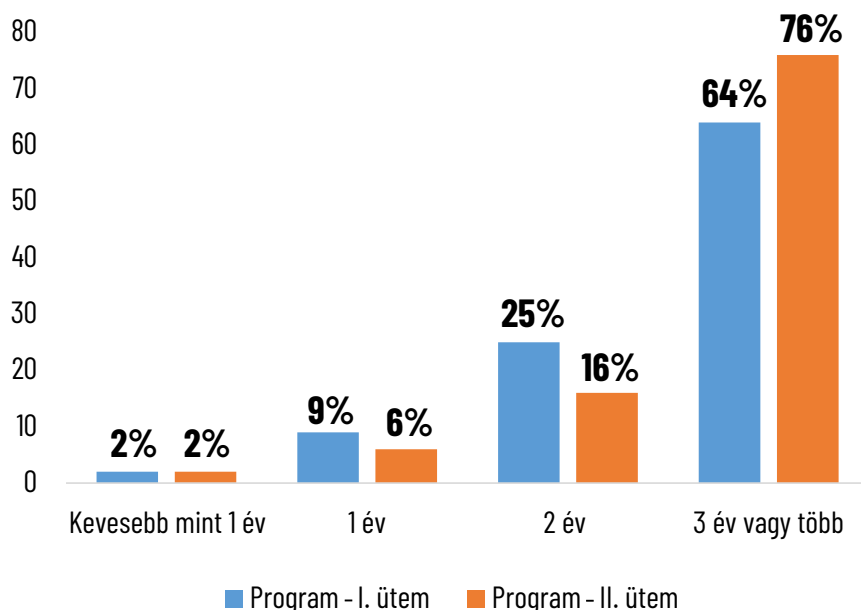
Mindez jól mutatja, hogy a gazdaságfejlesztési beavatkozások nem csupán egyéni szinten hoztak eredményt, hanem hosszabb távon a régió vállalkozási szerkezetének dinamizálódásához is hozzájárultak, ellensúlyozva az országos szinten tapasztalt visszaeső tendenciákat.

A gazdasági fejlődés egyik meghatározó motorja a Prosperitati Alapítvány tevékenysége, amely célzott eszköz-, vállalkozás- és innovációfejlesztési programjaival jelentős szerepet vállalt a tartomány gazdasági szerkezetének modernizálásában. Az alapítvány támogatásai hozzájárultak a kis- és középvállalkozói szféra megerősödéséhez, a fiatal vállalkozók helyben tartásához és az ipari-technológiai innovációs ökoszisztéma fejlődéséhez. Ennek eredményeként Újvidék mára Szerbia legnagyobb informatikai és innovációs központjává vált, míg Szabadka a második legfontosabb regionális IT-csomópontként erősíti Vajdaság digitális és gazdasági versenyképességét.

A 2015/16–2024/25 közötti időszakban Vajdaság gazdasága exportképesebbé vált: az országos növekedési pályát követve javultak a bér- és a foglalkoztatási mutatók, miközben a régió megtartotta vezető szerepét Szerbia kivitelében. A feldolgozóipar és az mkkv-szektor teljesítménye, a piacra jutási és eszköztámogatások (pl. Prosperitati) kézzelfogható produktivitási nyereségeket hoztak. A 2024-es adatok alapján a vajdasági export többsége az EU-ba irányul, ami a magasabb hozzáadott értékű, integrált beszállítói pozíció erősödését vetíti előre.

A vállalkozások túlnyomó többsége számára a fejlesztések saját forrásból történő megvalósítása legalább három évig vagy annál hosszabb ideig tartott volna, ami egyértelműen jelzi a támogatási programok nélkülözhetetlenségét (11. ábra). A válaszadók szerint a beruházásokhoz szükséges forrásokat saját erőből csak hosszú idő alatt tudták volna előteremteni, sok esetben pedig a fejlesztések meg sem valósultak volna támogatás nélkül.

11. ábra: A vállalkozók fejlesztési hajlandósága
(Saját forrásból hány év alatt valósulhatott volna meg a fejlesztés?)

Forrás: Pleschinger, 2025

Ez jól mutatja, hogy a Prosperitati Alapítvány által nyújtott támogatások nemcsak a fejlesztések felgyorsítását tették lehetővé, hanem döntő szerepet játszottak abban is, hogy a vállalkozások egyáltalán belevágtak a beruházásokba. A program tehát katalizátorként működött: olyan beruházási folyamatokat indított el, amelyek önerőből évekig elérhetetlenek maradtak volna, ezáltal jelentősen hozzájárult a vajdasági gazdaság modernizációjához és versenyképességéhez.

Összességében megállapítható, hogy a 2015/16–2024/25 közötti időszakban Vajdaság gazdasági, innovációs és foglalkoztatási folyamatai kedvező irányba fejlődtek, és a tartomány a nemzeti növekedés egyik legdinamikusabb térségévé vált.

3.3.1. KÖZVETLEN KÜLFÖLDI BEFEKTETÉSEK VAJDASÁGBAN

A külföldi közvetlen befektetések (FDI) az egyik legfontosabb tényezők Vajdaság gazdaságának modernizálásában és bővítésében. Az FDI-k hozzájárulnak a technológiai fejlődéshez, új munkahelyek teremtéséhez, valamint a versenyképesség növeléséhez a helyi piacon és a regionális gazdaság diverzifikálásában. A külföldi befektetők egyre inkább érdeklődnek a vajdasági piac iránt, különösen a fiatal munkaerő, a kedvező földrajzi elhelyezkedés és az ipari infrastruktúra miatt.

2024-ben a az FDI értéke Szerbiában 5100 millió EUR-t tett ki, 2023-ban ez az érték 4219,7 millió EUR volt, míg 2018-ban 3156,5 millió EUR. Becslések szerint a Vajdaságba érkező FDI az országos összeg körülbelül 30%-át teszi ki. Mivel nem létezik hivatalos statisztika a Vajdaságba irányuló FDI-ról, és nincs egységes nyilvántartás a cégekről sem, a vajdasági külföldi befektetésekre vonatkozó adatokhoz a külföldi leányvállalatokon keresztül lehet hozzájutni.

A külföldi leányvállalatok részesedése Vajdaságban az összes gazdasági szereplő által létrehozott hozzáadott értékből 2020-ban 40,10% volt. Ez azt jelenti, hogy a vajdasági cégek által létrehozott összes hozzáadott érték ilyen arányban van többségi külföldi tulajdonú vállalatok ellenőrzése alatt.

A Szerbiában működő külföldi leányvállalatok közül 2020-ban 625 Vajdaságban tevékenykedett (22,8%), ami 27-tel kevesebb, mint 2019-ben. A vajdasági leányvállalatokban 85.763 fő dolgozott (27,5% a szerbiai összes leányvállalati alkalmazottból), ami 2511-gyel kevesebb, mint 2019-ben. Ezek a vállalatok 2020-ban 1094 milliárd RSD (9,304 milliárd EUR) árbevételt értek el, ami a szerbiai összes külföldi leányvállalati árbevétel 27,3%-át tette ki – 131 milliárd RSD-ral (0,2636 milliárd EUR-val) kevesebbet, mint 2019-ben.

A külföldi leányvállalatok aránya 2020-ban a Vajdaság AT összes gazdasági szereplőjének 2,9%-át tette ki. Ezek a vállalatok a vajdasági foglalkoztatottak 29,1%-át alkalmazták, és az összes árbevétel 36,8%-át, valamint az összes hozzáadott érték 40,1%-át adták.

Ágazatok szerint 2020-ban a legtöbb külföldi leányvállalat Vajdaságban a feldolgozóipar (40,3%), valamint a nagy- és kiskereskedelem, illetve a gépjárműjavítás keretébe (31,7%) tartozott, míg a legalacsonyabb arányban, mindössze 5 cég, az ingatlanügyletek keretébe tartozó leányvállalatok vettek részt (0,8%).

3.3.2. KERESKEDELEM

2023-ban Vajdaság exportja 1123,8 milliárd RDS (9,603 milliárd EUR), importja pedig 1431,3 milliárd RSD (12,2317 milliárd EUR⁸) volt. A 2024. júliusi adatok szerint Vajdaság részesedése Szerbia exportjából 35%, míg az importból 32% volt.

A leginkább exportált termékek Vajdaságból az elektromos berendezések (14,4%) és az élelmiszertermékek (12,0%) voltak. Vajdaság legfontosabb külkereskedelmi partnere 2024 első félévében Németország volt: az export 19,6%-a, az import 15,4%-a Németországhoz kapcsolódott. A külkereskedelem legnagyobb részét a Dél-bácskai körzet bonyolította (az export 31,3%-a, az import 46,5%-a). A legnagyobb arányú importtermékek a kőolaj és a földgáz (18,3%), valamint a KD⁹ szerinti nem osztályozott áruk (13,2%).

A kiskereskedelmi forgalom áruszintje a Szerb Köztársaságban 2024. január–június időszakban az előző év azonos időszakához viszonyítva 7,6%-kal nőtt állandó árakon, illetve 12,5%-kal folyó árakon. Vajdaság AT kiskereskedelmi forgalma ugyanezen időszakban 10,1%-os növekedést mutatott állandó árakon, illetve 14,4%-os növekedést folyó árakon. A 2023. évi vajdasági kiskereskedelmi forgalom havi átlagához képest a 2024. júniusi forgalom 9,6%-kal volt magasabb állandó árakon, illetve 13,1%-kal folyó árakon.

3.3.3. ENERGIATERMELÉS, ENERGIAHATÉKONYSÁG, ALTERNATÍV ENERGIAFORRÁSOK

1. Vajdaság energiaszerkezete és primer energiaforrásai

Vajdaság Autonóm Tartomány területén a primer energiaforrások közül szén, kőolaj, földgáz, valamint megújuló energiaforrások (elsősorban biomassza, nap- és szélenergia) kitermelése és hasznosítása zajlik. Az energiarendszer ezen túlmenően magában foglalja a kőolaj és a földgáz importját, a villamos és a hőenergia termelését, továbbá az energia és az energiahordozók szállítását és elosztását a végfelhasználók irányába.

A Szerb Köztársaság energaintenzitása – azaz az egy GDP-egységre jutó teljes primerenergia-fogyasztás – az Európai Unió átlagának mintegy 1,85-szöröse. Ez arra utal, hogy az energiateljesítmény hatékonysága még elmarad az uniós átlagtól, ami különösen az ipari termelési szerkezet és a technológiai korszerűsítés területén igényel fejlesztéseket. Az ország energiaimport-függősége 2018-ban 34,80% volt, amely ugyan európai viszonylatban nem tekinthető magasnak, ám jelentős mértékben a kőolaj-, kőolajszármazék- és földgázszektorhoz kötődik.

2. Szénkitermelés és készletek

A tartomány területén elsősorban lignit bányászata folyik, amely a térség egyik legfontosabb hagyományos energiahordozója. A kitermelhető, gazdaságosan hasznosítható egyensúlyi tartalékok meghaladják a 270 millió tonnát. A kevévái víz alatti bányában viszonylag jó minőségű lignitet termelnek: 2020-ban 215 ezer tonnát, 2019-ben pedig 207 ezer tonnát hoztak felszínre.

⁸ A Szerb Nemzeti Bank által 2024. 12. 31-én közzétett EUR/RSD középárfolyam, amelynek értéke 1 EUR = 117,0149 RSD volt.

⁹ A Klasifikacija delatnosti (magyarul: Tevékenységek osztályozása) Szerbiában egy hivatalos statisztikai rendszer, amelyet a Szerb Köztársaság Statisztikai Intézete (Republički zavod za statistiku) kezel és tart karban. Ez a rendszer a gazdasági tevékenységek egységes osztályozására szolgál, lehetővé téve a vállalkozások, intézmények és más szervezetek tevékenységeinek besorolását egy meghatározott struktúrába. A Tevékenységek osztályozása rendszer (KD) legfrissebb verziója a KD 2010, amely a nemzetközi NACE (EU rendszere) Rev. 2 szabványhoz igazodik, biztosítva ezzel az adatok nemzetközi összehasonlíthatóságát.

Vajdaság Autonóm Tartomány teljes geológiai szénkészlete lignitből 275 millió tonna, míg barnás-lignites szénből mintegy 8,7 millió tonna. További, részben feltárt lignit- és barnaszénlelőhelyek találhatók a Fruška gora északi és nyugati lejtőin, valamint a Duna jobb partján (Cserög/Čerević, Bánmonostor/Banoštor, Kamanc / Sremska Kamenica), ahol több potenciális bányászati terület is azonosítható.

3. Kőolaj- és földgázkitermelés

A kőolaj- és földgázszektor a hazai energiaellátás egyik meghatározó ágazata. A tevékenység magában foglalja a hazai kőolajkészletek kitermelését, a nyersolaj és a kőolajszármazékok importját, szállítását, feldolgozását, valamint azok elosztását, értékesítését és exportját.

A Szerbiai Kőolajipari Vállalat Részvénytársaság / Naftna Industrija Srbije a. d. (NIS) az egyetlen szerbiai vállalat, amely teljes vertikumú kőolajkutatói és -kitermelési tevékenységet végez. A NIS egy integrált finomítót működtet Pancsován, amelynek éves feldolgozási kapacitása kb. 4,8 millió tonna nyersolaj. A finomítóban különféle kőolajszármazékokat állítanak elő, köztük cseppfolyósított földgázt (LPG), motorbenzint, dízelt, repülőgép-üzemanyagot, kenőanyagokat, olajokat, út- és ipari bitument, valamint a petrokémiai ipar számára alapvető nyersanyagokat.¹⁰

A cseppfolyósított kőolajgáz (LPG) előállítása Eleméren történik az olaj- és gázellátó, valamint -szállító üzemben, továbbá Hódságon (Odžaci) a Standard Gas Kft. és a Hipol Rt. létesítményeiben, ahol a propán melléktermékként keletkezik a technológiai folyamatok során.

4. Földgázszektor

A földgázszektorban az import mellett zajlik a hazai földgázkészletek kitermelése, elsődleges feldolgozása, összegyűjtése, szállítása és elosztása. A földgázellátás struktúrája alapján Vajdaság – Szerbiával összhangban – ellátásának mintegy 12%-át fedezi hazai termelésből, míg az import részaránya 88%, döntően orosz eredetű földgázból származik.

A Szerb Köztársaság legfontosabb földgázlelőhelyei Vajdaságban találhatók: Elemér, Nagykikinda és Zichyfalva. Az importált gázellátás vezetékhálózaton keresztül történik Magyarország és Bulgária felől. A vajdasági földgázelosztást a Srbijagas közzvállalat és további húsz elosztócég végzi.¹¹

Vajdaság területén évente átlagosan 10,75 millió tonna biomasszát termelnek. Ebből:

- szántóföldi növénytermesztésből származó biomassza: 6 millió tonna,
- gyümölcs- és szőlőültetvények metszési maradványai: 0,095 millió tonna,
- állattartási biomassza (trágya): 3,9 millió tonna,
- erdei biomassza: 0,35 millió tonna,
- települési szerves hulladék: 0,39 millió tonna évente.

A legnagyobb energetikai potenciál a mezőgazdasági és erdészeti melléktermékekben rejlik, energetikai értékük évente körülbelül 490 ezer tonna olajegyenérték (ten/év), ami a primer energiaformákra vetítve az összes szükséglet mintegy 11%-át fedezheti.

A szélenergia hasznosítására jelenleg Szerbiában kilenc szélerőmű áll rendelkezésre (körülbelül 430 MW beépített kapacitással), ebből nyolc Vajdaságban található, amelyek beépített kapacitása 2021-es adatok alapján 397,5 MW volt.

A többi megújuló energiaforrás tekintetében a biogáz-erőművek beépített kapacitása: 32,5 MW, a napelemes erőművek beépített kapacitása pedig 1818,92 kW.

Szerbia és Vajdaság kőolaj- és földgázellátása kiterjedt vezetékhálózaton keresztül történik, amely biztosítja az energiaforrások szállítását a régió különböző részeire.

¹⁰ <https://www.nis.rs/delatnosti/prerada/?utm>

¹¹ <https://www.aers.rs/izdate-licence-0>

<https://www.aers.rs/distribucija-i-upravljanje-distributivnim-sistemom-za-prirodni-gas-0>

<https://www.aers.rs/javno-snaddevanje-prirodnim-gasom-0> – lakossági gázszolgáltatás

<https://www.aers.rs/snaddevanje-prirodnim-gasom-0> – gázszolgáltatás cégek részére

Kőolajvezetékek:

A Szata–Újvidék–Pancsova (Sotin–Novi Sad–Pančevo) szakasz az Adria-kőolajvezeték (Janaf) része, amely összesen körülbelül 154 km hosszú: a Szata–Újvidék (Sotin–Novi Sad) szakasz 63,3 km, míg az Újvidék–Pancsova (Novi Sad–Pančevo) szakasz 91 km.¹²

A tervezett Szerbia–Magyarország kőolajvezeték, amelynek szerbiai szakasza 128 km hosszú, a Százhalombatta–Algyő–Röske–Újvidék útvonalon halad majd.¹³

A Transnafta által üzemeltetett, előkészületben lévő Serbia Product System Third Facility (Optional) projekt egy 112 km hosszú kőolajvezeték, amely Vajdaságban kezdődik és végződik.¹⁴

Földgázvezetékek

A Szerbiai Északi és Középső Gázszállító Rendszer egy 2230 km hosszú szárazföldi vezeték, amelyet a Srbiya-gas üzemeltet, és Vajdaságban kezdődik és végződik.¹⁵

Ezek a vezetékhálózatok kulcsszerepet játszanak Szerbia és Vajdaság energiaellátásában, biztosítva a kőolaj és a földgáz hatékony szállítását és elosztását a régióban. 2023. június 20-án szándéknyilatkozat született a Magyarország–Szerbia kőolajvezeték megépítéséről, amely Algyőtől Újvidékig fog húzódní. A terv szerint az építkezés várhatóan 2028-ig fejeződik be.

3.3.4. INNOVÁCIÓ ÉS DIGITALIZÁCIÓ

A Vajdaság innovációs és digitalizációs folyamatai az elmúlt években dinamikus fejlődésen mentek keresztül, különösen az oktatási és kutatási infrastruktúra, valamint a digitális eszközhasználat területén. A tartományban jelenleg 111 kutatás-fejlesztési (K+F) szervezet működik, 4424 kutatóval, akiknek többsége az egyetemi központokhoz kötődik. A kutatási potenciál földrajzi szempontból elsősorban Újvidékre összpontosul, amely mára Szerbia legnagyobb informatikai és innovációs központjává (IT hubjává) vált. Ezt a fejlődést Szabadka követi, ahol az utóbbi években egyre több start-up és technológiai vállalkozás jelent meg, részben a Prosperitati Alapítvány célzott fejlesztési programjainak köszönhetően, amelyek az innovációs ökoszisztéma bővítését, a digitális infrastruktúra fejlesztését és a humán erőforrások helyben tartását segítik elő.

A fejlesztési folyamatok háttérében az oktatási intézmények infrastrukturális bővítése is sürgető feladat, különösen a kutatólaboratóriumok és a technológiai parkok létrehozása terén. 2021-ben a kutatók aránya a Vajdaság AT teljes foglalkoztatottságához viszonyítva 0,6% volt (ebből 50% nő), ami ugyan elmarad az uniós átlagtól (1,4%), de stabil alapot teremt a tudásalapú gazdaság megerősítéséhez. A Fejlesztési és Innovációs Alap által támogatott kis- és középvállalkozások száma 2021-ben 85 volt, köztük 57 start-up. A Szerbiai Mesterséges Intelligencia Kutatóintézet székhelye szintén Újvidéken található, ami tovább növeli a város regionális tudás- és innovációs súlyát. 2023-ban a vajdasági háztartások 72,4%-ának volt személyi számítógépe, és 94,3%-uk rendelkezett mobiltelefonnal, ami a digitalizáció társadalmi beágyazottságát mutatja.¹⁶

¹² https://www.schoenherreu/media/dp0ngray/oil-and-gas18_chapter-23-serbia.pdf

¹³ <https://serbia-energy.eu/serbia-preparations-for-the-construction-of-oil-pipeline-between-serbia-and-hungary>

¹⁴ <https://www.offshore-technology.com/data-insights/serbia-product-system-third-facility-optional-product-pipeline-serbia>

¹⁵ <https://www.offshore-technology.com/marketdata/serbian-northern-and-central-gas-transmission-gas-pipeline-serbia>

¹⁶ https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2021/12/Strategija-pametne-specijalizacije_SR_WEB.pdf

3.4. MEZŐGAZDASÁG ÉS HELYI ÉLELMISZER-TERMELÉS, ZÖLDGAZDASÁG ÉS EZEK VIDÉKFEJLESZTÉSI VONATKOZÁSAI

A 2022-es népszámlálás adatai szerint Vajdaság 1.740.230 fős népességének 38,2%-a, azaz 666.388 fő él falvakban. Az 1921 és 2002 közötti időszakra jellemző népességnövekedési tendenciához viszonyítva a vidéki lakosság száma 1953 óta folyamatos csökkenést mutat, ami az elnéptelenedés folyamatára utal. E tendencia a természetes népmozgalmi folyamatok, valamint a vándorlási egyenleg kedvezőtlen alakulásának együttes következménye.

A vidéki lakosság körzetenkénti eloszlása tekintetében megállapítható, hogy a teljes vidéki népesség legnagyobb része a Dél-bácskai és a Szerémségi körzetben él, ami azonban nem jelenti azt, hogy ezek a térségek lennének a leginkább falusias jellegűek. Ezzel szemben a vidéki települések demográfiai csökkenése a Közép-bánati és az Észak-bánati körzetben a legkifejezettebb.

A vajdasági vidéki lakosság átlagéletkora 44,4 év, ami magasabb, mint a tartomány teljes, illetve városi lakosságának átlagéletkora. A falusi népesség korstruktúrájában az idősebb középkorú (45–65 éves) korcsoport dominál, amely az összes falusi lakos 29,30%-át teszi ki. A fiatal vidéki népesség aránya 18,80%, míg az idősek (65 év felettiek) aránya 22,55%. A vidéki lakosság öregedési indexe rendkívül magas, 157,1, ami előrehaladott demográfiai öregedésre utal.

A népesség iskolai végzettség szerinti megoszlása alapján a vidéki lakosság körében a legnagyobb arányban a középfokú végzettségűek találhatók (46,6%), míg 29,88%-uk csak alapfokú, illetve hiányos alapfokú végzettséget szerzett. Bár a vidéki lakosság jelentős része időskorú, vagy társadalmilag marginalizált csoporthoz tartozik, a legalacsonyabb iskolai végzettségűek magas aránya a humán tőke komoly hiányosságaira utal. A vajdasági vidéki lakosság mindössze 8,73%-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel. A tartomány teljes, 10 év feletti vidéki népességének 2,40%-a írástudatlan, és az írástudatlanok 75%-a nő.

A vidékfejlesztés kihívásaihoz hozzátartozik az is, hogy a legtöbb településen továbbra is a mezőgazdaság a meghatározó gazdasági tevékenység, miközben az infrastruktúra fejletlen, a meglévő kapacitások pedig elavultak, nem megfelelően karbantartottak vagy működésképtelenek a jelenlegi és különösen a jövőbeli társadalmi-gazdasági igények szempontjából. Az aktív népesség mintegy egyharmada a mezőgazdaságban dolgozik, míg a másodlagos és a tercier szektor foglalkoztatási aránya megközelítőleg azonos. A mezőgazdasági foglalkoztatottság magas aránya fenntartja az ágazat nemzetgazdasági jelentőségét, ugyanakkor a vidéki térségek gazdasági tevékenységeinek alacsony diverzifikáltságát is jelzi, ami a munkalehetőségek korlátozottságához vezet.

A legtöbb vidéki térségben a mezőgazdaság az uralkodó gazdasági tevékenység, amelyet kisüzemi termelés, alacsony termelékenység és gazdaságonkénti alacsony jövedelem jellemez. Számos gazdaság elsősorban önellátásra termel, csupán csekély értékesíthető felesleggel rendelkezik. A munkanélküliségi ráta magas (21%), ami tovább erősíti a foglalkoztatási lehetőségek hiányának problémáját. Az agrár-élelmiszeripari szektorhoz kapcsolódó kapacitások – beleértve az inputipart, a feldolgozóipart és a kereskedelmet – a kilencvenes évek során drasztikusan visszaestek.

A fennmaradt ipari kapacitások többsége korszerűsítésre és műszaki fejlesztésre szorul. A vidéki térségek gazdasági és társadalmi infrastruktúrája gyenge és fejletlen, ami hátrányosan befolyásolja e területek versenyképességét, valamint társadalmi szerkezetét. A vidéki területeken az egy főre jutó GDP az országos átlag mintegy 74%-át teszi ki, és jelentősen elmarad a városi térségek értékeitől.

A Világbank adatai alapján¹⁷ a falvak lakossága magas fokú szegénységgel küzd – a vidéki területeken mintegy egymillió ember él a szegénységi küszöb alatt, napi körülbelül kétdolláros jövedelemmel. A tartomány vidéki térségeinek fejlődése szempontjából kulcsfontosságú tényezőt jelent maga a lakosság, illetve annak tudatosítása, miszerint a helyi közösségek és a vidék egészének fejlesztése érdekében proaktív hozzáállásra van szükség. Eddig azonban a polgárok alacsony szintű részvétele jelentette az intenzívebb fejlődés egyik legfőbb akadályát. Ezen túlmenően működésükhöz megfelelő intézményi környezet és jogi keretek kialakítására volt szükség. A következetesebb, ezáltal kreatívabb és hatékonyabb vidékpolitika intézményi feltételeinek felgyorsult megteremtése a vidéki problémák mérséklését és a helyi fejlesztési potenciál javítását kell, hogy eredményezze.

¹⁷ https://data.worldbank.org/country/serbia?utm_source

Mivel a vajdasági magyar közösség lakosságának jelentős része vidéki környezetben él, szükségesnek találtuk, hogy a Prosperitati Alapítvány által nyújtott mezőgazdasági támogatásokat mint a vidék fejlesztésének támogatását ezen a helyen is bemutassuk.

A vajdasági program célja olyan fejlesztések támogatása, amelyek révén minél többen megtalálhatják számításaikat a szülőföldjükön, és jövőjüket a Vajdaságban tervezhetik. **A Prosperitati Alapítvány a vidék fejlesztése érdekében mikro-, kis, közepes és nagy léptékű mezőgazdasági fejlesztések céljából hirdetett meg pályázatokat, amelyekkel támogatta a falun élő magyar közösségeket.** A 2016–2018 közötti időszakban a mikro- és kisvállalkozásokat, gazdaságokat támogatta az alapítvány, majd 2018–2023-ban ezek mellett a közepes és nagyvállalkozásokat is. Minden nyertes pályázó termékének piacra jutását hivatott biztosítani a rendszer, ezáltal a kisebb gazdaságok kapcsolódnak a közepes és/vagy nagygazdaságok termelési folyamatához.

A feldolgozóiparban a vidéki területeken viszonylag kisszámú foglalkoztatott lakos él. Leggyakrabban ezek olyan cégek, amelyek mezőgazdasági termelésre támaszkodnak. A legkevésbé képviselt a gazdasági bázis diverzifikációja, amely gyakorlatilag nem függ a mezőgazdaságtól. A népességet strukturális egyensúlyhiány jellemzi, nemcsak a létszám, hanem a korszerkezet miatt is. Ez a vidéki térségek fejlődésének feltételeként a fiatalok kritikus tömege és a rendelkezésre álló humán tőke növelésének szükségességét hangsúlyozza a helyi közösség szükségletei szempontjából. Vajdaság igen jó erőforrás-potenciálokkal rendelkezik a falusi turizmus fejlesztéséhez, mint például a domborzat adottságai (a Tarcál- és a Verseci-hegységben, a Duna és a Tisza folyó vagy a termál-, ill. ásványvizek), a viszonylag kedvező éghajlat, a gazdag növény- és állatvilág, a kulturális és vallási sokszínűség, a népi építészet, a gasztronómia stb. A falusi turizmus meglévő kapacitásai azonban nem kellően fejlettek, vagy nincsenek kellően kihasználva, alacsony a szolgáltatások támogatottsága, ezért nehézkes a többletjövedelem megszerzése.

Az infrastrukturális eszközök létfontosságúak Vajdaság AT fejlődése szempontjából, figyelembe véve annak hatását a gazdasági és a társadalmi fejlődés minden aspektusára. A települések többségében magas az aszfaltozott helyi utak aránya, ami a gazdaságilag fejlettebb térségekre jellemző. Meg kell jegyezni, hogy nagyok az eltérések ezen a téren, és ezeket az aránytalanságokat a következőkben orvosolni kell. Az utak rossz állapota ugyanis, különösen a fejletlen területeken, korlátozó tényező az életszínvonal javításában, a munkanélküliség és a szegénység csökkentésében, valamint a befektetések odavonzásában.

A vízellátási és csatornázási infrastruktúra elérő fejlettsége az egyik legfontosabb mutatója egy térség életszínvonalának és gazdasági fejlettségének. A vízellátó rendszer hiányosságai, különösen az ivóvízkezelő rendszerek hiánya, a vezetékrendszerek kora és az éveken át jellemző hiányos karbantartás miatt sok létesítmény már nem képes az eredetileg tervezett teljesítményre, így az általuk nyújtott szolgáltatások minősége lényegesen csökkent.

A közcsonna-hálózat, illetve a szennyvíztisztító rendszerek kiépítettsége csak néhány városban fejeződött be, de számos településen már elkezdődött.

Az elektronikus-kommunikációs hálózat eddig még nem érte el a szükséges korszerűsítési és lefedettségi szintet a tartomány teljes területén ahhoz, hogy a legkorszerűbb szolgáltatásokat nyújtsa, holott az elektronikus hírközlési infrastruktúra nagy jelentőséggel bír a gazdaság és az egyének fejlődése és kommunikációja szempontjából. Az infrastrukturális létesítmények nem épülnek egységesen, nem követik az urbanizációs folyamatokat, ami növeli az építkezési költségeket.

A vajdasági mezőgazdaság geopolitikai helyzete erősen függ a regionális válságoktól, különösen az ukrán–orosz konfliktus következményeitől, amelyek az árupiaci árakat, az exportlehetőségeket és a versenyképességet is befolyásolják. A 2023–2024-es időszakban Szerbia vámintézkedésekkel próbálta védeni saját termelőit az olcsó ukrán gabonaimport hatásaitól, ugyanakkor a háború utáni újjáépítés várható gazdasági következményei új alkalmazkodási stratégiákat tesznek szükségessé a régió mezőgazdasági szereplői számára.

3.4.1. A MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉS MUTATÓI

A Köztársasági Statisztikai Intézet 2023. évi adatai szerint a Vajdaságnak összesen 1.654.048 ha földterülete van, ebből 1.499.521 ha mezőgazdasági terület és 5939 ha kihasználatlan mezőgazdasági földterület. A rendelkezésre álló teljes földterületből a szántók és kertek összterülete 1.428.168 ha (a teljes rendelkezésre álló földterület 86,34%-a),

a gyümölcsösök 22.648 ha (1,37%), a szőlőültetvények 3322 ha (0,20%), a faiskolák 774 ha (0,05%), valamint a rétek és legelők 40.248 ha (2,43%). Az egyéb földterület 37.848 hektárt (2,29%) tesz ki. Az erdők mint speciális kategória összterülete 171.746 hektár, azaz a földterületek 6,7%-a.

A tartomány talajtani térképén 87 különböző talajfajtát azonosítottak azok morfológiai, kémiai, vízfizikai és termelési tulajdonságai alapján. Legtöbbjük természetesen termékeny talaj, amely optimális feltételeket biztosít a magas, stabil és gazdaságilag indokolt megfelelő minőségű hozam elérésére. A földterületek rendezetlen tulajdonviszonyai miatt azok mintegy 50%-án kell elvégezni a tagosítást.

Az alapvető agroökológiai jellemzőket figyelembe véve, a mezőgazdasági hasznosításra való földpotenciál nyolc minőségi osztályba sorolható. A művelésre alkalmas talajok aránya magas, 91%-ot tesz ki (csernozjom, réti fekete föld, hordaléktalaj stb.), míg a művelésre alkalmatlan talajok aránya 9%. A vajdasági talajok termőképességüket tekintve a legjobbak közé tartoznak Európában, és teljes mértékben lehetővé teszik a minőségi élelmiszerek előállítását, a termékenység-ellenőrzési rendszer alkalmazásával és az agrobiocönózis megőrzésével.

Az öntözés adottságai még mindig kihasználatlanok, mivel a több mint 20.000 km összhosszúságú kiépített csatornahálózat ellenére a tartomány területének jelenleg csak mintegy 9%-a öntözött, illetve 143.999 ha. A szakmai ismeretek szerint nagyobb beruházások nélkül a meglévő csatornák kettős hasznosításúvá alakításával lenne öntözhető 250–300 ezer ha terület, vagyis az érték közelítene a 750.000 ha-hoz, aminek az öntözhetőségét a Vajdaságban levő folyók és vízbázisok tehetnék lehetővé. Az ivóvíztartalékok megőrzése céljából elengedhetetlenül szükséges a kutakból, különösen a 150–200 m mély kutakból való öntözés kiváltása a felszíni vizekből történő öntözésre. Az észak-bácskai vízrendszerek fejlesztésre szorulnak, különösképpen ami ezen rendszerek összekötését illeti a magyarországi, tervezés alatt álló rendszerekkel.

Az évelő kultúrák tekintetében Vajdaságban rendkívül kedvezőek az éghajlati viszonyok a gyümölcs- és szőlőtermesztéshez, amely többnyire kis parcellákon folyik, és kifejezetten regionális jellegű. A megtermelt gyümölcs nagy része exportra kerül, és csak kis része marad meg a hazai piacon. Ma Vajdaság Szerbia vezető gyümölcsstermesztő régiója, korszerű gyümölcsültetvényekkel és európai szinten versenyképes termelőkkel.

A gyümölcsstermesztés fő tendenciája a piacépes gyümölcsösök számának növelése és a gyümölcsstermesztésre szakosodott termelők, akik hivatásszerűen foglalkoznak e tevékenységgel. A vertikálisan nem integrált kistermelők nem befolyásolják jelentősen a gyümölcspiacot Vajdaságban. A vezető intenzív gyümölcsstermesztés Szerémségre jellemző, majd a Szabadkai-homokvidékre, Újvidék környékére, ill. Dél-Bánátra. A tartomány meghatározó almatermelése az elmúlt években nőtt, ezt követi a termelés diverzifikációja – a szilva, az őszibarack és minden más gyümölcs intenzívebb termesztése, modernebb cseresznye- és meggyültetvények kialakítása.

Az ültetvényes gyümölcsösök 13.149 ha területet ölelnek fel. A gyümölcsösök szerkezetében az alma részvétele 58%, a csonthéjasok 41%-kal, a bogyós gyümölcsök pedig 1%-kal szerepelnek. Vajdaság részesedése az ültetvényes gyümölcsösök teljes területéből Szerbiában az 1980-as 5,68%-ról 2014-re körülbelül 13%-ra nőtt.

Az állattenyésztés nagy válságban van, annak ellenére, hogy rendkívül jók a természeti adottságok. Az elmúlt néhány év az állattenyésztés drasztikus csökkenését hozta. Minden típusú állatállományban, kivéve a juhtenyésztést, a háziállatok száma csökkenő tendenciát mutat. Az állattenyésztés az összes számosállatból való részesedés szerint Vajdaságban a háztartások 34%-át teszi ki. A feltételezett számosállat számának hektáronkénti szántóterületre vetített értéke alapján elmondható, hogy a szarvasmarha-állomány az elmúlt 30 év alatt a felére csökkent. Az állatállományt Vajdaságban (2023. december 1-jén) 230.000 szarvasmarha, 940.000 sertés, 315.000 juh és 5938 millió baromfi képezte.

A Köztársasági Statisztikai Intézet 2023. évi adatai szerint a tartományban 18.154 mezőgazdasági üzemben van lehetőség szarvasmarhatartásra, 55.069 mezőgazdasági üzemben sertéstartásra, 45.181 mezőgazdasági telepen tojótyúk tartására.

A mezőgazdaság gépesítését tekintve a gazdaságokban összesen 138.885 traktort jegyeztek (126.756 kéttengelyes, ill. 12.129 egytengelyes traktor). Mindkét típusú traktor több mint 80%-a régi, 10 évesnél idősebb. Jelenleg aratógépeink legnagyobb problémája az idő és a műszaki-technológiai elavultság. A statisztikai intézet 2023-as adatai szerint kombájnból 20.806 darab van, ebből 12.799 gabonakombajn, és ezen gépeknek akár 88%-a 10 évnél régebbi. A mezőgazdasági gépek darabszáma eléri a 448.578-at, ebből az alapművelési gép 120.240, a kiegészítő feldolgozásra használt gépek száma 42.306. Ezen kapcsolható eszközök körülbelül 90%-a 10 évnél régebbi.

A hűtőházak összkapacitása 314.533 m³, és 506 mezőgazdasági üzem rendelkezik 72.452 m³ kapacitású szárítóval, 102 gazdaságban 19.011 m² üvegház, 1622 gazdaságban pedig 774.325 m² fóliasátor található.

A tartomány területén a gazdaságokban 1704 darab silót regisztráltak, amelyek összterülete 32.282.201 m², 39.215 gazdaságban pedig tárolókapacitás található kukorica elhelyezésére 2.471.841 m² összterülettel, és 13.248 gazdaság rendelkezik istállóval, összesen 3.606.594 m² területen.

Vajdaságban a gazdaságok 80,5%-ában egy-két főállású gazdálkodó dolgozik. A gazdaságok 17,6%-a három-négy főállású alkalmazottat foglalkoztat. A gazdaság jogállása szerint megfigyelhető, hogy a munkaerő Vajdaság mezőgazdaságában szinte teljes egészében családi gazdaságokban dolgozik (94,1%), míg a jogi személyű gazdaságokban dolgozók száma rendkívül alacsony (5,9%).

A mezőgazdasági üzemek száma a Köztársasági Statisztikai Intézet 2023-as adatai szerint 111.950. Az átlagosan használt földterület 12,70 ha. A használt mezőgazdasági terület Vajdaságban a mezőgazdasági üzemek 50%-ánál 5 ha alatti, a gazdaságok 15%-ában pedig 20 ha-nál nagyobb.

A tartományban lévő gazdaságok típusa szerint a legtöbb a szakosodott szántógazdaságokhoz tartozik – 40,8%, ezt követik a vegyes gazdaságok, a növénytermesztést és az állattenyésztést kombináló mezőgazdasági üzemek – 23,7%, valamint a tenyésztés- és baromfitartásra szakosodott gazdaságok – 19%.

A kisebb gazdaságok között az említetteken kívül megtalálhatók a szarvasmarha- és a juhlegeltetésre szakosodott, valamint a kecsketartással foglalkozó gazdaságok (3,3%). További szakosodási irányok az állandó növénykultúrák, a szőlő- és gyümölcsstermesztés (2,8%), a zöldség-, virág- és egyéb kertészeti termelés (1,6%), a vegyes gazdaságok, azaz állattenyésztéssel (4,8%), valamint növénytermesztéssel foglalkozó vegyes gazdaságok (3,3%). A besorolatlan gazdaságok aránya mindössze 0,3%.

Vajdaság vetésszerkezetében a legelterjedtebb gabonafélék a búza és a kukorica. A Köztársasági Statisztikai Intézet adatai szerint 2023-ban a búza össztermése 2.169.172 tonna volt, 5,8 tonna/hektár termésátlaggal, míg a kukorica össztermése 3.971.950 tonnát tett ki, 7,8 tonna/hektár termésátlaggal.

Az ipari növények termesztésében a legjelentősebb a cukorrépa és a napraforgó. A cukorrépa termelése 2.003.911 tonnát ért el, 49,6 tonna/hektár termésátlaggal, a napraforgóé pedig 629.860 tonna volt, 3,0 tonna/hektár termésátlaggal. A szója termelése 541.371 tonnát tett ki, 2,9 tonna/hektár hozammal.

Vajdaság adottságai rendkívül kedvezőek az ökológiai (biológiai) gazdálkodás fejlesztéséhez. Ennek ellenére a minősített biotermékeket előállító, illetve az átállási időszakban lévő gazdaságok száma továbbra is alacsony, különösen a természeti és a gazdasági potenciálhoz viszonyítva. A biotermelésbe vont területek nagysága ugyan évről évre növekszik – 2018-ban 5963 hektárt tett ki –, de a további bővüléshez és a fenntartható fejlődéshez elengedhetetlenek a célzott támogatások, mind a minősítési folyamat, mind pedig az ökológiai termelés ösztönzése terén. A szövetkezeti szervezés hagyománya a mai Vajdaságban több mint 150 éve létezik. A szövetkezetek nagy jelentőséggel bírnak a feldolgozók, a forgalmi közvetítők és a végfogyasztók számára is, akik rajtuk keresztül vásárolják meg egy helyen azt az árumennyiséget, amelyre a szövetkezet nagyszámú mezőgazdasági termelővel szerződne, vagy vásárolna.

A Vajdasági Szövetkezeti Szövetség adatai szerint összesen 462 aktív, több mint 100 ezer főt tömörítő szövetkezet rendelkezik szövetkezeti tagi, alvállalkozói és alkalmazotti státusszal.

A mezőgazdasági szövetkezetek szerepének újjáélesztése hozzájárulhat a mezőgazdaság és a vidék fenntartható fejlődéséhez, a pénzügyi források biztosításához, a hatékonyabb piaci szerepléshez, új technológiák alkalmazásához, az oktatáshoz, a termelési költségek csökkentéséhez, a munkanélküliség csökkentéséhez, a természeti erőforrások észszerű kiaknázásához stb.

A tudástranszfer (tudásátadás) kiemelten fontos intézkedés a mezőgazdaság területén, ezért nagy az agrárszakértői szolgáltatások jelentősége az agrártermelők szaktudásának átadásában, új ismeretek továbbításában. A Vajdaság AT Mezőgazdasági Tanácsadói Szolgálat 13 Vajdaság AT területéről származó jogi személyből áll, amelyeket a Szerb Köztársaság kormánya hozott létre, és lefedik a tartomány egész területét. Emellett a gazdakörök, agrárszövetségek és a Prosperitati Alapítvány folyamatosan szerveznek képzéseket, oktatást külföldi és hazai szakértők bevonásával. A 2019-ben útjára indított online gazdaképzési program 23 modulból áll, amelyből 5-nek az akkreditációját is sikerült bevezetni. Jelenleg több mint 5000 elvégzett képzést jegyez a rendszer.

A Prosperitati Alapítvány a mezőgazdasági támogatások tekintetében összesen 11.568 pályázat keretében támogatta a vidék mezőgazdasági termelését. A zárt rendszerű növénytermesztés, jégvédelmi hálók, tenyészállatok és

méhek, öntözés, többéves ültetvény, hozzáadott érték, földvásárlás, helyi termék, mezőgazdasági gépek és kapcsolható eszközök beszerzése témában kiírt pályázatokkal összesen 11.568 gazdaságot támogattak 19.556.997.461,48 RSD (68,785162 milliárd HUF / 167,132 millió EUR¹⁸) értékben. Ezen beruházások összértéke 39.279.161.647,59 RSD (138,151243 milliárd HUF / 335,676 millió EUR).

A Tartományi Mezőgazdasági, Víz- és Erdőgazdálkodási Titkárság 2024-ben a termelőknek összesen 1.389.000.000 RSD (11.847.744,96 EUR), az önkormányzatoknak pedig 1.536.693.000 RSD (13.107.521,06 EUR) támogatást folyósított (6. táblázat).

6. táblázat: A Tartományi Mezőgazdasági, Víz- és Erdőgazdálkodási Titkárság pályázatait bejegyzett mezőgazdasági termelőknek, 2024

Pályázatok megnevezése	Keretösszeg RSD	Keretösszeg EUR ¹⁹	Nyertes pályázók száma
Öntözőrendszerek kiépítése és felszerelése	370.000.000	3.161.990,48	294
Természeti károk elleni védekezés elősegítése a gyümölcsösökben és szőlőskertekben	70.000.000	598.214,41	122
Farmok felszerelése	85.000.000	726.403,22	81
Kis hús- és tejüzemek felszerelése	15.000.000	128.188,80	7
Borászok és erős alkoholos italokat készítő eszközbeszerzése	55.000.000	470.025,61	30
Zöldség és gyümölcs feldolgozása	20.000.000	170.918,40	7
Gazdaságok eszközbeszerzése	242.000.000	2.068.112,70	488
Tenyészállat-vásárlás	150.000.000	1.281.888,03	97
Fóliasátrak kiépítése és felszerelése	80.000.000	683.673,62	32
Méhészek támogatása	35.000.000	299.107,21	24
Organikus termesztés ellenőrzése és tanúsítványa költségeinek társfinanszírozása, valamint organikus termesztésnél használatos kapcsolható eszközök beszerzése	17.000.000	145.280,64	15
Start-up program / Fiatal gazdák támogatása	200.000.000	1.709.184,044	127
Halastavak támogatása	20.000.000	170.918,40	3

Forrás: Tartományi Mezőgazdasági, Víz- és Erdőgazdálkodási Titkárság, 2024

¹⁸ 100 HUF = 28,4320 RSD; 1 EUR = 117,0149 RSD. A Szerb Nemzeti Bank árfolyamlistájának középárfolyama 2024. 12. 31-én. (Narodna banka Srbije – Kursna lista na dan 31. 12. 2024.) https://www.kursna-lista.com/kursna-lista-nbs#google_vignette.

3.5. A KÖZLEKEDÉSI ÉS EGYÉB MŰSZAKI INFRASTRUKTÚRA SZEREPE

3.5.1. VAJDASÁG KÖZLEKEDÉSFÖLDRAJZI HELYZETE ÉS INFOKOMMUNIKÁCIÓS INFRASTRUKTÚRÁJA

Vajdaság közlekedésföldrajzi elhelyezkedése kifejezetten kedvező, mivel a Pannon-síkság peremén helyezkedik el, így természetes összekötő kapocsként szolgál a Kárpát-medence és a Balkán-félsziget térségei között. Ezt a szerepét tovább erősíti, hogy területén két nemzetközi jelentőségű multimodális közlekedési folyosó is áthalad: a VII. (Duna folyó) és az X–Xb közlekedési korridor. E folyosók révén a tartomány bekapcsolódik a Duna menti országok vízi közlekedési hálózatába, valamint a kelet-, a közép- és a nyugat-európai, illetve a közel-keleti nemzetközi közlekedési rendszerekbe.

A régió sík terepi adottságai lehetővé tették egy jól kiépített közúti és vasúti infrastruktúra létrejöttét. Ez a hálózat hatékony összeköttetést teremt a tartomány települései és a Szerb Köztársaság más térségei között, ugyanakkor biztosítja Vajdaság nemzetközi kapcsolatait is Magyarország, Románia, Horvátország és Bosznia-Hercegovina irányába. Ennek köszönhetően a tartomány stratégiai pozíciót foglal el a Nyugat- és Kelet-Európa, valamint a Balkán-félsziget közötti áruforgalom és mobilitás szempontjából.

Vajdaság közlekedésföldrajzi helyzete alapvetően meghatározza a térség gazdasági és társadalmi fejlődésének dinamikáját. A különféle közlekedési módok közötti kapcsolatok optimalizálása, valamint az infrastruktúra modernizálása alapvető feltétele a fenntartható, környezetbarát és digitalizált közlekedés fejlesztésének.

A tartományban jelentős mértékben kiépült a korszerű elektronikus kommunikációs hálózat, amely lehetővé teszi a széles sávú szolgáltatások elérését a háztartások, a vállalkozások, valamint az állami és önkormányzati intézmények számára. Az elektronikus hírközlési infrastruktúra biztosítja az adatok nagy sebességű továbbítását és a széles sávú internet-hozzáférést, ami különösen fontos a vidéki és periferikus térségek, továbbá az ipari övezetek fejlődése szempontjából. Ezzel elősegíti a gazdasági régiók integrációját, valamint a tudás- és információáramlást.

Az elektronikus hírközlés fejlődésének egyik kulcsterülete az intelligens közlekedési rendszerek (ITS) bevezetése, valamint az ehhez szükséges infrastruktúra kiépítése a közúti és a vasúti folyosók mentén, a nemzetközi technológiai és biztonsági szabványoknak megfelelően. A kiépített optikai folyosók – amelyek részben az autópályák mentén húzódnak – biztosítják a digitális jelek hatékony továbbítását az elektronikus hírközlési csomópontok között.

2021-ben Vajdaságban a háztartások 78%-a rendelkezett széles sávú internetkapcsolattal, a vállalkozások körében pedig az internethasználat elérte a 100%-ot. A feldolgozóipari vállalatok 96%-a működtetett saját weboldalt, ami meghaladta a Szerb Köztársaság szintjén mért 93%-os arányt. A tartomány teljes területét lefedi a műsorszóró hálózat, amely rádiórelé-átjátszók és sugárzóállomások rendszeréből épül fel. A nagyobb városközpontokban, valamint a kisebb településeken kábeltelevíziós elosztórendszerek is működnek, amelyek a rádió- és televízió-műsorok mellett egyéb kommunikációs és adatátviteli szolgáltatásokat is lehetővé tesznek.

Vajdaság teljes területén elérhetők a mobiltelefon-szolgáltatások, amelyek döntően rádióhullámokon, kisebb részben pedig optikai kábeleken keresztül működnek. A Szerb Köztársaság és Vajdaság 3G-hálózattal való lefedettsége kielégítő, ugyanakkor a 4G-hálózat fejlettsége még nem tekinthető teljes körűnek, ami a digitális infrastruktúra további fejlesztésének irányát is kijelöli.

3.5.2. KÖZÚTHÁLÓZAT, KÖZÚTI KÖZLEKEDÉS

Vajdaság közúti hálózata széleskörűen kiépített, és hatékony összeköttetést teremt a tartomány nagyobb regionális és szubregionális központjai, valamint a községi központok és a kisebb települések között.

A tartomány területén jelenleg két kiemelt autópálya halad keresztül: az E75 jelzésű szakasz, amely Belgrádot köti össze Szabadkával és a horgosi határátkelővel, hossza 197 km, valamint az E70 jelzésű Belgrád–Zágráb autópálya, amely Belgrádot köti össze a Szerémségen keresztül a batrovci határátkelővel, hossza 87,4 km.

Szerbiában, így Vajdaság területén is, a közúti infrastruktúrát a vonatkozó törvényi szabályozás osztályozza, amely meghatározza az első- és másodrendű országos jelentőségű közutakat, a községi közutakat, valamint a településen belüli utcák és közutak típusait. A további közút-kategóriák részletes adatait a 7. táblázat szemlélteti.

7. táblázat: Közutak Vajdaság AT területén

Ssz.	Közutak Vajdaság AT területén (állami út – ÁÚ)	Hossz (km)
1.	I. M	2,969
2.	I. B	1.030,297
3.	II. A	1.661,692
4.	II. B	400,728
	Összesen	3.095,686

Forrás: Saját szerkesztés

3.5.3. KERÉKPÁRUTAK

Szerbia három meghatározó **EuroVelo útvonal** egy-egy szakaszának ad otthont: az **EuroVelo 6**, az **EuroVelo 11** és az **EuroVelo 13** halad át Vajdaság területén. Az **EuroVelo hálózat** 17 kiváló minőségű, nemzetközi kerékpárútból áll, amelyek összekötik az egész európai kontinens kerékpáros infrastruktúráját. A Szerbián átvezető három útvonal különleges élményt nyújt a kerékpárosok számára, ötvözve a kulturális örökséget, a változatos tájakat és a vendég-szerető helyi közösségeket.

Az **EuroVelo 6** útvonal, más néven „Duna-kerékpárút”, északról, Béregnél (Bački Breg) lép Szerbiába, és a Duna mentén halad az országon keresztül. Az útvonal érinti Zombort és Apatint, majd Újvidéken és Péterváradon keresztül Belgrádba vezet, végül Szendrőn (Smederevo) át Negotinnál hagyja el az országot.

Az **EuroVelo 11**, más néven „Kelet-Európa-útvonal”, Magyarország felől Horgosnál érkezik Szerbiába, majd Magyarokanizsán halad keresztül. Ezután Nagybecskerek (Zrenjanin) felé veszi az irányt, és Vajdaság területén halad, érintve Belgrádot. Az útvonal jelenleg fejlesztés alatt áll, így egyes szakaszai még nem teljesen épültek ki, vagy nincsenek jelölve.

Az **EuroVelo 13**, más néven „Vasfüggöny túraútvonal”, Szerbia északi részén lép be az országba, és a magyar, valamint az észak-romániai határ mentén halad. A magyar határt követve Kelebiánál érkezik Szerbiába, majd áthalad Szabadkán a Palicsi-tó mellett. Az útvonal Királyhalomnál (Bački Vinogradi) röviden kilép Magyarországra, majd Gyálánál tér vissza Szerbiába. Egy hosszabb szerbiai szakasz Nagyikindán keresztül vezet, mielőtt Románia felé folytatódik, Versec közelében tér vissza. Dél felé, Fehértemplom közelében az EuroVelo 13 kereszteződik az EuroVelo 6-tal, majd a Duna mentén haladva eléri a lenyűgöző Vaskapu-szorost, végül a déli határ mentén Bulgária felé folytatódik.

Ezen útvonalak teljes megjelölése, a köztudatban való meghonosítása és fokozatos fejlesztése **jelentős idegenforgalmi potenciált** hordoz. Szerbia kerékpáros turizmusa jól fejlett, az EuroVelo útvonalak pedig jól kapcsolódnak a helyi kerékpáros infrastruktúrához a településeken, amelyeken keresztülhaladnak, elősegítve a regionális mobilitást és a fenntartható turizmus fejlődését.

3.5.4. EURÓPAI FONTOSAGÚ ÚTVONALAK ÉS HATÁRÁTKELŐK MAGYARORSZÁG, ROMÁNIA, HORVÁTORSZÁG ÉS BOSZNIA-HERCEGOVINA IRÁNYÁBA

Vajdaság területén összesen 24 közúti határátkelőhely található: Bosznia-Hercegovina felé 1, Horvátország irányába 8, Magyarország felé 9, Románia irányába 6 határátkelő áll rendelkezésre. A határátkelőhelyek és a hozzájuk kapcsolódó közlekedési infrastruktúra állapota alapvetően befolyásolja a régió gazdasági és társadalmi integrációját.

Ugyanakkor a határátkelők forgalma időszakosan túlterheltséget okoz a teher- és az utasforgalom esetében egyaránt. A teherforgalom egész évben, míg az utasforgalom különösen a nyári hónapokban és az ünnepi időszakokban (karácsony, húsvét idején) tapasztalható torlódásokkal szembeesül. 2020 óta minden kategóriában (utas, személygépkocsi, tehergépkocsi, autóbusz) folyamatos növekedés figyelhető meg.

A Szerbia–Magyarország államhatár mentén jelenleg rövid távú fejlesztési munkálatok zajlanak, amelyek rövid időn belül javulást ígérnek a határátkelők működésében. A beruházások a következő szakaszokat érintik: Tompa–Kelebia, Röszke–Horgos 1, valamint Röszke–Horgos 2.

A tartomány közútfejlesztésében már elkezdett beruházások között kiemelt szerepet kap a Tarcalt (Fruška gora) átszelő autópálya, amely Šabac-on keresztül biztosít gyorsabb kapcsolatot Bosznia-Hercegovina és Horvátország irányába, egyúttal tehermentesítve az Újvidék–Belgrád autópálya forgalmát. Megvalósítás alatt áll továbbá a Belgrád–Nagybecskerek–Újvidék autótút, és tervezés alatt van a Temesvárral való összeköttetés kiépítése. A Szabadkát nyugatról elkerülő ún. Y elágazás autótút minőségű fejlesztésének tervezése szintén folyamatban van.

A régió közúti forgalmának zsúfoltságát hivatott mérsékelni a Mosoly útja néven ismert gyorsforgalmi összekötő út, amely a megnövekedett teherforgalmat kívánja Vajdaságon keresztül szervezetter lebonyolítani. Az útvonal a magyarcsernyei (Románia–Szerbia) határártjárótól Nagyikindán át halad, érintve Törökbecsét, Óbecsét, Szenttamást, Verbászt, Kúlat és Zombort, majd eléri a béregi (Szerbia–Magyarország) új határártjárót. A gyorsforgalmi út nem csupán a forgalomszervezési feladatokat szolgálja, hanem területfejlesztési előnyökkel is jár a régió számára.

3.5.5. A KÖZÚTHÁLÓZAT ÉS A KÖZLEKEDÉSBIZTONSÁG ÉRTÉKELÉSE

A tartomány közúti infrastruktúrájának nagy részét előregedett és elhasználdott útszakaszok képezik, különösen a kisebb településeken és a külterületeken, komoly karbantartási és korszerűsítési munkálatokat igényelnek. Ezen fejlesztések mellett szükség van az úthálózat hiányzó szakaszainak kiépítésére, a települések és az állami úthálózat összeköttetésének fejlesztésére, valamint a településeket elkerülő utak kiépítésére.

A Vajdaság úthálózatán végzett forgalomszámlálás alapján jól követhető a közúti közlekedés intenzitása, mely szerint a főváros vonzáskörzetében levő tartományi városok irányába kimondottan intenzív közlekedés tapasztalható (Pancsova, Szávaszentdemeter, Ópázova). A vizsgált területünkön az Újvidék–Szabadka és az Újvidék–Nagybecskerek szakasz, illetve a Temerin–Újvidék és a Petróc–Újvidék szakasz a legforgalmasabb.

A közúthálózat és a közlekedés fejlettségével kapcsolatban megállapítható, hogy a községek területén az úthálózat fejlettsége és minőségi állapota eltérő, kihasználtsága az úttest minőségének függvénye. Az elmúlt időszakban a Vajdasági Magyar Szövetség közbenjárásának köszönhetően részben vagy teljes egészében megújult a Ludas–Kispiac, valamint az Ada–Törökfalu közötti útszakasz, az állami utak karbantartása azonban akadozik és nem kielégítő. Kifogásolható továbbá az úthálózat közlekedési jelzőrendszere és a szükséges közlekedési objektumokkal való ellátottsága is. A közlekedési formák tekintetében a városi közlekedés főleg a személygépkocsikra összpontosul, a tömegközlekedés kérdése jobbra csak a nagyvárosokban megoldott. A közúti áruszállítás környezeti és közlekedésbiztonsági problémákat okoz, ezért a közlekedési balesetek csökkentése érdekében fontos a közúti infrastruktúra és a forgalomirányítási rendszerek biztonsági szintjének emelése.

3.5.6. VASÚTI KÖZLEKEDÉS

A vasúti közlekedés kiemelt szerepet tölt be Vajdaság közlekedési rendszerében, mivel biztonságos és környezetbarát alternatívát kínál a közúti közlekedéssel szemben. A Szerbiai Vasúti Infrastruktúra vállalat (Infrastruktura železnice Srbije) a tartományi közlekedés egyik meghatározó szereplője, felelős a vasúti hálózat fenntartásáért és fejlesztéséért.

Az aktuális vasúti infrastruktúra főbb problémái a következők:

1. **Vonalak előregedése:** A legtöbb vasúti szakasz jelentős felújításra szorul. A pálya menti infrastruktúra, például az állomások és a kiszolgáló létesítmények korszerűtlenek, elhanyagoltak.

2. **Sebesség és hatékonyság hiányosságai:** Az országos és a nemzetközi vasúti kapcsolatok sebessége és hatékonysága nem felel meg a modern közlekedési igényeknek.
3. **Nemzetközi összeköttetések fejlesztésének szükségessége:** Vajdaság közvetlen vasúti kapcsolatai Magyarország és Horvátország felé stratégiai jelentőségűek. Kiemelt fontosságú a **Szabadka–Baja vasútvonal** kiépítése, amely a kelet–nyugati összeköttetést biztosítja, és része a **Trans-European Transport Network (TEN-T)** hálózatnak, mind áruszállítás, mind személyszállítás céljából (*Regulation [EU] 2024/1679 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on Union guidelines for the development of the trans-European transport network*). Emellett sürgető a bánáti vasútvonal korszerűsítésének felgyorsítása Pancsova, Nagybecskerek, Zenta és Szabadka között.

A fejlesztések célja:

A vasúti közlekedés versenyképességének növelése korszerű járművek beszerzésével, összehangolt menetrendek kialakításával, valamint a közlekedési infrastruktúra fejlesztésével, amely jelentősen csökkenti az utazási időt és javítja a szolgáltatási minőséget.

Kétvágányú vasút a Belgrád–Újvidék (75 km-es szakasza 2022. március 22. óta működik) és az Újvidék–Szabadka–országhatár vonalon (108 km-es szakaszon 2025-ben indult el a közlekedés), amely a Belgrád–Budapest gyorsvasút része, a szerbiai szakaszon 200 km/h-s sebességgel is közlekednek a személyvonatok intercity változatai. Ezen a szakaszon ETCS 2-es szintű, a környező országokkal kompatibilis és az Európai Unió országaiban is alkalmazott közlekedésirányítási rendszerek kerültek beépítésre.

8. táblázat: Vasúti infrastruktúra Vajdaság AT területén

Ssz.	Vasúti infrastruktúra Vajdaság AT területén	Hossz (km) 2024
1.	Magisztrális	486,80
2.	Regionális	568,60
3.	Lokális	77,70
4.	Manipulatív vágány	83,70
	Összesen	1216,80 (kétvágányú – 197,30 km, egyvágányú – 1015,50 km)

Forrás: Saját szerkesztés

3.5.7. FOLYAMI KÖZLEKEDÉS

Vajdaság területén a hajózható vízi utak hossza 1677 km. A Duna és a Tisza folyó fontos közlekedési tengelyt képez Vajdaság területén. A vízi közlekedés lehetőségeire eddig nem irányult kellő figyelem, noha a vízi szállítás környezetbarát és gazdaságos alternatívát jelenthet a közúti és a vasúti közlekedéssel szemben. A két fő folyón a hajózási lehetőségek jelenleg korlátozottak, az infrastruktúra nem felel meg a modern igényeknek. Számottevő folyami közlekedésről, utasszállításról Vajdaság területén jelenleg nem beszélhetünk, kivételt képez a folyami teherszállítás a Dunán és kismértékben a Tiszán. Határt átlépni a bezdáni és a magyarkanizsai folyami határátkelőn lehet, a magyarkanizsai átkelőn előzetes bejelentés alapján, nincs állandó határellenőrzés.

A DTD VR (vízrendszer), amely a szabályozott Béga folyóval is összeköttetésben van, kiemelt jelentőségű a folyami közlekedés szempontjából, mivel Bácska és Bánát városait, ipari központjait kapcsolja össze a Dunával és a Tisza folyóval, hozzáférést biztosítva így a nemzetközi folyami közlekedéshez is. A DTD-csatornarendszer 600 km hajózható csatornájából mintegy 330 km-en 1000 t teherbírású hajók közlekedhetnek. A csatornák között, illetve a Duna és a Tisza csatlakozásánál a beiktatott vízlépcsők segítik a hajózást. A folyami áruszállítás eddigi maximuma Vajdaságban a DTD-csatornán 1979-ben 4.200.000 t volt, ami azóta lényegesen csökkent, megközelítőleg évi 500.000 t-ra.

A folyami közlekedésre vonatkozó fejlesztések az EU részéről szintén szerepelnek a Trans-European Transport Network (TEN-T) Regulation (EU) 2024/1679 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on Union guidelines for the development of the trans-European transport network dokumentumában.

3.5.8. LÉGI KÖZLEKEDÉS

A Szerb Köztársaság területén 18 olyan repülőtér található, amely rendelkezik használati engedéllyel, és amelyek közforgalmú légi közlekedésre vagy pilótaképzésre szolgálnak, ezek közül 8 Vajdaságban található. A legjobban felszerelt repülőtér a verseci repülőtér, amely alkalmas kisebb kapacitású és méretű repülőgépek regionális közlekedésére, pilóták képzésére, repülőgépek karbantartására, légitaxi-szolgáltatásra, mezőgazdasági repülésre és egyéb légi szolgáltatások nyújtására.

A tartomány további hét repülőtere a következő: Nagykikinda (LYKI), Újvidék – Csenej (LYNS), Pancsova (LYPA), Mitrovica – Nagyradince (LYSM), Szabadka (LYSU), Nagybecskerek – Écska (LYZR) és Vajka – Vajka (LYVA).

3.5.9. LOGISZTIKAI KÖZPONTOK

A tartomány regionális területrendezési terve által előirányozott, intermodális terminálokkal ellátott logisztikai központokat a közlekedéshálózati helyzetük, nemzetközi jelentőségük, regionális és szubregionális jellegük és határ menti helyzetük alapján határozták meg. Ezek szerint a nemzetközi logisztikai központok Újvidéken, Pancsován, Apatinban, Szabadkán, Szávaszentdemeteren és Gomboson alakíthatók ki.

A regionális jelentőségű, intermodális terminálokkal ellátott logisztikai központokat Zomborba, Zentára, Kevevárára, Nagybecskerekre, Versecre, Indijára, Ópázovára, Palánkára és Rumára, a helyi jelentőségű központokat pedig Óbecse és Törökbecse térségébe, valamint Topolyára, Nagykikindára, Verbászra és Törökkanizsára tervezik telepíteni.

Az intermodális terminálok kiemelt szerepet töltenek be a szállítmányozás gazdaságosabb és környezettudatosabb szervezésében. Vajdaság területén jelenleg öt terminál üzemel magánvállalatok működtetésében, amelyek elsősorban a vasúti-közúti és a folyami-közúti kombinált szállítást szolgálják:

- Pannonia Container Terminal (Metrans HHLA Group, Indija)
- Standard Logistic Terminal (Ruma)
- Dry Port Terminals Kft. (Pancsova – Duna-kikötő)
- Panonska Vrata RTC Port Leget Rt. (Sremska Mitrovica, Szávaszentdemeter)
- Container Terminal Senta Rt. (Zenta)

További két intermodális terminál kiépítése folyamatban van Szabadkán és Horgoson.

A Stratégia célterületén a közúti közlekedési hálózatot kedvező adottságok jellemzik, mivel mindkét nemzetközi közlekedési folyosó áthalad Vajdaságon. Ugyanakkor a közúthálózat minősége az E75 és az E70 autópályát le számítva megkérdőjelezhető. Az újonnan kialakult nemzetközi tranzitforgalom igényei, valamint a Románia és Horvátország EU-csatlakozásával járó teherforgalom növekedése sürgős közúti fejlesztéseket indokol, amelyek nemcsak a közlekedés rugalmasságát biztosítanák, hanem területfejlesztési szempontból is számottevő előnyt jelentenének.

Bár a tranzitjellegű személy- és áruforgalom közvetlen, mérhető gazdasági előnyt nem nyújt a célterület lakossága és gazdasága számára, a forgalomnak a helyi és regionális gazdasági struktúrával, valamint a belső közlekedési és logisztikai hálózattal történő összehangolása jelentős területfejlesztési eredményeket hozhat. Ezt alátámasztja a szomszédos országokban, valamint a vizsgált terület közvetlen közelében található infrastruktúra, például a temesvári és a szegedi repülőtér, illetve a történelmi jelentőségű Nagyvárad–Szeged–Szabadka–Baja–(Fiume/Rijeka) vasútvonal egyes szakaszainak tervezett revitalizációja.

A közlekedés jelenlegi állapota környezeti szempontból kedvezőtlen tendenciákat mutat. A személyautók és a taxik számának növekedése, valamint az intenzív, településeken áthaladó tranzit-teherforgalom évek óta jelentős településkörnyezeti problémát okoz. A forgalom okozta zaj- és légszennyezés mérséklésére részben az elkerülő utak kiépítése, zajfagó falak, valamint egyéb műszaki és közlekedésszervezési intézkedések szolgálnak. Kedvező változásként értékelhető az ólommentes üzemanyag teljes térhódítása, a kén-dioxid-kibocsátás csökkenése és a bioüzemanyag-felhasználás növekedése. Ugyanakkor a nitrozus gázok (60%) és a szén-monoxid (17%) kibocsátása, különösen a városi területeken, továbbra is számottevő környezeti terhelést jelent.

A nemzetközileg fontos intermodális és kombinált szállítási útvonalak és az ehhez szükséges infrastruktúra a UNECE *European Agreement on Important International Combined Transport Lines and related Installations (AGTC)*, 1 February 1991 2022-es revíziója alapján kerültek meghatározásra. Vajdaságra kijelölt intermodális irányok:

- C–E 66: Belgrád–Versec(–Alsósztamora [Stamora Moravița]) – vasút
- C–E 70: (Felsőtárnok [Tovarnik])–Sid–Belgrád–Niš–Dimitrovgrad(–Dragoman) – vasút
- C–E 85: (Kelebia–)Szabadka–Belgrád–(Niš–Preševo[–Tabanovci]/[Kraljevo–Đeneral Janković–Volkovo])
- C–E 771: Szabadka–Gombos(–Erdőd)

A nemzetközi kombinált fuvarozás szempontjából kiemelt jelentőségű kikötők:

- Pancsova (Port of Pančevo)
- Szávaszentdemeter (Port of Sremska Mitrovica)
- Újvidék (Port of Novi Sad)
- Gombos (Port of Bogojevo)
- Zenta (Port of Senta)

Az AGTC-egyezményben megfogalmazott irányvonalak alapján az intermodális és kombinált szállítási útvonalak minden esetben vasúti és folyami közlekedéshez kötődnek. Ennek megfelelően kialakításuk elsősorban vasúti teherpályaudvarok és kikötők közvetlen közelében vagy azok keretében történik.

3.6. VAJDASÁG IDEGENFORGALMA

Vajdaság idegenforgalmi helyzetének elemzésében egyrészt a természeti erőforrások mint idegenforgalmi vonzerők, a mezőgazdasági területek adottságai, az erdők, a vízfelületek és a megőrzött ökoszisztémák, másrészt a kulturális erőforrások gazdagsága, valamint a helyi lakosság hagyományainak teljes spektruma játszik meghatározó szerepet (Cvijanović, 2016).

Vajdaság Autonóm Tartomány Szerbia idegenforgalmában mindössze 17%-kal részesedik (9. táblázat). Körzetekre bontva, a turisták számát és a vendégéjszakák mennyiségét tekintve a Dél-bácskai és az Észak-bácskai körzet teljesít a legkedvezőbben.

A Dél-bácskai körzet idegenforgalmi vonzerejét nagymértékben befolyásolja Újvidék városi desztinációként betöltött szerepe, valamint a vonzáskörzetéhez tartozó természeti és kulturális adottságai. A Tarcál-hegységet (Fruška gorát) kimagasló kulturális és szakrális épített örökség jellemzi, ideértve Karlóca város kultúrtörténeti emlékeit és a Fruška gora-i kolostorokat. Emellett a térség szőlészeti és borászati hagyományai, valamint a Vrdnik (Rednek) gyógyfürdő spa- és wellnesskínálata is jelentős turisztikai attrakciót képvisel.

Észak-Bácskát Szabadka városi desztinációja, szecessziós épített öröksége és gazdag rendezvényturisztikai kínálata emeli ki a térség idegenforgalmi palettáján. Palicsfürdő rekreációs és szórakozási lehetőségei, valamint a Ramsari Egyezményvel védett Ludasi-tó madárrezervátuma és ökoturisztikai kínálata további vonzerőt jelent. A desztinációhoz tartozik továbbá a Tisza mente, amely idegenforgalmi adottságai (Magyarkanizsa, Zenta, Ada, Törökkanizsa) ellenére eddig nem került teljes mértékben kihasználásra.

A Bánság területén a védett ökoturisztikai látványosságok jelentős szerepet játszanak, ilyenek például a Verseci-hegy, a Deliblati-homokpuszta, a Temes völgye, a tűzokrezervátum és a Béga folyó völgye. A térséget emellett számtalosan a kultúrtörténeti vonzerő jellemzi, egyebek között kastélyokkal és kúriákkal, amelyek a kulturális turizmus szempontjából kiemelt jelentőségűek.

9. táblázat: A Vajdaság részvétele Szerbia idegenforgalmában, 2023

Régió	Turisták száma (fő)			Vendégéjszakák száma		
	Összes	Hazai	Külföldi	Összes	Hazai	Külföldi
Belgrádi régió	1.384.616	193.346	1.191.270	3.453.132	482.796	2.970.336
Vajdasági régió	707.599	346.086	361.516	1.948.684	965.017	983.667
Šumadija és Nyugat-Szerbia	1.379.093	1.035.709	343.384	4.734.132	3.684.702	1.049.430
Dél- és Kelet-Szerbia	721.489	483.351	238.138	2.304.987	1.725.816	579.171
Koszovó n. a.						
Szerbia összesen	4.193.000	2.059.000	2.134.000	12.441.000	6.858.000	5.583.000

Forrás: RZS1 – Köztársasági Statisztikai Intézet, Régiók, 2024

Szerbiában 2023-ban a turisták száma 4.193 000 volt (ebből Vajdaságban 707.599). Ebből a hazai turisták száma 2.059.000, ami 1,8%-kal kevesebb, mint 2022-ben. Vajdaság lebontásában a hazai turisták száma 346.086 (30%-kal több, mint 2020-ban), a vendégéjszakák száma pedig elérte az 1.948.000-et, ami csaknem 120%-os növekedést jelent a 2020-as évhez képest. A külföldi turisták száma 2.134.000 volt, ami 20,4%-kal nagyobb, mint 2022-ben.

A vendégéjszakák száma Szerbiában 2023-ban 1.2441.000. Ez 1,6%-kal magasabb, mint 2022-ben. A hazai turisták 6.858.000 vendégéjszakát valósítottak meg, ami 6,1%-kal kevesebb, mint 2022-ben. A külföldi vendégéjszakák száma viszont 13%-kal nőtt 2022-höz képest, és 5.583.000-et tett ki.

A vendégéjszakák száma a Vajdaságban (a 2016–2020. évi csökkenő tendencia után) folyamatosan növekvő tendenciát mutat, és a 2019-ben jegyzett 1.384.344 vendégéjszakához viszonyítva 2023-ban 1.948.684 vendégéjszakára növekedett (RZS2, Statistical Yearbook RS, 2024.).

Vajdaság területén a 2011–2023-as időszakban összességében jelentősen nőttek a szálláskapacitások. A szálláshelyek száma 27%-kal, a szabad szobáké (fizetővendég) 110%-kal, míg az összes férőhely csaknem 92%-os növekedést könyvelhetett el.

A kereskedelmi szálláshelyek szálláskapacitásai típus és kategória tekintetében a 2011-ben nyilvántartott adatokhoz viszonyítva 2020-ban a szállodák, valamint a panziók és motelek számát illetően csökkentek, míg a szálláshelyek és garniszállodák száma nőtt, a hostelek száma pedig a 2011-es 4-ről 2021-re 32-re emelkedett (RZS2, Statistical Yearbook RS, 2022.).

A szállodai szobaszám a kereskedelmi szálláshelyek összvendégszobaszámának legnagyobb részét képezte 2023-ban (a teljes szám 24,8%-a), bár ez a kategória 2021-hez képest 10%-os csökkenést mutat. A garnihotelek (0,4%-kal), a privát szobák (5,8%-kal), a hostelek (3,2%-kal), a panziók (17%-kal) kategóriájában szintén lényegesen csökkent a vendégszobák száma. Ezzel szemben jelentős növekedést jegyeztek az apartman típusú szálláshelyek (9,3%-kal).

Szerbia Területrendezési Terve, valamint a Vajdaság területére készült fejlesztési stratégiák kiemelt idegenforgalmi területeket és desztinációkat jelölnek ki a tartományban.

Ezek közé tartoznak:

- Szabadka – Palics – a Felső-Tisza mente
- Versec – Delibláti-homokpuszta – a Néra folyó völgye
- Tarcal – Karlóca – Újvidék
- a Felső-Duna mente

Valamennyi desztinációban komplex turisztikai kínálatot találunk, amely magában foglalja a kiránduló- és természetjáró turizmust, a vadászturizmust, a bor- és gasztronómiai szolgáltatásokat, valamint a konferencia- és rendezvényturizmust (MICE), továbbá más, kapcsolódó ágazatokat.

A vajdasági magyar közösséget érintő idegenforgalom fejlesztési stratégiája 2018–2022 olyan fejlesztési irányokat fogalmaz meg, amelyek célja a vajdasági magyar közösség kulturális értékeinek fenntartható idegenforgalmi hasznosítása. A Stratégia kiemelt figyelmet fordít az idegenforgalmi vonzerők fejlesztésére és elérhetőségének javítására, továbbá azok országos és tartományi idegenforgalmi fejlesztésekkel történő harmonizálására. A Stratégia egyik fontos célja, hogy az anyaországi és a Kárpát-medencei turizmussal történő összekapcsolás révén növelje a Magyarországról érkező vendégforgalmat.

A Stratégia prioritásai elsősorban a gyógy-, fürdő-, orvosi, spa- és wellness-szolgáltatások komplex fejlesztésére, valamint a vízparti rekreációs turizmus (Duna, Tisza, Duna–Tisza–Duna-csatorna) fejlesztésére koncentrálnak, ezáltal elősegítve a régió idegenforgalmi potenciáljának teljes körű kiaknázását.

A Prosperitási Alapítvány a támogatásain keresztül, összhangban A vajdasági magyar közösséget érintő idegenforgalom fejlesztési stratégiájával,²⁰ 142 idegenforgalmi fejlesztést támogatott összesen 646.167.259,79 RSD (2,21574 milliárd HUF / 5.531.036,92 EUR²¹) összegben (10. táblázat). Ezek között vannak 4 csillagos és egyéb kategóriás hotelek, csaknem 20 apartmanház és számos magánszállás is. A Covid-járvány idején sok prioritás átforgalmódott. Előtérbe kerültek a kirándulások, a természeti kincsek felfedezése és a zárandoklatok.

A program fejlesztésével párhuzamosan útjára indult a *HellóVajdaság!* brand, amelynek célja, hogy megszólítsa a Vajdaságba érkező turistákat, és bemutassa a térség természeti, épített, történelmi és kulturális értékeit. Vajdaság számos látnivalót és élményt kínál: gazdag gasztronómiai hagyományok, különleges borvidékek és rendezvények várják az érdeklődőket. A többnapos tartózkodáshoz minőségi szálláshelyek is rendelkezésre állnak, míg a régió gyógyfürdői, tavai és folyói kiváló lehetőséget nyújtanak pihenésre, vízi sportokra és csónakázásra. A *HellóVajdaság!* brand központi eleme a www.hellovajdasag.com online platform, amely átfogó képet ad Vajdaság turisztikai kínálatáról.

²⁰ Link: https://www.prosperitatis.rs/sites/default/files/dokumentumok/a_vajdasagi_magyar_kozosseget_erinto_idegenforgalom_fejlesztési_strategiaja_8.0-converted.pdf

²¹ 100 HUF = 29,1626 RSD; 1 EUR = 116,8257 RSD. A Szerb Nemzeti Bank árfolyamlistájának középfolyama 2022. 12. 31-én. (Narodna banka Srbije – Kursna lista na dan 31. 12. 2022.) https://www.kursna-lista.com/kursna-lista-nbs#google_vignette.

A hozzá kapcsolódó mobilapplikáció felhasználóbarát módon mutatja be az aktuális programokat, eseményeket, szálláshelyeket, éttermeket és borászatokat. Célja, hogy digitális kapuként szolgáljon mindazok számára, akik szeretnék felfedezni a régió sokszínűségét. Az applikáció interaktív térképe séta közben is hasznos társ, folyamatos értesítést ad a közelben található eseményekről, látnivalókról és szálláshelyekről. Emellett közösségépítő eszköz is, mivel összeköti a felhasználókat a környék magyar vonatkozású kulturális örökségeivel és szórakoztató programjaival. A beépített szűrők megkönnyítik az eligazodást és a célzott keresést a tartalmak között. Az online felületen már tematikus utazási csomagok is elérhetők, amelyek hosszabb tartózkodásra ösztönzik a látogatókat, és segítenek a személyre szabott élmények megtervezésében.

A Vajdaság iránti növekvő érdeklődést jól mutatják a turisztikai adatok is: 2016-ban 1.123.923 vendégéjszakát regisztráltak, míg 2024-re ez a szám 1.993.267-re emelkedett. Ez 44%-os növekedést jelent nyolc év alatt, ami bizonyítja, hogy a térség idegenforgalma folyamatosan fejlődik, és Vajdaság egyre népszerűbb úti célá válik.

A *HellóVajdaság!* program hozzájárult a Vajdaságba látogató turisták számának és a vendégéjszakáknak a növekedéséhez, mivel elősegítette a régió vonzerőinek – természeti, épített örökségi, történelmi és egyéb látványosságainak – bemutatását. A program közvetlenül támogatta a turisztikai kínálat digitális, felhasználóbarát elérhetőségét.

10. táblázat: A Magyarország Kormánya által támogatott idegenforgalmi fejlesztések a Vajdaságban 2016–2022

Leírás	Kategória	Támogatott projektek száma	Megítélt támogatás	Projektek összértéke
Turisztikai projektek	K-03/2016-I (Turizmus)	24	42.882.850,02 RSD (147.047.417 HUF / 367.066,92 EUR)	60.287.637,92 RSD (206.729.297 HUF / 516.047,73 EUR)
	K-04/2016-II (Turizmus NGO)	33	34.360.059,00 RSD (117.822.344 HUF / 294.113,87 EUR)	44.380.828,08 RSD (152.184.058 HUF / 379.889,25 EUR)
	T-01/2019-I (Turizmus – kezdő vállalkozó)	55	53.369.001,20 RSD (183.004.949 HUF / 456.825,86 EUR)	58.814.020,86 RSD (201.676.191 HUF / 503.433,92 EUR)
	T-02/2019-I (Turizmus)	15	17.558.809,00 RSD (60.210.026 HUF / 150.299,20 EUR)	23.331.958,44 RSD (80.006.441 HUF / 199.715,97 EUR)
	T-03/2019-II (Idegenvezetői képzés)	4	167.862,28 RSD (575.608 HUF / 1.436,86 EUR)	167.862,28 RSD (575.608 HUF / 1.436,86 EUR)
	T-04/2019-III	10	408.708.433,31 RSD (1.401.481.464 HUF / 3.498.446,26 EUR)	1.022.648.423,14 RSD (3.506.712.100 HUF / 8.753.625,47 EUR)
	T-05/2019-III	1	89.120.244,98 RSD (305.597.735 HUF / 762.847,94 EUR)	223.249.915,41 RSD (765.535.019 HUF / 1.910.965,78 EUR)
	Összesen	142	646.167.259,79 RSD (2.21574 milliárd HUF / 5.531.036,92 EUR)	1.432.880.646,13 RSD (4,91341 milliárd HUF / 12.265.115,01 EUR)

Forrás: A Prosperitási Alapítvány adatbázisa, 2016–2022

A Prosperitási Alapítvány és a Magyar Nemzeti Tanács által kiírt pályázatok révén a 2019–2023 időszakban sikerült 19 magyar nyelvű idegenvezetőt és 4 kísérőt kiképezni, ezzel is bővítve a Vajdaságba érkező turisták magyar nyelvű idegenvezetésének lehetőségeit. A logisztika ezen aspektusai segíthetik a zökkenőmentes és élménydús utazást, biztosítva a turisták számára az igényeiknek megfelelő szolgáltatásokat és kényelmet.

A Vajdaság AT Kormánya a Tartományi Gazdasági és Idegenforgalmi Titkárságon keresztül 2021-ben 70 idegenforgalommal foglalkozó céget összesen 125 millió dinárral támogatott. 2022-ben 107 cég kapott 185 millió dináros támogatást, 2023-ban 145 céget támogatott a kormány összesen 314 millió dináros összeggel, míg 2024-ben 151 céget 400 millió dináros összeggel támogatott. A 2024-ben megítélt támogatásból 12 vajdasági magyar cég 35.700.000 RSD-t (305.089,35 EUR²²) kapott.

Ami az EU szomszédságpolitikájának idegenforgalmi vonatkozásait illeti a Vajdaság vidékfejlesztésében, az IPA CBC (2007–2013 és 2014–2020) idegenforgalmat érintő támogatásai nagymértékben hozzájárultak a határregiókban egyrészt a kétoldalú nyitottság, másrészt az EU regionális és szomszédságpolitikájának következményeként a turizmus valamennyi formájának dinamikus fejlődéséhez. Az IPA keretében a határon átnyúló, idegenforgalmat érintő nyertes projektek (11. táblázat) érzékeltetik, hogy a kulturális rendezvénysorozatok fenntarthatóságuk hiányában sok esetben visszafogottabb sikert jelentenek, viszont azok példáján új, bilaterális rendezvénysorozatok születhettek.

Ezek a rendezvénykapcsolatok, amelyek infrastrukturális fejlesztéssel is járnak, ma már teljesen háttérbe szorítják a korábban fennálló nyelvi korlátokat, így a térség a multietnikus kultúrájára épülő idegenforgalomból is profitálni tud.

11. táblázat: Az EU IPA határon átnyúló programjai (IPA HU–SER CBC, IPA CRO–SER CBC, IPA RO–SER CBC) által támogatott idegenforgalmi projektek szerkezete a Vajdaságban a 2014–2020 programidőszakban

IPA CBC-programok	Összes támogatott projekt	Ebből turizmus	Ebből vidéki turizmus	Vidéki turizmus projekt-összeg (EUR)
HU–SRB	117	28	24	9.300.399
RO–SRB	21	5	2	1.060.485
CRO–SRB	39	11	6	2.291.436
SRB–BiH	6	0	0	
Összes	182	41	32	11.591.635

Forrás: EU-s adatok alapján saját szerkesztés

Az Interreg-IPA CBC-programok által támogatott idegenforgalmi prioritás keretéhez tartozó projektek túlnyomórészt a vidék kulturális örökségeinek megtekintésére, a kulturális rendezvényekre, a gasztro- és ökökreációs turizmus formáira, azok tevékenységi körének bővítésére, hatékonyságuk növelésére vonatkoztak. Mivel ezek többnyire kis léptékű projektek, a megvalósításuk nem ütközött nehézségekbe, fenntarthatóságuk nyomon követhető.

3.6.1. A SZERBIAI ÉS A VAJDASÁGI TURIZMUS SAJÁTOS HELYI PROBLÉMÁI

Szerbia és különösen Vajdaság turizmusának egyik legnagyobb problémája a turisztikai infrastruktúra relatív fejletlensége. Főleg a közúthálózat korszerűsítése elengedhetetlen a turisztikai desztinációk könnyebb megközelítése érdekében, emellett fontos szerepe van egy regionális, kisebb kapacitású repülőtér kiépítésének is.

Ezenkívül jelentős még a vajdasági desztinációkat érintő túraszervezés, a helyi idegenvezetők alkalmazása, valamint a turisztikai eszközök (pl. járművek, túraeszközök) karbantartása és elérhetősége.

Problémaként merül fel továbbá, hogy a tartomány nem rendelkezik elég ütőképes, illetve versenyképes, a nemzetközi piacon is helytálló turisztikai branddel, amely jól felismerhetővé tenné a nemzetközi piacon. A konkrét marketing- és promóciós tevékenységek hiánya miatt a potenciális turisták nem ismerik a térség egyedi vonzerejét, hiányzik a desztinációk összehangolt jelenléte nagyobb turisztikai kiállításokon.

A szálláshelyek és vendéglátóegységek színvonala az elmúlt évek fejlesztési erőfeszítései ellenére sem minden esetben felel meg a nemzetközi turisztikai normáknak és elvárásoknak. Hiányosságok tapasztalhatók a környezetba-

²² 100 HUF = 28,4320 RSD; 1 EUR = 117,0149 RSD. A Szerb Nemzeti Bank árfolyamlistájának középárfolyama 2024. 12. 31-én. (Narodna banka Srbije – Kursna lista na dan 31. 12. 2024.) https://www.kursna-lista.com/kursna-lista-nbs#google_vignette.

rát és energiahatékony megoldások alkalmazása terén, különösen a helyi erőforrásokra építő fejlesztések, a zöldtetős épületek, a napelemek és a szélgenerátorok telepítése, valamint a „nulla hulladék” koncepciót követő fenntartható éttermek megvalósítása tekintetében.

A helyi alapanyagokra épülő, rövid ellátási lánc (ún. „farmtól az asztalig”) szemlélet elterjesztése hozzájárulhatna az élelmiszer-szállításból eredő szénlábnyom csökkentéséhez, a helyi gazdaság megerősítéséhez, valamint a fenntartható turizmus fejlesztéséhez. Az ökoszállások és az úgynevezett „glamping” (luxuskempingezés) típusú szálláshelyek pedig a természetközeli élményt ötvözhetnék a környezettudatossággal és a fenntarthatóság elveivel.

Az egymástól elszigetelt, túlzottan helyi jellegű idegenforgalmi megnyilvánulások sem mindig kínálnak elegendő és diverzifikált élményt a vendégeknek, ezért a kultúrturizmus gazdag tárházának az öko- és az aktív turizmussal, a borfesztiválokkal és a helyi gasztronómiai élmények népszerűsítésével való ötvözése, illetve ezen kínálatok változatos kombinációja nagyban hozzájárul Vajdaság turisztikai vonzerejének növeléséhez. Ez az igény bővíthet még az idegenforgalom területileg egyenletes eloszlására való törekvéssel is, melynek következtében a vendégforgalom nemcsak a régió nagyobb városaira vagy népszerűbb helyszíneire koncentrálódik, hanem az egész régióban, különböző településeken és kisebb falvakban is hálózatszerűen van jelen. Ennek célja, hogy a turizmus előnyei minden település számára elérhetők legyenek, hozzájárulva a helyi gazdaság diverzifikálásához és a kisebb közösségek fenntartható fejlődéséhez.

A vendéglátóipar és a turizmus területén tapasztalható munkaerőhiány, valamint a megfelelő szakképzés, a szakemberek folyamatos szakmai továbbképzése és a helyi munkaerő képzése kulcsfontosságú ahhoz, hogy a turisták magas színvonalú élményt kapjanak. Ez fokozható még a digitális technológia és az online platformok növekvő szerepének kihasználásával is.

Ezért az itt tevékenykedő szolgáltatóknak alkalmazkodniuk kell a gyorsan változó technológiai környezet-hez, annak érdekében, hogy versenyképessé váljanak a turisztikai piacon. Az így kialakított idegenforgalom segíthet csökkenteni a túlterheltséget a turisták által kedvelt helyeken, miközben új lehetőségeket kínál a helyi lakosoknak és vállalkozásoknak. Emellett a fenntartható turizmus elvei is érvényesülnek, hogy megőrizzük a természeti és a kulturális örökséget.

3.7. EGÉSZSÉGÜGY ÉS SZOCIÁLIS ELLÁTÁS

3.7.1. VAJDASÁG EGÉSZSÉGÜGYI ELLÁTÓRENDSZERE

Vajdaság egészségügyi ellátását 93 állami tulajdonban lévő intézmény végzi.²³ Az **alapellátás** hálózatát 44 egészség-ház, 10 gyógyszertár, valamint 3 egészségvédelmi intézet alkotja: Munkavállalók Egészségvédelmi Intézete, Újvidék; Egyetemi Hallgatók Egészségvédelmi Intézete, Újvidék; valamint Sürgősségi és Mentő Intézet, Újvidék. Négy egészségházban – Törökkanizsán, Hódságon, Topolyán és Rumán – fekvőbeteg-ellátás is működik.

A **másodlagos ellátást** 9 közkórház szolgáltatja Szabadkán, Nagybecskerekben, Zentán, Nagyikindán, Versecen, Pancsován, Zomborban, Szávaszentdemeteren és Verbászon. Emellett 11 szakkórház működik, köztük:

- 5 rehabilitációs kórház (Magyarkanizsa, Melence, Apatin, Rednek, Zalánkemén),
- 2 tüdőgyógyászati szakkórház (Nagybecskerek, Fehértemplom),
- 3 pszichiátriai szakkórház (Törökkanizsa, Versec, Kevevára),
- 1 reumatológiai szakkórház (Újvidék), valamint a Honvédelmi Minisztérium Egészségügyi Centruma – a pétervárad katonakórház Újvidéken.

A **harmadlagos szintű kórházi ellátást** a Vajdasági Egyetemi Klinikai Központ, a Vajdasági Gyerme- és Ifjúság-egészségügyi Intézet, valamint a Kamancon (Kamenicán) működő intézetek végzik: Vajdasági Onkológiai Intézet, Vajdasági Szív- és Érgyógyászati Intézet, Vajdasági Tüdőgyógyászati Intézet. A harmadlagos ellátás részét képezi továbbá a Vajdasági Fogászati Klinika is.

A **közegészségügyi ellátást** a Zomborban, Szabadkán, Nagybecskerekben, Nagyikindán, Pancsován és Szávaszentdemeteren működő intézetek, valamint az újvidéki székhelyű Vajdasági Közegészségügyi Intézet, az Újvidéki Pasteur Intézet és a Vajdasági Vérátömlesztő Intézet biztosítják.

A fekvőbeteg-ellátó intézmények hálózatát 30 egészségügyi intézmény alkotja, összesen több mint 10.000 kórházi ágygal.

3.7.2. SZAKORVOSI BETEGELLÁTÁS SZERBIAI VISZONYLATBAN

A 2023-as statisztikai adatok alapján a tartományban 4942 orvos dolgozott, ami alapján 285 orvos jut 100.000 lakosra, ezen érték a köztársasági átlag alatt van.

A szakorvosi és a fogászati ellátottság terén jelentős területi szórás figyelhető meg. A gyermekgyógyászati (0–19 év) ellátásában részt vevő orvosok száma 100.000 lakosra vetítve 81,8 fő, míg ez a szám felnőttek (20 év felett) esetében 63,7 fő volt. A nőgyógyászati ellátás tekintetében ez az arány 15,2 orvos / 100.000 fő. A fogorvosok száma 23,7 fő volt 100.000 lakosra vetítve. Legtöbb orvos 100.000 főre a Dél-bácskai körzetben jut (359), míg a legkevesebb a Szerémségi körzetben (205), ami országos viszonylatban is a legalacsonyabbnak számít.

A körzeti orvosi rendelőkben dolgozó orvosokra jutó lakosok száma különösen magas Észak-Bánátban (1899 fő/orvos), míg a legkedvezőbb arány Niš környékén mutatkozott (997 fő/orvos). A gyermekgyógyászati szolgálatok esetében Észak-Bánátban volt a legjobb ellátottság (881 fő/orvos), a legrosszabb pedig Közép-Bánátban (1896 fő/orvos).

Szerbiai szinten az orvosokra jutó gyermek- és ifjúkorú lakosság átlaga 1024 fő, amely 630 főtől (Pomoravlje körzet) 1896 főig terjedt (Közép-Bánság). Bár a törvény előírja, hogy egy gyermekorvosra és egy ápolóra legfeljebb 80 gyermek juthat, Vajdaságban egy szakorvosra több mint 1700 gyermek jut.

A nővérek és egészségügyi technikusok száma szintén itt volt a legalacsonyabb (427/100.000 lakos), míg a legmagasabb a Bori körzetben (858/100.000 lakos).

Az adatok alapján világosan látható, hogy Vajdaság egészségügyi ellátórendszere jelentős területi kiegyenlítetlenségeket mutat, különösen Szerémség és Észak-Bánát térségében. A regionális különbségek csökkentése érde-

²³ Vajdaság lakosságának egészségi állapota, 2019.

kében elengedhetetlen az egészségügyi személyzet egyenletesebb elosztása, a vidéki területek vonzóbbá tétele az egészségügyi szakemberek számára, valamint célzott fejlesztési programok bevezetése.

Az *Egészségért és egyenlőségért: a gyógyászati sivatagok problémáinak kezelése* című projekt – röviden AHEAD²⁴ – az Európai Unió egészségügyi programjának része, amely bevezeti a „gyógyászati sivatag” fogalmát. A „gyógyászati sivatag” olyan állapotot jelöl, amikor a lakosság egy része vagy egésze nem fér hozzá az egészségügyi szolgáltatásokhoz, illetve elszigetelten él az ellátáshoz való hozzájutás szempontjából.

3.7.3. AZ EGÉSZSÉGÜGYI ÁLLAPOT HELYZETKÉPE

Az egészségügyi állapot helyzetképe vázlatosan a vezető halálokok alapján térképezhető fel. Ezek szerint Vajdaságban 2021-ben a kardiovaszkuláris betegségek a halálesetek 42%-át okozták (ennek 54%-a nő), a daganatos megbetegedések aránya 17%, légzőszervi betegségeké 5%.

A 2021-es évet illetően a standardizált halálozási arányok a rosszindulatú daganatok miatt 100.000 lakosra vetítve a férfiaknál Észak-Bánátban (197,2) és Nyugat-Bácskában (185,4) voltak a legmagasabbak, míg a nőknél Észak-Bácskában (121,6) és Közép-Bánátban (121,3). A tüdő- és hörgőrák miatti standardizált halálozási arány a férfiaknál Észak-Bánátban (65,0) és Észak-Bácskában (52,2) volt a legmagasabb, míg a legalacsonyabb Toplica körzetben (24,2). A mellrák a vezető halálok a nőknél Szerbiában. A legmagasabb, mellrák miatti standardizált halálozási arány 100.000 nőre vetítve Közép-Bánátban (30,8), míg a legalacsonyabb Toplica körzetben (13,8) volt.

Az egyes körzeteket összehasonlítva a legmagasabb várható élettartam a Zlatibori körzetet jellemezte (férfiak: 75 év, nők: 80,1 év), míg a legalacsonyabb Észak-Bánátot (férfiak: 69,7 év, nők: 77,1 év), ahol átlagosan négy évvel rövidebb ideig élnek a lakosok.

3.7.4. SZOCIÁLIS VÉDELEM, SZOCIÁLISMUNKA-KÖZPONTOK – ÁLTALÁNOS ÁTTEKINTÉS

Szerbia Köztársaság Statisztikai Intézetének 2022-es adatai szerint az ország 141 szociálismunka-központja összesen 569.961 felhasználót tartott nyilván. 2020. december 31-én ez a szám 589.406 fő volt, 2021-ben tovább nőtt 592.825 főre, majd 2022-ben csökkent 569.961 főre.

Vajdaság területén 44 szociálismunka-központ működik. 2021-ben összesen 199.494 fő részesült szociális védelemben, ami a teljes lakosság 10,8%-át teszi ki, ezen belül a nők aránya 53,7%. A felhasználók száma Vajdaságban az elmúlt évtizedben folyamatos növekedést mutatott, ami 2019-ben megszakadt. A 2019 és 2021 közötti időszakban a csökkenés összesen 11% volt, ami csaknem 24.000 főt jelent.

A megítélés szerint Vajdaság szociálismunka-központok hálózatával való lefedettsége kielégítő, szükség van azonban a szociális szolgáltatások fejlesztésére annak érdekében, hogy a szociális védelem rendszere megfelelően reagálhasson a többszörösen marginalizált társadalmi csoportok (pl. fogyatékkal élők, idősek, kiskorúak) igényeire.

A szociális intézményekben rendelkezésre álló férőhelyek összkapacitása nem elegendő, az intézmények épületállapota és felszereltsége pedig nem kielégítő.

a) A felnőtt és idős személyek bentlakásos ellátását Vajdaság Autonóm Tartomány területén 16 olyan intézmény nyújtja, amelyet a tartományi kormány alapított (Nagybecskerek, Ruma, Zombor, Újvidék, Szabadka, Óbecse, Mohol, Magyarkanizsa, Kula, Nagyikinda, Versec, Verbász, Palánka, Pancsova, Apatin, Törökkanizsa). Ezek az intézmények összesen 3854 férőhellyel rendelkeznek, ugyanakkor az előírt kapacitásoktól az egyes intézményekben infrastrukturális és szervezési okok miatt eltérések mutatkoznak. A felnőttek és idősek ellátását végző intézmények kihasználtsága 91%. E 16 intézményben összesen 1486 alkalmazott dolgozik. A dolgozók száma 2021-ben 5,2%-kal csökkent 2020-hoz képest, viszont 2022-ben és 2023-ban évenként 1,5%-kal növekedett.

b) A mentális és értelmi fogyatékkal élő felnőttek és idősek bentlakásos ellátását 6 olyan intézmény biztosítja, amelyet a tartományi kormány alapított (Törökbecse, Zsablya, Óléc, Veternik, Bácskossuthfalva, Pancsova).

²⁴ Action for Health and Equity: Addressing medical Deserts.

A szenzoros fogyatékossgal élő felnőttek és idősek számára egyetlen intézmény nyújt bentlakásos ellátást Vajdaság területén – a Zbrinjanje vakok otthona Pancsován. A fenti intézmények kihasználtsága 2023. december 31-én 98% volt. Az 1775 férőhelyhez hozzá kell adni a Veteriniki Gyerme- és Ifjúsági Otthon felnőttek részére fenntartott részlegének 400 férőhelyes kapacitását is, amely értelmi és mentális fogyatékossgal élő felnőttek számára nyújt ellátást – így az összes férőhely 2175.

c) Az állami gondozásban élő gyermekek és fiatalok, valamint a fejlődési rendellenességekkel élő gyermekek és fiatalok bentlakásos ellátását 6 intézmény biztosítja, amelyeket a tartományi kormány alapított (Fehértemplom, Szabadka, Pancsova, Kamanc, Zombor). Ezek összesített kapacitása 952 férőhely (egy intézmény felnőttek ellátását is végzi). Intézménycsoportonként vizsgálva:

- Az állami gondozott gyermekek és fiatalok elhelyezését biztosító 4 intézmény összesen 272 férőhellyel rendelkezik.
- A fejlődési rendellenességekkel élő gyermekek és fiatalok számára 2 intézmény 680 férőhelyet kínál.

A szociális védelmi intézményhálózatról szóló rendelet szerint (a Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 16/2012. és 12/2013.) a szabadkai Kolevka fejlődésben akadályozott gyermekek otthonában három részleg működik: állami gondozott és fejlődési zavarokkal élő gyermekek számára – kapacitás: 10 fő; fejlődési zavarokkal élő gyermekek és fiatalok számára – kapacitás: 160 fő; várandós anyák és gyermekes anyák számára – kapacitás: 10 fő.

Az állami gondozott gyermekek és fiatalok elhelyezését biztosító intézmények kihasználtsága a 2019–2023 időszakban 61–71% között alakult.

Az elmúlt öt év során a kihasználtság aránya nagyjából azonos volt. Ez azzal magyarázható, hogy a gyermekek és fiatalok számára igyekeznek családi környezetet vagy más, kevésbé korlátozó ellátási formát biztosítani.

A pancsovai Spomenak gyermek- és ifjúsági otthon befogadóotthoni szolgáltatást és támogatott lakhatást is nyújt, ezekre a szolgáltatásokra azonban az intézmény nem rendelkezik működési engedéllyel.

A fejlődési rendellenességekkel élő gyermekek és fiatalok elhelyezését biztosító intézmények 2019–2023 között folyamatosan magas, átlagosan 96,4%-os kihasználtsággal működtek. Az adatok azt mutatják, hogy továbbra is jelentős az igény az ilyen típusú bentlakásos ellátás iránt, miközben a közösségi alapú szolgáltatások és a fejlődési rendellenességgel élő személyek számára biztosított egyéb támogatási formák fejlesztése nem kielégítő szintű.

d) Vajdaság területén 59 magánidőotthon működik, amelyek rendelkeznek hivatalos működési engedéllyel, és bentlakásos ellátást biztosítanak felnőttek és idősek számára. Az állami időotthonok 65 év feletti lakóinak száma: 2468 fő, arányuk a teljes 65 év feletti népességhez viszonyítva 0,6%. Nevelőszülői családok száma: 1462, a bentlakásos ellátást igénybe vevő gyermekek száma (0–17 év): 1919. Az ellátást igénybe vevő, fogyatékossgal élő gyermekek száma: 207.

3.7.5. A SZOCIÁLIS VÉDELEM HELYI SZOLGÁLTATÁSAI VAJDASÁG AT TERÜLETÉN

A helyi szociális szolgáltatásokat elsősorban az önkormányzati költségvetések és a köztársasági költségvetésből származó célzott transferek finanszírozzák. A támogatásokból és a felhasználói hozzájárulásokból származó források kisebb arányban vannak jelen.

2023-ban Vajdaság 45 helyi önkormányzata közül 37 biztosított legalább egy szociális szolgáltatást. A szolgáltatásoknak összesen 6928 felhasználójuk volt, közülük a legtöbben (66%) a házi segítségnyújtás szolgáltatást vették igénybe. Leggyakoribb szolgáltatások:

- Házi segítségnyújtás: 32 községben elérhető, 5060 felhasználóval (többségük idős és nő).
- Nappali ellátás: 20 önkormányzatban, 335 felhasználó számára.
- Gyermekek személyi kísérője: 16 községben, 1070 gyermek számára.
- Személyi asszisztens: 4 községben, 109 fő részére.
- Támogatott lakhatás: 2 községben, 20 felhasználóval.
- Bántalmazottak menedéke: 2 helyszínen, 173 felhasználóval.
- S. O. S. segélyvonal: egész Vajdaság területén napi 24 órában, 672 hívóval és 862 hívással.

A legtöbb felhasználó időskorú, gyermek vagy fogyatékossggal élő személy. A szolgáltatásokat leggyakrabban közintézmények és civil szervezetek végzik. 2023 végén 387 személy szerepelt a házi segítségnyújtás várólistáján.

A fogyatékossggal élők támogatott lakhatását (SUP za OSI²⁵) 7 községben 9 különböző típusú szervezet biztosította.

A Vajdasági Magyar Szövetség kezdeményezésére a CMH Polgárok Egyesülete Vajdaság területén tíz éve biztosít falugondnoki szolgáltatást 780 vajdasági magyar idős, egyedül élő polgár számára 18 önkormányzat 57 településén 22 falugondnok alkalmazásával.

²⁵ Subvencije za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom – Támogatások a fogyatékkal élő személyek társadalmi helyzetének javítására.

3.8. A HATÁRON ÁTNYÚLÓ KAPCSOLATOK ÉS HASZNOSULÁSUK SZEREPE A VMK GAZDASÁGI FELZÁRKÓZÁSÁBAN

A határon átnyúló együttműködés egyrészt a szomszédos országokkal való államközi kapcsolatok (köztársasági, tartományi, helyi), a nemzetközi közlekedés, az árucseré-forgalom, valamint a népesség etnikai szerkezetéből eredő, anyaországgal való kapcsolattartás függvénye és következménye. Ezen kapcsolatok generálják a testvérvárosi kapcsolatokat, a gazdasági, kulturális, sport- és regionális vagy helyi intézményközi együttműködést.

A szomszédos államok EU-tagsága (Bosznia-Hercegovina kivételével) biztosítja a Szerbiát illető európai uniós szomszédságpolitika gyakorlati megvalósulását, amely elsősorban az EU által támogatott Interreg-IPA határon átnyúló együttműködési program támogatásaiban mutatkozik meg, az egymást követő programidőszakokra meghatározott tervek szerint.

12. táblázat: A Szerbiábaallokált Interreg-IPA CBC-programok támogatási keretei (EUR)

Év	SERBIA IPA CBC	HU-RO-SER	HU-SER	CRO-SER	RO-SER	SER-BiH
2004-2006	31.923.029	31.923.029	-	-	-	-
2007-2013	71.728.241	-	33.969.179	54.000.000	19.559.062	12.800.000
2014-2020	188.323.436	-	65.124.000	34.293.188	74.906.248	14.000.000

Forrás: A szerzők szerkesztése EU-adatok alapján

3.8.1. A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉG HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉSE MAGYARORSZÁGGAL

Az önkormányzati szintű együttműködések és testvérvárosi kapcsolatok az érintett önkormányzatok kezdeményezésére jönnek létre. Tevékenységük intenzitása változó, általában évi egy-két alkalommal kerül sor találkozókra, amelyeken a helyi önkormányzati vezetőség, az iskolák, valamint a civil szervezetek képviselői kulturális és sport-programokon vesznek részt.

A Magyar Nemzeti Tanács (MNT) működését az elfogadott stratégiai dokumentumok irányítják, különös tekintettel az oktatás, a kultúra, az írás- és nyelvhasználat, valamint a tájékoztatás területeire. Célja a vajdasági magyar közösség támogatása, az identitástudat erősítése, a pozitív és reális jövőkép kialakítása, valamint a közösség önfenntartó és önszervező képességének megerősítése.

Az MNT tevékenységét támogatások segítik, amelyek a Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkársága jóvoltából, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. közreműködésével érkeznek. Stratégiai partnerként a Rákóczi Szövetséggel együttműködve magyar iskolaválasztási és pedagógusképzési programokat valósítanak meg. Az anyaországtól érkező támogatás az éves költségvetés 80–90%-át teszi ki, amelyből számos oktatási és kulturális program, valamint beruházás valósul meg.

A támogatások felhasználása kiterjed egyebek között:

- magyar nyelvű oktatás biztosítására és iskolai programok támogatására,
- magyar nyelvű könyvek vásárlására és szükség esetén szerkesztésére,
- szülőföldön való boldogulást elősegítő beruházásokra (pl. kollégiumok építése),
- az anyanyelven való tanulást ösztönző intézkedések és ösztöndíjprogramok támogatására,
- hagyományőrző kulturális programok szervezésére és Vajdaság-szerre rendezett események támogatására,
- templomok felújítására, valamint közösségi és civil szervezeti otthonok állagmegőrzésére,
- művelődési házak és magyar vonatkozású könyvtárak renoválására, bútorkészítés és technikai eszközök beszerzésére.

Össességében az MNT és az önkormányzati együttműködések szerepe kulcsfontosságú a vajdasági magyar közösség kulturális, oktatási és közösségi életének fenntartható fejlesztésében. A Prosperitati Alapítvány tevékenysége is a bilaterális államközi kapcsolatoknak az együttműködést és a VMK szülőföldjén történő boldogulását támogató programjának eredménye.

A vajdasági települések viszonylatában a Magyarország–Szerbia Interreg-IPA előcsatlakozási program a legszámottevőbb a Vajdasággal és a szomszédos államokkal megvalósított, határon átnyúló együttműködést lebonyolító (CBC) programok közül. Számos közvetlen határ menti kistelepülés (Tavankút, Nemesmilitics, Tóthfalu, a magyarországi oldalon Algyő, Ásotthalom, Üllés stb.) szerepel egy-egy projekttel, ugyanakkor Szeged, Újvidék és a szabadkai intézmények projektjei dominálnak a projektpartnernek több mint felében, és jól érzékelhető, hogy a CBC-kapcsolatok nagy része ebben a térségben valósul is meg. Ez részben a magyar–magyar kapcsolatok területi eloszlásával is magyarázható, mivel a Vajdaság területén élő magyar nemzeti kisebbség tömbterülete is körülbelül a Bajmok–Temerin–Törökkanizsa háromszögben található.

Az Interreg-IPA-programokban a 2014–2020-as periódusban a közös szakmai titkárságok pályázatokat írtak ki projektek finanszírozására jellemzően nonprofit szervezetek számára, nyílt és stratégiai lebonyolításban. A stratégiai pályázatok jellemzően nagyobb, a két ország kormánya által konszenzusosan támogatott beruházások, amelyek minden esetben valamilyen nagy léptékű infrastrukturális beruházást is tartalmaznak. A nyílt kiírások bármely, a kiírás által meghatározott szervezet számára elérhető, kisebb volumenű, a program prioritásainak megfelelő aktivitás támogatására jelentek meg. Magyar–szerb viszonylatban Vajdaság területén összesen 116 projekt részesült támogatásban.

A projektek szerkezetét különböző szempontból vizsgálva elmondható, hogy négy olyan jól körülhatárolható témacsoport körvonalazódik, amely Vajdaság szinte teljes területét lefedi. Ezek a témacsoportok az infrastruktúra-fejlesztés, amelybe mind a közutak, mind a kerékpárutak, valamint a vasúti és a vízi közlekedés fejlesztése beletartozik; a környezetvédelem és a vízügyi téma projektjei; a kulturális turizmus; valamint a gazdaságfejlesztési jellegű projektek. A stratégiai projektek mindegyike kivétel nélkül tartalmaz infrastruktúra-építést. Példaként kiemelendő a Szeged–Szabadka vasútvonal felújításának tervezése, a Rábé–Kübekháza határátkelőre vezető közút kiépítése, a magyarkanizsai szennyvíztisztító kiépítése, illetve a Tisza árvízvédelmi rendszerének fejlesztése.

Mindenképpen ki kell emelni a gazdaságfejlesztési projektek részarányát, ami jól mutatja azt, hogy a tervezés során milyen jelentős igény mutatkozik a perifériális térségek gazdaságának fejlesztésére. Az infrastrukturális projektekkel közösen a gazdaságfejlesztés az a beavatkozási ágazat, amely a területfejlesztés szempontjából legnagyobb hatással bír.

A Horvátországgal lebonyolított horvát–szerb Interreg-IPA 2014–2020 program túlzottan régióközpont-centrikus, amelyben az Újvidék–Eszék kapcsolat dominál, emellett néhány sikeres projektkapcsolat jött létre Szabadka, Zombor és Vukovár, illetve néhány kistelepülés között. A kistelepülések kapcsolataira is inkább az etnikai alapon szerveződők a jellemzőek, amelyek keretében a horvát oldal szerb lakossága és települései ápolnak jó kapcsolatokat és valósítanak meg együttműködést vajdasági településekkel.

A román–szerb Interreg-IPA 2014–2020 programban főleg a nagyobb bánáti városok és régióközpontok szerepelnek (Nagykikinda, Pancsova, Versec, Fehértemplom) jellemzően projektmegvalósítási színhelyként, emellett Tóthfalu, Zenta és Magyarkanizsa is jelen vannak mint kisebb jelentőségűek, csökkentve így a régióközpontok és városok projektkoncentrációját. Ezen határrégióban romániai viszonylatban tehát jól kirajzolódik Temesvár és kisebb mértékben Resicabánya vonzereje a hozzájuk kötődő együttműködések alapján (Nagy, 2021; Nagy, 2022; Ricz, 2023).

3.8.2. AZ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK EGYÉB FORMÁI

A Duna–Körös–Maros–Tisza (DKMT) Eurorégió (a magyarországi Bács-Kiskun és Csongrád vármegye, a romániai Arad, Temes és Krassó-Szörény megye, valamint a Vajdaság AT által életre hívott régió) feladata az európai területfejlesztési politika elvei alapján történő együttműködés megszervezése a térségben rejlő adottságok és lehetőségek optimális kiaknázása révén.

A cél az, hogy az eurorégió – az erős, sokszínű és intézményesített együttműködések által – a globalizálódó világ kihívásai nyomán egységesülő Európa integráns részeként újjászerveződő Kelet-Közép-Európa egyik gazdasági, politikai, kulturális, tudományos és innovációs centrumává váljon. A vajdasági magyar közösségek mint az eurorégió részei valamennyi fejlesztési irányvonal részesei és élvezői, tevékenységeikkel pedig az eurorégió eszméi megvalósításának hordozói lehetnek. A DKMT Eurorégió néhány olyan nyertes projektet valósított meg, amelyeknek vajdasági partnerei tevékenységükkel hozzájárulnak a VMK terület- és gazdaságfejlesztési eredményeihez az elmúlt 2015–2024-es időszakban.

A határokon átívelő együttműködések közösségi szintű jogi szabályozása tekintetében 2006. július 5-én került elfogadásra az Európai Parlament és a Tanács 1082/2006/EK rendelete az európai területi együttműködési csoportosulásokról, ezt a rendeletet egészíti ki az Európai Parlament és a Tanács 1302/2013/EU rendelete (2013. december 17.). A rendelet és annak kiegészítése az európai területi együttműködési csoportosulást (European Grouping of Territorial Cooperation – EGTC vagy magyar terminológia szerint ETE – Európai Területi Együttműködés) olyan közösségi jogintézményként definiálja, amely a legalább egy uniós és egy nem tagállamhoz tartozó helyi, regionális hatóság, tagállam és egyéb közjogi entitás együttműködése számára a legteljesebb jogképeséget biztosítja, valamint megteremtette annak lehetőségét, hogy a tagállamok (valamint legalább egy uniós partner megléte esetén EU-n kívüli országok) helyi és/vagy regionális hatóságai közös, jogi személyiséggel rendelkező szervezeti formában működhessenek együtt.

Szerbia a mai napig nem hagyta jóvá az EGTC-rendeletek alapjául szolgáló Madridi Keretegyezményt és annak kiegészítéseit sem, így szerbiai jogalanyok nem vehetnek részt EGTC-k alapításában és működtetésében.

Amennyiben a továbbiakban szerbiai jogalanyok is részt vehetnének a jövőben alakítandó EGTC-k munkájában, számos, az államtól független, regionális jellegű fejlesztést lehetne megvalósítani, külső, uniós forrásokból.

3.9. ÖSSZEGZÉS

A gazdaságfejlesztési program sikeresen valósul meg Vajdaságban, számottevő pluszlehetőséget jelent a vajdasági gazdálkodók és vállalkozók számára, olyan párhuzamos fejlődési lehetőségként, amely hozzájárul ahhoz, hogy ma Vajdaságban előnyt jelent magyarnak lenni.

A gazdaságfejlesztési programnak köszönhetően nőtt a vajdasági magyar vállalkozók és gazdálkodók versenyképessége és megbecsültsége is a régióban.

A programban elnyert támogatás nagymértékben hozzájárult a sikeres pályázók fejlődéséhez, javultak a gazdaságok és a vállalkozások eredményei.

A támogatott projektek megvalósításának köszönhetően javult a sikeres pályázók, családtagjaik és alkalmazottaik szülőföldön való maradásának és boldogulásának lehetősége, azaz jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy Vajdaságban képzeljék el jövőjüket.

A gazdaságfejlesztési program megvalósítása a jövőben is kulcsfontosságú a vajdasági magyar közösség számára.

A támogatási program nagymértékben felgyorsította a pályázók fejlesztési folyamatait, csökkentette a beruházásokhoz kapcsolódó kockázatokat, valamint lerövidítette a beruházási ciklusokat. A kutatás eredményei szerint a megkérdezettek 97%-a fontosnak tartja a program folytatását, míg 86%-uknak már van konkrét projektötlete a jövőbeni fejlesztések megvalósítására.

3.10. SWOT-ELEMZÉS

13. táblázat: A vajdasági magyar közösség helyzetértékelésének SWOT-elemzése

Erősségek – előnyök:	Gyengeségek – hiányosságok:
● kedvező természetföldrajzi helyzet; ● agrárpotenciál; ● kevésbé fertőzött termőtalaj; ● kitűnő termőföld; ● alkalmazkodó, szorgalmas falusi termelő – kreativitás; ● a tömbmagyarság megtartóereje – megújuló energiaforrások; ● gazdag gyógy- és termálvíz készlet – multikulturalizmus; ● nyitottság; ● gazdag kultúrtörténeti örökség; ● fejlett közösségi és intézményi hálózat a gazdaság támogatására (pl. üzleti inkubátorok, tudományos és technológiai park, alapítványok [Prosperitati Alapítvány]); ● a hazai és a külföldi beruházások növekedése (a vajdasági magyarság foglalkoztatásával); ● a vállalkozói szektor folyamatos bővülése (vállalkozásszám, foglalkoztatottság, forgalom, bruttó hozzáadott érték); ● az IKT-szektor gazdaságban betöltött szerepének növekedése Vajdaság AT területén; ● a sportfejlesztési infrastruktúra javításának tendenciája (akadémiák); ● a magyar nyelvű oktatás megfelelő lefedettsége; ● az új vasúti fővonalak folyamatos rekonstrukciója és karbantartása; ● anyaországi kapcsolatok.	● innovációhiány; ● a technológia és a felszerelés elavultsága; ● szabványok alkalmazásának hiánya; ● olcsó tőke hiánya; ● önfoglalkoztató programok hiánya; ● a kooperációs készség hiánya; ● a munkaerőpiaci kereslet-kínálat diszharmóniája; ● magyar közép vállalkozások hiánya; ● családbarát munkahely hiánya; ● a másodlagos vasútvonal fejlettségének hiánya; ● a turisztikai imázs hiánya; ● a háztartások fogyasztása alacsonyabb az EU szintjénél; ● a fiatal népesség részvételének csökkenése a munkaerőpiacon; ● a munkaerő tudása és készségei nincsenek összhangban a gazdaság igényeivel; ● a gazdasági tevékenységek gyenge diverzifikáltsága; ● alacsony technológiai intenzitás; ● elégtelen beruházások a vidéki térségek fejlesztésébe; ● a környezetvédelmi infrastruktúra hiányosságai (elégtelen csatornahálózat, ivóvíztisztító és arzénmentesítő berendezések hiánya, szennyvíztisztítás hiánya, nem megfelelő hulladékkezelés és -elhelyezés, illegális hulladéklerakók megléte); ● gyenge demográfiai erőforrások (népességfogyás, negatív természetes szaporodás, alacsony termékenységi ráta, regionális demográfiai egyenlőtlenségek); ● az aktív népesség alacsony részvétele az élethosszig tartó tanulásban; ● az oktatási kínálat és a munkaerőpiaci igények közötti összhang hiánya.

Lehetőségek – esélyek:	Veszélyek – kockázatok:
• öntözés, vízi közlekedés; • ökológiafejlesztés; • az IT-technológia jobb kihasználása; • logisztikai központok; • multinacionális cégek és mkkv-k együttműködése; • hazai és nemzetközi források hatékony lehívása; • humánerőforrás-menedzsment; • vagyon-visszaszármaztatás; • az emberi erőforrás fejlesztése – képzések, a szaktanácsadói hálózat fejlesztése; • vendég és ingázó munkaerő hazahívása külföldről; • fiatalok és munkavállalók itthon tartása; • a tőkevonzó képesség növelése; • szervezettség fejlesztése, szinergianövelés: ◦ politikai szervezettség, ◦ regionális, civil és gazdasági szerveződések, ◦ gazdasági közvetítő szerep, ◦ az integráció folyamata; • a turizmus fejlesztése: ◦ okosturizmus-projektek megvalósítása (okosdesztináció, okosélmény és okosüzleti ökoszisztéma), ◦ az ökoturizmus fejlesztése, ◦ a turizmus fejlődéséért felelős szervezetek és egyének összehangolt tevékenysége regionális és helyi szinten, ◦ EU-s források által nyújtott fejlesztések lehetősége a turizmus területén, ◦ felsőfokú képzés bővítése, ◦ a turisták élményalapú tapasztalatszerzésének fokozása; • a szociálmunka-központok megfelelő lefedettségének biztosítása; • speciális programok kidolgozása a képzettségi struktúra javítására a munkaerőpiac igényei szerint; • a szociális védelemben részesülők munkaerőpiacba való integrálása; • az innovatív vállalkozások támogatása korai fejlődési szakaszukban; • a mezőgazdasági termékek magasabb szintű feldolgozottsága – hozzáadott érték megteremtése; • szociális (korlátozott munkaképességű személyeket érintő) vállalkozások fejlesztése; • új népesedéspolitikai intézkedések bevezetése; • a kisebb sportágak népszerűsítése, amelyek fenntartása nem igényel nagy erőforrásokat; • az Ipar 4.0 digitális koncepciójának kialakítása, amely mindenki számára elérhető; • az oktatási intézmények és a gazdaság közötti együttműködés megerősítése; • az export folyamatos növelése a tematikus oktatások szervezésének függvényében; • befektetők idevonzása; • a határátkelők nagyobb fokú átjárhatóságának biztosítása.	• népességfogyás; • elöregedés, elvándorlás; • a magyar közösségek megosztottsága; • nemzeti gazdasági összefogás hiánya; • piacvesztés a gazdasági fejlődés intenzitásának csökkenése következményeként; • a multinacionális vállalatok erőfőlnye; • emaradás a konkurens régiókhoz viszonyítva; • egymást kioltó turisztikai és egyéb beruházások; • a jogbiztonság hiánya; • az EU-tól való eltávolodás veszélye; • a magasán képzett egészségügyi szakembergárda elszívása; • a klímaváltozásra adott hatékony válaszok elmaradása; • a mezőgazdaságban dolgozó munkaerő csökkenése.

A TERÜLET- ÉS GAZDASÁG- FEJLESZTÉSI STRATÉGIA JÖVŐKÉPEI ÉS CÉLJAI

4.1. A STRATÉGIA ÁTFOGÓ FEJLESZTÉSI IRÁNYAI

A Stratégia átfogó fejlesztési irányai olyan alapelvekre épülnek, amelyek egyaránt szolgálják a gazdasági, a társadalmi és a környezeti fenntarthatóságot. Kiemelt szerepet kap az innováció és a digitalizáció, amelyek a fejlődés motorjaként új lehetőségeket teremtenek. A partnerség és a hálózatépítés biztosítja az együttműködés erősödését, míg az esélyegyenlőség elve garantálja, hogy a fejlődés mindenki számára elérhető és igazságos legyen.

4.1.1. GAZDASÁGI, TÁRSADALMI, KÖRNYEZETI FENNTARTHATÓSÁG

A helyzetértékelés során számos olyan társadalmi, gazdasági vagy környezeti elem került előtérbe, amellyel kapcsolatban a jelenlegi trendek folytatása esetén krízishelyzet következhet be. A Stratégia összeállításakor a szerzők arra törekedtek, hogy a célok és a fejlesztési prioritások definiálása révén a kedvezőtlen folyamatok befolyásolhatók legyenek, s a megvalósítás során a célterület kedvezőbb állapotba kerüljön, a stabilabb társadalmi struktúra, dinamikusabb gazdasági bázis felé mozduljon el.

Ezen igénynek megfelelően a körkörös (cirkuláris) gazdaság és az energia-, anyag- és víztakarékos termelési folyamatok, a vidék népességmegtartó, szociális és egészségügyi szolgáltatásait támogató folyamatok is szerves részei a Stratégiának, amelyek a fejlesztési részleteket tartalmazó támogatható tevékenységekben, majd a cselekvési tervekben jelennek meg. A Stratégia a gazdasági, társadalmi és környezeti fenntarthatóság céljait az ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok (SDG) és az ESG-szemlélet szellemében határozza meg, összhangban az uniós zöldátállás irányelveivel (UN, 2015; EC, 2022; EFRAG, 2024).

4.1.2. INNOVÁCIÓ – DIGITALIZÁCIÓ

Az innováció és a digitalizáció kulcsfogalmak a modern gazdasági stratégiák megalkotásában, mivel e tényezők alapvetően meghatározzák a versenyképességet, a fenntartható fejlődést és a társadalmi jólétet. Az innováció napjaink gazdasági és társadalmi fejlődésének meghatározó hajtóereje: új termékek, szolgáltatások és megoldások létrehozásán keresztül növeli a termelékenységet, elősegíti az értéktérteremtést, és hozzájárul a versenyképesség fokozásához. A digitalizáció ezzel párhuzamosan nem csupán az adatkezelés és az információáramlás hatékonyságát javítja, hanem alapvetően átalakítja a gazdaság szerkezetét, az üzleti modelleket és a társadalmi együttműködés formáit.

A jövőorientált gazdaságfejlesztési stratégiák elengedhetetlen eleme e két tényező tudatos és összehangolt fejlesztése. Az innováció ösztönzése – különösen a kutatás-fejlesztési (K+F) tevékenységek támogatásán, a vállalkozói környezet megerősítésén, valamint az oktatás és a szakképzés korszerűsítésén keresztül – kulcsfontosságú a hosszú távú növekedés szempontjából. A digitalizáció elmélyítése, az infokommunikációs infrastruktúra fejlesztése, a digitális szolgáltatások hozzáférhetőségének bővítése és a digitális készségek fejlesztése mind hozzájárulnak a gazdaság hatékonyságának, rugalmasságának és fenntarthatóságának növeléséhez. Kiemelt jelentőséggel bír ez a vidéki térségek, az ipari parkok, valamint a kis- és középvállalkozások számára.

A közeljövőben a digitalizáció fejlődése várhatóan egyre inkább kiegészül a mesterséges intelligencia (MI) alkalmazásával, amely új távlatokat nyit a termelés, a szolgáltatások és a közigazgatás területén. Az MI-alapú adatfeldolgozás, döntéstámogatás és automatizáció lehetővé teszi a folyamatok hatékonyságának növelését, az előrejelző (prediktív) modellek elterjedését, valamint a tudásalapú gazdaság további erősödését. Ennek érdekében kiemelt cél a mesterséges intelligencia kutatásának és alkalmazásának ösztönzése, az MI-alapú oktatási és képzési programok fejlesztése, továbbá az innovatív vállalkozások aktív bevonása a digitális átállás folyamatába.

A Stratégia átfogó célja, hogy a térség – így különösen a vajdasági magyar közösség – kihasználja az innovációban, a digitalizációban és a mesterséges intelligenciában rejlő lehetőségeket, ezáltal egy versenyképes, zöld és tudásalapú gazdasági modell irányába mozduljon el.

A vajdasági magyarság számára elengedhetetlen egy átfogó, Vajdaság-specifikus mesterségesintelligencia-stratégia kidolgozása, amely összhangban áll Magyarország²⁶ és Szerbia²⁷ mesterségesintelligencia-stratégiájával. Az ilyen stratégia célja a mesterségesintelligencia-technológiákban rejlő potenciálok hatékony kiaknázása, különös tekintettel a gazdasági versenyképességre, az oktatásra, valamint a közösségi önszerveződés erősítésére. A digitális innovációk adaptálása hozzájárulhat a vajdasági magyar közösség fenntartható fejlődéséhez és regionális szerepének megerősítéséhez. Egy koherens MI-stratégia tehát nemcsak technológiai, hanem társadalomfejlesztési jelentőséggel is bír, így a jövőbeni tudásalapú fejlődés alapját képezheti. Mivel a mesterséges intelligencia alkalmazási lehetőségeinek vonatkozásában területspecifikus stratégia kidolgozását kezdeményezi a Vajdasági Magyar Szövetség Magyarország Kormányával együttműködve, s a készülő stratégiát jelen dokumentum szerves részeként kezeljük, így jelen Stratégia arra nem tér ki részletesen.

4.1.3. PARTNERSÉG

Úgy véljük – s ezt a szellemiséget a Stratégia kidolgozási folyamatában is igyekeztünk szem előtt tartani és érvényesíteni –, hogy széles körű konszenzus és együttműködés nélkül a megfogalmazott célrendszer egyetlen eleme sem érhető el. Habár a fejlesztésre rendelkezésre álló anyagi források korlátozottak, az együttes fellépés, a partneri kapcsolatok szorosra fűzése a közös érdekek felismerésén túl ahhoz is hozzásegíthet, hogy a célterületen elengedhetetlen fejlesztéseket meg tudjuk valósítani. Ez néhány esetben a szakpolitikák és tárcák befolyásolásával érhető el, máskor a pályázati tematikák kidolgozásában való aktív és összehangolt részvétellel, a nemzeti, magyarországi és uniós fejlesztési források elnyeréséhez szükséges lobbitevékenységgel, beleértve a közös anyagi felelősségvállalást is.

A partnerség elvének érvényesítése nem korlátozódhat csupán a célterületre. Nyitottnak kell lenni, kapcsolatokat kell kiépíteni a szomszédos körzetekkel, községekkel, valamint a szomszédos államok határ régióival és további régiókkal is. Az elsődleges cél az információáramlás és a legjobb ötletek, példák megtalálása, átvétele, adaptálása a célterület viszonyaihoz. A kapcsolatépítés célja továbbá a közös érdekek megtalálása, a célterület fejlődését szolgáló szabályozási környezet formálása (pozitív irányban történő befolyásolása) a központi hatáskörbe tartozó fejlesztési lépések meggyorsítása érdekében.

4.1.4. ESÉLYEGYENLŐSÉG

Az Európai Unió a fejlesztési támogatásai során külön figyelmet fordít az esélyegyenlőség érvényesítésére. Valamennyi projekt, amely az uniós források társfinanszírozásával valósul meg, hozzá kell, hogy járuljon az esélyegyenlőség megteremtéséhez, erősítéséhez – különös tekintettel a nők és férfiak közötti egyenlőség, valamint a romák és a fogyatékossgal élők esélyegyenlőségének erősítésére. Minden projektnek vizsgálnia és érvényesítenie kell egy vagy több esélyegyenlőségi szempontot a fejlesztések során, közvetlen és közvetett módon (Hutkai, 2010).

4.1.5. HÁLÓZATÉPÍTÉS

A vizsgált terület földrajzi helyzetéből adódóan a célterületnek két nagyobb közvetlen városi központja van (Szabadka és Nagybecskerek), ugyanakkor a kisebb központok vonzásköre és Szeged közelsége is érzékelhető. Nem véletlen, hogy az egyes regionális keretek között is, és a határokon átnyúlva is kisvárosok egész hálózata lát el központi funkciót a szűkebb-tágabb vonzástér gyorsabb fejlődése, a helyben lakók életminőségének javítása érdekében.

Az önkormányzati szféra mellett az infrastrukturális áramlási rendszerek hálózatos konfigurációja jellemző, a hiányzó elemek pótlása a célterület egyik kardinális feladata. A gazdasági szereplők viselkedése, a kapcsolatrendszerek folyamatos alakulása egyértelműen a hálózati modell felé mutat, s még a természet- vagy a környezetvédelem

²⁶ <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/c/c0/c0d/c0dfdbd37cf520ae37361a168d244c85e7295af.pdf>

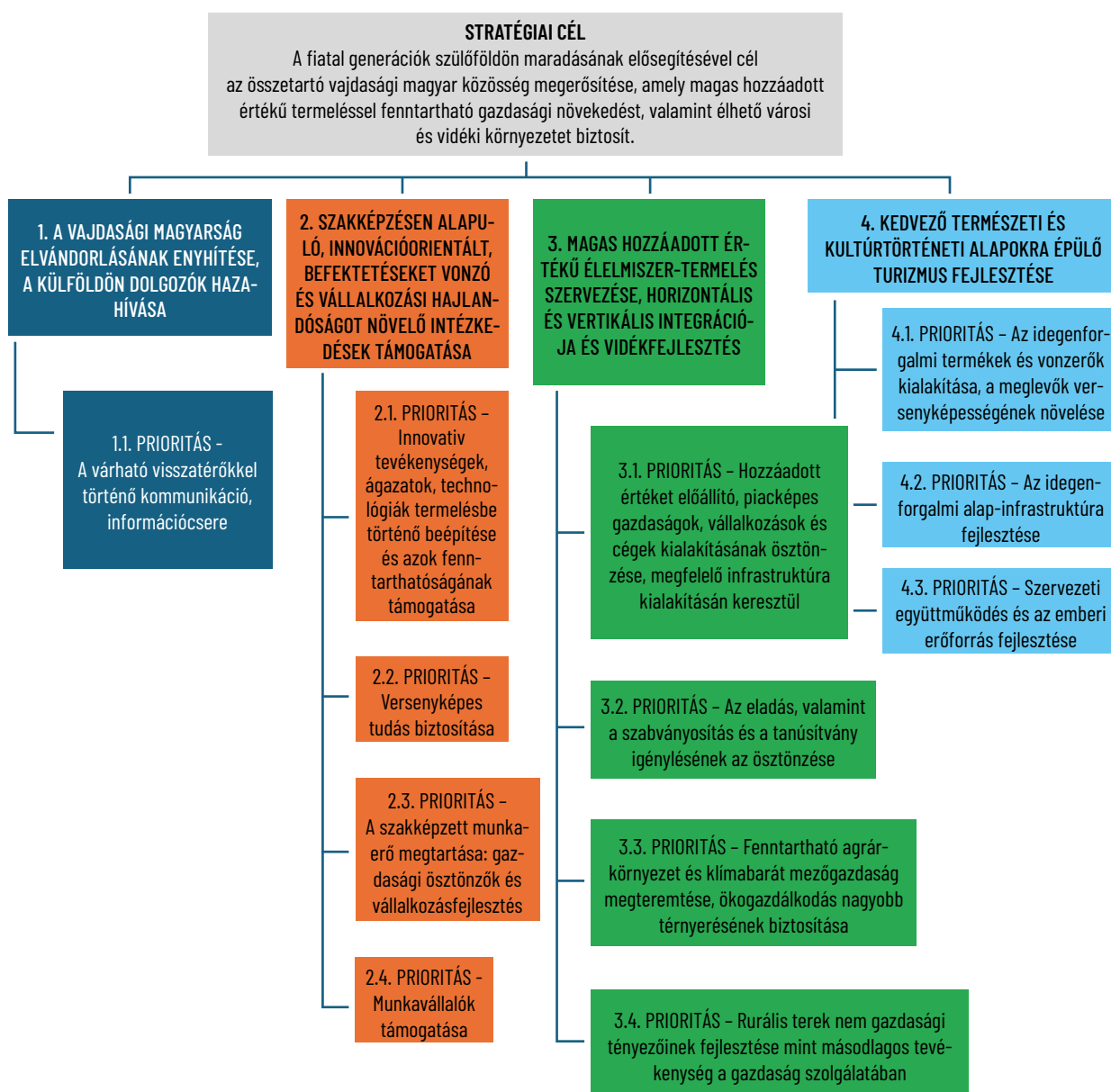
²⁷ <https://www.srbija.gov.rs/tekst/437277>

területén is kimutathatók a térség egészére ható hálózati elemek. A stratégiaalkotás folyamatában a szerzők minden részlet kidolgozásakor messzemenően szem előtt tartották a hálózati jelleg megtartását, erősítését vagy éppen kialakítását a centralizációs törekvésekkel szemben.

4.2. STRATÉGIAI CÉL

A FIATAL GENERÁCIÓK SZÜLŐFÖLDÖN MARADÁSÁNAK ELŐSEGÍTÉSÉVEL CÉL AZ ÖSSZETARTÓ VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉG MEGERŐSÍTÉSE, AMELY MAGAS HOZZÁADOTT ÉRTÉKŰ TERMELÉssel FENNTARTHATÓ GAZDASÁGI NÖVEKEDÉST, VALAMINT ÉLHETŐ VÁROSI ÉS VIDÉKI KÖRNYEZETET BIZTOSÍT.

12. ábra: A stratégia céljainak szerkezetábrája

Forrás: A szerzők által szerkesztett

A STRATÉGIA PRIORITÁSRENDSZERE – TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK

5.1. A VAJDASÁGI MAGYARSÁG ELVÁNDORLÁSÁNAK ENYHÍTÉSE, A KÜLFÖLDÖN DOLGOZÓK HAZAHÍVÁSA

A vajdasági magyar közösség lélekszáma az elmúlt évtizedekben folyamatosan változott, ami elsősorban a társadalmi-gazdasági környezet és a demográfiai trendek átalakulásával magyarázható. Az elvándorlás, a tanulási idő meghosszabbodása, az önálló életkezdés kitolódása és a családmódok változása mind hatással van a népesség alakulására. Ugyanakkor ezek a folyamatok egyúttal új irányokat is kijelölnek a közösség megerősítése és a fiatal generációk támogatása szempontjából.

Különös figyelmet érdemelnek a vidéki térségek, ahol a jövedelmi viszonyok javítása és a helyi életminőség növelése kiemelt cél lehet. Ebben fontos szerepet játszhat a munkahelyteremtés, valamint a kisgyermekes családok biztonságos és minőségi intézményi ellátásának fejlesztése – ideértve a bölcsődéket, óvodákat, iskolákat, sőt akár a házi gyermekfelügyeletet és a speciális igényű gyermekek ellátását is. Ezzel párhuzamosan az egészségügyi és szociális ellátórendszer fejlesztése is hozzájárulhat az idősebb generációk méltó támogatásához.

Az Európai Unió törekvéseivel összhangban a munka és a magánélet összeegyeztethetősége, valamint a rugalmas munkavégzési formák (pl. részmunkaidő, csúsztatott beosztás) elősegíthetik a szülők munkavállalását és a családalapítást. A fiatalok munkaerőpiaci részvételének ösztönzése, a vállalkozásindítás támogatása, valamint a célzott hitelezés stabilabb jövőképet kínálhat számukra.

Bátorító, hogy a legújabb tapasztalatok alapján a korábbi elvándorlási hullámot követően egyre többen fontolgatják a visszatérést szülőföldjükre. **A hazatelepülők körében végzett vizsgálatok szerint a családalapítás, a gyermeknevelés vagy egy új életpálya kialakítása során sokan ismételten a közösségükhöz való visszakapcsolódást választják.** Ez a folyamat Vajdaságban is megfigyelhető, és hosszú távon reménykeltő lehetőségeket tartogat.

A közösség megtartóerejének növelése, a hazatérés ösztönzése, valamint a fiatal generációk számára vonzó életfeltételek biztosítása mind hozzájárulhat a vajdasági magyar közösség megerősítéséhez és fejlődéséhez. A kihívások felismerése és a megoldások közös keresése lehetőséget ad arra, hogy a szülőföld újra vonzó és élettel teli otthona legyen a következő generációknak is.

5.1.1. PRIORITÁS – A VÁRTHATÓ VISSZATÉRŐKKEL TÖRTÉNŐ KOMMUNIKÁCIÓ, INFORMÁCIÓCSERE

A fiatalok itthon tartásához és a visszatérők számára olyan helyi gazdasági-társadalmi környezet kialakítása szükséges, amelyben az itt élők tudásukkal, hagyományaikkal és kapcsolatrendszereikkel a jövőben is stabil alapját képezhetik a térség fejlődésének.

A vállalkozóvá válás folyamatában a vállalkozói hajlam erősítése és az elhelyezkedés a hatékony támogatási rendszer megteremtésével érhető el, amely a tanácsadással együtt a szükséges tudásgyarapításhoz kínál lehetőséget.

5.1.1.1. Vajdaság hazavár! program

A Vajdaság hazavár! kezdeményezés célja, hogy megerősítse a vajdasági magyar közösség társadalmi, gazdasági és kulturális újraintegrálódását azáltal, hogy támogatja a külföldön élő vajdasági magyarok hazatérését és otthont-teremtését. A program kulcseleme egy online platform, amely közérthető, naprakész és célzott információkkal segíti a hazatérésben gondolkodókat, különös tekintettel azokra, akik családalapítás, pályaváltás vagy tanulmányi átmenet idején keresnek újra kapcsolatot szülőföldjükkel.

A digitális felület nem csupán tájékoztató jellegű, hanem interaktív szolgáltatásokat és tematikus keresési lehetőségeket is kínál: legyen szó lakhatásról, munkavállalásról, oktatási és egészségügyi lehetőségekről, közlekedésről vagy közösségi életéről. A platform célja, hogy áthidalja az információhiányt, és csökkentse a hazatéréshez kapcsolódó kockázatterzetet, miközben konkrét válaszokat nyújt az élethelyzethez illeszkedő kérdésekre.

Külön figyelmet fordít a gazdasági lehetőségek, támogatások és pályázatok bemutatására. A látogatók értekelhetnek a szerbiai, a tartományi programokról és a Prosperitási Alapítvány programjairól, start-up lehetőségekről,

fiataloknak szóló kedvezményes lakáshitelekéről és egyéb támogatásokról, amelyek megkönnyíthetik a hazatérés pénzügyi feltételeit. A platform nemcsak információt nyújt, hanem adatokat is gyűjt a látogatói tevékenységek alapján, így segíti a jövőbeli fejlesztések megalapozását.

A program erőssége a közösségi és intézményi partnerség. A hazatérni vágyók személyre szabott segítséget kérhetnek helyi kapcsolattartóktól, akik támogatást nyújthatnak az ingatlankeresésben, a közösségi integrációban és az ügyintézésben.

A hazatérés így nemcsak fizikai visszatérést jelenthet, hanem egy tudatosan megtervezett, hosszú távú életstratégia lehetőségét is. A program arra törekszik, hogy a visszatelepülés ne csupán vágyalom, hanem megvalósítható alternatíva legyen a fiatalok, a családok és a szakképzett munkavállalók számára – olyan megoldásokkal, amelyek a mai mobil, digitális világ igényeire is választ adnak.

5.1.1.2. Otthonteremtés

A hazatelepülés anyagi feltételeinek megteremtését a jövőben célzott támogatási formák is segíthetik, például falusi házvásárlásra vagy lakóingatlan-felújításra vonatkozó programok. Elképzeltetők olyan komplex csomagajánlatok is, amelyek egyszerre kínálnak támogatást ház megvásárlásához, valamint mezőgazdasági vagy vállalkozási tevékenység elindításához.

Ezek a konstrukciók különösen vonzóak lehetnek a fiatal családok, a szakképzett munkavállalók vagy az otthonteremtést vidéken tervezők számára, mivel hosszú távon biztosítják a megélhetés és a helyben maradás feltételeit.

5.1.1.3. Külföldön tanulók hazatérésének kezdeményezett irányítása

A külföldön tanuló egyetemisták, különösen a Magyarországon tanulók számára intézményesített gyakornoki és szakmai integrációs program és foglalkoztatás lehetővé teheti, hogy vajdasági vállalatoknál végezzék el kötelező szakmai gyakorlatukat.

Az ilyen gyakorlat élő kapcsolatot alakítana ki a külhoni diákok és a vajdasági munkaerőpiac szereplői között. Ezzel nőne az esélye annak, hogy a tanulók/hallgatók a tanulmányaik befejezése után visszatérjenek a szülőföldjükre.

A tudástranszfer elősegítése érdekében olyan online adatbázis kialakítása javasolt, amelyben elérhetők lennének az akadémiai és nem akadémiai oktatók által kínált szaktanfolyamok, hogy ezáltal a cégek és az egyéni érdeklődők könnyen hozzáférhessenek a releváns képzésekhez.

5.1.1.4. Oktatás-képzés a hazatérők számára

A vajdasági magyar közösség versenyképességének és életminőségének javítása érdekében kiemelt figyelmet szükséges fordítani az oktatás és képzés korszerűsítésére, különös tekintettel a *digitális* készségek fejlesztésére. A munkaadók visszajelzései szerint a munkavállalók jelentős része nem rendelkezik megfelelő informatikai tudással, ezért a Stratégia hangsúlyát az egyének digitális kompetenciáinak bővítésére kell helyezni.

A digitális készségek fejlesztését a Magyar Nemzeti Tanács (MNT) támogatásával elsősorban a felnőttképzés és az élethosszig tartó tanulás keretében szükséges megvalósítani. Ennek részeként fontos lenne olyan specifikus, gyakorlati tudást nyújtó, rövid képzési programok kidolgozása és hivatalos akkreditálása, amelyek tanúsítványt biztosítanak a résztvevők számára. Az oktatási programok kombinálnák az online tananyagokat, az élő és rögzített előadásokat, valamint a tudásfelmérő modulokat. Az előadók között egyaránt helyet kapnának gyakorlati szakemberek és akadémiai oktatók.

A gyakorlatorientált képzési modellek (pl. duális képzés) fejlesztése szintén kulcsfontosságú, ezek hazai elterjedését azonban eddig akadályozta a támogatórendszer (pl. adókedvezmények, különjuttatások) hiánya. A jövőben szükség lenne olyan ösztönzők bevezetésére, amelyek bátorítják a vállalatokat a gyakorlati képzésekben való részvételre.

A fiatal hazatérők sikeres integrációját segítené: a fiatal vállalkozók és fiatalokat alkalmazó cégek gazdaságfejlesztési programokon keresztüli ösztönzése; a magyar nyelvű beiskolázás további fejlesztése és népszerűsítése.

5.1.1.5. Magyar vállalkozók ösztönzése magyar nyelvtudású munkavállalók alkalmazására

A vajdasági magyarság kiemelt célja, hogy a helyi magyar vállalkozók előnyben részesítsék a magyar nyelvtudású munkavállalókat. Első lépésként szükséges egy széles körű, figyelemfelkeltő kampány elindítása, amely tudatosítja a munkáltatók körében a magyar nyelvi kompetencia jelentőségét – különösen az ügyfélkapcsolati, a kereskedelmi és a szolgáltatói szektorban, ahol a nyelvi közösséghez való tartozás közvetlen gazdasági előnyt is jelenthet.

Második lépésként a jövőbeli gazdaságfejlesztési programok – különösen a hitelezési és pályázati konstrukciók – tervezése során célszerű feltételként beépíteni a magyar nyelvű munkaerő alkalmazását. Ez nemcsak a magyar közösség gazdasági megerősödését szolgálja, hanem hozzájárul a nyelvhasználat fenntartásához és a fiatal magyar munkavállalók itthon tartásához is. A magyar nyelvű munkaerő alkalmazásának előmozdítása így nemcsak gazdasági eszköz, hanem közösségmegtartó erő is lehet a vajdasági magyar jövőépítésben.

5.2. SZAKKÉPZÉSEN ALAPULÓ, INNOVÁCIÓORIENTÁLT, BEFEKTETÉSEKET VONZÓ ÉS VÁLLALKOZÁSI HAJLANDÓSÁGOT NÖVELŐ INTÉZKEDÉSEK TÁMOGATÁSA

Vajdaság gazdasági helyzete az EU-27 átlagához és a környező tagállamok régióihoz mérten elmaradott (GDP: 35%), ám ez egyúttal lehetőséget is jelent a felzárkózásra. A foglalkoztatottság csökken, különösen a privatizált és a veszteséges vállalatok esetében. A fiatal, képzett munkanélküliek vállalkozási hajlandóságát gyengíti a tudáshiány és a kedvezőtlen üzleti környezet.

A vállalkozói szféra megerősítése, valamint a kis- és középvállalkozások hálózatos kapcsolódása a nagyvállalatokhoz kulcsfontosságú a térség gazdasági dinamizmusának fenntartásában. Az innovációs készség jelenleg alacsony, ezért ösztönözni kell a kreatív gazdasági megoldásokat, a kockázati tőkealapok megjelenését, valamint az együttműködést a kutatási szféra, az oktatási intézmények és a piaci szereplők között.

A mesterséges intelligencia (MI) alkalmazása új lehetőségeket teremt a vállalkozások versenyképességének növelésére: hozzájárul a termelési folyamatok optimalizálásához, az erőforrások hatékonyabb felhasználásához, valamint a döntéstámogató rendszerek és automatizált üzleti modellek elterjedéséhez. Az MI-alapú megoldások különösen fontosak lehetnek a kis- és középvállalkozások számára, mivel lehetővé teszik a digitalizációs szint gyors emelését és a piacra jutás új formáinak kihasználását.

Továbbra is kihívást jelent a nyelvtudás hiánya, az EU-ismeretek korlátozott volta és a nem megfelelő csatlakozási felkészültség, amelyek mérséklik az együttműködés és az innovációs adaptáció lehetőségeit. Az MI-alapú fordítói, oktatási és tudásmegosztó platformok ugyanakkor segíthetnek e hátrányok csökkentésében, elősegítve a vállalkozások nemzetközi integrációját és technológiai fejlődését.

A stratégiai cél a fejlett gyártás és a magas hozzáadott értékű szolgáltatások kialakítása az Ipar 4.0 és a Mesterséges Intelligencia 2.0 technológiáira alapozva. Ennek kiemelt prioritásai a digitalizáció, az innovatív ipartechnológia fejlesztése, a beruházásösztönzés, az exportstruktúra korszerűsítése, az energiahatékonyság és a körforgásos gazdaság megteremtése.

5.2.1. PRIORITÁS – INNOVATÍV TEVÉKENYSÉGEK, ÁGAZATOK, TECHNOLÓGIÁK TERMELÉSBE TÖRTÉNŐ BEÉPÍTÉSE ÉS AZOK FENNTARTHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSA

A térség gazdasági megújulása és hosszú távon is fenntartható fejlődése érdekében elengedhetetlen az innovációs tevékenységek, korszerű technológiák és új típusú gazdasági megoldások tudatos beemelése a termelési folyamatokba. E fejlődés motorját az olyan új termelési technológiák jelentik, mint a robotizáció és a digitalizáció, amelyek nemcsak a vállalkozások hatékonyságát növelik, hanem új gazdasági egységek létrejöttét is elősegítik. A térség versenyképessége, különösen a fiatal vállalkozások szintjén, nagymértékben függ attól, milyen gyorsan képesek befo-gadni és hasznosítani ezeket az innovációkat.

Az innovációk elterjesztését támogathatja egy olyan, nonprofit alapon működő technológiatranszfer-hálózat kiépítése, amely elérhetővé teszi a helyben, valamint a tágabb régióban keletkező új tudást és megoldásokat. Ezzel párhuzamosan fontos feladat a feltalálók és tervezők támogatása szellemi tulajdonuk levédésében, piaci bevezetésében és hasznosításában, mivel jelenleg a forráshiány és az intézményi lehetőség biztosításának hiánya akadályozza az innovatív ötletek kibontakozását. A kreatív iparágak – mint az ipari formatervezés, a médiatechnológia vagy a digitális tartalom-fejlesztés – is jelentős, eddig kevésbé kiaknázott potenciált rejtene. Ezek feltérképezésével, valamint a szereplők közötti kapcsolatépítés ösztönzésével és célzott logisztikai, jogi, marketing- és piacra jutási támogatással új gazdasági lehetőségek tárulhatnak fel.

A gazdasági modernizációval szorosan összefügg a fenntartható energiahasználat előmozdítása. Kiemelt cél a megújuló energiaforrásokra – különösen a napenergiára, a biogázra és a geotermikus energiára – épülő termelés támogatása, a térség helyi adottságaira és kapacitásaira alapozva.

Ezzel párhuzamosan a környezet(védelm)i ipar és a környezetgazdálkodás fejlesztése is stratégiai jelentőséggel bír. Bár jelenleg ezek az ágazatok még csak kezdeti fázisban vannak jelen a térségben, a piaci kereslet és a környezeti kihívások miatt jelentős növekedési potenciált képviselnek. Ezért ösztönözni kell mindazon vállalkozásokat, amelyek például a környezeti emissziók csökkentésére, környezetkímélő termékek előállítására, hulladékkezelésre vagy újrafeldolgozásra specializálódnak, emellett támogathatók a környezetvédelemhez kapcsolódó szolgáltatások – tanácsadás, tervezés, oktatás, szakképzés – szereplői is.

A körforgásos gazdaság elveinek megerősítése szintén átfogó célkitűzés. Ennek keretében a zéróhulladék-szemléletet alkalmazó termelő- és szolgáltatóegységek, valamint a köztük létrejövő technológiai és szervezeti együttműködések támogatása élvez elsőbbséget. Kiemelten fontos a hulladékgazdálkodással foglalkozó vállalkozások ösztönzése, különösen azoké, amelyek a nemzetközi Rethink – Reuse – Recycle – Regenerative elveire építik működésüket, ezzel hozzájárulva a térség ökológiai lábnyomának csökkentéséhez és gazdasági önállóságához.

A tudományos kutatás és az innováció fejlődése szorosan összefügg a mesterséges intelligencia (MI) alkalmazásával, amely mára a gazdasági és társadalmi működés egyik meghatározó alapjává vált. A világ iparágai gyors ütemben alakítják át folyamataikat MI-alapú megoldások mentén, ami nem csupán versenyelőnyt, hanem fennmaradási feltételt is jelent. Azok a vállalkozások, intézmények és ágazatok, amelyek nem képesek beépíteni az MI-t a működésükbe, hosszú távon kiszorulhatnak a piacról, és elveszíthetik versenyképességüket.

Ahhoz, hogy egy régió ne csupán felhasználója, hanem aktív alakítója legyen az MI-alapú jövőnek, elengedhetetlen a célzott képzések, az interdiszciplináris kutatások és fejlesztések támogatása, valamint az etikai és szabályozási keretek tudatos kialakítása. Kiemelt feladat az MI-t beépítő vállalkozások és intézmények ösztönzése, az adatalapú döntéshozatal előmozdítása, valamint a mesterséges intelligenciát alkalmazó innovációs ökoszisztémák erősítése.

A mesterséges intelligencia nem csupán technológiai újítás, hanem a tudásalapú gazdaság új infrastruktúrája – olyan meghatározó eszköz, amely nélkül a jövőben sem a versenyképesség, sem a fenntartható fejlődés nem biztosítható.

5.2.1.1. Új termelési technológiák fejlesztésének támogatása (robotizáció, digitalizáció) új gazdasági egységek kialakításának működéséhez

A térség gazdasági megújulása és fenntartható fejlődése érdekében kiemelt figyelmet kell fordítani az innovatív tevékenységek, ágazatok és technológiák termelési folyamatokba történő integrálására, valamint ezek hosszú távú fenntarthatóságának biztosítására. A gazdaság modernizálását szolgálja az új termelési technológiák – különösen a robotizáció és a digitalizáció – fejlesztésének és bevezetésének támogatása, illetve az ezekre épülő új gazdasági egységek működésének elősegítése.

A gazdaság és főleg a fiatal vállalkozások versenyképessége elsősorban az innovációk befogadásának gyorsaságától és hasznosításától függ. Ezt segíthetné elő a meglevő, a célterületet rendszerben lefedő, nonprofit alapon működő innovációs/technológiai transzfercentrumok, amelyek elérhetővé teszik a helyben és a régión kívül „megtermelt” újdonságokat a vállalkozók számára. Fontos továbbá, hogy a tervezők és feltalálók számára világos, követhető útvonalat biztosítsunk ahhoz, hogy innovációikat levédessék és piaci értéké formálják. Jelenleg, a megfelelő támogatási struktúrák hiányában, sokan nem rendelkeznek a szükséges erőforrásokkal ahhoz, hogy ezt önállóan megvalósítsák. Ezért elengedhetetlen olyan megoldások kidolgozása, amelyek lehetővé teszik a kreatív iparágakban rejlő kapacitások hatékony kiaknázását.

Az iparág feltérképezése után meg kell találni az elszórta tevékenykedő egyének kapcsolódási pontjait, és igény szerint logisztikai, jogi, marketing- és piacra jutási támogatással kell megkönnyíteni a pozicionálódást.

A fenntartható energiahasználat ösztönzésének keretében fontos cél a megújuló energiaforrások – például a napenergia, a biogáz vagy a geotermikus energia – előállításának támogatása, különös tekintettel a helyi adottságokra és kapacitásokra.

Az energiahatékony és a környezetgazdálkodáshoz szükséges műszaki, gazdasági, szellemi eszközrendszer kialakulása még csak kezdeti fázisában van. Bátorítani, támogatni és pozicionálni, valamint – ha szükséges – generálni kell a környezet(védelm)i iparhoz kapcsolódó vállalkozásokat (környezetterhelő emissziók kiküszöbölése, a természeti környezetet kevésbé terhelő termékek előállítása, hulladéktananyagok gyűjtése, szállítása, kezelése, újrafeldolgo-

zása) és a környezetvédelemmel kapcsolatos szolgáltatásokhoz (tanácsadás, kereskedelmi-marketing szolgáltatás, kutatásfejlesztés, tervezés, oktatás, szakképzés stb.) kötődő vállalkozásokat.

A mesterséges intelligencia az információs és kommunikációs technológiai (IKT) szektor egyik legnagyobb jelentőségű, horizontális fejlesztési potenciállal rendelkező területe. Kulcsszerepet játszik az oktatás modernizálásában, amelynek alkalmazkodnia kell a digitális társadalom és gazdaság új igényeihez. A közszolgáltatások minőségének javítása, valamint a szükséges infrastrukturális és humán erőforrás-feltételek megteremtése szintén meghatározó, ahogy az etikus és biztonságos alkalmazás biztosítása is elengedhetetlen.

A helyi IKT-vállalatok kapcsolódjanak be egy olyan fejlesztési programba, amely mesterséges intelligencia-alapú megoldásokat dolgoz ki az önkormányzati ügyintézés digitalizálására, például intelligens ügyfélszolgálati chatbot vagy adatvezérelt döntéstámogató rendszer formájában („home office”-ok kialakítása, a távmunkák infrastrukturális hátterének fejlesztése, a duális rendszer népszerűsítése és erősítése, emellett a mesterséges intelligencia gyakorlati használatát is tanítani kellene).

5.2.1.2. Megújuló energia termelésének támogatása (napenergia, biogáz, geotermikus energia)

A megújuló energiaforrások elérhetővé tétele a mikro- és kisvállalkozások, valamint a közösségi létesítmények számára nemcsak költségcsökkentést, hanem stabilabb, függetlenebb működési modellt is kínál, ezért a napenergiát, biogázt és geotermikus energiát termelő és/vagy felhasználó vállalkozások támogatását kiemelt prioritásként javasolt kezelni.

A napelemes rendszerek vagy hibrid megoldások gyors megtérüléssel beruházások, és a helyi gazdaság ellenállóbbá válását szolgálják. A mikro-, kis- és középvállalkozások támogatása érzékelhető pozitív hatással lenne a közösségekre, hiszen az energiafüggetlenség ma már versenyképességi kérdés, a biomassza energiahasznosítása viszont hulladékhasznosítással és szerves táptalaj kinyerésével jár.

5.2.1.3. Körkörös gazdálkodásban részt vevő termelő- és szolgáltatóegységek és vállalkozások összekapcsolásának támogatása

A körforgásos gazdaság elveinek gyakorlati alkalmazása központi szerepet kell, hogy kapjon, aminek során egyes vállalatok a keletkező hulladékhanyagukat más vállalatok számára másodnyersanyagként hasznosítják, így közelítenek egyrészt a zéróhulladék-szemlélet, másrészt az anyag- és/vagy energiamegtakarítás megvalósításához.

Ennek érdekében szükséges ösztönözni az ilyen szereplők közötti szervezeti és technológiai együttműködést. Emellett prioritást élvezzenek a hulladékgazdálkodással foglalkozó, szelektíven gyűjtő és újrahasznosítást, illetve újrafelhasználást alkalmazó vállalkozások fejlesztései is.

5.2.2. PRIORITÁS – VERSENYKÉPES TUDÁS BIZTOSÍTÁSA

A tudás és a szakképzettség szintje alapvetően meghatározza a térség gazdasági versenyképességét és fejlődési potenciálját. Ennek érdekében elengedhetetlen, hogy az oktatási és szakképzési rendszerek a munkaerőpiac aktuális és jövőbeni igényeihez igazodjanak, valamint aktívan támogassák a gazdaság szerkezeti átalakulását. Az iskolarendszerű képzés és a szakképzés átalakításának ütemét és fő irányait országos jogszabályok határozzák meg, ugyanakkor a helyi intézményi struktúrának biztosítania kell az összhangot a térség gazdasági fejlesztési irányjaival és a helyi munkaerőpiac igényeivel.

Kiemelt szerep hárul a tömbterületeken működő iskolaközpontokra, amelyek feladata a korszerű, versenyképes tudás átadása, valamint az oktatási kínálat folyamatos igazítása a helyi gazdasági szükségletekhez. A régióban az elmúlt években különféle uniós projektek révén több száz magyar fiatal vállalkozó és termelő vett részt olyan gyakorlatias, innovatív képzéseken, amelyek – bár nemzeti szinten nem akkreditáltak – jelentősen hozzájárultak szakmai fejlődésükhöz, vállalkozási készségeik és foglalkoztathatóságuk javításához.

Észak-Bácskában a munkanélküliek közel felének (47%) nincs szakképesítése, míg a legtöbben a III. és a IV. végzettségi kategóriába tartoznak. Ez a tény is hangsúlyozza a célzott, piaci igényekhez igazodó képzési programok

fejlesztésének szükségességét. A gazdasági szerkezet átalakulása, az emelkedő technológiai színvonal és az európai integrációs folyamat új tudást, szemléletet és alkalmazkodóképességet követel meg mind az oktatási intézményrendszerrel, mind a gazdasági szereplőktől.

A munkaerőpiac változó követelményeire kizárólag egy rugalmas, adaptív és a gazdaság szereplőivel szoros partnerségben működő szakképzési hálózat képes hatékony választ adni. Ennek kiépítése és megerősítése a térség fenntartható gazdasági fejlődésének, valamint a versenyképes tudás biztosításának egyik kulcsfeltétele.

Az aktív tanulás folytatása az egész életen át tartó tanulás fontos formája. A motiváció és a képzési lehetőségek sokszínűsége alapvető feltétele a sikeres tanulásnak. Szükséges növelni az oktatás iránti keresletet és ezzel párhuzamosan a kínálatot is.

A teljes népességen belül egyre nő az időskorúak aránya. Ennek a korosztálynak az érzékenyítését és támogatását oktatási tartalmakkal, valamint a médián keresztül is elő kell mozdítani. Szerepet kell vállalni a felnőttképzési intézmények létrehozásának ösztönzésében is.

5.2.2.1. Vállalkozásfejlesztési tevékenység és forrásbiztosítási tanácsadás

Elsősorban induló vállalkozások felkarolása, szolgáltatások nyújtása, önfoglalkoztatás által a munkanélküliség csökkentése. A vállalkozási hajlam növelése jó példák bemutatásával, ismeretterjesztéssel, kompetenciafejlesztéssel. A tevékenység tartalmazza továbbá az információk összegyűjtését, adatbázisok kialakítását és átadását az igénylők részére a vállalkozással járó jogokkal és lehetőségekkel kapcsolatban, valamint a vállalkozói képzést, amely magában foglalja a minőségbiztosítási, jogi, gazdasági, pénzügyi és a munkavédelmi ismereteket.

E tevékenység keretében szükséges tanulmányutak szervezése a jó gyakorlatok bemutatása céljából – külföldön, belföldön –, valamint a kapcsolatépítés egy-egy területen belül. Ide tartozik még a meglévő üzleti inkubátorházak szolgáltatásainak bővítése, azok kihasználása akár virtuális módon is, további inkubátorok alapítása kisebb településeken, vagy a meglévők kihelyezett egységeinek létrehozása.

S végül a start-upok és már működő vállalkozások számára vissza nem térítendő támogatások és kedvezményes hitelek kihelyezésének támogatása – projektfejlesztés, menedzselés, pénzügyi menedzsment. Kiemelt szerepe van a banki hitelek felhasználásának, az üzleti tervek elkészítésének, a banki ajánlatok összehasonlítására vonatkozó tevékenységeknek, a legkedvezőbbek kiszűrésének.

A Prosperitati Alapítvány által kijelölt fejlesztési irány mentén indokolt a vállalkozói együttműködést ösztönző üzletember-találkozók rendszeres megszervezése, mind hagyományos, mind online formában, elősegítve a kereslet és a kínálat, valamint a tőke és az innovatív kezdeményezések egymásra találását. A Vállalkozz, Vajdaság! program, a Vajdasági Mentorprogram folytatása, továbbá a Connect+Grow konferencia éves megszervezése jelentős mértékben hozzájárul a vajdasági magyar vállalkozói ökoszisztéma erősödéséhez, a vállalkozásfejlesztés előremozdításához, valamint a gazdasági szereplők közötti hálózatos együttműködés elmélyítéséhez.

5.2.2.2. Vállalkozási ismeretekre való képzések bevezetése és szervezése erre a szolgáltatásra alkalmas intézményeknél

A technológiai fejlődés és a munkaerőpiac gyors ütemű átalakulása következtében elengedhetlenné vált az egész életen át tartó tanulás, amely kulcsszerepet játszik az egyének munkaerőpiaci alkalmazkodóképességének erősítésében. Ennek érdekében kiemelt fontosságú az online, duális és rövid ciklusú képzések fejlesztése, különösen a hiányszakmák területén, továbbá szakmai kiválósági központok és ágazatspecifikus képzőhelyek létrehozása. A felsőoktatási intézmények és a vállalatok közötti együttműködések támogatása hozzájárul a gyakorlatorientált tudás átadásához, míg a szakképzés helyi gazdasági igényekhez való igazítása és a regionális nyelvű oktatás hozzáférhetőségének javítása elősegíti a társadalmi kohézió és a gazdasági versenyképesség növelését.

A vállalkozói kompetenciák fejlesztése, a jó gyakorlatok megosztása, valamint a célzott képzési programok lebonyolítása révén fokozható a vállalkozási hajlandóság, különösen a fiatal korosztály körében. E folyamatot erősítheti a meglévő inkubátorházak fejlesztése, új egységek létrehozása, valamint a hazai és a nemzetközi kapcsolatépítési lehetőségek bővítése, amelyek együttesen hozzájárulnak a régió gazdasági aktivitásának élénkítéséhez. A kezdő és

működő vállalkozások számára biztosított vissza nem térítendő támogatások, valamint a pályázati és pénzügyi tanácsadás rendszerszintű kiterjesztése további lendületet adhat a fenntartható vállalkozásfejlesztésnek és az innovatív gazdasági struktúrák kialakulásának.

5.2.2.3. Egyéb képzési profilok támogatása – a digitális tudás fejlesztése

A digitalizáció, mint a negyedik ipari forradalom meghatározó folyamata, alapjaiban alakítja át a gazdaságot és a társadalmat. A cél nem önmagában a technológia, hanem annak tudatos alkalmazása az üzleti folyamatok, a szolgáltatások és az életminőség javítása érdekében, weboldal létrehozása hatékonyságnövelés céljából, a digitális tudás implementálása. Ehhez elengedhetetlen a digitális kompetenciák fejlesztése, az élethosszig tartó tanulás és a rugalmas, online képzések támogatása.

A szakképzésnek, a felsőoktatásnak és a felnőttképzésnek igazodnia kell a piaci igényekhez, különös figyelemmel a technikus, a duális és a hiányszakmákhoz illeszkedő képzésekre. Az oktatási rendszer fejlesztésének ki kell terjednie a fenntartható fejlődés szempontjából kulcsfontosságú területekre, úgymint a klímaváltozás, a megújuló energiák és az élőhelyvédelem kérdéseire, továbbá a nyelvi kompetenciák (különösen a magyar és a szerb nyelvi készségek) megerősítésére. Stratégiai cél a vajdasági, már működő felsőoktatás megerősítése, valamint a digitalizáció, az oktatás és a kutatás integrációja.

Fontos az oktatási infrastruktúra bővítése, vállalkozásokat támogató képzési csomagok létrehozása és a fiatalok helyben tartását segítő ösztöndíjak, mentorprogramok, életpálya-alapú támogatások bevezetése.

5.2.2.4. Pénzügyi tanácsadás biztosítása

A vállalkozások fejlődésének legnagyobb akadálya sokszor nem az ötlet vagy a piac hiánya, hanem a megfelelő pénzügyi, stratégiai és adminisztratív támogatás elmaradása. Számos helyi cégben megvan a növekedési potenciál, de forráshiány, tudáshiány vagy bizonytalan irány miatt megrekednek. Számukra személyre szabott, belső auditra épülő támogatási formákra van szükség, valamint rugalmas finanszírozási lehetőségekre.

A pénzügyi tervezésben nyújtott folyamatos tanácsadás kulcs lehet a versenyképességhez. A pénzügyi tudatosság fejlesztését már gyermekkorban el kell kezdeni, élményalapú, játékos módszerekkel. Ez megalapozza a tákarékos, felelős szemléletet, csökkenti az eladósodást és támogatja a gazdaság stabilitását. A fiatalok így tudatosabb döntéseket hoznak a jövőben, ami az egyéni jóléthez is hozzájárul.

5.2.2.5. Szakképzés hiányszakmák részére

A vajdasági munkaerőpiacon jelenleg a legnagyobb kereslet a szakmunkások iránt mutatkozik, mivel tartós munkaerőhiány tapasztalható a vendéglátás, a szállítás és az építőipar területén. A legkeresettebb foglalkozások között szerepelnek a vízvezeték-szerelő, a lakatos és a gépkezelő, ugyanakkor a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (Nacionalna služba za zapošljavanje) havonta közzétett jelentései szerint a keresett szakmák köre rendkívül sokszínű, és nem kizárólag felsőfokú végzettséghez kötődik. A munkaerőpiaci igények a programozók, szállodai takarítók, építőmunkások, kőművesek, szakácsok, betonerősítő asszisztensek, kohászati szakmunkások, festők, buszsofőrök, lakatosok és az asztalosok irányába egyaránt növekvő tendenciát mutatnak.

A szakmunkáshiány mérséklése érdekében célszerű ösztöndíjprogramokat indítani többek között víz- és gáz-szerelők, autószerelők, szobafestők vagy klímászerelők számára. A sikeres térségi vállalkozások bemutatása – online és személyes eseményeken –, valamint az üzem- és műhelylátogatások szervezése elősegítheti a fiatalok pályaválasztási motivációját és a vállalkozói szemlélet erősödését.

A szakmai utánpótlás biztosításának alapfeltétele a szakképzés gyakorlati komponensének fejlesztése. Ennek érdekében szükséges a gyakorlati helyszínek bővítése, a tanműhelyek modernizálása, korszerű eszközökkel való felszerelése, valamint az oktatási infrastruktúra fejlesztése. E lépések együttesen hozzájárulhatnak a munkaerőpiaci kínálat és kereslet hosszú távú összehangolásához, ezáltal a térség gazdasági versenyképességének erősítéséhez.

5.2.2.6. Felnőttképzés a folyamatosan változó munkaerőpiaci igények követésével

A folyamatos tanulás elengedhetetlen a gazdaság gyorsan változó igényeihez való alkalmazkodáshoz. Ennek érdekében olyan felnőttképzési programokat kell kialakítani, amelyek a nemzeti akkreditációs elvárásoknak megfelelnek, és EU-kompatibilis, a munkáltatók által elvárt tudást nyújtanak (digitáliskompetencia-fejlesztő program).

Fontos feladat a képzések digitális, online formában történő megvalósítása, rövid idejű tanfolyamok keretében. A képzési struktúrát a regionális munkaerőpiaci szükségletekhez kell igazítani. Kiemelt cél a nyelvi kompetenciák fejlesztése is, mivel az idegen nyelv ismeretének hiánya akadályozza a foglalkoztathatóságot és a továbbképzést.

Támogatni kell a gyakorlatorientált képzéseket (pl. borászat, sajtkészítés, virágkötészet, kézműves és mezőgazdasági szakmák), amelyek az önfoglalkoztatást segítik, és lehetőséget adnak a vidéki vállalkozások elindítására. Az oktatási intézmények, a munkáltatók és a foglalkoztatási hivatalok együttműködése kulcsfontosságú a rendszer hatékonysága szempontjából.

5.2.3. PRIORITÁS – A SZAKKÉPZETT MUNKAERŐ MEGTARTÁSA: GAZDASÁGI ÖSZTÖNZÖK ÉS VÁLLALKOZÁSFEJLESZTÉS

A munkanélküliség mérséklésének egyik legfontosabb eszköze a kis- és középvállalkozások, valamint az önfoglalkoztatás megerősítése. Amennyiben nem sikerül előrelépést elérni az új munkahelyek teremtése terén, úgy a szakképzett munkaerő elvándorlásának megállítása, illetve mérséklése is egyre nehezebbé válik. Számos mikrovállalkozás és egyéni vállalkozás a kényszerű munkanélküliség alternatívájaként jött létre, ami ugyan hozzájárult a foglalkoztatottság növeléséhez, de egyúttal rávilágított a munkaerőpiac szerkezeti kihívásaira is. Mindezek ellenére a magántulajdonon alapuló kis- és középvállalkozások által képviselt társadalmi-gazdasági struktúrában sok alacsonyabb iskolai végzettségű munkavállaló is képes volt stabil megélhetést találni, különösen a szolgáltatási és a termelői ágazatokban.

A mezőgazdasági termelők és vállalkozók számára elérhető támogatási források igénybevétele során kiemelten fontos az átláthatóság, az esélyegyenlőség és a forráselosztás szakmai megalapozottságának további erősítése. A vállalkozások tőkéhez jutását ugyanakkor több tényező is nehezíti: a magyar vállalkozások számára komoly kihívást jelentenek a bankok garanciális elvárásai, amelyeket az alacsony ingatlanértékek, a privatizációs folyamatokból való kirekesztés, valamint a monopolizált értékesítési struktúrák tovább súlyosbítanak.

A tőkéhez való hozzáférés megkönnyítése érdekében indokolt garanciális és kamattámogatási rendszerek kialakítása azon kezdeményezések számára, amelyek reális piaci potenciállal rendelkeznek, illetve fejlesztési célokat szolgálnak. A pénzügyi támogatási mechanizmusok hatékonysága tovább növelhető, ha azok kiegészülnek mentori, menedzsment-, inkubációs és előinkubációs programokkal, amelyek hozzájárulnak a vállalkozások szakmai felkészülésének, versenyképességének és hosszú távú fenntarthatóságának erősítéséhez.

5.2.3.1. Kezdő vállalkozások megalakításának támogatása

A kezdő vállalkozások megerősítéséhez olyan komplex inkubációs programokat szükséges kialakítani, amelyek nemcsak szakmai és oktatási támogatást nyújtanak, hanem valós gazdasági és infrastrukturális feltételeket is teremtenek a működésükhöz. E programoknak hozzáférést kell kínálniuk olyan vállalkozói terekhez és saját műhelyekhez, amelyekben a technológiai fejlesztéshez szükséges alapvető eszközök (pl. gyártó- és feldolgozógépek, precíziós berendezések, digitális gyártástechnológiai eszközök) is elérhetők.

Ezzel párhuzamosan fontos egy interaktív, központi információs rendszer létrehozása, amely egy helyen gyűjti össze a pályázati, a banki és a fejlesztési forrásokra vonatkozó adatokat, és lehetővé teszi azok felhasználóbarát keresését, szűrését és összehasonlítását. Ez elősegíti a magyar érdekeltségű önkormányzatok, civil szervezetek és vállalkozások számára a finanszírozási és fejlesztési lehetőségek hatékony kihasználását. Emellett indokolt egy vállalkozói innovációs központ létrehozása, amely co-working tereket, nyílt innovációs műhelyeket, valamint modern eszközparkot (pl. 3D nyomtatók, CNC-gépek, lézervágók) foglal magában, és infrastrukturális háttérrel nyújt a prototípus-fejlesztéshez és a kísérleti gyártáshoz.

A humán tényezők fejlesztése továbbra is lényeges: a vállalkozói képzések, tanulmányutak, valamint sikeres vállalkozók és kutatás-fejlesztési szakemberek bevonásával megvalósított tudásmegosztó programok növelik a vállalkozói készségeket és az innovációs hajlandóságot. Ugyanakkor az egyetemi hallgatói start-up és spin-off projektek támogatása csak akkor lehet hatékony, ha azok fizikai infrastruktúrával és technológiai eszközparkkal is párosulnak, nem csupán oktatási jellegű segítséggel.

5.2.3.2. Egyéni vállalkozók, kisebb gazdasági társaságok eszközbeszerzésének támogatása, beleértve az építőipari és a kiskereskedelmi szolgáltatásokat

A 2018-as és a 2025-ös felmérések egyaránt azt mutatják, hogy a pályázók jelentős része fontosnak tartja a vállalkozásfejlesztési programok folytatását, és konkrét igényeket fogalmaz meg az eszközbeszerzés, a technológiai fejlesztés és a működési feltételek javítása terén. Ezek az eredmények megalapozzák az olyan célzott intézkedések szükségességét, amelyek a mikro- és kisvállalkozások gyakorlati igényeire épülnek.

Támogatni kell az egyéni vállalkozók és kisebb gazdasági társaságok eszközbeszerzését, különös tekintettel az építőipari, kiskereskedelmi szolgáltatások és szolgáltató tevékenységek területére. Ennek keretében olyan finanszírozási programokat kell kialakítani és a megkezdetteket továbbfejleszteni, amelyek elősegítik a szállítójárművek, munkagépek, szerszámok és egyéb technológiai eszközök beszerzését. Fontos a rugalmas és célzott támogatási konstrukciók kidolgozása, amelyek figyelembe veszik a vállalkozások méretét, tevékenységi körét és beruházási képességét, ezáltal növelve működési hatékonyságukat és piaci alkalmazkodóképességüket. A rendszer átláthatóságát és elérhetőségét szolgálja egy egyszerűsített, gyors elbírálású pályázati mechanizmus kialakítása, amely lehetővé teszi a technológiai fejlesztésekhez szükséges forrásokhoz való közvetlen hozzáférést.

Célszerű oktatási és tanácsadási programok indítása is, amelyek a korszerű eszközök hatékony használatát, karbantartását és üzemeltetését segítik. E komplex intézkedéscsomag a helyi vállalkozások versenyképességének növelését, a foglalkoztatás erősítését és a gazdasági stabilitás hosszú távú megőrzését szolgálja – különösen az építőipar és a kiskereskedelem stratégiai ágazataiban.

5.2.3.3. Nagy léptékű gazdasági szereplők támogatása

A térség gazdasági szerkezetének megerősítése és diverzifikálása érdekében kiemelt fontosságú a nagy léptékű gazdasági szereplők – különösen a termelő-, a feldolgozó- és logisztikai vállalatok – fejlesztése és hosszú távú működésének támogatása.

A 2018-as és 2025-ös felmérések eredményei is alátámasztják, hogy a helyi gazdasági szereplők jelentős része a már megkezdett fejlesztési programok folytatását tartja szükségesnek, különösen az eszközbeszerzés, a technológiai korszerűsítés és a beruházási infrastruktúra bővítése terén. A válaszadók által megfogalmazott igények pontos képet adnak arról, milyen fejlesztési irányokba érdemes koncentrálni a forrásokat: ezek között szerepel a géppark korszerűsítése, az energiahatékonysági fejlesztések, valamint a termelési és a logisztikai kapacitások növelése.

A nagy léptékű gazdasági szereplők támogatása komplex megközelítést igényel, amely magában foglalja a célzott infrastruktúra-fejlesztési támogatások bevezetését, valamint a vállalkozói zónák, ipari parkok és innovációs központok fejlesztését is. E lépések hozzájárulnak ahhoz, hogy a térség képes legyen nagyobb hozzáadott értékű, exportorientált tevékenységek befogadására és megtartására.

Ezzel párhuzamosan fontos a munkaerő-utánpótlás és a technológiai innováció összehangolt erősítése is. A felsőoktatási és szakképzési intézmények, valamint a gazdasági szereplők közötti partnerség elősegíti a helyi humán erőforrás célzott fejlesztését és a tudásintenzív ágazatok térnyerését. **A nagy léptékű beruházások ösztönzése és a stratégiai vállalatok támogatása hosszú távon hozzájárul a térségi gazdaság stabilizálásához, a beszállítói láncok megerősítéséhez és a foglalkoztatás bővítéséhez, ezáltal a fenntartható és versenyképes gazdasági növekedés egyik kulcselemévé válik.**

Végül, a régió gazdasági versenyképességének növelése érdekében szükséges feltárni és előkészíteni a nagyobb volumenű beruházások lehetőségeit is, amelyek a helyi vállalkozói ökoszisztémát tartósan erősíthetik, és új munkahelyek létrejöttéhez vezethetnek.

5.2.4. PRIORITÁS – MUNKAVÁLLALÓK²⁸ TÁMOGATÁSA

Ahhoz, hogy a régió versenyképes és élhető legyen, nélkülözhetetlen a munkavállalók jólétének sokrétű támogatása. Az állami és alapítványi eszközökkel megvalósítható célzott intézkedések hozzájárulhatnak a jövedelmi és társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez, a mobilitás elősegítéséhez, valamint a munka és a magánélet közötti egyensúly megteremtéséhez.

A megfelelő támogatási rendszerek kialakítása nem csupán a jelenlegi munkavállalók megtartását segíti elő, hanem hozzájárul a fiatal, képzett munkaerő itthon tartásához, illetve hazacsábításához is. A következőkben bemutatott intézkedések ezen célokat szolgálják, konkrét beavatkozási lehetőségek mentén. A célok elérése érdekében javasolt a jobb információáramlás elősegítése, a szervezeti kapacitások bővítése, valamint olyan pénzügyi alapok létrehozása és működtetése, amelyek a közösség szempontjából kiemelt jelentőségű pályázatokat tudják támogatni.

5.2.4.1. A munkavállalói jólét és a társadalmi kohézió erősítését szolgáló támogatási intézkedések

A kiegészítő támogatások a munkavállalók anyagi és társadalmi helyzetének javítását jelenthetik. Ide tartozik az életminőség javítása, a szociális egyenlőtlenség csökkentése. Ide tartozhat emellett a lakhatás korszerűsítése, valamint az energiahatékonyságot növelő, környezetvédelmi infrastruktúrát biztosító támogatások.

5.2.4.2. A munkavállalók ingázását, vállalkozók, szakemberek mobilitását támogató eszközbeszerzések, szolgáltatásfejlesztések támogatása

A munkavállalók, a vállalkozók és a szakemberek mobilitását elősegítő eszközbeszerzések és kapcsolódó szolgáltatásfejlesztések szintén fontos részét képezik a vállalkozásfejlesztési intézkedéseknek, mivel hozzájárulnak a régió gazdasági dinamizmusához és a munkaerő áramlásának rugalmasságához.

5.2.4.3. A munka és a magánélet egyensúlyának elősegítése

A munkavállalók számára alapvető jelentőségű, hogy a családalapítás és a helyben maradás lehetősége a munkaadók részéről is támogatott és megalapozott legyen. Ennek érdekében fontos a munkahelyek közelében elérhető bölcsődei és óvodai férőhelyek bővítése, különösen a kistélepeken.

Továbbá szükséges a társadalmi megbecsültség növelése célzott intézkedésekkel, például közösségi elismerések, díjak, szemléletformáló kampányok, valamint a munkáltatók által biztosított ösztönzők (bónuszok, szakmai konferenciákon való részvétel támogatása) révén.

²⁸ Munkavállaló: fizikai munkás vagy fizikai dolgozó, szakmunkás, betanított munkás, technikai személyzet, felsőfokú végzettségű alkalmazott.

5.3. MAGAS HOZZÁADOTT ÉRTÉKŰ ÉLELMISZER-TERMELÉS SZERVEZÉSE, HORIZONTÁLIS ÉS VERTIKÁLIS INTEGRÁCIÓJA ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS

Ez a stratégiai cél a hagyományos vidéki életforma értékeinek megőrzését, társadalmi megbecsülésének helyreállítását és vonzerejének növelését foglalja magában. Emellett fontos törekvés a Vajdaság területén érvényesülő, a vidék fejlődését korlátozó kedvezőtlen gazdasági és demográfiai folyamatok mérséklése, valamint a fenntartható és életképes agrár- és vidékfejlődés előremozdítása. E folyamat része az élelmiszer-termelés megújítását célzó programok elindítása, amelyek a termelés, a feldolgozás, a mikro-, kis- és középvállalkozások, valamint a nagy léptékű fejlesztések szinergiájára épülnek, és figyelmet fordítanak a vidéki környezet fejlesztésére.

A cél a vidéki településeken élők környezeti, társadalmi és gazdasági életminőségének javítása, különösen a munkahelyteremtés és a helyi erőforrások hatékonyabb kiaknázása révén. A Vajdaság adottságaira épülő, magasabb hozzáadott értéket előállító termelői és szolgáltatói tevékenységek fejlesztése, valamint a vállalkozásbarát környezet kialakítása és megerősítése az önkormányzatok és a régió közös feladata. A gazdaságfejlesztési akciók kézzelfogható beruházások, infrastruktúra-fejlesztések, illetve tudományos alapú innovációk formájában is megvalósulhatnak.

A helyi termékek fogyasztásának ösztönzése kulcsfontosságú elem, hiszen hozzájárul a helyi gazdaság megerősítéséhez és a fenntarthatóság növeléséhez. Cél, hogy a mezőgazdasági termelés eredményei – akár nyersanyag, félkész vagy késztermék formájában – helyben és külföldön egyaránt hasznosuljanak, jövedelmet és foglalkoztatási lehetőséget teremtsenek.

Az Európai Unió szakpolitikai irányvonalaihoz illeszkedve Vajdaságban is szükséges a tudományos és szakmai alapokon nyugvó, vállalkozásbarát környezet kialakítása, amely ösztönzi a mezőgazdasági termékekre épülő, munkaidőintenzív élelmiszer-feldolgozást és a kapcsolódó technológiák fejlesztését.

A vajdasági gazdaságokban továbbra is érzékelhető a technikai és technológiai elmaradás, amely a piaci versenyképesség megőrzése érdekében elengedhetetlenné teszi a termelési rendszerek korszerűsítését. Az együttműködés hiánya gátolja az egységes piaci fellépést, ezért kiemelten fontos a termelők és a szövetkezetek integrációjának ösztönzése. A termékek minőségi paramétereinek javítása révén a helyi termékek könnyebben felismerhetők és versenyképesebbek lehetnek a vásárlók körében.

A pályázati úton megvalósuló ösztönző rendszerek folytatása, valamint a gazdaságok integrációjának elősegítése továbbra is meghatározó fejlesztéspolitikai cél. Az élelmiszer-vertikum szereplőinek fel kell ismerniük a szakmai innovációk fontosságát, az élethosszig tartó tanulás és a tudásalapú fejlődés szükségességét.

A hozzáadott értéket képviselő agrár- és élelmiszeripari termékeket előállító fiatal vállalkozók sikeres működéséhez nemcsak szakirányú felsőfokú képzettségre, hanem menedzsment-, gazdasági és vállalkozásfejlesztési ismeretekre is szükség van. E célból olyan termelési és feldolgozási keretek kidolgozása indokolt, amelyek lehetővé teszik, hogy a helyi mezőgazdasági termékek – lehetőleg feldolgozott formában – a hazai piacokon túl exportpiacokra is eljussanak.

A minőségi és élelmiszer-biztonsági követelmények teljesítése alapfeltétel, amelyhez elengedhetetlen a korszerű infrastrukturális háttér megteremtése. Az elmúlt évtizedekben a termelés és a feldolgozás gyakran elavult körülmények között zajlott, ezért a modernizáció elkerülhetetlen. Ugyanakkor a jelenlegi jogszabályi környezet (kistermelői rendelet az állati²⁹ és növényi³⁰ eredetű termékek előállításáról) – néhány kivételtől eltekintve – csak erősen korlátozottan biztosít lehetőséget a bejegyzett gazdaságok számára a helyi termelői termékek előállítására és értékesítésére. Indokolt lenne egy olyan módosítás kidolgozása, amely jelentősen ösztönzőbb jogi keretet biztosít a helyi mezőgazdasági termelők számára a termékfeldolgozás és -értékesítés területén.

Az elmaradott térségek felzárkóztatása érdekében nélkülözhetetlen egy átfogó, társadalmi és gazdasági megújulást szolgáló vidékfejlesztési politika kialakítása és összehangolása, amely hosszú távon biztosíthatja Vajdaság fenntartható fejlődését és versenyképességét.

²⁹ <https://www.vet.minpolj.gov.rs/legislative/pravilnici/Pravilnik%20o%20malim%20kolicinama%20primarnih%20proizvoda.pdf>

³⁰ <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2020/13/4>

5.3.1. PRIORITÁS – HOZZÁADOTT ÉRTÉKET ELŐÁLLÍTÓ, PIACKÉPES GAZDASÁGOK, VÁLLALKOZÁSOK ÉS CÉGEK MEGALAPÍTÁSÁNAK ÖSZTÖNZÉSE A MEGFELELŐ INFRASTRUKTÚRA KIÁLKÍTÁSÁN KERESZTÜL

A termék-előállítás területén a hozzáadottérték-központú fejlesztés azt jelenti, hogy azoknak a tevékenységeknek, erőforrásoknak, áruknak az arányát növeljük, amelyek (termelés technológiai, környezeti tekintetben) piacképesek, a vevők igénylik a hozzáadott értéket, elismerik, és hajlandók meg is fizetni azt (pl. zöldség és gyümölcs tartósítása, csomagolása, állati eredetű termékek feldolgozása stb.).

A prioritás keretében elsődleges cél a gazdaságok horizontális és vertikális integrációjának kialakítása. Az integrációnak munkahelymegőrző és -teremtő szerepe van, mozgósítja a helyi közösségeket, bővíti a helyi együttműködési hálót, ami a helyi erőforrások fenntartható használatához vezet, erősíti a helyi identitást és lokálpatriotizmust, növeli a település népességmegtartó erejét, javítja az élhetőségét, megújítja a város és a vidék kapcsolatát. Azonosítani kell a termék előállítása vagy a szolgáltatás szempontjából szükséges összes tevékenység láncolatát, és számba kell venni a rendelkezésre álló vagy szükséges helyiségeket (már meglévő vállalatok, önkormányzati épületek stb.) csomagolás, raktározás, feldolgozás céljából.

Az előirányozott fejlesztések célzottan válaszolnak a vajdasági valóság kihívásaira. Gyors, költséghatékony és adaptálható megoldásokat javasolnak, amelyek erősítik a térség megtartóerejét, miközben hosszabb távon fenntartható, tudásalapú és önállóbb gazdasági struktúrát építenek. Mindennek alapját a helyi gazdaságok központi részének modernizációja képezi, ezért elengedhetetlen az önjáró és a kapcsolható eszközök további szélesítése és korszerűsítése, valamint a jószágállományok és a méhészet utánpótlásának biztosítása.

5.3.1.1. Mezőgazdasági vállalkozások, magáncégek támogatása, amelyek helyi és külföldi piacokra hozzáadott értékű élelmiszeripari terméket állítanak elő

Kiemelt feladat a mezőgazdasági vállalkozások, magáncégek és nagyobb gazdasági szereplők támogatása, amelyek helyi és külföldi piacokra modern, hozzáadott értékű élelmiszeripari termékeket állítanak elő. A térség versenyképességének növelése érdekében nemcsak az mkkv-szektor, hanem a nagyobb termelő- és feldolgozókapacitással rendelkező vállalatok fejlesztése is elengedhetetlen. Ennek részeként olyan beruházásokat kell ösztönözni, amelyek a korszerű technológiák, feldolgozóüzemek, hűtő- és csomagolókapacitások, valamint a logisztikai infrastruktúra bővítését célozzák meg.

A hozzáadott értékű termékek piacra juttatásának menedzselése továbbra is kulcsfeladat a versenyképesség növelésében. A Prosperitati Alapítvány már megkezdte olyan online platformok fejlesztését, amelyek segítik a termelők és a vállalkozók tájékozódását az exportlehetőségekről, az azokhoz kapcsolódó kötelezettségekről és támogatási formákról. E kezdeményezésekre építve szükség van a digitális és a fizikai értékesítési csatornák integrálására, valamint közös raktározási, logisztikai és csomagolási központok kialakítására, amelyek megkönnyítik a helyi termékek piacra jutását.

A humán és szervezeti kapacitások fejlesztése továbbra is fontos kiegészítő eleme a gazdasági növekedésnek. Szükséges a szakmai tanácsadás és képzés erősítése a termékfejlesztés, marketing, digitalizáció és az értékesítés területén, valamint a termelők és a feldolgozók közötti integrált értékesítési hálózatok kiépítése. Nem kevésbé fontos a termelők horizontális integrációjának támogatása a termelési hatékonyság növelése és a jobb piaci pozíció elérése érdekében. Az ilyen programok a gyakorlati beruházásokkal együtt hozzájárulnak a mezőgazdasági és élelmiszeripari ágazat technológiai modernizációjához, a helyi termékek piaci láthatóságának növeléséhez és a térség hosszú távú gazdasági stabilitásához.

5.3.1.2. Élelmiszer-feldolgozók kísérő infrastruktúrájának támogatása

Az élelmiszer-feldolgozók működéséhez elsődleges feladat a jogszabályoknak megfelelő épületek és helyiségek kialakítása vagy átalakítása csomagolási és feldolgozási célokra. Kiemelt feladat a szükséges feldolgozóberendezések és technológiai eszközök biztosítása. Stratégiai feladat a meglévő infrastruktúra hasznosítása, bérlete. Célként merül fel továbbá, hogy az azonnali értékesítési kényszert csökkentsük, ezzel is növelve az ágazat stabilitását. Ezek a fejlesztések

tések hozzájárulnak a régió gazdasági élénkítéséhez, az ellátásbiztonság növeléséhez és az élelmiszeripari szektor hosszú távú megerősítéséhez.

5.3.2. PRIORITÁS – AZ ELADÁS, VALAMINT A SZABVÁNYOSÍTÁS ÉS A TANÚSÍTVÁNY IGÉNYLÉSÉNEK ÖSZTÖNZÉSE

A jogszabályi és a vevői követelmények kielégítése végett a termelésnek és a feldolgozásnak szabályozott módon, az előírások és az aktuális minőségirányítási és élelmiszer-biztonsági szabványok mentén kell megvalósulnia. Ennek igazolásul szükség van a vonatkozó szabványok bevezetésére, működtetésére és igények szerint akkreditált tanúsító szervezet általi tanúsítására.

Fontos igényt jelent továbbá a mezőgazdaság és az élelmiszeripar vertikális integrációjának az ösztönzése is.

5.3.2.1. Magasabb hozzáadott értékű élelmiszeripari termékek értékesítési rendszerének kialakítása

A helyi termékek közvetlen értékesítése és népszerűsítése szempontjából az egyik leghatékonyabb eszköz a termelői piacok működtetése. Ezek azonban önmagukban nem elegendőek a helyi termékek széles körű elterjesztéséhez, ezért szükséges további, kiegészítő értékesítési formák és promóciós csatornák kialakítása. Ennek egyik lehetséges módja a mobil értékesítési pontok létrehozása szabályozott keretek között, amelyek speciálisan felszerelt járművekből és internetes – online megrendelési rendszerekből állnának. Ez a megoldás különösen a kisebb településeken és a vidéki térségekben biztosíthatná a helyi termékekhez való könnyebb hozzáférést.

Fontos továbbá, hogy törvénymódosítással a kistermelők számára is lehetőséget kell teremteni időszakos, de hivatalos értékesítési tevékenységre, amely a helyi gazdaság élénkítését és a termelők piacra jutását egyaránt elősegíti. A vendéglátóipar kulcsszerepet tölthet be a helyi termékek felhasználásában és népszerűsítésében, különösen abban az esetben, ha az éttermek a nyersanyagokat helyi forrásból szerzik be, és tájfellegű ételeket kínálnak. Ezeket a kezdeményezéseket indokolt lenne turisztikai kiadványokban, gasztronómiai útmutatókban és promóciós anyagokban is megjeleníteni, ezzel is erősítve a térségi identitást és a helyi gasztronómiai örökség láthatóságát.

A helyi termékek bemutatása árumintavásárokon, fesztiválokon és szakmai expókon további lehetőséget kínál a térség termelőinek és kézműveseinek bemutatkozására. Ezek az események elősegíthetik a gasztronómiai és a kulturális örökség megőrzését, valamint hozzájárulhatnak a helyi termékek piaci ismertségének növeléséhez. A kezdeményezések megvalósítása során célszerű szoros együttműködést kialakítani a Vajdasági Magyar Művelődési Intézetben működő Vajdasági Magyar Értéktár Bizottsággal, amely a vajdasági magyar közösség értékeinek nyilvántartásáért és bemutatásáért felelős.

További fejlesztési irányként kiemelendő a helyi termékek egységes arculatú megjelenítése a turisztikai és információs kiadványokban, valamint a digitális kommunikációs felületeken. Az egységes vizuális és tartalmi megjelenés erősítheti a térségi márkaépítést és a fogyasztói bizalom kialakulását.

A Prosperitati Alapítvány által 2023 végén létrehozott *Szakmai segédlet a helyi termékek elkészítéséhez és forgalmazásához* című online tananyag fontos lépést jelentett a termelők élelmiszer-biztonsági ismereteinek bővítésében. A képzési anyag további fejlesztése és bővítése elengedhetetlen a magasabb hozzáadott értékű élelmiszeripari termékek értékesítési rendszerének modernizálása és hatékonyabbá tétele érdekében.

5.3.2.2. A magasabb hozzáadott értékű élelmiszeripari termékek piacra juttatását szolgáló marketing és menedzsment átszervezése a vajdasági magyar érdeklődők számára

A termékek értékesítéséhez olyan marketingstratégiák megalkotására van szükség, amelyek utat mutatnak mind a belföldi, mind a külföldi célpiacon eléréséhez.

A külpiacon lépni kész, eredményes vállalkozásokat célzottan támogatni kell, különösen marketingtevékenységük, exporészvételük és exportorientált fejlesztéseik terén. Fontos a tanúsítványok megszerzésének elősegítése is.

5.3.2.3. Szabványosítás és tanúsítvány igénylésének támogatása az élelmiszer-termelésben

A szabványosítás olyan működési és minőségirányítási paraméterek bevezetését és alkalmazását teszi lehetővé, amelyek egyrészt kielégítik az igényes fogyasztók elvárásait, másrészt biztosítják, hogy a termékek és élelmiszerek megfeleljenek a hatályos jogszabályoknak és szakmai szabványoknak. A működő élelmiszer-biztonsági rendszer keretében megvalósul a minőségi és biztonsági paraméterek folyamatos ellenőrzése, ami elősegíti a termelők és a forgalmazók piacbővítését, valamint növeli a fogyasztói bizalmat és a piaci versenyképességet.

A nemzetközi szabványok bevezetésének ösztönzése kiemelt jelentőségű, mivel a globális piacokon érvényesülő követelményrendszerek egyre szigorúbbak, kritériumaik pedig mind összetettebbé és kifinomultabbá válnak. A nemzetközi szabványok – például az ISO, HACCP, IFS vagy a GlobalG.A.P. rendszer – alkalmazása ugyan magasabb követelményeket támaszt a termelőkkel szemben, de egyben lehetővé teszi az exportpiacokra való belépést, valamint hosszú távon hozzájárul a vajdasági termékek minőségi presztízsének növeléséhez és fenntartható piaci jelenlétéhez.

5.3.3. PRIORITÁS – FENNTARTHATÓ AGRÁRKÖRNYEZET ÉS KLÍMABARÁT MEZŐGAZDASÁG MEGTEREMTÉSE, AZ ÖKOGAZDÁLKODÁS NAGYOBB TÉRNYERÉSÉNEK BIZTOSÍTÁSA

A fenntartható agrárkörnyezet és a klímabarát mezőgazdaság megteremtése kulcsfontosságú a jövő vidéki gazdaságának szempontjából. Az éghajlatváltozás hatásaihoz való alkalmazkodás, a természeti erőforrások felelős használata és az ökológiai gazdálkodási formák térnyerése hosszú távon is versenyképessé és ellenállóvá kell, hogy tegye a mezőgazdaságot és az élelmiszer-termelést. Ennek érdekében szükséges a korszerű, alkalmazkodó technológiák bevezetésének ösztönzése, valamint a gazdálkodók megfelelő előképzése és felkészítése a fenntartható termelési formákra.

5.3.3.1. A klímaváltozáshoz alkalmazkodó mezőgazdasági technikák támogatása, előképzési feltétellel

A klímaváltozásra való válaszadás valamennyi mezőgazdasági ágazatban komoly szakmai kihívást jelent, ezért körültekintő szakmai jártasságot, valamint az ehhez szükséges eszközök és infrastruktúra beszerzését igényli. Valamennyi mezőgazdasági-technológiai váltást (pl. takarónövényzet és mesterséges talajtakarók alkalmazása, precíziós gazdálkodás, precíziós állattartás, vízviisszatartás és víztározás stb.) és ez irányú fejlesztésének előképzési részvételét elősegíteni. A Prosperitati Alapítvány online gazdaképzési rendszerében található akkreditált modulok skálájának szélesítésével nagyban hozzá tudunk járulni a gazdák ismereteinek ez irányú bővítéséhez.

Az oktatási és tudományos-kutatási tevékenységek társfinanszírozásával, valamint mezőgazdasági témájú rendezvények, konferenciák szervezésével ösztönözhető a sikeres termeléshez szükséges tudományos és szakmai személyi állomány képzése. Ezek a képzések növelhetik a fogyasztók tudatosságát az egészségesebb és környezeti szempontból fenntarthatóbb táplálkozási szokásokkal kapcsolatban, ami megfelel a nemzeti táplálkozási ajánlásoknak, és ráirányítja a figyelmet az élelmiszer-vesztésre és a pazarlásra is.

5.3.3.2. Az ökogazdálkodás nagyobb térnyerésének támogatása – előképzési feltétellel

Az ökogazdálkodás arányának növelése a vajdasági mezőgazdaság egyik kiemelt fejlesztési iránya. A jelenleg alacsony részarányú ökotermelés bővítése hozzájárulhat a környezetkímélőbb mezőgazdaság kialakításához, a talaj és a biodiverzitás megőrzéséhez, valamint a helyi és a külföldön való versenyképesebb megjelenéshez.

Az intézkedés keretében komplex támogatási rendszer kialakítása szükséges, amely egyaránt magában foglalja: az ökogazdálkodásra való átállást megalapozó képzéseket és tanúsítási tanácsadást; a tanúsítási folyamatban a megfelelő szakmai segítséget; az ökotermeléshez szükséges gépek, eszközök és infrastruktúra beszerzésének támogatását; a piacra jutást segítő logisztikai és értékesítési láncok fejlesztését. Szükséges a gazdák előképzése, amelynek során megismerkedhetnek az ökológiai termelés szabályozási, technológiai és minőségbiztosítási követelményeivel.

A képzés sikeres elvégzése után a résztvevők jogosulttá válnak a beruházási támogatások és tanúsítási szolgáltatások igénybevételére.

Az intézkedés célja, hogy a következő időszakban jelentősen növekedjen az államilag elismert, tanúsítványal rendelkező ökogazdaságok száma, ezzel erősítve a vajdasági mezőgazdaság fenntarthatóságát, exportképességét és a helyi piacok egészséges, GMO-mentes élelmiszer-kínálatát.

5.3.4. PRIORITÁS – RURÁLIS TEREK NEM GAZDASÁGI TÉNYEZŐINEK FEJLESZTÉSE MINT MÁSODLAGOS TEVÉKENYSÉG A GAZDASÁG SZOLGÁLTATÁBAN

A vidéki térségek fenntartható fejlődése nem kizárólag gazdasági kérdés, hanem átfogó társadalmi és környezeti folyamat, amelynek célja a helyi közösségek életminőségének javítása és hosszú távú életképességének biztosítása. A rurális térségek élhetőségének megőrzéséhez és megerősítéséhez elengedhetetlen a hiányzó alap-infrastruktúra kiépítése és korszerűsítése, a környezeti fenntarthatósági és klímavédelmi szempontok érvényesítésével összhangban.

A közműfejlesztések, az alternatív energiaforrások elérhetővé tétele, a közlekedési hálózatok fejlesztése, valamint a zöld felületek arányának növelése mind hozzájárulnak a helyben maradás ösztönzéséhez és a vidéki térségek népességmegtartó erejének növeléséhez. Emellett kiemelt figyelmet kell fordítani a helyi kulturális örökség és identitás megőrzésére, a falusi turizmus fejlesztésére, valamint az egészségügyi, az oktatási és a szociális szolgáltatások hozzáférhetőségének javítására.

E komplex fejlesztési megközelítés együttesen teremtheti meg a vidéki térségek hosszú távú versenyképességét, társadalmi kohézióját és fenntartható fejlődését.

5.3.4.1. A kommunális infrastruktúra fejlesztésének további támogatása (víznyerésfejlesztés, ivóvízhálózat-korszerűsítés, csatornahálózat és víztisztítás, klímaadaptív felszíni vízvisszatartás)

A kommunális infrastruktúra fejlesztése alapfeltétele az élhető települési környezet megteremtésének és a helyi gazdaság fejlesztésének. Elsődleges feladat a víznyerés modernizálása, az ivóvízhálózat korszerűsítése, a közcsondrendszer bővítése, valamint korszerű víztisztító rendszerek kiépítése. Ezek a fejlesztések hozzájárulnak az egészséges ivóvízellátás biztosításához és a környezeti terhelés csökkentéséhez.

Kiemelt figyelmet kell fordítani a klímaváltozás hatásaihoz való alkalmazkodásra is: ehhez felszíni vízvisszatartó rendszerek és vízfelületek kialakítására van szükség, amelyek segítik a csapadékvíz helyben tartását, a talajvíz utánpótlását és a hőmérséklet mérséklését a településeken. Szükséges a települések közötti koordináció, valamint a kivitelezés lépéseinek szakszerű megtervezése.

A cél az, hogy hosszú távon fenntartható és költséghatékony rendszerek jöjjenek létre, amelyek megbízható szolgáltatást nyújtanak a lakosság számára.

5.3.4.2. Alternatív energiaforrások háztartás- és vállalkozásszintű használatának támogatása

A háztartások és vállalkozások energiafüggetlenségének növelése érdekében kiemelten fontos az alternatív, környezetbarát energiaforrások használatának ösztönzése. Elsődleges feladat a napelemes rendszerek, napkollektorok, hőszivattyúk és egyéb, megújuló energiát hasznosító berendezések beszerzésének és telepítésének támogatása. Emellett indokolt a kisebb biomassza-, biogáz- és geotermikus rendszerek alkalmazásának ösztönzése is, különösen a mezőgazdasági vagy a feldolgozóipari tevékenységek esetében.

Fontos a pályázati lehetőségekhez való hozzáférés elősegítése, a technikai tanácsadás biztosítása, valamint mintaprojektek létrehozása, amelyek bemutatják a megújuló energia gazdasági előnyeit. A beruházások tervezését energiaaudit előzheti meg, így a fejlesztések valóban illeszkednek az adott felhasználási igényekhez. Az energiatudatosság növelése, valamint az energiatakarékossági ismeretek terjesztése elengedhetetlen része az intézkedésnek, amely hosszú távon csökkenti a költségeket, és hozzájárul a környezeti fenntarthatósághoz.

5.3.4.3. A közúti összeköttetés és az úthálózat fejlesztése, a klímaadaptációs zöldfelület-növelés fejlesztése, támogatása

A közúti összeköttetés és az úthálózat fejlesztése, valamint a klímaadaptációs célú zöldfelület-növelés kulcsszerepet játszanak a fenntartható vidéki környezet kialakításában.

Az ENSZ Agenda 2030 programjának céljaival összhangban ezek a fejlesztések hozzájárulnak a fenntartható mobilitás megvalósításához: környezetbarát közlekedési módok, hatékony és alacsony kibocsátású közlekedési rendszerek előremozdításához. A zöldinfrastruktúra elemeinek – mint a köztes kultúrák, települési erdők, sövény-sávok és az agrárerdészeti rendszerek – fejlesztése a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás mellett hozzájárul a biodiverzitás megőrzéséhez és a helyi közösségek életminőségének javításához is.

A közlekedési terv kidolgozásakor a fenntartható mobilitás jellemzői alapján fejlesztésre szorul az egészséges zöld környezetben történő kerékpározás mint környezetbarát közlekedési mód elősegítése. Ez egyrészt a kerékpárutak további fejlesztéséből mint infrastrukturális befektetésből áll, másrészt a kerékpározás népszerűsítéséből mint szervezési forma kivitelezéséből.

A hatékony várostervezésnek az okosváros (smart city) koncepció megvalósítása biztosíthat széles és a lakosok különböző igényei mentén meghatározott platformot.

5.3.4.4. A vidéki, a helyi kultúrtörténeti értékek és a hagyományápolás idegenforgalmi hasznosítása, valamint a falusi turizmus fejlesztése

A falusi turizmus fejlesztésének egyik központi eleme a néphagyományok és a helyi szokások megőrzése, valamint ezek bemutatása a turisták számára különféle turisztikai animációs programokon keresztül. A jeles vallási és nemzeti ünnepekhez kapcsolódó rendezvények komplex turisztikai programokba történő integrálása lehetőséget teremt a helyi kultúra széles körű bemutatására.

A helyi gasztronómia értékeinek megőrzése és népszerűsítése szintén kiemelt jelentőségű. Az egészséges helyi ételek és italok értékesítése, valamint a tradicionális falusi ízek reklámozása hozzájárul a Vajdaság egyedi turisztikai kínálatának kialakításához, amely a régióra jellemző ízvilágot és életérzést tükrözi. A meglévő *HellőVajdaság!* brand továbbfejlesztése segítheti, hogy minél több látogató érkezzen a régióba, erősítve ezzel a térség turisztikai vonzerejét.

A falusi turizmus során a helyi lakosság széles körben bevonható a szolgáltatói és a beszállítói tevékenységekbe, ezért elengedhetetlen a helyi termelők és a turisztikai vállalkozások közötti kapcsolatok fejlesztése. A szálláshelyek regisztrációjának elősegítése, a vendéglátók és a helyi lakosság számára szervezett képzések, valamint egy egységes minősítő rendszer kialakítása (szálláshelyek, étkeztetés, csoportvezetés, programok) alapvető a szolgáltatás minőségének biztosításához.

További fejlesztési lehetőséget jelent a lokális információs pontok létrehozása községenként vagy földrajzi egységenként, amelyek népszerűsítik és értékesítik a falusi turisztikai kínálatot, valamint elősegítik a turisták tájékozódását és a szálláshelyek beazonosítását. E komplex fejlesztési stratégia hosszú távon hozzájárulhat a helyi gazdaság élénkítéséhez, a hagyományok fenntartható megőrzéséhez és a régió turisztikai versenyképességének növeléséhez.

5.3.4.5. Az egészségügyi és a szociális biztonság és szolgáltatások támogatása a vidéki településeken

A vidéki települések egészségügyi és szociális biztonságának megerősítése kiemelt fontosságú, különösen az elöregedő népesség és az elvándorlás miatt egyre nagyobb számban ellátás nélkül maradó idős emberek esetében. Olyan integrált szolgáltatási formák kialakítására van szükség, amelyek vállalkozói alapon is működtethetők, és magasabb szintű ellátást képesek nyújtani – különös tekintettel az alacsony jövedelmű, hozzátartozó nélkül élő idősekre, illetve azokra, akiknek családtagjai külföldön élnek.

Az idősgondozás részeként a napközbeni ellátás, étkezés biztosítása, közösségi foglalkozások megszervezése is fontos. Emellett elengedhetetlen a sürgősségi egészségügyi ellátás helyben történő elérhetővé tétele – például gerontoszolgálatok vagy mobil egészségügyi egységek révén. Indokolt a privát általános orvosi rendelők létrehozása is, hogy szükség esetén gyorsabban történhessen meg a szakorvoshoz való irányítás.

A vidéki hospice-ok és idősnapközök működtetése szintén hozzájárulhat ahhoz, hogy az idősök méltó és biztonságos környezetben élhessenek.

5.4. KEDVEZŐ TERMÉSZETI ÉS KULTÚRTÖRTÉNETI ALAPOKRA ÉPÜLŐ TURIZMUS FEJLESZTÉSE

A stratégiai cél a vajdasági magyar közösséghez kötődő és a közösség által irányított idegenforgalmi értékek fenntartható hasznosítása, amely hozzájárul a magyar lakta települések gazdasági megerősítéséhez és élénkítéséhez, valamint összhangban áll *A vajdasági magyar közösséget érintő idegenforgalom fejlesztési stratégiájával*.³¹ Ezzel párhuzamosan fontos, hogy a régió turisztikai kínálata közelebb kerüljön mind az anyaországi, mind a külföldi látogatókhoz.

Vajdaság kedvező természeti adottságai – köztük a gazdag gyógy- és termálvízkészletek, valamint a sokszínű kultúrtörténeti örökség – kiváló alapot nyújtanak az idegenforgalom fejlesztéséhez. Ezeknek az erőforrásoknak a tudatos és összehangolt hasznosítása nemcsak a turizmus, hanem a kapcsolódó ágazatok (mezőgazdaság, élelmiszeripar, kereskedelem, szolgáltatások) fejlődését is ösztönözheti. A cél, hogy a térség turisztikai fejlesztései helyi munkahelyeket teremtsenek, és itthonmaradási, illetve visszatérési lehetőséget nyújtsanak a fiatal, magasan képzett szakemberek számára. A vajdasági magyarság számára fontos idegenforgalmi adatbázis bővítésével felismerhetővé válik e térség a nemzetközi idegenforgalmi térképén.

A jelenlegi kihasználatlanság fő oka, hogy a térség turisztikai értékei nem épülnek egységes rendszerbe, hiányzik az összehangolt marketing, a megfelelő infrastrukturális háttér, valamint az önkormányzatok, a köz- és a magánszféra közötti együttműködés. A Stratégia ezért olyan komplex fejlesztési irányt jelöl ki, amely egyszerre célozza meg a turisztikai infrastruktúra fejlesztését, a szolgáltatások minőségének javítását, valamint a turisztikai együttműködések erősítését.

Közép- és hosszú távon fejleszteni szükséges a szállás- és a vendéglátóhelyek mennyiségi és minőségi szintjét, a turisztikai attrakciók marketingjét, a látogatói információs rendszert, valamint az egységes arculatú, digitális megjelenést. A *HelloVajdaság!* platform nemzetközi láthatóságának növelése kulcsszerepet játszhat a térség felismerhetővé tételében a nemzetközi turisztikai térképén.

A fejlesztések egyik iránya a smart turizmus elveinek bevezetése, vagyis az információs és kommunikációs technológiák innovatív alkalmazása a turizmus fejlesztése érdekében – ideértve az online foglalási rendszereket, digitális útvonaltervezést, látogatói alkalmazásokat és az adatvezérelt marketinget. A technológia fejlődése a turizmus munkaerőpiacát is átalakítja, ezért a jövőben elengedhetetlen az ágazatban dolgozók digitális és technikai készségeinek fejlesztése.

A turizmus fejlődésének ugyanakkor feltétele a megfelelő közlekedési és infrastrukturális elérhetőség, a helyi úthálózat és tömegközlekedés fejlesztése, valamint a kis léptékű, települési szintű beruházások megvalósítása. A Stratégia megvalósításához szükséges források előteremtésében kulcsfontosságú a hazai és a nemzetközi támogatások hatékony lehívása, valamint az anyaországi és a nemzetközi partnerségek erősítése.

A fejlesztések eredményeként nőhet a régióba látogató turisták száma és tartózkodási ideje, ami közvetlenül és közvetve is élénkíti a helyi gazdaságot, új munkahelyeket teremt, és elősegíti, hogy a vajdasági magyar közösség fiataljai a szülőföldjükön találják meg boldogulásukat.

5.4.1. PRIORITÁS – AZ IDEGENFORGALMI TERMÉKEK ÉS VONZERŐK KIALAKÍTÁSA, A MEGLEVŐK VERSENYPÉSSÉGÉNEK NÖVELTÉSE

Egy turisztikai régió versenyképességének megőrzése, illetve versenyképessé válása a piaci szereplők horizontális integrációjának erősítésével, az idegenforgalmi vonzerők kellő mértékű és szintű népszerűsítésével és a szolgáltatások hatékony és erőteljes, jól kidolgozott marketingstratégiájának működtetésével jár, ami aktív és sokrétű promóciós tevékenységek alkalmazásával lehetséges. Ezenkívül az idegenforgalmi információk folyamatos kommunikációja, a termékek diverzifikálása és minőségük javítása járulhat hozzá a vendégéjszakák és a visszajáró vendégek számának növeléséhez. Ezen megkezdett tevékenység egyebek között a *HelloVajdaság!* platform továbbfejlesztése is.

³¹ Link: https://www.prosperitati.rs/sites/default/files/dokumentumok/a_vajdasagi_magyar_kozosseget_erinto_idegenforgalom_fejlesztési_strategiaja_8.0-converted.pdf.

5.4.1.1. A természetközeli és ökoturisztikai programok fejlesztése, a természeti örökséghez kapcsolódó szolgáltatások (vízi, lovas és vadász-halász turizmus) kialakítása

Az ökoturisztikai értékek, a különböző szintű védettséget élvező területek megóvása és bemutatása, az ehhez kapcsolódó tematikus utak fejlesztése és természeti értékeinknek a turisztikai szolgáltatásokkal való összekapcsolása lehetőséget nyújt a minőségi és értékmegőrző idegenforgalom kialakításához.

A lovas turizmus fejlesztése során kiemelt cél a természetbarát lovas útvonalak, tanyai állomáshelyek és élményközpontok kialakítása, amelyek lehetővé teszik a táj értékeinek aktív, környezettudatos megismerését.

A vadászturizmus esetében ösztönözni lehet a vadállományt kímélő, szabályozott vadászati programokat és az ehhez kapcsolódó infrastrukturális fejlesztéseket, amelyek a helyi ökoszisztémát tiszteletben tartva kínálnak élményszerű kikapcsolódást.

A vízi turizmus serkentése érdekében fontos a folyók, csatornák és tavak mentén létesítendő kikötők, csónak-kölcsönzők és vízitúra-útvonalak fejlesztése, amelyek harmonikusan illeszkednek a természeti környezetbe, és ösztönzik a fenntartható vízi közlekedést (strandok, fürdőhelyek, horgász- és vadászhelyek, csónakázási lehetőségek).

A horgászat és a halászat turisztikai kínálatának fenntartható fejlesztése révén olyan ökoturisztikai élmények jöhetnek létre, amelyek a természetes vízi élőhelyek megóvásával hozzájárulnak a helyi gazdaság élénkítéséhez és a tudatos természetélmény megéléséhez.

Az állandó üzemeltetésű, szabadidős tevékenységet kiszolgáló létesítmények (pl. kalandpark) telepítésének támogatása is a vonzerő funkcióját teljesítheti.

5.4.1.2. Kultúr- és konferenciaturizmus (MICE³²), zárandokturizmus, rendezvények idegenforgalmi szervezése

A régióban meghatározó kultúrtörténeti jegyeket viselő helyszínek találhatók. Ezek folyamatos fenntartása és fejlesztése, a hagyományok, örökségek történelmi funkciójának erősítése, valamint azok turisztikai szolgáltatásokkal való összekapcsolása nélkülözhetetlen a külföldi és a belföldi turisták, valamint a helyi lakosság számára.

A konferenciaturizmus fejlesztésében elsődleges szempont a már meglévő infrastruktúra technikai felszereltségének bővítése, a konferenciaturizmushoz kapcsolódó szolgáltatási hálózat (a képzések, konferenciák, üzleti tanácsadás helyszínéül szolgáló létesítmények), illetve a nemzetközi jelentőségű kulturális és gasztronómiai rendezvények infrastrukturális hátterének, valamint a vidék borkínálatához kapcsolódó infrastruktúrának és promóciós tevékenységnek a fejlesztése.

5.4.1.3. A gyógy-, fürdő-, orvosi, spa- és wellnessturizmus szolgáltatásainak komplex fejlesztése

Kiemelt feladat a gyógy- és termálvízre épülő egészségturisztikai létesítmények szolgáltatásainak minőségi továbbfejlesztése, az infrastrukturális technológia korszerűsítése, az infrastruktúrának a modern egészségügyi és technológiai követelményekhez (szabványokhoz) való alakítása, valamint az akadálymentes környezet biztosítása.

Ezenkívül a régió területén a gyógyfürdőkkel rendelkező településeken a gyógyászati központok magánszolgáltatásainak bővítése, a meglévő gyógyászatok műszaki eszközeinek korszerűsítése, ami az idegenforgalmi szolgáltatások bővítésével és összekapcsolásával lehetővé tehetné a vendégjszakák számának növelését.

5.4.1.4. A vendégforgalom és a kereskedelmi szálláshelyek kihasználtságának növelése, valamint a szálláskapacitások bővítése

A szálláshelyek infrastrukturális ellátottságának növelése, a szükséges kényelmi eszközök biztosítása, a meglévő szálláshelyek vonzóbbá tétele folyamatos feladat. A személyzet (nyelvi, szállodaipari, gasztronómiai) szakmai képzettsé-

³² A meetings (találkozók, értekezletek), incentives (motivációs utak, jutalomutak), conferences (konferenciák) és exhibitions (kiállítások) angol kifejezés rövidítése.

ge, az egyéb szolgáltatások (masszás, városnézés, termékbemutatók) beépítése a szálláshelyek szolgáltatáskínálatába elengedhetetlen a mai idegenforgalmi kínálatban.

Ide tartozik továbbá a saját imázs megteremtése, a hatékony és felismerhető marketingtevékenység, a minőségi és állandó termékek kialakítása, a vendéglátóipari helyek diverzifikált megjelenésének támogatása (egyéni, helyi sajátosságokra épülő kínálatokkal rendelkező büfék, éttermek stb.).

5.4.1.5. A sportturizmus támogatása

A térség rekreációs adottságai mellett a profi sportolók növekvő érdeklődése és a sportakadémiák vonzó tevékenysége indokolja a sportolók edzőtáborba vonulásához szükséges infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztésének támogatását. Ezen belül kiemelt cél a rekreációs sporteszközök bérbeadási céllal történő beszerzésének támogatása.

Továbbá a Stratégia lehetőséget biztosít rendszeres, turisztikai forgalmat generáló kulturális vagy sportprogramok szervezéséhez nyújtott anyagi támogatások igénylésére, ezzel ösztönözve a térség látogatottságának növelését és a helyi turisztikai kínálat élénkítését.

5.4.2. PRIORITÁS – AZ IDEGENFORGALMI ALAP-INFRASTRUKTÚRA FEJLESZTÉSE

A biztonságos és dinamikus közlekedés elengedhetetlen feltétele a térségi turizmus elindításának és fenntartható fejlődésének. A biztonságos és dinamikus közlekedés, a jó megközelíthetőség, valamint a területek könnyű elérhetősége közvetlenül befolyásolja a turisták érdeklődését és látogatási hajlandóságát. A X. számú európai közlekedési folyosóhoz való közelség, valamint az EuroVelo (6, 11, 13) kerékpárút-hálózat megléte vagy fejlesztése növeli a régió turisztikai hozzáférhetőségét.

Az esztétikus településkép, a rendezett zöld felületek és a gondozott történelmi-kulturális objektumok látványa mind hozzájárulnak egy vonzó és élhető térség képezéséhez. A digitális korszakban az online elérhető információk, a digitális értéktárak és turisztikai adatbázisok is alapvető szerepet játszanak a térség turisztikai jelenlétének megerősítésében.

A kereskedelmi szálláshelyek kapacitásának bővítése és korszerűsítése, valamint a közlekedési és települési infrastruktúra fejlesztése (például közterületi beavatkozások, információs rendszerek, turisztikai táblák) a turizmus fenntartható fejlődésének alapfeltételei. Az ilyen beruházások nem csupán a turisták számára teszik vonzóbbá a térséget, hanem hozzájárulnak az ott élők életminőségének javításához, a helyi vállalkozások bevételeinek növeléséhez és a fiatalok itthon maradásához is.

A Stratégia gyakorlatba ültetése során különösen fontos, hogy ezek a fejlesztések az eddigi tapasztalatokra építve valósuljanak meg. Az alapítvány korábbi intézkedései – különösen a szálláshelyfejlesztési, turisztikai és vállalkozásösztönző támogatások – már bizonyították hatékonyságukat, és stabil alapot nyújtanak egy új, célzottabb fejlesztési ciklus elindításához.

Az új programoknak ezekre a bevált modellekre kell épülniük, miközben hangsúlyt kell fektetniük a beruházási és infrastrukturális komponensek megerősítésére, a helyi turisztikai szolgáltatók bevonására, valamint a magán- és a közsféra partnerségében megvalósuló fejlesztések ösztönzésére.

5.4.2.1. A kereskedelmi szálláshelyek kapacitásnövelése

A városokon kívüli településeken kiemelt igény mutatkozik a meglévő szálláshelyek kapacitásának és infrastrukturális ellátottságának növelésére, valamint a szükséges kényelmi eszközök beszerzésére. A cél a meglévő szálláshelyek vonzóbbá tétele, továbbá új szálláshelyek építése helyi (népi) építészeti hagyományokra alapozva, valamint meglévő, épített örökséget jelentő ingatlanok átalakítása szálláshely céljára, anyagi támogatás biztosításával.

Bár jelentős fejlesztések történtek, külön hangsúlyozandó a falusi szálláshelyek (vendégházak, apartmanok, vendégszobák, kempingek stb.), a háromcsillagos hotelek és az ifjúsági szálláshelyek („hostels”) létesítése, valamint

a szolgáltatások minőségi fejlesztése a kiemelt turisztikai célpontokban. A kisebb desztinációk esetében javasolt olyan szálláshelyek kialakítása, amelyek legalább egy-két autóbusznyi vendég (min. 50 fő) elszállásolására alkalmasak.

Egyes települések kiváló adottságokkal rendelkeznek sátor- és autókempingek kialakítására, különösen tavak és folyók partján. Ezek a helyszínek tavasztól ősziig jelentős számú vendéget vonzhatnak, beleértve az ifjúsági turistákat, nyári táborokat, tranzitvendégeket és a lakóautós utazókat.

A turisztikai szolgáltatások fejlesztésénél kiemelt fontosságú a vendéglátóhelyek minősítő rendszerével (falusi turizmus, kempingturizmus) és a helyi agráriumra épülő beszállítói hálózatokkal való együttműködés kialakítása. További fejlesztési irányok a vendéglátóipari egységek és műhelymunkára alkalmas helyiségek kiépítése, a tanyai bekötőutak fejlesztése, valamint a szálláshelyek beazonosítását és a turisták tájékozódását segítő infrastruktúra- és informatikai fejlesztések támogatása.

5.4.2.2. A közlekedési és kis léptékű települési infrastruktúra-fejlesztés és infrastruktúra-beavatkozások³³

A célterület településeinek a településkép vonzerejének növelése érdekében szükség van a közterületek, utcák és műemlék jellegű épületek környezetét érintő kis léptékű infrastrukturális beavatkozások támogatására. Ezzel párhuzamosan cél a településkép javítása és a lakosság elégedettségi szintjének emelése. A vonzó településkép fenntartása érdekében kiemelt figyelmet kell fordítani a következőkre:

- Közművelődési intézmények, művelődési házak és közösségi terek felújítása, bővítése, valamint új funkciókkal való gazdagítása.
- Új szálláshelyek építése helyi (népi) építészeti hagyományokra alapozva, valamint meglévő, épített örökséget jelentő ingatlanok átalakítása szálláshely céljára.
- Sétálóutak kialakítása, az épületek és építmények közvetlen környezetének rendezése.
- Közterületi játszóterek, szabadtéri sportterek és kiszolgáló épületek felújítása.
- Zöldövezetek és közparkok kialakítása.

A kulturális örökség és a természeti értékek látogathatóságának és bemutatthatóságának biztosítása érdekében szükséges a települések és idegenforgalmi desztinációk idegenforgalmi potenciáljának erősítése, valamint a kommunális infrastruktúra fejlesztése (pl. közutak, parkolók, zöld területek, ivóvízhálózat, közcsonna-hálózat, gyalogjárda).

Az idegenforgalmi szolgáltatáshelyek fejlesztésénél kiemelten fontos:

- a vendéglátóhelyek minősítő rendszerének kialakítása,
- a helyi agráriumra épülő beszállítói hálózatokkal való együttműködés,
- a vendéglátóipari egységek és műhelymunkára alkalmas helyiségek fejlesztése,
- valamint a megfelelő tanyai bekötőutak kiépítése a tanyai turizmus fejlesztése érdekében.

Továbbá cél a tematikus turistaútvonalakhoz kapcsolódó infrastruktúra kiépítése, a megközelíthetőség biztosítása minden évszakban, a turisztikai jelzőrendszer kiépítése, többnyelvűsítése és karbantartása, valamint a természeti értékek megóvását szolgáló beruházások és beavatkozások támogatása.

5.4.3. PRIORITÁS - SZERVEZETI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS AZ EMBERI ERŐFORRÁS FEJLESZTÉSE

Az idegenforgalmi potenciál minőségének és mennyiségének fejlesztése érdekében rendkívül fontos az innovatív és versenyképes helyi gazdaság megteremtése. Lényeges ennek bekapcsolása is a helyi vállalkozásokon (élelmiszeripari termékek, bőripar, textilipar és helyben elérhető szolgáltatások) keresztül a turisztikai szektor tevékenységébe.

³³ Kimondottan idegenforgalmi szempontú, mivel hasonló témában a falufejlesztésnél is megjelenik.

Beszállítóként be kell vonni ebbe a munkába a helyi kis- és középvállalkozásokat (mkkv-eket), új piacokat, munkahelyeket és hosszú távú bevételi forrásokat biztosítva számukra. A helyi vállalkozások bekapcsolásával együttműködési formák és kölcsönös előnyök teremthetnek meg. Így a turisztikai szolgáltatások és a kínált komplex csomagok színvonala emelkedni fog. Elérhető árak esetén versenyképes marad a turisztikai szolgáltatószektor.

Az együttműködésnek nemcsak az mkkv-szektoron, hanem az önkormányzati és a civil szektoron belül is ki kell alakulnia. Biztosítani kell a feltételeket a közös idegenforgalmi kínálat és képviselő megteremtésére, közös marketingstratégiák kialakítására, a nemzetközi piacokon való közös fellépésre.

5.4.3.1. Együttműködés erősítése az önkormányzatok, a köz- és a magánszféra, valamint a turisztikai intézmények között (beruházások, közös fellépés, komplementáris kínálat)

A térségi idegenforgalom erősítése érdekében kiemelt cél a közös programok és beruházások kialakítása, valamint a partnerségen alapuló kínálat megteremtése. Ennek részeként fontos a külföldi partnerekkel való együttműködés a termékfejlesztés terén, például szállodaláncokhoz vagy kisebb vendéglátóipari egységekhez való csatlakozás, valamint a nemzetközi tapasztalatok megosztása „best practice” tanulmányutakon keresztül.

A Határtalanul program erősítése hozzájárul a jövő nemzedék idegenforgalmi szemléletének kialakításához. További cél a mikroregionális idegenforgalmi termékek kialakítása és az idegenforgalmi csomagok összeállítása a turisták ott-tartózkodásának meghosszabbítása érdekében.

A turisztikai potenciállal rendelkező települések, városok és térségek vonzerejének növelése érdekében szükség van a helyi és regionális szintű desztinációmárketing és desztinációmenedzsment kialakítására. A létrehozandó desztinációmenedzsment-szervezetek feladata a kínálati profil kialakítása és piacra vitele, amihez megfelelő stratégiák kidolgozása szükséges. Ez magában foglalja a turisztikai promóciót, a humán erőforrás fejlesztését, valamint az információs rendszerek kialakítását és működtetését. A desztinációmenedzsment felépítése során elvárt módszer az alulról építkezés elve, a helyi szereplők bevonásával.

A határ mindkét oldaláról származó turisztikai szereplők összekapcsolása, valamint a közös projektek és turisztikai ajánlatcsomagok ösztönzése hozzájárul a Duna menti és Tisza menti együttműködések eredményességéhez.

5.4.3.2. A helyi lakosság bekapcsolása a termékellátó rendszerekbe

A cél a helyi beszállítói láncok kialakítása, valamint a hagyományos termékek folyamatos bevonása a vendéglátóipari kínálatba, egyben a régi mesterségek életben tartása. Kiemelt jelentőségű a hazai mezőgazdasági és kézműves termékek rendszeres integrálása a gyógyfürdők vendéglátóipari és egyéb szolgáltatótevékenységeibe, elősegítve a helyi gazdaság megerősödését és a térség turisztikai értékének növelését.

5.4.3.3. A humán erőforrás-fejlesztés támogatása a turisztikai szektor számára

A humán erőforrás biztosítása érdekében el kell érni, hogy a turizmusban való elhelyezkedés vonzó életpályává váljon, s a piaci igényeknek megfelelő magas színvonalú képzés valósuljon meg a felsőoktatásban, a szakképzésben és a felnőttképzésben is. Az új középvezetői réteg és a helyi lakosok felkészítése biztosíthatja a folyamatos minőségi szolgáltatási színvonalat.

E tekintetben az oktatási és képzési intézmények képzési struktúrájának harmonizációjára (a piaci igények felmérése és a kutatási eredmények beépítése a képzési tematikákba) van szükség, az idegen nyelvi kommunikációs készség fejlesztésére, valamint szakmai továbbképzésekre (szállodaipari, gasztronómiai, borászati).

A turizmus humán erőforrás-fejlesztési kihívásaira adott válaszok nem választhatók el a technológiai fejlődés által kínált lehetőségektől sem.

A szükséges adatok új technológiákon alapuló eszközökkel gyűjthetők, amelyek segítséget nyújtanak a desztinációmenedzsmenteknek a nagy mennyiségű adat feldolgozásában és a hatékony irányításban. A digitalizáció ugyanakkor új foglalkoztatási lehetőségeket és munkahelyeket is teremt, különösen a magasabban képzett, információs és kommunikációs technológiák területén jártas szakemberek számára – e szektor további növekedése várható.

5.4.3.4. A smart turizmus – okosturizmus koncepciójának bevezetése – irányítás és digitalizáció a turizmusban

Az intézkedés célja a smart turizmus alapjainak megteremtése, különös tekintettel a turisztikai szereplők és a közigazgatási alkalmazottak képzésére és továbbképzésére. A smart turizmus a digitális technológiák alkalmazásával javítja a turisztikai élményt, növeli az erőforrások hatékonyságát, és érvényesíti a fenntarthatóságot, miközben gazdasági, ökológiai és szociokulturális előnyöket biztosít.

A célterületek versenyképességének növelése érdekében kiemelt jelentőséggel bírnak a teljes turisztikai ciklusra kiterjedő stratégiák, amelyek figyelembe veszik a helyiek és a turisták igényeit. Kiemelt szerepet kapnak továbbá a start-upok, mkkv-k és a desztinációmenedzsment típusú szervezetek, amelyek a köz- és a magánszféra együttműködésén alapulva elősegítik a kreatív turizmus irányítását és fenntartható fejlesztését.

A tartományi és a helyi közigazgatás képzése, az IKT-eszközök bevezetése, a civil szervezetek bevonása, valamint a turisztikai szabványok alkalmazása mind hozzájárulnak a turizmus modernizálásához és a smart turizmus gyakorlati megvalósításához. Az okosturizmusnak magában kell foglalnia a fenntarthatóságot, akadálymentességet, digitalizációt, kulturális örökség megőrzését és a kreativitás ösztönzését.

A FEJLESZTÉSEK TÁMOGATÁSI FORRÁSAI

6.1. SZERBIAI ÁLLAMI FEJLESZTÉSI FORRÁSOK

A potenciális szerbiai fejlesztési források, amelyekhez a vajdasági magyar közösség (VMK) pályázói is hozzáférhetnek, elsősorban a minisztériumok által meghirdetett támogatási programokból követhetők nyomon. A 2025. évre vonatkozó támogatási keretek tájékoztató jellegűek, mivel azok a következő években – mind a kiírások tartalmát, mind pedig a rendelkezésre álló források nagyságát tekintve – módosulhatnak. Az elérhető források vonatkozásában jelen dokumentum, összhangban a Stratégia prioritásaival, három szakminisztérium – a mezőgazdasági, a gazdasági és a turisztikai területért felelős minisztérium – fejlesztési lehetőségrendszerét vizsgálja.

A Szerbiai Mezőgazdasági, Erdészeti és Vízgazdálkodási Minisztérium fejlesztési pályázatai a gazdák és termelők számára nyújtanak támogatási lehetőségeket, elsősorban a közvetlen mezőgazdasági támogatások, a vidékfejlesztési intézkedések, valamint az IPARD-program keretében megvalósuló fejlesztések finanszírozására. Emellett a támogatások kiterjednek az állategészségügyi intézkedésekre és egyéb, a mezőgazdasági termelés versenyképességét előmozdító beruházásokra is.

A minisztérium 2025. évi költségvetése 116.386.623.000 RSD (megközelítőleg 994,63 millió EUR³⁴) támogatási keretet tartalmaz, amelyből Vajdaság Autonóm Tartomány számára 30.000.000.000 RSD (kb. 256,38 millió EUR) kerül átcsoportosításra mezőgazdasági támogatások formájában. A mezőgazdasági szubvenciók a teljes 2025. évre tervezett állami támogatások 51,95%-át teszik ki, ami a szektor kiemelt jelentőségét tükrözi.

A Gazdasági Minisztérium forrásai elsősorban a közvetlen beruházások ösztönzését, valamint a vállalkozások fejlesztését szolgálják, a kormány határozatai alapján megvalósuló támogatási szerződések révén. A programok a kis- és középvállalkozások gépbeszerzéseinek támogatását, a családi és egyéni vállalkozások pénzügyi ösztönzését, valamint a kedvezőtlen demográfiai helyzetű önkormányzatok gazdaságfejlesztési programjainak támogatását célozzák.

Ezen túlmenően külön programok állnak rendelkezésre a vadgazdálkodás, a halászat, valamint a bor-, sör- és párlatgyártás fejlesztésére, továbbá a hagyományos és művészeti mesterségek támogatására. Jelentős szerepet kap a női vállalkozások fejlesztése – különös tekintettel az egyedülálló anyák és a vidéki női vállalkozók támogatására –, valamint a fiatal vállalkozók és a kezdő vállalkozások ösztönzése.

A minisztérium emellett támogatja a duális képzésben részt vevő munkáltatók kapacitásfejlesztését is, elősegítve a munkaerőpiac igényeihez igazodó gyakorlati képzési struktúrák kialakítását.

A Gazdasági Minisztérium a 2025. évi költségvetés keretében 26.955.000.000 RSD (megközelítőleg 230,35 millió EUR) összegű forrást irányoz elő a fent említett fejlesztési programok megvalósítására. Ebből 23.600.000.000 RSD (mintegy 201,68 millió EUR) a magánvállalkozások számára szánt szubvenciókra kerül elkülönítésre, amelyek a mikro-, kis- és középvállalkozások versenyképességének növelését, beruházásaik ösztönzését, valamint a vállalkozói szféra innovációs képességének erősítését célozzák. A gazdaságfejlesztési támogatások a 2025. évi állami költségvetés teljes szubvenciók keretének 12,03%-át teszik ki, ami jól mutatja a magánszektor gazdasági szerepvállalásának stratégiai jelentőségét a nemzeti fejlesztéspolitikában.

A Turisztikai és Ifjúsági Minisztérium a turisztikai infrastruktúra és szuprastruktúra fejlesztése érdekében pénzügyi támogatásokat – finanszírozás vagy társfinanszírozás formájában – nyújt az idegenforgalmi célpontokat érintő fejlesztési projektek megvalósítására. A támogatások célja a turisztikai kínálat minőségének javítása, a szolgáltatások színvonalának emelése, valamint a helyi közösségek idegenforgalmi potenciáljának megerősítése.

Támogatásban részesülhetnek mindazon gazdasági társaságok, egyéni vállalkozók és bejegyzett mezőgazdasági termelők, amelyek, illetve akik idegenforgalmi tevékenységre regisztráltak, és projektjeik közvetlenül hozzájárulnak a turisztikai kínálat fejlesztéséhez. A támogatások elsősorban kedvezményes hitelprogramok formájában valósulnak meg, lehetőséget teremtve a magán- és a közsféra szereplői számára beruházásaik megvalósítására.

A minisztériumi program célja, hogy elősegítse a turizmus és más gazdasági ágazatok integrált fejlődését, különös tekintettel a helyi önkormányzatok turisztikai potenciáljára és üzleti infrastruktúrájára. A pályázati lehetőségek között szerepelnek:

- hitelprogramok a turisztikai kínálat minőségének javítására,
- szubvenciók és transzferek a turizmusfejlesztési projektek megvalósítására,

³⁴ A Szerb Nemzeti Bank által 2024. 12. 31-én közzétett EUR/RSD középárfolyam, amelynek értéke 1 EUR = 117,0149 RSD volt. <https://webapp-center.nbs.rs/ExchangeRateWebApp/ExchangeRate/IndexByDate?isSearchExecuted=true&Date=31.12.2024.&ExchangeRateListTypeID=3>.

- valamint támogatások promóciós, oktatási és képzési programok lebonyolítására, amelyek a turisztikai humán erőforrás fejlesztését szolgálják.

A 2025. évi költségvetés alapján a turizmus területére szánt támogatások összege 1.343.000.000 RSD (megközelítőleg 11,45 millió EUR), amely az állami támogatások összes volumenének 0,60%-át teszi ki. Bár arányaiban csekély, e források célzott felhasználása jelentős multiplikatív hatással bírhat a régiók idegenforgalmi fejlődésére, különösen a vidéki és a határ menti térségek esetében.

6.2. VAJDASÁG AT FEJLESZTÉSI FORRÁSAI

Vajdaság Autonóm Tartomány fejlesztéspolitikájának megvalósítását többszintű támogatási rendszer biztosítja, amelyben a tartományi kormány egyes titkárságai (szaktárcái) kulcsszerepet töltenek be. A támogatási programok célja a gazdasági és társadalmi fejlődés elősegítése, a vidéki térségek életképességének erősítése, valamint az innováció, a digitalizáció és a környezeti fenntarthatóság ösztönzése.

A Tartományi Mezőgazdasági, Víz- és Erdőgazdálkodási Titkárság, valamint a mezőgazdasági alap pályázati programjai a mezőgazdasági termelés korszerűsítését, a precíziós gazdálkodási technológiák bevezetését, a vízgazdálkodási rendszerek fejlesztését és a vidékfejlesztési kezdeményezések támogatását szolgálják. A források hozzájárulnak a mezőgazdasági termelés hatékonyságának növeléséhez, a klímaváltozáshoz való alkalmazkodáshoz, valamint a vidéki térségek gazdasági diverzifikációjához.

A Tartományi Gazdasági és Idegenforgalmi Titkárság a mikro-, kis- és középvállalkozások versenyképességének fokozására, az innovációs és digitalizációs folyamatok előmozdítására, valamint a turizmus, a vendéglátás és a helyi márkák fejlesztésére nyújt támogatást. A pályázatok széles kedvezményezett kört érintenek: források állnak rendelkezésre női vállalkozók számára eszköz- és szoftverbeszerzéshez, mikro- és kisvállalkozások számára tevékenységük bővítéséhez, valamint a hagyományos mesterségek és kézműves-tevékenységek megőrzéséhez. A turizmus fejlesztése kiemelt prioritás, amely kongresszusok szervezésének, a vásárokon való részvételnek és idegenforgalmi marketingtevékenységek támogatásának formájában valósul meg.

A Tartományi Energetikai, Építésügyi és Közlekedési Titkárság pályázati mechanizmusai az energiahatékonyság növelésére, a közlekedési és építési infrastruktúra fejlesztésére, valamint az alternatív és megújuló energiaforrások alkalmazásának ösztönzésére irányulnak. E támogatások hozzájárulnak a fenntartható energiagazdálkodás tartományi szintű célkitűzéseinek megvalósításához.

A Tartományi Regionális Fejlesztési, Régióközi Együttműködési és Helyi Önkormányzati Titkárság programjai a helyi önkormányzatok fejlesztési kapacitásait erősítik, elősegítve a régiók közötti partnerségek kialakítását, a területi kohézió erősítését, valamint az intézményi együttműködések bővítését.

A Tartományi Településrendezési és Környezetvédelmi Titkárság pályázatai a települési infrastruktúra korszerűsítését, a környezetvédelmi beruházások megvalósítását, a hulladékgazdálkodási rendszerek fejlesztését és a zöld felületek fenntartását célozzák. E projektek kiemelt szerepet játszanak a környezeti fenntarthatóság, valamint a klímavédelmi célok elérésében.

A Tartományi Oktatási, Jogalkotási, Közigazgatási és Nemzeti Kisebbségi – Nemzeti Közösségi Titkárság támogatásai a nemzeti közösségek oktatási, kulturális és intézményi programjainak megvalósítását segítik, különös tekintettel a kétnyelvű oktatás erősítésére, a kulturális identitás megőrzésére és a közösségi infrastruktúra fejlesztésére.

A Tartományi Felsőoktatási és Tudományos Kutatási Titkárság támogatja az egyetemek és a kutatóintézetek fejlesztését, a tudományos kutatási kapacitások bővítését, valamint az innovációs és nemzetközi együttműködési projektek megvalósítását, kiemelten a fiatal kutatók és hallgatók bevonásával.

A Tartományi Ifjúsági és Sporttitkárság pályázatai az ifjúsági szervezetek és sportegyesületek működését, a sportlétesítmények korszerűsítését, valamint a közösségi aktivitás, az egészséges életmód és az ifjúsági foglalkoztatás előmozdítását célozzák.

E fejlesztési források és programok együttesen biztosítják, hogy Vajdaság gazdasági és társadalmi fejlődése kiegyensúlyozott, fenntartható és innovációra épülő módon valósuljon meg. A támogatási rendszer strukturált működése hozzájárul a tartomány versenyképességének növeléséhez, valamint a helyi közösségek életszínvonalának és önfenntartó képességének erősítéséhez.

6.3. EURÓPAI UNIÓS FEJLESZTÉSI FORRÁSOK

A határon átnyúló együttműködések finanszírozását az Európai Unió Interreg-IPA CBC (Cross-Border Cooperation) szomszédsági programjai biztosítják, amelyek célja a határtérségek gazdasági, társadalmi és környezeti integrációjának erősítése. A 2021–2027-es programozási időszakban Szerbia, illetve Vajdaság vonatkozásában három kétoldalú szomszédsági program, valamint két transznacionális együttműködési program áll(t) rendelkezésre.

A Románia–Szerbia Interreg-IPA CBC szomszédsági program összköltségvetése 74.566.827 EUR, amelynek forrásai elsősorban a határ menti infrastruktúra fejlesztését, a gazdasági és kulturális együttműködések ösztönzését, valamint a környezetvédelmi és katasztrófavédelmi együttműködéseket támogatják. A programban kizárólag a bánáti községekhez tartozó települések vehetnek részt.

A Magyarország–Szerbia Interreg-IPA CBC-program keretösszege 40.045.227 EUR, amelyből Vajdaság valamennyi községének települései jogosultak pályázni – a szerémségi községek részvétele ugyanakkor korlátozott. A program kiemelt célja a határ menti gazdasági integráció elősegítése, a turisztikai és kulturális együttműködések erősítése, valamint a fenntartható közlekedési és környezetvédelmi fejlesztések támogatása.

A Horvátország–Szerbia Interreg-IPA CBC-program teljes költségvetése 34.293.188 EUR, amelyre az észak-, nyugat- és dél-bácskai, valamint a szerémségi települések jogosultak pályázni. A támogatási prioritások közé tartozik a gazdasági és társadalmi kohézió erősítése, a helyi örökség és kulturális identitás védelme, valamint a határ menti infrastruktúra és mobilitás fejlesztése.

A szomszédsági programokon túl a szerbiai és vajdasági kedvezményezettek számára két transznacionális program is elérhető. Az Interreg Danube Transnational Programme teljes költségvetése 266 millió EUR, amely a Duna-makrorégióban működő országok közös fejlesztési céljait támogatja, különös tekintettel az innováció, a környezetvédelem, a mobilitás és az intézményi együttműködés területeire.

Emellett az IPA–Adriatic (Adriatic–Ionian) program keretében a kulturális, gazdasági és környezeti fejlesztéseket célzó projektek valósíthatók meg, amelyek szoros összhangban állnak az Európai Unió Kreatív Európa programjának prioritásaival. A program különösen a kulturális örökség megőrzését, a fenntartható turizmus előmozdítását és a regionális innovációs együttműködések erősítését ösztönzi.

Szerbia számára továbbá elérhetőek a CERV, Erasmus+, Life, Horizon és további kisebb jelentőségű programok forrásai is.

Fontos megjegyezni, hogy a működő EU-s programok kifutásával, a költségvetési tervezés és a programozás alakulásával a Szerbia számára rendelkezésre álló EU-s források keretrendszerének változására lehet számítani a Stratégia tervezési időszakában.

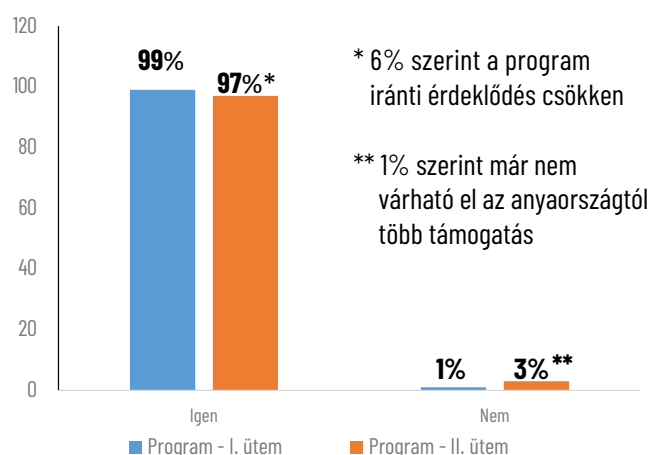
6.4. MAGYARORSZÁGI PARTNERSÉG ÉS VÁRHATÓ FEJLESZTÉSI TÁMOGATÁSOK

A Stratégia megvalósításához szükséges fejlesztési források előteremtésében kiemelt szerepet játszhat Magyarország Kormánya, amely eddig is meghatározó partnere volt a vajdasági magyar közösség gazdasági és társadalmi megerősítésének. A jövőbeni támogatások és fejlesztési programok pontos keretei a Stratégia elfogadását követő kétoldalú egyeztetések és megállapodások során körvonalazódhatnak.

A Prosperitati Alapítvány eddigi sikeres programjai, valamint a Magyar Kormány gazdaságfejlesztési kezdeményezései jó alapot teremtenek ahhoz, hogy a következő fejlesztési ciklusban is szoros, célzott és eredményorientált együttműködés valósuljon meg a vajdasági magyar közösség javára.

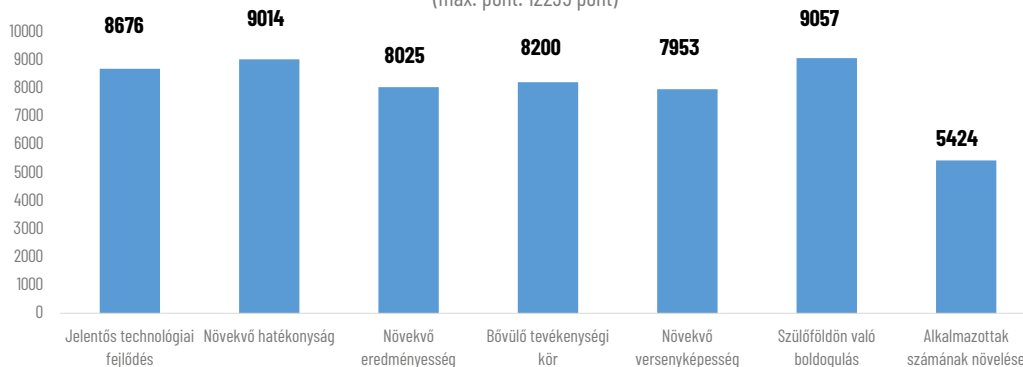
13. ábra: A pályázók és a Stratégia folytatása

Fontosnak tartja a program folytatását?

Forrás: Pleschinger, 2025

A gazdaságfejlesztési program eredményei a pályázók értékelése alapján
 (max. pont: 12295 pont)

Forrás: Pleschinger, 2025

A felmérés eredményei egyértelműen jelzik, hogy a pályázók döntő többsége nemcsak sikeresen valósította meg eddigi beruházásait, hanem további fejlesztési elképzelésekkel is rendelkezik. Ez azt mutatja, hogy *A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája* nem csupán rövid távú támogatásként működött, hanem tartós vállalkozói szemléletet, fejlesztési ambíciót és hosszú távú gondolkodást is ösztönzött (13. ábra).

A válaszadók túlnyomó része üdvözlönné a program folytatását, mivel a korábbi támogatások révén szerzett tapasztalatok, technológiai fejlesztések és piaci eredmények újabb beruházások alapját képezik. A program így nemcsak a vállalkozások versenyképességét erősítette, hanem a térség gazdasági önbizalmát is növelte, hozzájárulva a vajdasági magyar közösség gazdasági megerősödéséhez és megmaradásához.

AKCIÓTERV 2026–2033

7.1. ÁLTALÁNOS AKCIÓTERVEK

Az általános akciótervek keretében olyan integrált támogatási lehetőségek jelennek meg, amelyek elősegítik a vajdasági magyar közösség lakhatási és életkörülményeinek javítását, valamint a képzési és a szakmai kompetenciák fejlesztését.

A hazatelepülést és a vidéki életformát ösztönző intézkedések mellett a képzési programok révén bővülnek a nyelvi, a szakmai és a digitális készségek, erősödik az oktatási infrastruktúra és a munkaerőpiac változásaihoz való alkalmazkodás képessége. A támogatások révén lehetőség nyílik a fiatalok és a családok otthonteremtésének, vállalkozásindításának, valamint a közösségi és kulturális életben való aktív részvételének ösztönzésére, miközben a képzési rendszerek modernizálása és bővítése biztosítja a hosszú távú fejlődést és megtartóerőt. A cél a vajdasági magyar közösség életminőségének és gazdasági aktivitásának erősítése.

7.1.1. OTTHONTEREMTÉS ÉS HAZAVÁRÁS

Az otthonteremtés és hazavárás mint intézkedés magában foglalja a vajdasági magyarság vidéki letelepedésének támogatását, valamint a hazatérő fiatalok integrációjának és a közösségi életbe való aktív bekapcsolódásának gördülékeny megvalósulását.

A hazatelepülők és a vidékre költözők számára olyan komplex programokra van szükség, amelyek egyszerre biztosítanak gyakorlati útmutatást, gazdasági ösztönzőket és közösségi kapcsolódási lehetőségeket. Ennek keretében olyan támogatási lehetőségek valósulhatnak meg, amelyek megkönnyítik a településszintű információkhoz való hozzáférést, a lakóingatlan-vásárlást, a kezdő vállalkozások indulását, valamint a hazai szakmai gyakorlati lehetőségek kihasználását.

Emellett mentorprogramok és közösségi kezdeményezések támogatásával segítséget kaphatnak a fiatalok és a visszatelepülők abban, hogy gyorsan beilleszkedjenek, és aktív részesei legyenek a helyi gazdasági és kulturális életnek. Fontos az otthonteremtési és gazdaságfejlesztési támogatások összehangolt alkalmazása.

Az intézkedés célja

Az intézkedés célja, hogy komplex támogatási rendszert hozzon létre a fiatalok és a hazatérők számára, amely rendszer elősegíti a vidéki letelepedést, az otthonteremtést, a vállalkozások elindítását és a helyi közösségekbe való integrációt. A program révén megvalósul a lakhatási lehetőségek bővítése, könnyebbé válik az ügyintézés, a vállalkozásindítás, a pályázati lehetőségek kiaknázása, valamint a szakmai tapasztalatszerzés. Emellett a támogatások ösztönzik a közösségi részvételt, a kulturális életbe való bekapcsolódást, és hozzájárulnak a fiatalok hosszú távú megtartásához a vajdasági településeken.

Támogatható tevékenységek:

- Információs platform (weboldal és applikáció) létrehozása és működtetése, amely településszintű adatokat tartalmaz az elérhető közszolgáltatásokról, valamint gyakorlati útmutatást nyújt a hazatelepüléshez és otthonteremtéshez kapcsolódó ügyintézéshez.
- Hazatérő vagy vidékre költöző fiatalok számára olyan program létrehozása, amely segítséget nyújt az ügyintézéshez, vállalkozásindításhoz, valamint az állami és európai uniós pályázati lehetőségek kiaknázásához.
- Lakóingatlan-vásárlás és/vagy -felújítás (energiahatékonysági kritériumok bevezetésével), összevonva a vállalkozások vagy a bejegyzett gazdaságok fejlesztésének támogatásával.
- Fiatal vállalkozók induló beruházásainak és eszközbeszerzéseinek támogatása (pl. mezőgazdasági gépek, informatikai eszközök, kisipari berendezések).
- Külföldi egyetemeken tanuló fiatalok számára szervezett itthoni nyári szakmai gyakorlatok támogatása.
- A helyi közösségi és kulturális életbe való bekapcsolódás ösztönzése.

7.2. EMBERI ERŐFORRÁSOK FEJLESZTÉSE (OKTATÁS, KÉPZÉS, ÁTKÉPZÉS)

Az emberi erőforrások fejlesztése kulcsfontosságú a vajdasági magyar közösség számára, hogy a munkaerőpiac változásaihoz rugalmasan alkalmazkodó, modern képzési formák elérhetőek legyenek. A program támogatja a közép- és felsőfokú oktatási intézmények képzési kínálatának bővítését, az innovatív és kétnyelvű oktatási módszerek alkalmazását, valamint az online és távoktatási rendszerek fejlesztését.

A projekt célja a képzési programok egységesítése, az adatbázisok létrehozása, a szakmai továbbképzések és akkreditációk támogatása, valamint a felsőoktatási intézmények nemzetközi és határon átnyúló hálózatainak erősítése. Mindemellett kiemelt szerepet kap a tanár- és diákcsera, a digitális tananyagfejlesztés, a közös tantervek kialakítása, valamint a humán erőforrás-fejlesztés ösztönzése, elősegítve a diákok és oktatók szakmai és nyelvi felkészültségének növelését.

Az intézkedés célja

Az intézkedés célja, hogy komplex és integrált támogatási rendszert biztosítson a vajdasági magyar közép- és felsőoktatási intézmények számára a képzési kapacitások bővítésére, a tananyagok és oktatási programok modernizálására, valamint a nemzetközi és regionális együttműködések erősítésére. A program elősegíti az új szakok létrehozását és működtetését, a távoktatási és duális képzési formák adaptálását, továbbá támogatja az oktatói szakmai, módszertani és nyelvi kompetenciák fejlesztését.

A beavatkozás egyik kiemelt célja a hallgatói és oktatói mobilitás, valamint a gyakorlatorientált tanulási formák bővítése, amelyek elősegítik a munkaerőpiac által elvárt készségek megszerzését. Emellett hangsúlyt kap a digitális tananyagfejlesztés támogatása, az egységes képzési adatbázis kialakítása, valamint az oktatási infrastruktúra és eszközpark korszerűsítése.

Az intézkedés hosszú távú célja, hogy a vajdasági magyar oktatási rendszer hozzájáruljon a hiányszakmák, valamint a magasan képzett, versenyképes munkaerő kineveléséhez, amely erősíti a térség tudásalapú gazdaságát, és támogatja a fiatalok helyben maradását a fenntartható regionális fejlődés érdekében.

Támogatható tevékenységek:

- Általánosan elérhető és hozzáférhető képzési és továbbképzési, szakképzési programok rendszerének, valamint kapcsolati hálónak a kialakítása.
- Célzott ösztöndíjprogramok biztosítása hiányszakmát tanuló vajdasági magyar diákok és egyetemisták számára.
- Egységes adatbázis létrehozása a magyar nyelven elérhető képzésekről (különböző pályázatok keretében szervezett, hazai vagy külföldi képzések).
- Környezet- és idegen nyelvű kommunikációs készségek fejlesztése.
- Új szakok beindításához szükséges infrastrukturális befektetések.
- Az innovatív felsőoktatási programok, felkínált új kurzusok rugalmas megtervezése az oktatási kapacitás bővítésével és infrastruktúra kialakítása az IT-alkalmazásokkal összhangban.
- Akkreditációk megszerzése bizonyos államilag támogatott programok lebonyolítására magyar nyelven (pl. külföldön jól bevált képzési programok adaptálása és akkreditáltatása).
- Online oktatási programok adaptálása a szakmai továbbképzésben.
- A duális oktatás gyakorlati megvalósításának elősegítése konkrét programokon keresztül, a vállalkozói szféra bevonásával.
- A turisztikai szektorban történő magyar nyelvű oktatás bővítése.

7.3. TUDÁSINTENZÍV ÉS PIACKÉPES VÁLLALKOZÁSOK FEJLESZTÉSE

A tudásintenzív és piacképes vállalkozások fejlesztésének célja, hogy a vajdasági gazdaság szereplői felkészülten, innovatív módon és versenyképesen tudjanak reagálni a gyorsan változó piaci és technológiai környezet kihívásaira.

A program támogatja a kezdő és működő vállalkozásokat, ösztönözve a korszerű technológiák, megújuló energiaforrások és digitális megoldások bevezetését, a termelési kapacitások bővítését, valamint a vállalkozói ismeretek és készségek fejlesztését. Kiemelt figyelmet fordít a minőségirányítási és élelmiszer-biztonsági szabványok bevezetésére, tanúsíttatására és a belső szakmai kompetenciák erősítésére, hogy a vállalkozások maradéktalanul megfelelhessenek a hazai és a nemzetközi piacok jogszabályi és vevői elvárásainak.

A marketing- és kommunikációs tevékenységek fejlesztése növeli a vállalkozások piaci láthatóságát, erősíti a márkaépítést, valamint a kommunikációs és értékesítési csatornák hatékonyságát.

Emellett a program külön hangsúlyt fektet az exportlehetőségek előkészítésére és megvalósítására, támogatva a vállalkozásokat a nemzetközi piacokra való belépésben, a külkereskedelmi ügyletek előkészítésében és a fenntartható piaci növekedés elérésében. E négy terület összehangolt fejlesztése biztosítja, hogy a vajdasági magyar vállalkozások hosszú távon innovatívak, versenyképesek és piacképesek legyenek mind hazai, mind nemzetközi szinten.

7.3.1. VÁLLALKOZÁSFEJLESZTÉS

A vállalkozásfejlesztés ebben az esetben a tudásintenzív és piacképes vállalkozások létrejöttének ösztönzését, fejlődésének támogatását és nemzetközi versenyképességének növelését jelenti. A támogatott tevékenységek kiterjednek a kezdő vállalkozások fejlődésének segítésére, az innovációt és a fenntarthatóságot előtérbe helyező fejlesztések ösztönzésére, a vállalkozások digitalizációs és exportképességének erősítésére, valamint a munkaerő szaktudásának és alkalmazkodóképességének fejlesztésére.

Az intézkedés célja

Az intézkedések fő célja olyan dinamikus vállalkozói környezet megteremtése, amely elősegíti a gazdaság modernizációját és diverzifikációját. Ennek érdekében támogatják az új vállalkozások indulását, a működő vállalkozások innovációs és technológiai fejlesztéseit, a megújuló energiaforrások használatának elterjedését, valamint az exporttevékenységek bővítését. Kiemelt cél a munkaerőpiaci átmenetek zökkenőmentesebbé tétele, a részmunkaidős és digitális vállalkozási formák megerősítése és ezzel együtt a régió vállalkozói aktivitásának és versenyképességének növelése.

Támogatható tevékenységek:

- Kezdő vállalkozások fejlődéséhez nyújtott vissza nem térítendő támogatások biztosítása (előképzéshez kötve).
- A kreatív ipar lehetőségeinek feltérképezése, népszerűsítése, valamint az induló és meglévő vállalkozások támogatása.
- Működő vállalkozások innovatív, tudásintenzív fejlesztésekre való áttérésének támogatása.
- A vállalkozások megújuló energiaforrások alkalmazására való áttérésének elősegítése.
- Vállalkozók képzése, mentorálása – általános és tematikus mentorprogram.
- Részmunkaidőben vagy mellékfoglalkozásként indított mikrovállalkozások támogatása.
- Új termékek, szolgáltatások vagy technológiák kifejlesztésének támogatása.
- Tudásintenzív és magas hozzáadott értékű tevékenységek bevezetésének támogatása.
- A termelési kapacitás-bővítés és a technológiai korszerűsítés (gépek, berendezések, szoftverek beszerzése) támogatása.
- Minőségirányítási, élelmiszer-biztonsági és környezetirányítási szabványok bevezetésének és tanúsíttatásának támogatása (pl. ISO, HACCP, EMAS).
- Digitális technológiák és megoldások bevezetésének támogatása (pl. automatizálás, robotizáció, CRM-, ERP-rendszerek, e-kereskedelmi megoldások).

- Kiberbiztonsági és adatkezelési rendszerek kiépítésének támogatása.
- Mesterségesintelligencia- és adatvezérelt döntéstámogatás megvalósíthatóságának támogatása a természetben és a menedzsmentben.
- Napenergia, biomassza, geotermikus vagy más megújuló energiaforrások alkalmazásának támogatása.
- Energiahatékonysági beruházások megvalósítása.
- Körforgásos gazdasági modellek bevezetésének támogatása, korszerű hulladékgazdálkodás (újrahasznosítás, újrafelhasználás, melléktermék-hasznosítás).
- Fenntarthatósággal kapcsolatos tanúsítványok megszerzésének elősegítése.
- A vállalkozások fenntarthatósági teljesítményét, társadalmi felelősségvállalását és átlátható irányítását biztosító rendszer (ESG-rendszer) bevezetésének támogatása.
- Az építőipari szolgáltatások terén tapasztalt felaprózottság okozta nehézségek kiküszöbölése vajdasági fővállalkozói szereplők létrehozásával vagy megerősítésével.
- A munkavállalók, vállalkozók, szakemberek mobilitását támogató eszközbeszerzések, szolgáltatásfejlesztések támogatása (e-mobilitási eszköz is).
- Tematikus mentorprogramok (pl. fiatalok, nők, családi vállalkozások, zöldátállás) támogatása.
- Munkaerő-átképzési és -továbbképzési programok támogatása.
- Női és fiatal vállalkozók célzott támogatása, mentorálása.

7.3.2. A SZABVÁNYOSÍTÁS AKCIÓTERVE

A feldolgozóiparban és a kereskedelemben tevékenykedő vállalkozások jelentős részére jellemző a technológiai és technikai lemaradás, ami akadályozza a versenyképességet és a piacra jutást. Ezt tovább nehezíti egyrészt az ország azon törekvése, hogy jogszabályrendszerét harmonizálja az Európai Unió előírásaival, másrészt a multinacionális kereskedelmi láncok szigorú beszállítói követelményrendszere.

A jogszabályi és vevői elvárások teljesítéséhez elengedhetetlen a nemzetközi minőségirányítási és élelmiszer-biztonsági szabványok bevezetése, tanúsíttatása, valamint a megfelelő belső szakmai kapacitás kialakítása. Ennek hiányában a vállalkozások gyakorlatilag kizárhatják magukat a potenciális beszállítói körből. A szabványok bevezetése nemcsak a jogi megfelelést biztosítja, hanem elősegíti a termékek exportpiacra jutását is.

Az intézkedés célja

Az intézkedések célja, hogy támogatást nyújtsanak a gazdasági szereplők, különösen az élelmiszerláncban tevékenykedő szervezetek számára a nemzetközi szabványok bevezetéséhez, tanúsíttatásához és fenntartásához. Ez magában foglalja a szükséges szaktanácsadás igénybevételének lehetőségét, a minőségügyi és élelmiszer-biztonsági dokumentáció elkészítését, a tanúsítás akkreditált tanúsító testület általi lebonyolítását, valamint a rendszerek működtetésében kulcsszerepet játszó munkatársak belső auditori képzetét.

A cél olyan szabványosított működési környezet kialakítása, amely növeli a vállalkozások piaci versenyképességét, javítja a termékek minőségét, és hozzájárul a nemzetközi piacokra való sikeres belépéshez.

Támogatható tevékenységek:

- Minőség- és környezetirányítási és élelmiszer-biztonsági szabványok bevezetése.
- Minőség- és környezetirányítási és élelmiszer-biztonsági szabványok tanúsíttatása.
- Minőség- és környezetirányítási és élelmiszer-biztonsági szabványok belső auditorainak képzése.

7.3.3. MARKETING- ÉS KOMMUNIKÁCIÓS TEVÉKENYSÉGI AKCIÓTERV

A marketing- és kommunikációs tevékenység akcióterve a vajdasági vállalkozások számára olyan tervezett és összehangolt marketing- és kommunikációs folyamatokat támogat, amelyek elősegítik termékeik, szolgáltatásaik, márkájuk és vállalkozásuk szélesebb körű megismertetését, piaci pozíciójuk erősítését, valamint vásárlói bázisuk bővítését.

A sikeres értékesítéshez ma már nem elegendő a minőségi termék vagy szolgáltatás előállítása: szükség van megfelelő kommunikációs és piaci csatornákra, átgondolt marketingstratégiára, valamint a fogyasztói figyelem folyamatos fenntartására. Sok vajdasági magyar vállalkozás rendelkezik versenyképes kínálattal, ám gyakran hiányzik a marketinggyakorlat, az értékesítési kapcsolatrendszer, valamint a piaci folyamatokban való jártasság.

Az intézkedés célja

Az intézkedések célja, hogy támogatást nyújtsanak a kommunikációs és piaci csatornák kiépítéséhez, fejlesztéséhez és hatékony működtetéséhez, ezáltal erősítve a vállalkozások piaci jelenlétét és versenyképességét. A program keretében támogatott tevékenységek hozzájárulnak a vállalatok és intézmények bemutatásához, népszerűsítéséhez, a vásárlói bizalom kiépítéséhez és fenntartásához, valamint a kereslet és kínálat integrált kezeléséhez.

A cél olyan egységes és professzionális marketingkörnyezet kialakítása, amely lehetővé teszi a vajdasági magyar vállalkozások számára, hogy termékeiket és szolgáltatásaikat megfelelő áron és mennyiségben értékesítsék, ezáltal stabil és bővülő piaci pozíciót érjenek el.

Támogatható tevékenységek:

- A kommunikációs és piaci csatornák kialakításának és fejlesztésének megszervezése.
- A freelancer státusz és a vállalkozás közötti különbségek ismertetése, a lehetőségek népszerűsítése.
- Új vagy megújított vállalati arculat, logó, szlogen és vizuális megjelenés kialakítása.
- Termék- és szolgáltatásmárkák fejlesztése, márkastratégia kidolgozása.
- Csomagolásfejlesztés, dizájnfrissítés, a termék vizuális megkülönböztethetőségének javítása.
- Márkaérték-növelő kampányok, storytelling és identitásépítő kommunikációs projektek támogatása.
- Professzionális vállalati weboldal, webáruház, illetve többnyelvű online felület létrehozása és optimalizálása.
- Keresőoptimalizálási (SEO) és online hirdetési (Google Ads, Meta Ads) tevékenységek támogatása.
- Online ügyfélkapcsolat-kezelési rendszerek (CRM), hírlevélplatformok, chatbotok, MI bevezetése.
- Influencermarketing, digitális kampányok és remarketing-tevékenységek megvalósítása.
- Célpiaci elemzések, fogyasztóiszokás- és trendkutatások elkészítése.
- Közös vajdasági magyar termék- vagy szolgáltatásmárkák („Made in Vojvodina”) marketingstratégiáinak kidolgozása.
- Termék- és szolgáltatás-népszerűsítő kampányok (online, nyomtatott, rádiós, televíziós, outdoor felületeken).
- Új termékek, márkák vagy szezonális kínálatok bevezetését támogató kommunikációs akciók.
- Közösségi promóciók, helyi és regionális rendezvényekhez kapcsolódó kampányok támogatása.
- Új disztribúciós és értékesítési csatornák kiépítése, bővítése (pl. webshop, viszonteladói hálózat).
- Online és offline kommunikációs infrastruktúra (pl. digitális kijelzők, prezentációs eszközök, bemutatótermek) fejlesztése.
- Vásárokon, kiállításokon, B2B- és B2C-eseményeken való megjelenés előkészítése és finanszírozása.
- Kereskedelmi-marketing katalógusok, prospektusok, termékismertetők, audiovizuális anyagok készítése.
- Külpiaci marketingstratégiák kidolgozása és megvalósítása.
- Külföldi vásárokon, üzleti fórumokon, tárgyalásokon való részvétel előkészítése.
- Többnyelvű kommunikációs és promóciós anyagok (pl. termékkatalógusok, videók, prezentációk) létrehozása.
- Exporthoz kapcsolódó tanúsítványok, nemzetközi minősítések megszerzéséhez kapcsolódó marketing-tevékenységek támogatása.
- Helyi marketingügynökségek, tanácsadók bevonása a vállalkozások egyedi igényeihez igazított fejlesztésekbe.

7.3.4. EXPORTLEHETŐSÉGEK

A vajdasági magyar vállalkozások fejlődésének egyik kulcsa a külpiacon való sikeres alkalmazkodás és a nemzetközi jelenlét erősítése. A helyi termékek és szolgáltatások sok esetben versenyképesek minőségben és árban, a külpiacon való belépéshez azonban elengedhetetlen a tudatos felkészülés, a nemzetközi szabványoknak való megfelelés, valamint az üzleti kapcsolatok és a partnerhálózatok kiépítése. Az exporttevékenység nemcsak a vállalkozások bevételi forrásait bővíti, hanem hozzájárul a térség gazdasági súlyának növekedéséhez, a munkahelyteremtéshez és a helyi közösségek gazdasági stabilitásához is.

Az intézkedés célja

Az intézkedések célja, hogy a vajdasági magyar vállalkozások versenyképes szereplővé váljanak a nemzetközi piacokon, és hosszú távon is fenntartható exportstratégiákat tudjanak kialakítani. Ennek érdekében támogatni kell a külpiacon való felkészülést, a kiállításokon és promóciós eseményeken való részvételt, a digitális jelenlét megerősítését, valamint a logisztikai és adminisztratív akadályok leküzdését. Kiemelt cél a vállalkozók szakmai tudásának bővítése, hogy képesek legyenek megfelelni a nemzetközi üzleti környezet kihívásainak, és sikeresen kihasználják a külpiacon való lehetőségeket.

Támogatható tevékenységek:

- Vállalkozók felkészítése a külpiacon való kilépéshez.
- A külföldi kiállításokon való kiállítói részvétel támogatása.
- A nemzetközi szabványokhoz és minőségi követelményekhez való alkalmazkodás támogatása, beleértve a tanúsítványok, engedélyek és megfelelőségi vizsgálatok beszerzését.
- Üzleti kapcsolatok és partnerhálózatok kiépítésének elősegítése, például külkereskedelmi irodákon, B2B-fórumokon és online platformokon keresztül.
- Digitális jelenlét és online értékesítési csatornák fejlesztésének támogatása, beleértve a többnyelvű weboldalakat, e-kereskedelmi platformokat és online marketinget a külpiacon számára.
- Logisztikai és szállítási megoldásokhoz való hozzáférés elősegítése, például kedvezményes szállítási szolgáltatások, közös raktárkapacitások vagy exporthoz kapcsolódó adminisztrációs támogatás révén.
- Külföldi piaci promóciós kampányok támogatása, például reklámok, PR-tevékenységek, termékbemutatók vagy online marketing a célpiacon.
- Vállalkozások számára mentorálás és szakmai képzés biztosítása külpiacon való stratégiák, tárgyalástechnika, nemzetközi üzleti gyakorlatok és jogi/finanszírozási ismeretek terén.

7.4. MEZŐGAZDASÁGI, ÉLELMISZERIPARI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI AKCIÓTERVEK

A mezőgazdaság és az arra épülő élelmiszeripar a vidéki térségek gazdasági és társadalmi stabilitásának alapját képezi. A fejezet olyan integrált akcióterveket foglal magában, amelyek egyszerre szolgálják a termelés és a piacra jutás erősítését, a környezet- és klímabarát gazdálkodási gyakorlatok elterjesztését, valamint a vidéki közösségek hosszú távú megerősítését. Az intézkedések célja a versenyképesség növelése, az erőforrások fenntartható használata és a helyi értékteremtés ösztönzése, hozzájárulva a vidéki térségek élhetőségének és népességmegtartó képességének javításához.

7.4.1. MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMISZERIPARI TERMÉKEK ELŐÁLLÍTÁSÁNAK ÉS PIACRA JUTÁSÁNAK TÁMOGATÁSA

A mezőgazdasági termékek versenyképességének növelése érdekében elengedhetetlen a termelési és feldolgozási folyamatok modernizálása, valamint a piacra jutás hatékonyabbá tétele. A program keretében támogatott tevékenységek kiterjednek az élelmiszeripari egységek kialakítására és korszerűsítésére, a precíziós gazdálkodási technológiák és digitalizáció bevezetésére, valamint az adatalapú döntéshozatal erősítésére. A fejlesztések célja, hogy a termelők, mkkv-k és gazdaságok magas hozzáadott értéket képviselő, minőségi termékeket állíthassanak elő, és ezeket hatékony logisztikai, értékesítési és marketingeszközök segítségével juttassák el a fogyasztókhoz.

Az intézkedés célja

Az intézkedés célja a mezőgazdasági termékek előállításának korszerűsítése és a piacra jutás elősegítése olyan innovatív, fenntartható és hatékony megoldásokkal, amelyek növelik a versenyképességet és az értékteremtést. A fejlesztések révén a termelők hozzáférhetnek a legmodernebb technológiákhoz, szakmai támogatáshoz és szervizszolgáltatásokhoz, amelyek elősegítik a munkaerő-hatékonyság növelését és a termékminőség javítását. Kiemelt figyelmet kap a munkaintenzív növényi kultúrák telepítése, az állattenyésztés, a halgazdaságok és a méhészet modernizációja, valamint a rövid ellátási láncok erősítése mobil elárúsítóhelyek, összehangolt logisztikai rendszerek és online értékesítési platformok kialakításával. A védjegyek, a tanúsítványok és a közösségimédia-alapú marketing támogatása pedig hozzájárul a márkaépítéshez és a piacok bővítéséhez, mind belföldön, mind nemzetközi szinten.

Támogatható tevékenységek:

- Végső feldolgozottsági szintet biztosító feldolgozó- és élelmiszeripari egységek kialakítása, modernizálása.
- Gépvásárlás (automatizáció elősegítése, új technológiai megoldások), precíziós gazdálkodási infrastruktúra és digitalizáció.
- Megtermelt mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek tárolására létesülő raktárak, tárolók, csarnokok, gépszínek építésének és kialakításának támogatása.
- Szervizszolgáltatások biztosítása az új technológiák üzemeltetéséhez, valamint felhasználási útmutatás az új technológiák bevezetéséhez.
- Munkaintenzív növényi kultúrák (fóliasátrak, üvegházak) telepítése, hozzáadott értékek termelése.
- Zöldség és gyümölcs tartósítása, csomagolása.
- Az állattenyésztés, a halgazdaságok és a méhészet modernizációjának támogatása.
- Mobil elárúsítóhelyek biztosítása és működtetése.
- Online értékesítési formák fejlesztése.
- A termelés helyszínéhez köthetően bemutatóterek kialakítása a hatékonyabb értékesítés céljából.
- Mintavételi folyamatok támogatása.

7.4.2. FENNTARTHATÓ, KÖRNYEZET- ÉS KLÍMABARÁT MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉS

A mezőgazdaság jövője attól függ, hogy a termelés mennyire tud egyszerre alkalmazkodni a klímaváltozás hatásaihoz, megőrizni a természeti erőforrásokat, és megfelelni a korszerű piaci elvárásoknak. A fenntartható és klímaadaptív mezőgazdasági gyakorlatok bevezetése nemcsak a környezet védelmét szolgálja, hanem hosszú távon a termelés gazdasági stabilitását, versenyképességét és társadalmi elfogadottságát is növeli.

A fejlesztési irány egyszerre épít a hagyományos, de klímareziliens gabonatermelés és egyéb növénytermesztési formák korszerűsítésére, valamint az új, precíziós és digitális technológiák fokozatos bevezetésére. E kettő egymást kiegészítve biztosítja, hogy a mezőgazdasági termelés rugalmasan reagáljon a környezeti változásokra, miközben a termelők számára is kiszámítható, fenntartható jövőképet kínál.

A víz- és energiahatékonyság növelése, a megújuló energiaforrások alkalmazása, az organikus és körforgásos gazdálkodás elterjesztése, valamint a helyi tudás és innováció összekapcsolása mind hozzájárulnak ahhoz, hogy Vajdaság mezőgazdasága a fenntartható fejlődés egyik legfontosabb pillérévé váljon.

Az intézkedés célja

Az intézkedések célja olyan mezőgazdasági gyakorlatok ösztönzése, amelyek egyszerre támogatják a környezet védelmét, a klímaváltozáshoz való alkalmazkodást és a gazdasági életképességet. Kiemelt feladat a vízkészletek hatékony felhasználása, a megújuló energiaforrások bevonása a termelésbe, valamint olyan innovatív technológiák elterjesztése, amelyek hosszú távon fenntarthatóvá teszik a termelést.

A fenntarthatóság azonban nem kizárólag a legkorszerűbb „high-tech” megoldásokat jelenti: a klímaváltozáshoz alkalmazkodó gabonatermelés és egyéb hagyományos növénytermesztési formák is a Stratégia részét képezik. E termelési módokban a precíziós gazdálkodás elemei – mint az adatalapú öntözés, a talajnedvesség-monitoring vagy a célzott műtrágyázás – fokozatosan integrálhatók a hagyományos folyamatokba, növelve a hatékonyságot és csökkentve a környezeti terhelést.

Ezzel nemcsak a termelők környezeti felelősségvállalása erősödhet, hanem hozzájárulhatunk a vidéki térségek gazdasági fejlődéséhez, a helyben maradás feltételeinek javításához és a jövő generációk számára is élhető környezet biztosításához is.

Támogatható tevékenységek:

- Organikus mezőgazdaság támogatása.
- Cirkuláris gazdálkodás támogatása a mezőgazdaságban és/vagy más ipari és szolgáltatási ágazatokkal kapcsolódva.
- Mezőgazdasági víztakarékos megoldások támogatása (vízgyűjtők és öntözővíz-tározók kiépítésének elősegítése).
- Klímaváltozáshoz alkalmazkodó mezőgazdasági (genetikai, termeléstecnológiai és öntözési) technológiák infrastruktúráinak támogatása.
- A mezőgazdaságban megvalósítható alternatív energiahasznosítás eszközeinek támogatása (biogáz-hasznosítás, napenergia stb.).
- Klímaadaptív gabonatermelési és talajmegőrzési gyakorlatok elterjesztése (takarónövényzet és mesterséges talajtakarók telepítésének támogatása), a hagyományos termesztési módok korszerűsítése és a fajtaszelekciós innovációk támogatása.
- A precíziós gazdálkodáshoz, precíziós állattartáshoz szükséges eszközök vásárlásának támogatása.
- Fenntartható növényvédelem és tápanyag-gazdálkodás fejlesztése az ökológiai és integrált védekezési módszerek terjesztésével.
- Mezőgazdasági digitalizációhoz kapcsolódó képzések és tudásátadás támogatása (pl. digitális agronómiai alapismeretek, drónkezelés, adatelemzés a termelésben).

7.4.3. VIDÉKFEJLESZTÉS

A vidéki térségek fejlesztése kulcsszerepet játszik abban, hogy a helyi közösségek hosszú távon fenntartható, élhető és versenyképes gazdasági és társadalmi környezetet alakíthassanak ki. A vidékfejlesztés alapját elsősorban a mezőgazdasághoz és az arra épülő helyi gazdasághoz kapcsolódó tevékenységek erősítése jelenti, különös tekintettel a mezőgazdasági kisüzemek fejlesztésére, a helyi termékek előállítására és feldolgozására, valamint a vidéki megélhetést támogató kis méretű infrastruktúrák fejlesztésére.

A helyben előállított mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek nemcsak gazdasági értéket képviselnek, hanem közösségformáló szerepet is betöltenek. A termeléshez, feldolgozáshoz és értékesítéshez kapcsolódó együttműködések erősítik a helyi identitást, elősegítik a generációk közötti tudásátadást, valamint lehetőséget teremtenek a fiatalok társadalmi és gazdasági beilleszkedésére. A vidéki gazdaságfejlesztés ezzel párhuzamosan hozzájárul az idősebb korosztály szociális biztonságának erősítéséhez is, különösen a helyi szociális szolgáltatások, közösségi kezdeményezések és szolidáris gazdálkodási formák támogatásán keresztül.

A hagyományos mezőgazdasági tevékenységekhez kapcsolódó mesterségek, a helyi gasztronómiai értékek és a kézműves termékek megőrzése és korszerű piaci keretek közé helyezése elősegíti a vidéki térségek gazdasági önállóságát, miközben új jövedelemszerzési lehetőségeket teremt a helyi lakosság számára. A tudásmegosztás, a képzések és a mezőgazdasági digitalizáció elterjesztése hozzájárul a termelés hatékonyságának növeléséhez és a vidéki térségek alkalmazkodóképességének erősítéséhez.

A vidékfejlesztés így egyszerre erősíti a helyi identitást, növeli a közösségek gazdasági önállóságát, és kiegészítő jelleggel hozzájárul a vidéki (falusi, agro-, vadász- stb.) turizmus által generált új növekedési pályák kialakulásához.

Az intézkedés célja

Az intézkedések célja, hogy a vidéki térségek versenyképesebbé és élhetőbbé váljanak, demográfiaileg megújuljanak, miközben megőrzik hagyományaikat, kulturális és természeti értékeiket. A fejlesztések hozzájárulnak a helyi közösségek megerősítéséhez, a fiatalok helyben maradásához és társadalmi beilleszkedéséhez, valamint az idősebb és rászoruló lakosság életminőségének javításához.

Az egészségügyi és szociális magánintézmények, illetve szolgáltatások létrehozása és fejlesztése biztosítja az alapvető ellátások helyben történő elérhetőségét, és erősíti a vidéki térségek hosszú távú népességmegtartó képességét.

Támogatható tevékenységek:

- Szociális tevékenységet végző vállalkozások és kezdeményezések támogatása.
- Hagyományos mezőgazdasági tevékenységekhez kapcsolódó régi mesterségek és kézműves termelés támogatása.
- Helyi és térségi termékekhez kapcsolódó márkák kialakításának és fejlesztésének támogatása.
- Szakmai tanácsadás, továbbképzés és konzultáció biztosítása a vidéki vállalkozások számára.
- Falu- és tanyagondnoki szolgáltatások fejlesztésének és működtetésének támogatása.
- Szolidáris és közösségi alapú gazdálkodási együttműködések ösztönzése.
- Részvétel szakmai vásárokon, kiállításokon a helyi termékek és vállalkozások bemutatása és partnerkapcsolatok kialakítása érdekében.

7.5. A TURIZMUS AKCIÓTERVEI

A vajdasági turizmus fejlődése a térségi adottságok és vonzerők tudatos hasznosításán, valamint az ezekhez illeszkedő, megfelelő minőségű szálláskapacitásokon alapul. A turisztikai kínálat sikerességéhez elengedhetetlen, hogy a látogatók számára vonzó élmények, jól megközelíthető és felkészült helyszínek, valamint kényelmes, korszerű szálláslehetőségek együttesen álljanak rendelkezésre.

A program célja, hogy a települések egyedi értékeire és adottságaira építve támogassa a turisztikai szereplőket, a helyi vállalkozásokat és a lakosságot a kínálat minőségi fejlesztésében, a vendégfogadási kapacitások bővítésében, valamint a fenntartható, hosszú távon is működő megoldások megvalósításában. Az akcióterv ennek megfelelően két fő beavatkozási területre fókuszál a digitalizáció segítségével: egyrészt a turisztikai vonzerők fejlesztésére, másrészt a szálláshely-kapacitások korszerűsítésére és bővítésére.

7.5.1. A TURISZTIKAI VONZERŐ FEJLESZTÉSE

A turisztikai vonzerő fejlesztésének célja, hogy a meglévő értékekre és adottságokra építve olyan infrastruktúra- és szolgáltatásfejlesztések valósuljanak meg, amelyek növelik a térségek látogatottságát és a vendégélményt. A tervezett tevékenységek között szerepel a már működő magán-kirándulóhelyek nem szállás jellegű infrastruktúrájának bővítése és korszerűsítése (vízparti stégek, lovagló pályák kialakítása, fásítás, vadgazdálkodási infrastruktúra stb.).

Emellett támogatást kapnak a turisztikai termékekhez kapcsolódó tájékozódást segítő fejlesztések, mint például az elektronikus információs táblák, jelzőtáblák és egyéb IKT-eszközök beszerzése. A vendégváró szálláshelyeken helyi termékeket árusító sarkok elhelyezése is fontos eleme a programnak, amely erősíti a helyi gazdaságot és a látogatók élményét.

Az intézkedés célja

Az intézkedések célja a térségek turisztikai kínálatának minőségi fejlesztése, a látogatói élmény fokozása, valamint a helyi termékek és szolgáltatások népszerűsítése. Az infrastruktúra és az információs rendszerek fejlesztése hozzájárul a turisztikai helyszínek jobb megközelíthetőségéhez, a vendégek kényelméhez és a szolgáltatások professzionális színvonalához.

A helyi termékek megjelenítése pedig elősegíti a térség gasztronómiai és kézműves-hagyományainak megőrzését, valamint a vendégek és a helyi közösségek közötti kapcsolat erősítését. A fejlesztések révén a térség egyedi értékei még jobban érvényesülnek, növelve a turisták tartózkodási idejét és költési hajlandóságát.

Támogatható tevékenységek:

- Már működő magán-kirándulóhelyek nem szállás jellegű infrastruktúra-fejlesztésének támogatása.
- Rekreációs sporteszközök bérbeadási céllal történő beszerzésének támogatása.
- A turisztikai termékekhez kapcsolódó infrastrukturális fejlesztések és IKT-eszközök beszerzése.
- Helyi gasztronómiai vállalkozások és kézműves termékeket előállító vállalkozások támogatása a termék-fejlesztéstől az értékesítésig, beleértve helyi specialitások piacra jutását.
- Turisztikai szolgáltatások digitalizációjának és marketingjének fejlesztése.
- Helyi turisztikai csomagok és élmények kialakításának támogatása vállalkozások számára, hogy komplex, piacképes kínálatot nyújthassanak a látogatóknak.
- Helyi terméket árusító sarkok elhelyezésének támogatása vendégváró szálláshelyeken.
- Rendezvények támogatása, turisztikai csomagok és tematikus utak fejlesztése (az állami, a magán- és a civil szektor együttműködésével).
- Helyi lakosok, vendégvárók, szállásadók vendégfogadásra való képzése.

7.5.2. A TURISZTIKAI SZÁLLÁSKAPACITÁS FEJLESZTÉSE

A turizmus hosszú távú fejlődésének egyik alapfeltétele a megfelelő minőségű és mennyiségű szálláshely-kapacitás biztosítása. A tervezett tevékenységek célja, hogy a meglévő kínálat bővítésével és korszerűsítésével vonzóbbá tegyék a térséget a belföldi és külföldi vendégek számára. Ennek részeként támogatást kaphat magasabb színvonalú, nagy kapacitású szálláshelyek építése, a kempingek belső, víz- és energiatakarékos infrastruktúrájának kiépítése, valamint fenntartható működésű, erőforrás-hatékony szálláskapacitások létrehozása. Emellett kiemelt figyelmet kapnak az egészségturizmus számára kialakított szálláshelyek, amelyek speciális igényekre szabott szolgáltatásokat kínálnak a látogatóknak.

Az intézkedés célja

Az intézkedések célja a turisztikai kínálat bővítése és minőségének javítása, a vendégéjszakák számának növelése, valamint a térség versenyképességének erősítése. A modern, fenntartható és kényelmes szálláshelyek kialakítása hozzájárul ahhoz, hogy a térség hosszabb tartózkodásra ösztönözze a látogatókat, ezzel növelve a helyi gazdaság bevételeit. Az energia- és víztakarékos megoldások alkalmazása pedig biztosítja, hogy a fejlesztések összhangban legyenek a környezeti fenntarthatóság elveivel, és hosszú távon is fenntartható működést tegyenek lehetővé.

Támogatható tevékenységek:

- Magasabb színvonalú, nagy kapacitású szálláshelyek építésének támogatása.
- Működő kempingek, helyi szálláshelyek és vendéglátóegységek belső víz- és energiatakarékos infrastruktúrája kiépítésének támogatása és/vagy modernizálása.
- Fenntartható (anyag-, víz- és energiatakarékos) szálláskapacitások kialakításának támogatása (részleteiben kidolgozásra szorul).
- Egészségturizmus részére működtetett szálláskapacitások kialakításának támogatása.

BIBLIOGRÁFIA

1. Botev, N. (2012). Population ageing in Central and Eastern Europe and its demographic and social context. *European Journal of Ageing*, 9 (1), 69–79.
2. Cvijanović, D., Cvijanović, V., Simonović, Z. (2016). Tourism in Terms of the Development of Serbian Rural Areas. *3rd International Conference: Higher education in function of development of tourism in Serbia and Western Balkans*, 13–24.
3. Damjanović T., Benka P. (2011). *Osnove uređenja i zaštite zemljišne teritorije i poseda u Srbiji – Monografija*. Poljoprivredni fakultet, Novi Sad.
4. European Commission. (2022). *Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) – Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council*. Official Journal of the European Union.
5. European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) (2024). *ESRS for SMEs – Exposure Drafts for listed and non-listed Small and Medium-sized Enterprises*. European Commission
6. Gábrity Molnár, I. (2023). *Kutatások metszete, A vajdasági magyarok helyzetelemzése*. Életjel Könyvek 195. kötet, Szabadka
7. Győri, L., Nagy, I. (2023). Az idegenforgalom szerepe Vajdaság/Szerbia vidékfejlesztésében. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, 20,(01), 54–67.
8. Hutkai, Z. (2010). A gazdaság fejlesztésének programja. *Köz-gazdaság-Review of Economic Theory and Policy*, 2010, 5(1), 135–142.
9. *Integrated SPA development strategy for SPAs situated in the area along the main highway traffic route crossing the Hungarian-Serbian border region, Cooling Cubes project. The study was performed with the financing of the IPA Cross-border Co-operation Program, in the framework of the Hungary-Serbia project number HUS-RB/1203/213/155*. University of Szeged, Department of Economic and Social Geography, Szeged, 2014. ISBN 978-963-306-295-1.
10. Juhász, B. (2023). From Possibility to Reality: The Vajdaság Economic Development Program in the Service of Rural Development. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, 20(03), 80–92.
11. Juhász, B. (2024). The Regional Distribution and Demographic Impacts of the Housing Allowance - Program of the Vojvodina Economic Development Program. *Studia Mundi – Economica*, 11(4), 77–94.
12. Nagy, I., Ricz, A., Fekete, R. (2021). Results of the EU cross-border programme allocations and their geographical implications for border regions of Vojvodina/Serbia in the 2014-2020 programming period. *Europa XXI* 40, 13-32.
13. Nagy, I. (2022). Geographical aspects of the impact of the economic and regional development support provided by Hungary in the Vojvodina region of Serbia 2015/2022. *61. ERSÁ congress – Pécs (Hungary)*.
14. Pleschinger, Gy. (2025). *A vajdasági gazdaságfejlesztési program I–II. üteme megvalósításának hatása a vajdasági magyar mezőgazdasági termelőkre és vállalkozásokra – kutatási terv eredményeinek kiértékelése*. Tanulmány. Magyar Közgazdasági Társaság (kézirat).
15. Ricz, A. (2023). A határon átnyúló európai uniós fejlesztési források szerepe Vajdaság gazdasági fejlődésében. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, 20(01), 68–79.
16. United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations.

Online források:

1. Agencija za licence, <https://www.aers.rs/izdate-licence-0>; <https://www.aers.rs/distribucija-i-upravljanje-distributivnim-sistemom-za-prirodni-gas-0>; <https://www.aers.rs/javno-snabdevanje-prirodnim-gasom-0> – lakossági gázszolgáltatás; <https://www.aers.rs/snabdevanje-prirodnim-gasom-0> – gázszolgáltatás cégek részére, (2025.XI.19.)
2. Anketa o radnoj snazi, IV kvartal 2024. [https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statistical release/?p=16873&a=24&s=2400?s=2400](https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statistical-release/?p=16873&a=24&s=2400?s=2400) (2025.II.28.)
3. A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 16/2012. és 12/2013., https://www.puma.vojvodina.gov.rs/dokumenti/Madjari/Jogszabalyok/oktatasi_es_nevelesi_rendszer_alapjairol_szolo_torveny.pdf (2025.IX.28.)

4. A Tisza mente társadalmi és gazdasági fejlesztési terve. Tartományi Privatizációs Titkárság és Stratégiai Gazdaságkutató Központ „Vojvodina CESS” Novi Sad, 2008. ISBN 978-86-87015-05-0, https://www.prosperitati.rs/sites/default/files/dokumentumok/a_vajdasagi_magyar_kozosseget_erinto_idegenforgalom_fejlesztési_strategiaja_8.0-converted.pdf, (2025.IX.28.)
5. A Tisza-vidék turizmusfejlesztési akcióterve, Tartományi Privatizációs, Vállalkozásfejlesztési, Kis- és Közepes Vállalatok Kérdésében Illetékes Titkárság, Stratégiai Gazdaságkutató Központ „Vojvodina CESS” Novi Sad 2008, https://www.prosperitati.rs/sites/default/files/dokumentumok/a_vajdasagi_magyar_kozosseget_erinto_idegenforgalom_fejlesztési_strategiaja_8.0-converted.pdf, (2025.IX.28.)
6. A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája, 2015 (manuscript). Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia, 2030. http://www.kormany.hu/download/8/19/31000/mtu_kiadvany_EPUB_297x210mm%20-%20preview.pdf, (2025.IX.28.)
7. CMIC, <https://www.offshore-technology.com/data-insights/serbia-product-system-third-facility-optional-product-pipeline-serbia>, (2025.IX.28.)
8. Demografska statistika 2023, Kartogram, Republički zavod za Statistiku, Beograd, 2024, <https://www.stat.gov.rs/publikacije/publication/?p=17067&tip=14>, (2025.X.16.)
9. Economic trends in the Republic of Serbia, 2024, <https://www.stat.gov.rs/en-us/vesti/20241230-ekonomska-kretanja/>, (2025.IX.28.)
10. ICLG, https://www.schoenherr.eu/media/dp0ngray/oil-and-gas18_chapter-23-serbia.pdf, (2025.XI.13.)
11. Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS), 2024., <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2024/07/hogyan-alakult-a-kulhoni-magyarok-szama-es-aranya>, (2025.X.16.)
12. Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája (2025-2030), <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/c/c0/c0d/c0dfdbd37cfa520ae37361a168d244c85e7295af.pdf>, (2025.XI.14.)
13. Mesečni statistički bilten, Nezaposlenost i zapošljavanje u Republici Srbiji, br. 270. Nacionalna služba za zapošljavanje februar 2025. <https://www.nsz.gov.rs/sadrzaj/statisticki-bilteni-nsz/4111>, (2025.X.16.)
14. Nacionalna pripadnost, podaci po opštinama i gradovima, Popis 2022. Republički zavod za statistiku, Beograd, 2023, <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Latn/5-vestisaopstenja/news-events/20230428-konacni-rezpopisa>, (2025.X.16.)
15. NIS -Delatnosti – Prerada nafte, https://www.nis.rs/delatnosti/prerada/?utm_source=chatgpt.com 21, (2025.XI.19.)
16. Pénzügyminisztérium (MFN), <https://www.mfn.gov.rs/>, (2025.X.16.)
17. Plan razvoja AP Vojvodine 2023-2030, Покрајински секретаријат за регионални развој, међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу, Нови Сад, 2023, <https://www.srp.vojvodina.gov.rs/index.php/projekti/plan-razvoja-ap-vojvodine-2023-2030/?lang=sr>, (2025.X.16.)
18. Popis poljoprivrednih gazdinstva, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2023, <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/20240521-popispoljoprivrede2023/?a=0&s=1701>, (2025.X.16.)
19. ПРАВИЛНИК о малим количинама примарних производа које служе за снабдевање потрошача, подручју за обављање тих делатности као и одступања која се односе на мале субјекте у пословању храном животињског порекла, <https://www.vet.minpolj.gov.rs/legislative/pravilnici/Pravilnik%20o%20malim%20kolicinama%20primarnih%20proizvoda.pdf>, (2025.XI.14.)
20. ПРАВИЛНИК о производњи и промету малих количина хране биљног порекла, подручју за обављање тих делатности, као и искључењу, прилагођавању или одступању од захтева хигијене хране, <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2020/13/4>, (2025.XI.14.)
21. Projekcija stanovništva Republike Srbije 2022–2052, Popis 2022, Statistički zavod Srbije, Beograd, 2023. <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/stanovnistvo>, (2025.X.16.)
22. Prosperitati Alapítvány, https://www.prosperitati.rs/sites/default/files/dokumentumok/a_vajdasagi_magyar_kozosseget_erinto_idegenforgalom_fejlesztési_strategiaja_8.0-converted.pdf, (2025.VII.23.)
23. Republički zavod za statistiku, Beograd, 2024. <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/trziste-rada/registrovana-zaposlenost/> (2025. február 28.)

24. Republički zavod za statistiku, Beograd, 2024. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2025/HtmlL/G20251049.html>, (2025.X.16.)
25. RZS, Köztársasági Statisztikai Intézet, <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/>, (2025.X.16.)
26. RZSI-Köztársasági Statisztikai Intézet, Régiók, 2024, <https://www.stat.gov.rs/publikacije/publication/?p=17065&tip=13>, (2025.X.16.)
27. Serbia preparations for the construction of oil pipeline between Serbia and Hungary <https://serbia-energy.eu/serbia-preparations-for-the-construction-of-oil-pipeline-between-serbia-and-hungary>, (2025.X.16.)
28. Statistički pregled, In Statistički kalendar, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2024, <https://www.stat.gov.rs/sr-cyrl/publikacije/publication/?p=15710&tip=17>, (2025.X.16.)
29. Statistički zavod Srbije, Popis 2022, Beograd, 2023, <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Latn/>, (2025.X.16.)
30. Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период од 2020. до 2027. године https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2021/12/Strategija-pametne-specijalizacije_SR_WEB.pdf, (2025.X.16.)
31. Стратегија развоја туризма Републике Србије за период 2016–2025 – Влада Републике Србије, Министарство трговине, туризма и телекомуникација, Београд, 2016. <https://mto.gov.rs/extfile/sr/207/strategija.pdf>, (2025.X.16.) (2025.X.16.)
32. Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2025–2030. године, <https://www.srbija.gov.rs/tekst/437277>, (2025.XI.14)
33. Szerb Nemzeti Bank (NBS), <https://www.nbs.rs/sr/drugi-nivo-navigacije/statistika/>, (2025.X.16.)
34. The International Comparative Legal Guide to: Oil & Gas Regulation 2018, https://www.schoenherr.eu/media/dp0nrgaw/oil-and-gas18_chapter-23-serbia.pdf, (2025.X.16.)
35. Turizmusfejlesztési Stratégia 2011, <http://www.terport.hu/teruletfejleszt/orszagosszint/fejlesztesi-dokumentumok/agazati-tervek/turizmusfejlesztesi-strateg.html>, (2025.X.16.)
36. Turizmusfejlesztési stratégia, Szakmai vitairat, http://www.terport.hu/webfm_send/turizmusfejlesztesi_strategia.pdf_%3B, (2025.X.16.)
37. Univerzitet Novi Sad. <https://www.uns.ac.rs/index.php/univerzitet/c-o-univerzitetu/informacije> (2025. február 28.)
38. Vajdaság lakosságának egészségi állapota, 2019, https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/egeszsegugyi_helyzetkep_2019.pdf, (2025.X.16.)
39. Worldbank, https://data.worldbank.org/country/serbia?utm_source, (2025.XI.14.)

